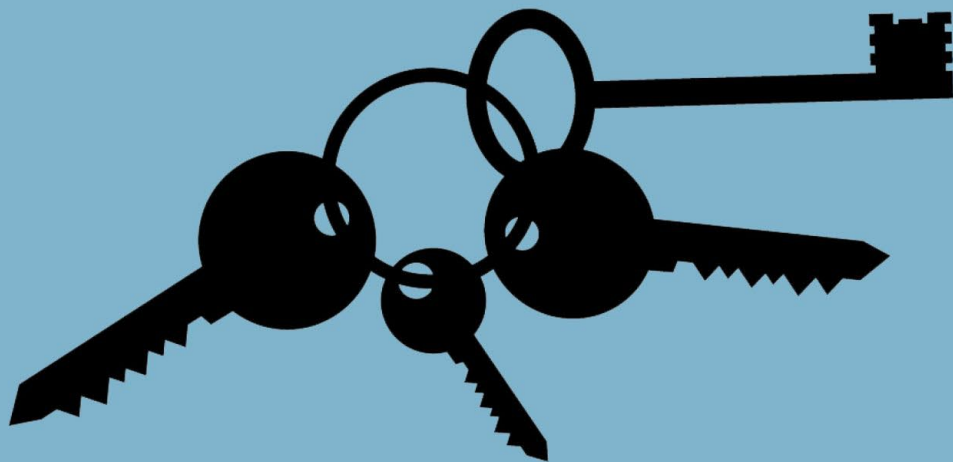

Městská knihovna v Praze

TAJEMSTVÍ SAMETU

Eva Kantůrková

Praha

2018

e-kniha

Hledáte místo, kde...

... můžete celý den studovat nebo pracovat?

... seženete knížku pro zábavu, do školy, k poučení?

... stahujete e-knihy, posloucháte hudbu, tisknete 3D?

... osobně potkáte české i světové autory?

... můžete zajít na koncert, filmy artové i 3D?

Právě jste ho našli!

Městská knihovna v Praze

43 poboček, **3** pojízdné knihovny, **4 000** akcí ročně,
2 000 000 dokumentů, **60** Kč za registraci

www.mlp.cz

knihovna@mlp.cz

www.e-knihovna.cz

www.facebook.com/knihovna

Tajemství sametu

Eva Kantůrková

*O zákulisí převratu 1989
s režisérem Jiřím Svobodou*

Znění tohoto textu vychází z díla [Tajemství sametu](#) tak, jak bylo vydáno v Praze nakladatelstvím Akropolis v roce 2013. Pro potřeby vydání Městské knihovny v Praze byl text redakčně zpracován.

§

Text díla (Eva Kantůrková: Tajemství sametu), publikovaného [Městskou knihovnou v Praze](#), je vázán autorskými právy a jeho použití je definováno [Autorským zákonem](#) č. 121/2000 Sb.

Vydání (obálka, upoutávka, citační stránka a grafická úprava), jehož autorem je Městská knihovna v Praze, podléhá licenci [Creative Commons Uveďte autora-Nevyužívejte dílo komerčně-Zachovejte licenci 3.0 Česko](#).

Verze 1.0 z 29. 10. 2018.

OBSAH

31. srpna	8
2. září	8
2. září	11
4. září	12
6. září	17
6. září	18
7. září	19
7. září	31
7. září	38
8. září	42
8. září	45
8. září	46
8. září	47
8. září	49
9. září	50
9. září	51
9. září	52
Kulaté stoly a volba V. Havla prezidentem.	54
Projev Václava Havla, který musel každý upřímný zastánce sociálně spravedlivé společnosti přijmout se souhlasem.	70
10. září	71
11. září	79
11. září	81
11. září	82
12. září	82
12. září	83
12. září	83
Jak jsem se stal předsedou	83
12. září	97
14. září	98
Jak velký je prostor české vlády a parlamentu?	98
14. září	105

Deset odpovědí a jedna navíc	105
15. září	112
Noční žvatlání	114
22. září	127
23. září	128
Strach	132
23. září	140
26. září	141
29. září	149
29. září	149
29. září	151
29. září	153
30. září	155
30. září	157
1. října	158
1. října	158
1. října	160
Atentát na svobodu	160
4. října	173
3. října	174
5. října	176
8. října	180
8. října	183
11. října	187
Jak jsem nepodepsal Antichartu	187
13. října	193
7. listopadu	195
Proč to prasklo?	195
16. listopadu	207
25. listopadu	208
Reflexe a sebereflexe	208
Pravdivost ideální skutečnosti filmového plátna	210
17. prosince	211
17. prosince	217

17. prosince	217
23. prosince	219
Ediční poznámka	220

31. srpna

19:51

Můžete položit otázku jako první? Jste přece jen chytřejší. E. K.

2. září

5:00

To jste mě ale zaskočila. Otázky moc klást neumím (s výjimkou otázek, které čas od času kladu sám sobě). Jinak je mi ode vždycky cizí chuť vyzvídat. Vypadá to ohleduplně, ale jedna z mých přítelkyň mi před časem vyčetla, že v tom spatřuje mou sebestřednost a nezájem o to, co prožívají lidé kolem mne. Prostě sobectví. Na tom bude asi něco pravdy – bojím se dozvídat něco, co by mě nutilo zaujmout nějaké stanovisko, začít se podílet na problémech těch kolem mne. Instinktivně asi vyznávám přísloví „kdo se moc ptá, moc se dozví“.

S tím sebestředným úvodem ale souvisí to, na co se chci zeptat (když už jste mě vyzvala) i s rizikem, že se „moc“ dozvím. A není to otázka, jaká by měla být – jasná, srozumitelná, vyžadující neméně jasnou odpověď.

Osobně jsme se poznali před pěti měsíci. Když jsem Vás jel poprvé navštívit, měl jsem trému (byť jsem ostrřílený kozák). Tréma tváří v tvář spisovatelce Vašeho kreditu, která mi nabízí text, jemuž musela věnovat množství času, poznávací energie a autorské invence, je přirozená. Měl jsem ale i trému, podnícenou ze zcela jiného směru – v době, kdy jste Vy byla pronásledovaná, a dokonce vězněná, byl jsem členem Komunistické strany, jež byla organizátorem a viníkem Vašeho útlaku a existenčních i existenciálních potíží. O pronásledování disentu jsem samozřejmě věděl, nemohl jsem nevědět. A přece

mi to nedělalo velké starosti – chci být docela upřímný. Byl jsem ženatý, měl jsem zdravé, chytré děti, měl jsem i milenky, kamarády – žil jsem prostě spokojeně. Nebyl jsem bohatý, ale nejsem náročný. A jestli mne něco trápilo, byly to vždy znovu přistřižované meze talentu, které jsem pociťoval a dodnes pociťuji při každém filmu.

V mezích, které nám svět umožňuje, uskutečňujeme každý volbu sám za sebe. S vědomím všech důsledků. Nikdy jsem netoužil být disidentem, nechat se šikanovat policií, mít zakázáno pracovat. A netoužím po tom ani dnes, i když se domnívám, že současnost potřebuje disidenty stejně jako minulost. Zatím je nikdo nezavírá. Předlistopadový režim chtěl být permanentně legitimizován souhlasem. Nevystačil si souhlasem u volebních urn. Současný režim občanský souhlas k ničemu nepotřebuje. Stačí, když jednou za čtyři roky přijde část občanů k volbám. Kverulanti, kteří popisují stránky internetu nějakými výlevy, poslance a ministry ani dost málo nezajímají.

Demokracie? Svobodné volby? Nikdy jsem žádného poslance k ničemu nepotřeboval. Ani v minulém režimu, ani dnes. Bylo mi jedno, kdo sedí v parlamentu. A s krátkým intermezem 1990–94 je mi to neméně lhostejné i dnes. Tehdy hledali lidé v parlamentu politickou pozici, dnes skvěle placené zaměstnání, k němuž nepotřebují nic umět a nemusejí se ani namáhat, mohou tam klidně spát. Na poslaneckém klubu jim sdělí, kdy hlasovat pro a kdy proti. Jedinou větší zátěží poslaneckého řemesla je otrlost v poslouchání stupidních řečí. Je to výnosné zaměstnání – ti šikovnější vyjdou po několika letech z parlamentu s kontem naplněným miliony, či desítkami milionů. Při hlasování prodají svou loajalitu k voličům a volebním programům, ztratí kontakt se sociální realitou a domnívají se, že si všichni žijí „jak prasata v žitě“ – tak pravil pan ministr Kalousek.

Jenže to jsem v roce 1990 nevěděl. Před listopadovou revolucí a několik let po ní jsem měl jisté iluze o možném idealismu politiků

v demokratických poměrech. Dnes už ztracené iluze. Proto k volbám nechodím. Kdyby si všichni lumpové, co si bezostyšně cpou veřejné peníze do sídel na Floridě nebo v Dubaji, mysleli, že volby můžou jejich postavení nějak ohrozit, určitě by je zakázali.

Ale vy, milá paní Kantůrková, jste idealista. Vy jste v životě vždycky niterně vnímala étos, poslání. A za své přesvědčení jste ručila svou svobodou, sama sebou. Proto mám před Vámi něco jako výčitky, pocit viny, že jsem v čase, kdy jste byla vězněna na Ruzyni, neřekl nikde hlasitě, že s tím nesouhlasím. Že je hanebné za myšlenky a veřejné postoje člověka pronásledovat, a dokonce věznit.

Osobně jsme se poznali před pěti měsíci. A já jsem po každém setkání, nejprve obezřetně, podezíravě, pak ale stále otevřeněji nabýval dojmu, že mezi námi vzniklo a existuje nejen lidské souznění, které živí můj respekt k Vám, Vaše bezprostřednost, jistá plachost, to, jak hezky se umíte smát. Lidské souznění, ale i velká blízkost názorů na tak mnoho otázek – v řadě z nich jsem si na počátku myslel, že se určitě mineme (třeba Palestina–Izrael). Dnes mám dojem, že se přátelíme (neurazte se nad tím výrazem) už dlouhý čas.

Ale není to sebeklam? Myslím si to jen já? A pokud bych měl pravdu, jak je to možné, když nás rozděluje tak propastně jiná životní zkušenost? Vy jste psala svůj osud s Janem Husem, já bych ho psal docela určitě spíš s Galileem.

Váš Jiří

2. září

10:43

Nezklamala jsem se. Jak se tak zkoumáme navzájem, já jsem si ověřovala (a stále ověřuji), jestli jste ten, za kterého Vás mám. Proto jsem Vám nabídla společnou knihu. Veřejný dialog. Protože text se nedá ošidit, tak jako se nedá ošidit film. Získal jste si mě – a moje představa o Vás pochází z toho zážitku – filmem *Boží duha*. Já tu knihu, i samotného Jaroslava Durycha, považuji zajeden ze středobodů nejen české literatury, ale i českých dějin. Jaroslav Durych se svou pověstí katolického výtržníka zatím nemá v našem kulturním povědomí to postavení, jaké si zaslouží. Uvědomila jsem si to na *Bloudění*, ve kterém ho umělecká intuice a nepodplatitelný talent donutily provázat v lidském vztahu dva duchovní proudy, které jsou v pobělohorském konfliktu historiky vykládány jako nesmiřitelné. Umění má sílu překonat poplatnost společenskému mínění.

Tak jsem se začala ptát, proč jste si právě Vy vybral *Boží duhu* a jak se Vám stalo, že jste postihl její podstatu. Co to je v člověku, tedy v některém člověku, že se v díle vymaní ze svých „světských“ pout. A díky *Boží duze* jsem taky získala důvěru, že se budete umět sžít s Janem Husem.

K tomu, co píšete o Husovi a Galileovi poznámka: na Husovi jsem si zkoumala, kromě toho, proč a že raději volil hranici než kompromis, jak se stane upřímně věřící katolický kněz kacířem. Hus nebyl kacířem založením, nebyl to křikloun ani fanatik, jen prostě stupeň za stupněm reagoval svým založením na poměry a situace, do kterých byl uvrhován. Tomu rozumím. Tak podobně se z některých z nás stávali disidenti. S tím rozdílem, že rozchod s platným režimem to byl sice hluboký, zcela zásadní, ale nešlo nám při něm o život. A pokud jde o Galilea, ten ústupek z něj nedělá menšího astronoma. A nadto, milý pane Jiří! To Vás někdo chtěl zabít! Ne mě.

Čímž jsem skončila osobní část úvodu a chci se zeptat: byla to frajeřina, projev vzdoru, uvážlivé rozhodnutí nebo ještě cosi jiného, že jste se po převratu stal předsedou komunistů? A jak jste se cítil v prostředí, které dobová atmosféra toužila zadupat do země, vyklučit, rozbít na padrt? Anebo nebyl sám převrat tak dalekosáhlý a politická zákoutí nabízela ne tak smrtonosná řešení?

A omlouvám se. Říkala jsem Vám, že budu nepříjemná.

E. K.

4. září

00:51

Vaše otázka není nepříjemná, je logická. Nicméně těžké je na ni zcela popravdě odpovědět. Motivace jednání mnohdy postrádají racionální jádro.

Vzdor určitě! To je správné slovo, byť ne vyčerpávající. Lidé kolem mne se tehdy měnili velmi překotně a kupodivu: doba k tomu byla vstřícná. Až později se některým připomínala minulost, některým se zapomínala. Ale v té první fázi sametová revoluce akceptovala s otevřenou náručí všechny, kdo v okamžení prozřeli a zcela se odřízli od minulosti. Jména mohu dodat až ústně, nemíním nikoho denuncovat. Každý zná nějaký příklad ze svého okolí.

Byl jsem od roku 1987 předsedou filmové sekce Svazu dramatických umělců. Za dobu mého předsedování byla narovnáována kritéria členství a mnozí z těch, kdo v předchozích letech nemohli být členy, za mého působení byli přijati. K. Kachyňa, J. Jireš, E. Krumbachová, dokumentarista Fairaizl, J. Krejčík. Členství jsem nabízel V. Chytilové a J. Menzelovi – oba odmítli, byli opravdu výjimkou, které si s odstupem let vážím ještě víc než tehdy. J. Menzel je ze všech

kolegů v branži, které jsem kdy poznal, nejzásadovější. A navíc svou zásadovost a lidskou i uměleckou integritu nikdy nestavěl na odiv. Je stejně krásný a čistý jako jeho filmy.

V té době existoval titul „zasloužilý“ a „národní“ umělec. Možná netušíte, jak mnozí o ty tituly stáli. A protože se domnívali, že v tom mohu vzhledem ke své funkci pomoci, volali mi oni či jejich manželky. Pro mne to nebylo snadné. Nemohl jsem jen tak volně oslovit ministra Kymličku či Klusáka, musel jsem si vymyslet nějakou legendu o rozšíření svazové činnosti, požádat o přijetí, a pak během rozhovoru mluvit i o titulech. S čistým svědomím jsme navrhli J. Jiráskovou, J. Adamíru. Ti nikdy nevolali. Ti jiní, které jmenovat nebudu, mi volali dvakrát v týdnu; jejich ženy volaly mojí ženě. Točil jsem v té době film *Prokletí domu Hajnů* podle románu J. Havlíčka. Byl jsem mimo Prahu a proklínal jsem tituly, titulů lačné kolegy i jejich ženy.

Pak přišla revoluce a oni s pýchou tituly vraceli. Jednomu ze zasloužilých jsem pak někdy v roce 1990, když hrdě oznamoval, že titul zahodil, před celou společností řekl: „Bože, a komu jsi ho vrátil?! Měl jsi ho vrátit mně!“ To já běhal k ministrovi a ten mi říkal, „ale toho nemá rád Müller“. Já psal návrh a jménem svazu ho podepsal. Já psal dopisy ústřednímu řediteli filmu Jiřímu Puršovi a předsedovi vlády Lubomíru Štrougalovi.

A tak mohu v motivech ke vzdoru pokračovat. Kdysi jsem na jakési konferenci spolu s několika kolegy vystoupil proti ústřednímu dramaturgovi Barrandova Ludvíku Tomanovi. Dneska všichni vědí, jak hrozný to byl „škůdce“, píší to ve vzpomínkách, tehdy to říkali možná potichu doma. Veřejně jsem to od nich neslyšel.

Několik jiných kolegů na popud vedoucího oddělení kultury ÚV KSČ Miroslava Müllera napsalo naše hodnocení: krajní levičáci (tam jsem byl zahrnut já) se spojili s exponentem pravice Jiřím Krejčíkem a zaútočili na čestného soudruha Ludvíka Tomana... atd. Mám stále ještě xerox toho hodnocení i s podpisy. Koncem roku

1989 tito kolegové veřejně oznamovali na různých autodafé, jak vystupují z KSČ. To tehdy přesahovalo práh mého vkusu.

Prostě se mi zdálo, že všechen žitý čas je součástí mé identity, že nemohu odvrhnout vlastní minulost před veřejností jako batoh se zátěží. Byly to pak krušné časy, především pro manželku a pro dcery, které chodily do školy. Ony ani moje maminka mi tehdy ani později nic nevyčítaly, byť jsem se jich předem neptal, zda s mými rozhodnutími a jejich následky budou souhlasit. A pro ně to v některých případech znamenalo podstoupit konflikty i rozchod s příbuznými.

Legitimaci KSČ jsem tehdy nezahlodil. Ani veřejně, ani tajně. Někdy v březnu či dubnu 1990 mne pak oslovily dvě kolegyně, které v KSČ, tehdy již KSČM, rovněž zůstaly, zda bych nechtěl kandidovat do Federálního shromáždění. Kandidoval jsem na prakticky nevolitelném čtvrtém místě v Praze do Sněmovny národů. Šanci na zvolení měl jeden, možná dva kandidáti.

Tehdy, na rozhraní převratu, bylo politickou módou, stát se ministrem za KSČ a ve volební kampani pak veřejně a s příslušným komentářem ze strany vystoupit, udělali to například Vladimír Dlouhý, dnes kandidát na prezidenta, či Milan Lukeš, tenkrát ministr kultury. Na místě přede mnou kandidovala ministryně, už nevím, jak se jmenovala, a protože taky vystoupila z KSČM, posunul jsem se na kandidátce na třetí místo. V červnu 1990 jsem byl v Praze zvolen díky 15 nebo 20 tisícům preferenčních hlasů.

Poslanecký klub KSČM ve Federálním shromáždění byl tehdy, až na výjimky, silně proreformní. Koncem října 1990 se konal sjezd KSČM a někteří poslanci mne navrhli za kandidáta na předsedu strany.

Z přesvědčení, že je to správné, ale mimo jiné i proto, abych vyslal signál, jak bych si vedení strany představoval, jsem ve Federálním shromáždění spolupodepsal návrh zákona, který měl ex-lege rehabilitovat všechny, kdo byli kdysi odsouzeni podle §231 tr. zákona, a přiznat jim morální i přiměřené materiální odškodnění. S tím ostře nesouhlasili ani někteří jinak dosti liberální poslanci KSČM

a na klubu mě opakovaně vyzývali, abych podpis stáhl. Neudělal jsem to. A kupodivu navzdory tomu jsem byl na sjezdu v Olomouci předsedou zvolen.

Krátce po zvolení jsem telefonoval s manželkou. Řekla, „už jsem to slyšela ze Svobodné Evropy, doufám, že nám nevytlučou okna“. Nevytlukli.

A tak už k tomu dlouhému a nezáživnému laudatiu jen krátkou douškou: tušil jsem tehdy, že bude v České republice třeba vytvořit silnou levicovou stranu, která by zastupovala sociální zájmy velkých skupin občanů. Tehdy jsem to tušil, dnes jsem přesvědčený, že se to mělo stát. Že měla v utvářejícím se demokratickém systému vzniknout sebevědomá politická reprezentace, která by nedopustila loupeže za bílého dne, k nimž pak průběžně a systematicky docházelo. Sociální demokracie takovou reprezentací nebyla, jak dokazoval mladý, nadějný Stanislav Gross, poslanci Wagner, Pohanka, Melčák, Kraus... etc.

Politická reprezentace, o jaké mluvím, by ovšem musela být důvěryhodná, což v případě KSČM znamenalo vyrovnat se zásadně s minulostí, se zločiny padesátých let, s rokem 1968 a s vpádem armád varšavského paktu a následnými represemi a nezákonným kriminalizováním opozice.

Souhlasil jsem s Václavem Klausem, že Občanské fórum, chápané jako sjednocující síla celé společnosti, je krátkodobou záležitostí revolučních měsíců. A nutně musí dojít k polarizaci pravolevého politického spektra, jak to do nedávna bylo běžné v demokratických systémech. Bylo přece zřejmé, že se Vy, Pavel Dostál či Petr Uhl budete jen těžko shodovat s Václavem Bendou, který obdivoval A. Pinocheta. Jednotní jste byli v odporu proti nedemokratickému režimu, který kriminalizoval myšlenky a názory, ale vůbec ne v projektu budoucnosti. Píšu to jako konstatování, ale je to zároveň otázka – mýlím se?

Jaká byla Vaše vize budoucnosti? A v jaké míře se Vám splnila?

Dnes si po zkušenosti dvaceti let myslím, že jsem příliš idealisticky věřil v přednosti čítankové demokracie. „Demokracie je vláda lidu, lidem a ve prospěch lidu...“ povídal A. Lincoln. Neuměl jsem si představit, že politiku začnou zvolení zástupci lidu bez skrupulí zneužívat k rozkradení veřejných statků. Že se z demokracie stane korupční systém, do kterého se zapletou všechny politické strany.

Mělo mne varovat, že se už tehdy Federální shromáždění odmítlo zabývat návrhem zákona, který jsme připravili v šestici: Šlápota, Sacher (ČSL), Dostál, Fišera (tehdy ještě OF), Ransdorf, Svoboda (KSČM). Návrh zákona stanovil, aby u trestných činů, které nastanou v průběhu velké privatizace, byla promlčení lhůta trestných činů 20 let. Návrh byl smeten už ve výborech. Ti příslušní věděli, co činí a proč to činí. Zničující korupce následně prosákla společnost a nabyla rozměrů rakoviny. A dnes už je většina miliardových loupeží promlčená.

Mluvíme dnes oprávněně o růstu životní úrovně od roku 1989, a zapomínáme k tomu dodat, jak byl ten růst mimo jiné dosažen. Majetek dílem prodaný, dílem rozkradený v privatizaci je střízlivě odhadován na 1,5–2 biliony Kč, dluh státního rozpočtu dnes dosahuje 1,5 bilionu Kč a k tomu by bylo třeba ještě přičíst dluh veřejných rozpočtů a zadlužení domácností. Střízlivě bychom dospěli k částce 5–6 bilionů Kč. To je cena, ze které dnes vydává počet vláda lidí, jejichž politické strany tento dluh vytvořily. Prý vláda „politické odpovědnosti“, jejíž ministři mizí na lukrativních postech, když se ukáže, že se podíleli na stamilionových malverzácích. Vláda „politické odpovědnosti“, která si nechává své záměry schvalovat většinou, sestavenou z poslanců, jejichž jedna „koaliční strana“ v žádných volbách nekandidovala a druhá je složená z poslanců trestně stíhaných pro podezření z korupce a zlodějen. A to nemluvím o ceně neskonale vyšší, kterou je demoralizace politických elit a zejména vytvoření majetkové „nesouměřitelnosti“, o které píše tak výstižně prof. Jan Keller.

Odpověď na Vaši otázku shrnu: čas našeho života je jednosměrný a nevratný; vytrhávat z něj kusy a zahazovat je podle změn a nálad okolí, znamená odhazovat kus své identity. Všechno, co jsem kdy udělal, ke mně patří. Nic z toho nemohu žít znovu, a proto se toho nemohu ani odříkat.

A dodám větu, která obvykle všechny naštvě: důležité je, aby byl člověk smířen sám se sebou. Co si o mně myslí ti ostatní, není mojí, ale jejich záležitostí. A já jsem sám se sebou a se svým životem v zásadě nejen vyrovnaný, ale i spokojený.

Věřím, milá paní Kantůrková, že jsem dnes nenaštval já Vás. To by mi bylo líto. Určitě se najde mnoho lidí, kteří mne hodnotí daleko příkřeji, než jak sám sebe vidím já.

To je pro dnešek dost. Otázku se pokusím formulovat zítra.

Váš Jiří

6. září

19:20

Dobrý den. Když jsem dojel domů, pokoušel jsem se hledat, co jste mi napsala. Ale nic jsem v poště nenašel. Má adresa je stále stejná. I já jsem stále stejný.

Otázku napíšu večer. Váš hříšník.

6. září

19:58

Dovolte mi o Vaší odpovědi trochu přemýšlet. Napadají mě dvě věci. V té první budu malinko drzá, v té druhé malinko vtíravá. Vaše velkorysost mi to odpustí.

Dívala jsem se na Vaše heslo na internetu, nevím, jak dalece je pravdivé, aspoň o mně tam píšou nesmysly, ve filmografii se asi neplete. Začínal jste točit v čase onoho zlomu, kdy se lámala historie, na začátku sedmdesátých let. Pak jste vytvořil každý rok jeden film, různého rozsahu a účelu. Dá se to vyložit podle odlišné ideologie, vstřícně, nebo pomlouvačně. Já bych řekla, že tím, že mnoho už zavedených režisérů filmovat nesmělo nebo jen zúženě, a tím, že těch vyloženě prorežimních bylo málo a většinou bez talentu, vznikla přirozená dobová výzva: naplnit ten otevřený prostor. Taky jsem to zažila, když se na počátku padesátých let široce otevřely vysoké školy, protože si režim potřeboval vychovat vzdělané stoupence.

Ne kvůli sobě, ale z úvahy historicky věcné tento pohyb odněkud někam neodsuzuji, události se prostě dějí, a ani na ně nemusíme mít vliv, pouze nás zasahují, vyřazují jedny, aby zařadily jiné. A pro posuzování účastníků mám za rozhodující, co s příležitostí podnikli, jak ji využili, čím v ní byli užiteční, jak jejím využitím něčemu prospěli nebo cosi poškodili. Chci říct, že tu necítím žádné žlutáctví. I z Vaší filmotéky těch dvaceti let je zcela zřejmé, že jste nenatočil žádného režimního „musílka“, ale že jste naopak režíroval například *Samotu Berhof*.

Když se v odpovědi na mou otázku vyrovnáváte se svou příslušností k onomu oficiálnímu mocenskému prostředí, odvoláváte se na lidi a různé své oponentské skutky. To je dobré pro životopis. Ale, aspoň podle mojích zkušeností, to nestačí k životnímu pocitu, že se nemusíte vzdát své minulosti, jak to někteří dělají. Nemusíte se jí vzdát, prostě protože za Vámi stojí ty filmy. A protože vzdorovi-

tost zřejmě patří k Vašemu stabilnímu vybavení, vzdorujete svým dílem i dobám popřevratovým. A to dost vyzývavě: předsedováním komunistům.

To bylo přemýšlení první.

A druhé: Seděl jste 19. listopadu 1989 na jevišti Činoherního klubu při zakládání Občanského fóra. Já tu příležitost neměla, byli jsme toho dne zatčeni, policie nás sebrala v průchodu domu, kam jsme přicházeli na schůzku Masarykovy společnosti. Mám z toho zatčení pěkný zážitek. Dva uniformovaní policisté nás vedli ulicí jako zločince, byla neděle, jestli se nepletu, bylo to v Holešovicích, a naše skupina byla zvlášť viditelná; z přízemního okna domu, který jsme míjeli, se na nás dívala taková ta domovnický zvědavá paní, a já, aby si o nás nemyslela nic zlého, řekla: „Nic jsme neukradli, jen jsme měli mít schůzi.“ A ta paní mi hodně hlasitě odsekla: „A dobře vám tak!“ Ten rozvážnější z policistů mě pokáral: „Vidíte! Že jste nemlčela.“

Z policejní strážnice nás pustili až pozdě večer, přišla jsem domů, byla noc, pamatuji si, že jsem s sebou vedla přespat jednu paní z Českého Brodu, a můj muž nám vyprávěl, jak založili Občanské fórum.

Vy jste tam byl a mluvil. Můžete mi napsat, o čem? A jestli Vás disidenti neztloukli? A kdo Vás pozval?

E. K.

7. září

00:51:56

Ted' už mi Váš e-mail v pořádku došel.

Pokud jde o Vaši glosu k mé odpovědi, byl bych nerad, kdybyste si mne idealizovala.

Když jsem absolvoval FAMU, chtěl jsem točit filmy – koneckonců jsem studiu věnoval pět let a minimálně jsem si to chtěl vyzkoušet.

Měl jsem v té době za sebou zkušenost s vyhazovem z Divadelní fakulty. V 18 letech to byla zkušenost poměrně tvrdá – šel jsem se seznamovat s prací dělnické třídy. Jako celoživotní perspektivu jsem to neviděl, byť práce v městské hromadné dopravě a pak ve skladu OPBH a za volantem poštovního Roburu v tom věku nebyla ztrátou času. Je-li člověku dvacet, není tak netrpělivý, jako dnes, kdy je mi šedesát sedm.

(K tomu doplňující poznámku: studoval jste na strojní průmyslovce, měl jste před maturitou, udělal jste zkoušky na DAMU a spolu se třemi přáteli jste sepsali prohlášení o nsvobodě v Československu a nevěděli jste nic nerozumnějšího než je donést na americké velvyslanectví. Udělali jste to v roce 1963, ještě celý rok před kafkovskou konferencí, onou první velkou politickou aférou kulturní opozice.

Vyprávěl jste mi, že jste měl na velvyslanectví známého, českého tlumočnicka, který Vás zval na promítání filmů, a naše bezpečnost, která měla strážní budku naproti velvyslanectví, si Vás zaručeně stihla natočit ještě před oním frajerským činem. Potom na Vás měli nejen záznam v kameře, ale i onen text prohlášení. Vyslyšeli Vás, vyhrožovali, naštěstí už jste měl po maturitě, ale z DAMU Vás vyloučili. Tak jste jezdil s nákladákem a třídil a spravoval materiál ve skladu OPBH, kde kromě toho, že jste dokázal uhlídat výsledný přehled materiálu podle kolonek má dáti – dal, jste pomohl různým lidem získat dobové vzácnosti, například vodovodní kohoutky, pytle s cementem, kliky ke dveřím, aniž jste jim i sobě způsobil malér.

A taky, řekl jste mi, jste tu stihl přečíst snad nejmíc knih za svůj život. E. K.)

V roce 1970 jsem v Československé televizi, ještě jako student FAMU, natočil film podle vlastní adaptace novely F. M. Dostojevského. Báječným dramaturgem mi byl vedoucí tvůrčí skupiny Jiří Hubač a nesmírně férová a erudovaná Zdena Josková – oba musím připomenout, pro můj profesionální start mnohé znamenali. Pak se stal šéfem redakce dramatického vysílání prof. Antonín Dvořák

a můj film byla první věc, kterou schvaloval. Patrně neměl tak docela rád Miroslava Macháčka nebo Jana Kačera nebo Marii Málkovou nebo Táňu Fišerovou nebo Ester Krumbachovou, nevím, ta věc se mu hrozně nelíbila a chtěl, abych ji předělal. Bylo mi dvacet pět let a byl jsem pořád ještě mladý koník, který nechce být sedlán, a tak, když mi pan profesor po našem konfliktním rozhovoru suše řekl: „Mladý příteli, s vámi v Československé televizi nepočítám!“ (což během následujících deseti let do puntíku splnil, a nejen v pražské redakci, kterou řídil, ale rozmáchl se po mně i do Ostravy a do Brna), odpověděl jsem: „Mám před vámi, pane profesore, jednu velkou výhodu – biologickou. Vy už budete v penzi, a já se do televize k práci vrátím!“

(To jste byl pěkně drzý mladý koník. Později se zmíním, jak jsme nadutého pana profesora dokázali obelstít. E. K.)

Tento rozhovor na mnoho let spoluurčoval mou zkušenost. Chtěl jsem zkusit dělat filmy a opravdu jsem se nestaral o to, že Jan Němec dal na Barrandově výpověď, Vojtěch Jasný že odešel do emigrace, stejně jako Pavel Juráček. Myslíte, že se někdo staral o mě? O to, že můj debut (myslím, že nebyl vůbec špatný) skončil na deset let v televizním trezoru? Jediná světlá výjimka byla dramaturgyně Zdena Josková, která se pokusila nějakou práci mi nabídnout pod cizím jménem. Než ji pan profesor Dvořák a další vyhodili z televize.

(Dvě poznámky: Zdena Josková, tehdy ještě studentka, za mnou, než jsem se taky stala studentkou, chodila do redakce Mladé fronty, určitě jsem jí něco otiskla, nepamatuji se co, jen chci říct, že lidé se k sobě přibližují podle určitého klíče.

A vybavuji si, jak jsme byli s Petrem Kabešem na návštěvě u Toníka Máši, měl už první zprávy od přítele Juráčka; „ale žádné umění, pane Juráček,“ řekl tenkrát už slavnému režisérovi producent ve svobodné cizině; a Toník nás přesvědčoval, že asi nejen emigrace, ale ani otevřená opozice v disentu nejsou pro umělce řešením, řešení je uchovat

si i minimální možnost, hledat si své cesty a i třeba pod cizím jménem se pokoušet dělat umění. Petr Kabeš, který ke své tvorbě nepotřeboval producenta, scenáristu, studio, filmový štáb a státní peníze, stroze nesouhlasil. E. K.)

Abych se stal disidentem, na to já nemám povahu. Představa omezené svobody mi celý život připadala nesnesitelná. Ještě dnes mi stačí týden v nemocnici, abych začal uvažovat o tom, je-li okno pokoje dost vysoko a dole dost tvrdý beton. K životu v jakémsi ghettu spřízněných musí být predispozice. Já umím být většinou jen „za sebe“.

Díváte se do mé filmografie, ale já nenatočil jen *Berhof, Skalpel, Prokletí domu Hajnů* nebo *Jen o rodinných záležitostech*. Natočil jsem i jeden dva filmy, ke kterým se hlásím jen nerad – ne pro politickou poplatnost, ale protože se mi nepovedly a byly slabé.

(Pozn.: povídejte ještě něco o své vzdorovitosti. E. K.)

Ve vzdorovitosti si nelibuji. Vždycky je mi vnucena. Neumíte si představit, milá paní Kantůrková, kolikrát jsem si tu větu o „biologické výhodě“ proti mocným s lítostí vybavil po roce 1990 a kolikrát jsem po roce 2000, kdy mně už bylo padesát pět let, litoval, že mi není o těch třicet let méně a nemohu to říct znovu všem těm ředitelům a vedoucím něčeho, kteří nebyli o nic osvícenější než pan profesor Dvořák a kteří se i poté, co jsem odešel z politiky, důsledně starali o to, abych se nemohl živit ani psaním, ani režii. To Vy ovšem znáte v daleko tvrdší podobě než já. Nabízel jsem tehdy nejružnější náměty vedoucím tvůrčích skupin, které jsem znal dlouhá léta. S mnohými jsem dříve spolupracoval, natočil jsem jejich scénáře. Nikdo nic nechtěl.

Navštívil jsem programového ředitele Československé nebo už jen České televize – patřil k „osmašedesátníkům“ a v osmdesátých letech jsem za něj z pozice, kterou jsem tehdy měl, velmi intervenoval, když ho chtěli propustit z divadla. Přišel jsem se ho férově

zeptat, kdo mě dal na černou listinu, že nesmím pracovat v profesi. Prezident? Nebo ODS? Nebo jen ředitel ČT? Odpověděl mi, že mám jistě radost, jakou sledovanost mělo odvysílání mého filmu *Dívka s mušlí*, a dovedil z toho, že zakázaný vůbec nejsem. Ukázal jsem mu celostránkový seznam titulů, které jsem nabízel různým tvůrčím skupinám – od původních námětů až po F. Dürrenmatta a A. Millera. Seznam si přečetl a řekl: „*Vidíte, jaká je úroveň těch našich tvůrčích skupin! Polovinu těch titulů bych chtěl mít v programu...*“ Prostě mi nedokázal otevřeně říct, že se všichni bojí dát mi příležitost, aby si tím náhodou neudělali nějakou kaňku.

Kdyby v tom bylo alespoň nepřátelství z přesvědčení! Ale ne-jeden z tehdy vedoucích byl před Listopadem ve stejné základní organizaci KSČ jako já. Nejedna z nich se mnou před Listopadem spolupracoval, ať již jako dramaturg, nebo autor. Vrcholné číslo těch lidí, kteří se kdysi tvářili jako kamarádi, trávili u nás doma každý druhý týden celé večery, bylo nevratné smazání mého televizního filmu, které jako osvětlení demokraté ve vedoucích funkcích nařídili.

Dozvěděl jsem se to nejprve od Jany Brejchové, která v tom filmu hrála jednu z velkých rolí a chtěla si nechat udělat kopii pro svůj archiv. Ale můj film nebyl jediný, který byl na jejich pokyn nenávratně zničen. Na rozdíl od statečných demokratů, normalizační ředitelé žádný film zničit nenechali. Jen je zavřeli do sejfu a do roku 1988 se směly promítat jen vyvoleným.

Nebýt televizního studia v Ostravě a kamaráda Pavla Dostála, který mne tam doručil (nikoli doporučil), asi bych nepsal a netočil dodnes. Už bych se o to nepokoušel. Osm let jsem se živil dabingem, bylo to ještě horší než ta zkušenost s OPBH (a přísahám, že mi vůbec nevadilo, že jsem nesměl být uváděn ani v titulcích dabingu – pro režiséra, který měl za sebou 13 celovečerních filmů, některé docela úspěšné i v mezinárodním měřítku, a dvacítku televizních inscenací a filmů, to bylo stejně ponižující).

A nesmím v těchto pozitivních výčtech zapomenout na Vladimíra Darjanina – jako soukromý producent, vytvářející pro ČT cyklus *Deset století architektury*, mi koncem devadesátých let nabídl spo-

lupráci. Nezapomínám a jsem mu vděčný. Díky projektu jsem se seznámil s řadou vynikajících odborníků, kteří působili na seriálu jako poradci. V roce 2000 mi Vladimír svěřil dvě velké audiovizuální prezentace – českou gotiku a české baroko – pro expozici ve výstavních prostorách Pražského hradu.

Pofňukávat nad těmi bolístkami před Vámi, které po osmašedesátém vyhodili knihy ze sazby rovnou do stoupy a pak nezveřejnili ani čárku, je možná docela hloupé. Ale dala jste mi k vyprávění o sobě volnou ruku.

(Pozn.: doplním jeden detail, který byste asi sám neuvedl. Podle posledního vydání českého KDO JE KDO jste za Zánik samoty Berhof, film podle novely Vladimíra Körnera, získal velkou cenu v Karlových Varech a cenu v Cannes, a za Schůzku se stíny jste získal velkou cenu v San Remu; za Skalpel, prosím Vám dali cenu Svazu filmových tvůrců v Moskvě. To vše před rokem 1990. E. K.)

01:25

Ale přece jen bych se rád vrátil k obecnějšímu a zásadnějšímu vnímání a chápání světa, než jsou mé plačky. Ještě byste si mohla myslet, že se jimi snažím nějak zaretušovat své dobré vztahy s předlistopadovým režimem a dodatečně před vámi diskrétně odkládat ten batoh, o kterém jsem psal.

Když mluvíme o Vašem románu a Vašem scénáři o Janu Husovi, nutně se dotýkáme chápání etiky a jejího prožívání. To je výtečné téma k diskusi.

Myslím na Immanuela Kanta a jeho úžas nad nebem nad hlavou a mravním zákonem v člověku! Ten zákon má u každého asi jiné hranice. Já si o sobě velké iluze v tom směru nedělám. A nedělejte si je o mně ani Vy, má milá, vážená, tak vnitřně integrální, paní Kantůrková. Píšu Vám to otevřeně a upřímně, protože si Vás vážím jako vzácného člověka, který v lidech hledá něco lepšího, než v nich skutečně je (tedy alespoň ve mně).

Jednou, někdy v roce 2004, mě pozvali do jedné ušlechtilé společnosti, abych promluvil o svých filmech a svém filozofickém krédu. A tak jsem své poznání formuloval nějak následovně: Dámy a pánové, většina z vás by řekla, že se hlásí k odkazu křesťanské civilizace, někteří jste asi věřící (polovina byli úspěšní podnikatelé). Chcete se dobrat spasení? Jistě! A víte, že Kristus řekl: snáze se velbloud protáhne uchem jehly, než bohatý vejde do království nebeského? Jak se s tím vyrovnáte? A víte, že Desatero říká: nepožádáš manželky bližního svého? Já jsem za svůj život požádal, a vy, dámy a pánové, nikdy? A nastavíte i druhou tvář, když vám někdo jednu vrazí? Desatero také říká: nezabiješ! A vy se hlásíte k panu Clintonovi, Hoorookovi, Blairovi a všem těm pánům, kteří bez mrknutí oka nechávají házet bomby mezi lidi suverénní země! Tak, tak, „humanitární bombardování“ (mimochodem: tohle sousloví měl V. Havel zpětně vložit do své hry o jazyce ptydepe). A hlásíte se k panu Bushovi, který o sobě tvrdí, že je věřící a chodí do kostela, a který má na svědomí desítky tisíc pobitých lidí. Jsme tedy křesťané, zaujatí pravdou, zjevenou v evangeliu, nebo to jen říkáme? Nebo „nezabiješ“ platí jen pro některé lidské tvory, zatímco pro jiné neplatí? V každém z nás je atavistické zvíře, civilizace nás kultivuje jen zdánlivě. Když na to přijde, z mnohých se stanou dozorcí v Osvětimi nebo v Jáchymově nebo v Abu Graib. Zkusme k sobě být upřímní a nepěstujme pokrytectví... Ti lidé na mě koukali jako na nějakého exota.

Inu, mravní zákon ve mně, milá paní Kantůrková, má dost nejasnou hranici. A já se ji nikdy ani nepokouším zpevnit. Ke všemu jsem ateista a v žádné spasení nevěřím. Tohle všechno jsem zakotvil asi nejhluběji ve filmu *Schůzka se stíny*.

(Pozn.: potvrzují si, že si k sobě hledají cestu lidé, mající k výkladu světa v něčem podobný klíč. Ocitla jsem se v Srbsku hned záhy po „humanitárním bombardování“, viděla zničené mosty a rozflákaný Bělehrad, a mluvila jsem s oficiály i s obyčejnými lidmi, například s Čechy v ryze českých vesnicích, i s disidenty; a nejnaléhavěji na mě asi zapůsobilo setkání s herci v divadle, kde se mě před širším publikem

optali, jak je možné, že se Havel zachoval k Srbsku tak nepřátelsky, když přece to bylo Srbsko a Srbové, kteří se Československa zastali v roce 1968, a bylo to právě toto bělehradské divadlo, které hrálo v době Havlova pronásledování jeho hry.

Napsala jsem doma, co jsem napsat chtěla a musela, ale v tom divadle jsem se nedokázala od Havlova výroku ostře distancovat, přestože mě taky pobuřoval; cosi mi bránilo, jakási národní sebeúcta, zříct se vlastního prezidenta.

A nikdy nám Havlův nešťastný výrok neodpustili. Ptali se mě na něj později na autorském večeru na bělehradském knižním veletrhu, a potom znova na mezinárodním setkání spisovatelů a publicistů. V srbských očích, bez rozdílu politické orientace, to byla zrada na přátelích.

A Vy se jistě optáte, co nejupřímnějšího si myslím já. Pomyslela jsem si, když jsem se poprvé těch vnitřně rozporných slov lekla, že asi každého, kdo s ní přijde do příliš blízkého kontaktu, moc znetvoří. E. K.)

V žádném případě bych nechtěl, abyste z mého textu nabyla dojem, že jsem zahořklý nebo rozčarovaný a rezignovaný, jak mi jednou řekl pan biskup Malý, když si přečetl nějaký můj rozhovor v novinách. V zásadě jsem celý život prožil v bavlnce a osud byl ke mně milosrdný a vždycky mě nakonec vytáhl z každé patálie. Moji rodiče prožili dvě světové války, vyhnání z pohraničí, které se stalo územím třetí říše, padesátá léta... Můj dědeček byl zavlčen do nacistického koncentráku, mučen a umučen. Já jsem žil šťastně od dětství do současných let ctihodného kmeta. Trpěl jsem leda tak neopětovanými láskami a neuspokojenými ambicemi natočit nějaké téma, které jsem bytostně toužil proměnit ve film.

Hus, nad kterým jsme se spolu sešli, mě zajímá právě proto, že je to jiný člověk, než jsem já. Až do konce se odvolává ke Kristu, přestože ani na té hranici mu nikdo „shora“ nepodá pomocnou ruku. A ještě ani dnes zatvrzelí katolíci neřeknou: teda, to je nám vážně líto, že jsme toho člověka tak mučivě zavraždili; a to jen proto, že

ho naplňoval úžas z mravního zákona, který cítil v sobě. Jak asi své víře rozumějí?

Existuje-li království nebeské, je tam i Jan Hus, Giordano Bruno i ty desetitisíce Židů, které nechala upálit Isabela Kastilská, z křesťanských panovníků ta nejkřesťanštější? Přinesly ty strašlivé oběti nějaké poselství pravdy? A už se vypořádal současný Svatý Otec s antisemitským zaujetím svého předchůdce Pia XI. na svatém stolci, který uzavřel konkordát s režimem Adolfa Hitlera? Už se nějak vyrovnal se zahanbuující minulostí „krysích stezek“, po kterých umožňovala církev svatá, odkazující se k poselství Krista, útoky nacistických vrahů do jižní Ameriky?

(Pozn.: teď bych namítla, že máte sklon užívat krátká spojení, ale Vaší vášni rozumím. Za sebe bych řekla, že vraždění, msty, vyhánění, antisemitismus, krutosti páchané ve jménu údajné pravdy, sice objektivisticky připouštím jako projevy dávného násilnictví našich kmenových původů, genetickou paměť hluboce vrostlou do života lidí a společností, ale současně si ukládám, že já, jako jednotlivec nadaný vůlí, se mohu chovat jako jejich odpůrce a protivník.

Taky mám potíže s příliš jednoznačnými úsudky o čemkoli veřejném, lidském, společenském, obvykle jim chybí vědomí historického nebo jiného kontextu. Jistěže sama stojím o zřetelné a uchopitelné názory, ale chráním si pozici svědka, který může svobodně a nezávisle zkoumat cokoli z různých stran a pohledů, protichůdných; kdežto soudce tuto svobodu ztrácí.

O Husovi bych polemizovala, jemu se na hranici dostalo pomoci „shůry“, Kristus tam stál s ním. Myslím, že jinak by se toho činu vědomě a z vlastního rozhodnutí neodvážil. V zápase o výklad církve a evangelíí se nazval rytířem Kristovým a mučednickou smrtí se – možná – Kristovi toužil připodobnit. Ne z pýchy, ne z vyzývavosti, taky ne ze sklonu k mučednictví; ale z jisté hlubinné naivity. Taky se jí říká opravdovost. Váš Kant pro to měl vznešenější pojem.

Tady se dotýkáme nejniternějšího středobodu Husova příběhu. Jsem si jista, že kdo nepochopí Husův vztah ke Kristovi, nepochopí Husa. Když četl, překládal a vykládal evangelia, slyšel Kristův hlas jako reálný a živý, Kristův příběh a příklad pro něj nebyly literární abstrakcí, příběhem pouze myšleným; posvátné pojmy s Kristem a evangeliem spojené nepřijímal, tak jako jeho teologičtí protivníci, jen jako jména věčných jsoucen; a v zaujetí pravdou, která nás osvobodí, si nepřipouštěl obraznost evangelijních situací, bral Kristův příklad a příběh doslovně.

Pro tuto jistou teologickou a filozofickou naivitu se Husovi vysmívali katoličtí teologové tenkrát a vysmívají se mu i dneska; a ani nám, odchovcům renesance a osvícenství, kteří dáváme slovo shůry do uvozovek, není tato hlubinná platonská filozofie realismu tak zcela volně dostupná; nevyznáváme ji, jen o ní přemýšlíme. A i já, která si namáhala nad Husovým příběhem představitost i rozum, matně nad Vaší větou cítím, že znát cosi ještě neznamena to prožívat. Mozek a představitost se musejí namáhat jinde než ve vnějším příběhu. E. K.)

Chápat Jana Husa jsem se naučil od Vás, a chápu jej v rovině intelektuální. Nemohu se s ním identifikovat prožitkově, to bych musel být účastníkem zjevení, které s pojmy a logikou nemá nic společného. Budu se snažit ukázat Husa jako člověka rozkročeného mezi mystikou středověku, naplněnou zjevenou pravdou, a apelem na autenticitu víry ve svrchovanost evangelia, která má zásadní přednost před pragmatismem instituce. Hus o sto let předznamenal Luthera – bez reformace by nikdy nedošlo k expanzi občanské společnosti a vývoj by ustrnul uvězněný v duchovních hradbách středověkého města.

(Pozn.: v tom vymezeném prostoru, ve kterém uvažujete o sobě, se líčíte jako vyhraněného rozumáře, možná dokonce syna postmoderny, relativistu, který sebe cítí jako střed vlastního vesmíru.

Já tomu portrétu tak zcela nevěřím.

Kromě toho, že tíhnete k tomu, ustavičně si zadávat s politikou, posuzovat ji a vzpurně se jí bránit, jste taky tvůrcem uměleckých děl.

A abyste mohl natočit věrohodné umělecké dílo, musíte kromě rozumu a nacvičeného řemesla používat i instinkt, vcítění a dar hovořit jinou řečí, než je běžná, musíte se podřídít vnitřnímu světu umění vlastnímu. Ať tedy vnímáte Jana Husa rozumem, nebo souzněním, stále je to Jan Hus, kterého chcete zobrazit, a ne Vy, Váš názor na něj! Ten Jan Hus, který se od nás tak liší. A pro kterého hledáme situace a rozpoznávací věty, abychom ho co nejpřesněji a nejvnímavěji vyjádřili.

Z toho si, promiňte že směle, odvozují, že co píšete a možná si myslíte o sobě, nemusí být tak zcela psaním a myšlením o Vás. A promiňte mi i trochu kantorský tón: říká se tomu přesahy. To, čím jsou lidé vzácní. A čím se mohou dotknout světa umění.

Copak Vy jste sám sebe nikdy nepřekvapil? E. K.)

01:44

Milá idealistická paní Kantůrková, ale já jsem se sebou spokojený! Jak jsem Vám již psal, jedna má přítelkyně mě obvinila, když jsem se s ní rozešel, že pohrdám míněním lidí, sebe vidím v sedmém patře a ostatní jen v suterénu. Myslela to jako nějaký hřích.

Ale já lidmi nepohrdám. Žiju jen sám za sebe, a ne podle receptů jiných, můj život za mne nikdo jiný žít nebude. A ani bych mu to nedovolil. A ostatní si zase musí žít to rizikové dobrodružství, které, žel, trvá tak krátce, také sami za sebe. Říkám to všem poníženým a uraženým, kteří si se mnou občas chtějí popovídat: „... *kašlete na to, co si myslí ostatní, manipulovaní mediálními fantasmagoriemi, držte se toho, co si myslíte sami za sebe, jinak se rozplynete v amorfní mase, ztratíte se sami sobě, budete jako ve snu běhat v labyrintu a marně volat své jméno...*“

Teď si o mně jistě děláte ošklivý obrázek, protože jste mi chtěla nabídnout pomocnou ruku, v tom že mám za sebou pár dobrých filmů. To ale není žádné alibi a vnitřně mi to nijak nepomáhá. Nežiju minulostí. Nemám fotografie ze svých filmů v archivu.

Jen z rodinného archivu jsem zachoval na internetových stránkách fotografii svatby své maminky a tatínka a fotografii dědeč-

ka, kterého stačili umučit Němci, než jsem se narodil. Byl to moc vzdělaný člověk, německy prý mluvil stejně dobře jako česky. Uměl i sanskrt a napsal několik knih o buddhismu. Nevím, jestli mu to v nacistickém lágru nějak pomohlo. Maminka ho velmi milovala, a ne-li lásku, tedy určitě velký respekt k tomuto muži, jehož krev také koluje ve mně, na mne přenesla.

Můj tatínek byl neobyčejně čestný maloměšťák (v tom nejlepším slova smyslu), ctil pravidla moderní společnosti (myslím onoho osvícenství 19. století, na jehož konci se narodil). Miloval přírodu, moji maminku a mne, i když si myslím, že s přírodou si rozuměl nejméně. Maminka v sobě měla neklid a jakýsi dráp ctižádosti, který obdivovala na svém otci – mém dědečkovi. Mnohé jsem po ní určitě zdědil, jen smysl pro humor a sebeironii jsem zdědil po tátovi. Maminka neměla pro humor, který by se týkal jí, žádné pochopení.

Byl jsem pokřtěn. Táta ale do kostela nechodil nikdy, maminka tvrdila, že na něco věří, ale po vzoru židovských předků věřila, myslím si, především ve mne. V to, že jsem jejím pokračováním, zdrojem projekce k nesmrtelnosti. Byla vzdělaná, uměla pět jazyků, milovala Francii, francouzskou literaturu, poezii. Když jí bylo bezmála devadesát, upadla na schodech a uhodila se do hlavy. Nějaký čas pak vzdorovala češtině a mluvila na nás jen francouzsky a anglicky.

Vyšší spravedlnost byla s tatínkem zřejmě vyrovnaná, nechala ho umřít na procházce, cestou k lesu, když tlačil kočárek s mou dcerou Jarmilkou. Měl rád moji ženu a hezky si povídali o úplně banálních věcech. Žena ho nadchla, když mu uvařila svíčkovou nebo guláš nebo dršťkovou polévku. Moje maminka nikdy tak vařit neuměla.

Točil jsem svůj první film a zprávu o tatínkově smrti mi přišel říct do ateliéru pan produkční Láďa Kalaš. Tatínek ležel na gauči, jako by spal. Měl otevřené oči a byl chladný. Oči mu zavřela až maminka mojí ženy.

To jsem Vám toho, milá paní Kantůrková, zase napsal velikou spoustu. A z toho, co jsem napsal, plyne mnoho velmi osobních otázek.

Prožíváte v životě úžas z hvězdné oblohy a mravního zákona v sobě?

Záleží Vám hodně na tom, co si o Vás lidé myslí? A jak s tím jejich myšlením nakládáte?

Je demokracie opravdu „vládou lidu, lidem a ve prospěch lidu“, jak řekl A. Lincoln? Nebo tím pojmem ti, co kradou a žijí mimo jakékoli mravní zákony, vytírají obyčejným lidem zrak?

Myslíte si, stejně jako já, že většina zvířat (myslím zejména na koně, psy a kočky) je daleko krásnější než většina lidí? A myslíte si, stejně jako já, že království nebeské nemůže existovat, pokud tam nemají místo také zvířata?

Jste sama se sebou spokojená?

Váš Jiří

P. S.: Mimochodem, léta jsem neviděl Jaroslava Kořána. Sedávali jsme spolu na začátku devadesátých let občas na obědě. Vždycky nás někdo přišel vyfotografovat – on byl primátor Prahy za OF a já poslancem za KSČM. Nevíte, kam se poděl?

7. září

4:30

Milý můj pane Jiří, ve dvě hodiny jsem si přečetla, co jste napsal, teď je půl páté, venku svítí půlka měsíce, přemýšlím, jak Vám odpovím, a je mi jasné, že probouzíme démony. Napíšu teď jedinou větu, nerada bych ji v denním bdění zapomněla: neměli bychom v sobě démony, kdybychom nešturmovali nebesa; která na nás čas od času spadnou.

A jak přemýšlím, co v čase bdění napíšu, trochu žasnu, jak se sobě podobáme. Vy jste ovšem hranatější, protože jste muž, já jsem k okolí a k lidem v něm otevřenější, protože mě tak vede ženská mentalita. A protože jsem maličko fatalista a protože mně do okna,

o kterém Vy přemýšlíte, jak tvrdý by z něj byl dopad, přilétají poštolky, stalo se onou neviditelnou vůlí, která naše životy, pokud se jí nebráníme, ovládá, že jsme se sešli, a ne jenom tak obyčejně, ale nad Husem. Fatalista ve mně praví, že co se má stát, stane se.

A vůbec nejsem idealistická a už vůbec jsem Vám nechtěla podat pomocnou ruku. Jsem účelově zvědavá. Něco si opatřím bokem, něco se chci dozvědět od Vás. Prostě protože když se někdo mně dotud neznámý stane mým spoluautorem, a dokonce spoluautorem filmu o Husovi, tak mě nepřekonatelně začne zajímat a lákám na něm odpovědi.

Pokračování ve dne.

12:28

Mně blízký vzdorovitý pane Jiří! Začínáme psát o věcech, nad kterými se – ne všude, ale v některých kruzích určitě – strhne pokřik. Vždycky nás ostrým okem sledují nějací pravověrní radikálové s monopolem na pravdu, má je každý režim, někteří dokonce osobně přecházejí z režimu do režimu; a i sama pravidla ortodoxní arbitráže, stálá pro všechny časy, režimy, instituce i společnosti, si vyhledávají vhodné nositele. Čímž odpovídám na jednu z Vašich otázek: záleží mi na tom, co si o mně myslí lidé mně blízcí. I když ne vždycky se řídím jejich míněním. Taky mi záleží na tom, co si o sobě myslím já sama. Kdežto dobově pravověrně zcela zasklívám. Ctím jejich právo na existenci, jsem taky postižená Voltairovým liberalismem, ale nedávám jim právo rozhodovat o mně. A pokud i rozhodnou, nedovolím, aby to ohrozilo můj vnitřní svět. A příliš se nedivte, že píšu tak trochu ve Vašem duchu: jsme narození pod stejným znamením.

Pokud jde o Kanta, připomínal se mi tím, že když mi chtěl Vilém Prečan ze Scheinfeldu poslat nějaký dopis nebo knihu, jako adresáta v tajných zásilkách uváděl KANT. V důvěře, že státní policie, kdyby náhodou zásilku odhalila, je natolik hloupá, že si ze zkratky neodvodí živého adresáta.

Kantovo hvězdné nebe nad hlavou a mravní zákon ve mně vedu jako znalost, charakteristiku pro jednoho velkého filozofa. (Nepřipadá Vám zarážející, že největší filozofové osmnáctého, devatenáctého a dvacátého století byli Němci? A že ostatní evropská filozofie je od nich odvozená?) Vědecké objevy pokantovských století ty pojmy posunuly někam už dost jinam.

Hvězdné nebe ztrácí tajemnost božího světa a rozpitvané astrofyzikou k nám obrací člověkem poznamenanou tvář. Zvláště když si je mohu prohlédnout v populárních encyklopediích na autentických fotografiích. Trochu se štítím černých děr, protože kdoví, kam vedou, snad do jiných vesmírů?, a mrazí mě, když čtu a vidím, jak vznikala nová hvězda, a rozum mi zůstává stát, že se z vesmírné paměti, vzdálené podle měřítek rychlosti světla, dá odhadnout velký třesk; a prodírám se studii astrofyziků, abych tomu bezostyšně odhalovanému nebi aspoň trochu rozuměla.

Nadto si na nás pokantovská století a jejich dějiny vynucují vědomí osamocené individuality a činnou soběstačnost. Takže má povaha, genetické vybavení, výchova, kulturní vlivy, příklady jiných lidí a i ona znalost už zapadlých filozofií ve mně postupně vytvořily vlastní pravidla, jakési vědomí rozsahu mezi tím, co se smí, co se musí a co se nesmí. Dají se shrnout do několika zásad. Nepodílet se na žádném svinstvu nebo nespravedlnosti. Pomoci tam, kde můžu, a kde pomoci nemůžu, tak aspoň nepřitížit. Vyhýbat se zlým lidem, seskupovat k sobě lidi dobré. Nechtít napravovat svět, postačit si s rolí svědka. Připouštět si, jen na co mám vliv. Nezničit si slavomamem ani jinou chtivostí talent získaný od předků. Opětovat lásku. Řekla bych, že jsou to střídme české etické principy pro každodennost.

Nadčasovost ale vyžaduje uvažování jiné. Budu to demonstrovat na Husovi, našem společnému tématu. On, dokud ho okolnosti nedonutily ke vzpouře kacírství, používal pro mnou popsany životní styl výraz *myslet ve střednosti*. A my si ve scénáři museli řešit vážný etický rozpor, zda bylo dobře, anebo naopak špatně, historicky špatně, že se svojí střednosti musel vzdát. A rozhodli jsme, že musel,

jestli se nechtěl vzdát sebe. Svoji vůle žít podle Krista. Tam bych asi viděla tu mez, kde končí osobní identita, osobní kultura, odpovědnost jen za sebe, a kde začíná nárok integrity. Nárok pravdy Boží, jak by řekl Hus. Takže jsme nakonec zas u toho Immanuela Kanta.

A tímto obloukem se dostávám k Vaší podivné formulaci o disentu. Chápu, že byste se bránil dostat se do vězení. Zním několik skvělých osobností, které se vězení uchránily. Já taky nepatřila k těm, kdo zatčení provokovali. Jen prostě nastala situace, kdy člověk nemůže plivnout sám na sebe. A udělá, co udělat musí. Například napsat knihu.

Ale když jsem se vrátila z Ruzyně, kam mě za tu knihu vydanou v zahraničí zavřeli, řekla jsem Ludvíku Vaculíkovi, ty se tam nikdy nesmíš dostat, vězení není pro lidi, jako jsi ty. Pro lidi s vnitřní autoritou, přesahující normy všech režimů. Však taky Vaculík vyvolal vzrušenou diskusi o tom, co mu stojí za vězení, a hlavním oponentem mu byl Václav Havel.

Byli ale v disentu i jiní skvělí lidé, kterým to prostě nedalo a zatčení provokovali. Například Ivan Jirous, se kterým Vy byste si vůbec nerozuměl.

Jenomže ocitnout se v disentu neznamenovalo jen riziko pronásledování až do těch soudů a mříží; ocitnout se v disentu zároveň znamenalo dobýt si žádnou ideologií neohrazenou svobodu. Vyvázat se z nepřátelského společenského vlivu a režimu, osamostatnit se. Pokusila jsem se o to už předtím knihami a filmem, ale po okupaci Československa se to stalo záležitostí osudovou: buď! – anebo!

Takové rozhodování postihlo zejména lidi, kteří byli předtím členy komunistické strany a kteří jím vstupovali do prostředí, se kterými nebyli sžiti. Do prostředí odedávných odpůrců systému, kteří už za svou vnitřní svobodu porůznu zaplatili, a i vězením. Mé osvobození – paradoxně – obsahovalo i možnost sblížit se a pochopit tyto lidi jiných světů, katolického teologa a kněze, například. Nebo i přepjatého Ivana Jirouse. Nebo evangelického filozofa.

A z jejich strany má svoboda spočívala v tom, že mě nenutili přejít na jejich kánon. Prostředí disentu, milý pane profesore, se utvářelo jako velká historická zvláštnost.

Ivan Kyncl mi udělal album svých fotografií z oslavy mých padesátých narozenin. Jistěže se nechci předvádět, jen popíšu, jak různí lidé se na snímcích sešli. Tak především já chovám Grušova synka Vašíka. Paní Sekaninová se baví s Josefem Daniszem. Olga Havlová cosi vysvětluje Jiřímu Ledererovi. Na jiném snímku Jiřímu Ledererovi cosi vykládá Jan Vladislav. Paní Ledererová v čímsi objetí. Olga Havlová se usmívá na Jiřího Bartoška. Anička Sabatová poslouchá, co veselého líčí Jan Ruml Trudě Sekaninové. Jiří Gruša labužnický potahuje z cigarety. Jan Vladislav v rozhovoru s Klementem Lukešem. Jiří Hájek v diplomaticky pozorném postoji s paní Sekaninovou. A pozor! – dvě usměvavé tváře: Jiří Hájek s Josefem Zvěřinou. A Josef Zvěřina s Karlem Kynclem, který cosi zaujatě vysvětluje. Olga Havlová něco špitá Klementu Lukešovi. A já něco špitám Zdeně Tomínové. A opět pozor! – Karel Bartošek píchá ukazovákem do hrudi Petra Pitharta, ten se dívá stranou. Zato se radostně dává na terase fotografovat se svou ženou. Saša Kliment se usmívá na ženu, kterou nerozpoznávám. Ležérní Jaroslav Kořán cosi praví komusi u svých nohou. Jiří Němec v jedné svislé řadě s Jiřím Pecharem a krásnou dámou. Libuše Šilhánová si povídá s Jiřinou Kynclovou. Věňka Šilhána s Karlem Kostrounem obsluhuje můj muž z demižonu s vínem. A pozor! – na závěr alba kolektivní portrét Věňka Šilhána, Jiřího Hájka, Josefa Zvěřiny a mě. To byl asi Ivanův nejvzácnější úlovek. (Taky ale nemohu přejít fakt, že na několika obrázcích se objevuje muž, o kterém jsme se později ujistili, že byl zavázán Státní bezpečnosti. Což dodatečně vysvětlilo, proč byl náš dům shora i zdola obložen policejními vozy a proč policie některé z hostů při odchodu perlustrovala.)

Ale budu, zas!, vstřícná. Naše životy se časově míjejí, ale jejich příběhy se v řadě situací překrývají. Skoro jako byste na sebe položil dvě šablony. Možná některá malá písmena na sebe vrčí, ale značná

část těch velkých se nevzpírá, navzájem nepřečnivají ani se neruší. Vy jste nejhorší propad patrně pocítil během oněch svobodných let devadesátých, mě propad potkal v roce sedmdesátém. Kde jednomu hvězda stoupala, druhému spadla, ale podobnost situací je víc než zřejmá. Kdo umí porovnávat a počítat, ten si to porovná a spočítá.

Celá vydání tři knih ve stoupě, a byly to mé knihy první. Zakázaný film v Tomanově trezoru. Zákaz půjčovat moje knihy v knihovnách. Nemožnost uplatnit už schválený scénář. Děti ve studijních letech. Muž vyhozený z televize a bez zaměstnání. Postupně se ze mě stávalo tělo bez vůle a bez duše. Až Jarka Tichá, představitelka hlavní role ve *Smuteční slavnosti*, řekla, ale takhle tu utrápenou holku nemůžeme nechat, a vyjednala mi přijetí u docenta Františka Faltuse v Kateřinkách. Bylo to dějà vu, na stejném patře a stejné chodbě se léčila na ztrátu vnitřních i vnějších jistot má matka před dvaceti lety, ona s psychózou, já jen s neurózou. „Máte pocuchané nervičky,“ řekl mi pan docent. A já si v zahradě Kateřinek představovala, jak asi a zda vůbec mohla do ní ze svého bytu v Ječné ulici nahlížet Božena Němcová.

Ale protože moje zásady platí v životech i jiných lidí, vždycky, když bylo zle, se našel anděl ochránitel. Tenkrát na začátku onoho urputného a zničujícího zápolení o svobodu to byl Karel Pokorný. Podepsal mi jednu hru a jeden scénář, hru zinscenoval, byl to *Bratr Žak*, oproti Olbrachtovu pojetí příběhu jako hrozné bratrské zra- dy my téma zpracovali jako vábení a přivolávání svobody uměním. *A Hospodu u tří nevěst* natočil, trochu přizpůsobeně poměrům, Antonín Kachlík. Znamení představení *Bratra Žaka* převzala televize a schválil to též profesor Dvořák, který Vám zhruba ve stejné době zamítl inscenaci Dostojevského; víte, já věřím, na malé drobné pomsty, kterými náhody stíhají zlé skutky. Film Antonína Kachlíka má skvělé obsazení, pan Somr je v něm k pomilování, pan Kachlík nevěděl, kdo scénář psal, jen nevěřil, že je to Karel Pokorný; a nějak se stalo, že se film neuchytil.

A na Karlovi, jednom z mých nejdražších přátel, jsem si uvědomovala, co to je za krutý zápas talentu a svědomí, když existence nutí člověka se přizpůsobit. Na jednom pólu, tom existenčním, Karel inscenoval odporného „musílká“, hru Vojtěcha Trapla o poctivé komunistce, kterou uštvou pravíkoví oportunisté a odpůrci vojenského vpádu armád pěti zemí, toho Trapla, v jehož kanceláři, když přišel ten zas jiný čas, Věra Kalábová objevila na stěně Jana Žižku v nadživotní velikosti a který byl ve státním filmu jedním z hlavních arbitřů, a na pólu druhém, aby si zachránil sebeúctu, inscenoval mého *Bratra Žaka* ne zcela jist si tím, že naši autorskou lest nikdo neproflákne. Rozpětí, na kterém se musí nit přetrhnout. Potom jsem mockrát pomyslela na to, že možná by Karel tak brzy nezemřel, kdyby nemusel překonávat napětí tak zničující.

A v potlačovaném disentu jsem potkala i jiné osobnosti, které mi pomohly orientovat se v sobě, v mých pravidlech, v desateru, kterého se taky dovoláváte, ve hvězdném nebi nad hlavou. Určitě nejvíc na mě zapůsobil Josef Zvěřina. Já, bezvěrec, jen s tím vlastním zákonem v sobě, a on, katolický kněz bez státního souhlasu a vynikající teolog s tajným misijním posláním; já, někdejší členka komunistické strany, a on, mnohaletý vězeň komunistického teroru. Řekl mi včas hlavní zkušenost, jak se ubránit vězeňskému násilí: aspoň jednou denně povznést mysl nad zde panující sprostotu a teror.

Nemodlila jsem se, našla jsem si vlastní způsob: spisovatel musí umět naslouchat lidem, ať jsou jejich osudy a skutky jakékoli. Nikde se nedozvíte o lidech víc než na smrtelné posteli nebo ve vězení. A nikde líp neuplatníte zásadu aspoň nepřitížit, když nemohu pomoci, jako tam. A vždycky před spaním – nikdy nám nezhasli, jen jednou, na Štědrý večer – jsem vzpomněla na Josefa, tenkrát jsem ho ještě oslovovala Otče, například na to, jak si uvěznění kněží schovávali rozinky, aby z nich mohli připravit víno, podobu Kristovy krve na tajných mších. A připomíná se mi s tím postesknutí Jana Husa, že jsou Velikonoce, nejposvátnější svátky křesťanů, a on, rytíř Kristův, nemůže v kostnickém dominikánském vězení přijímat tělo Páně.

A jestli jsem se sebou spokojená? Jsem intuitivní člověk, většinou dřív jedním, než domyslím, co mi jednání vynese. Pak se hodnotím. Spokojená jsem s několika skutky: když něco dobře napíšu a když nikomu neublížím. Taky jsem spokojená se svými dětmi a jejich dětmi. Ale to je jejich zásluha, ne moje.

(Teď čtu náš společný horoskop: „Nemusíte být u všeho, co se kde šustne. Tím méně se snad dokonce osobně angažovat, když nemáte jistotu, jaký směr vezme vývoj událostí. Jupiter varuje, že by to byla voda na mlýn vašich rivalů a konkurence.“ Tak tedy tenhle způsob myšlení v střednosti nevyznám.)

Záležitosti spojené s demokracií a jejím nepovedeným způsobem provedení odkládám.

Ale opakuji svou otázku: co jste říkal na zakládajícím shromáždění Občanského fóra? Neztloukli Vás? Kdo Vás na tajné jednání pozval? A proč jste v OF nezůstal?

A očekávám, jaký zas démon se na nás z Vašeho textu zašklebí.

E. K.

7. září

23:10:06

Pan Srp mne před časem pozval jako besedníka do prostor Jazzové sekce a během večera mi připravil překvapení – přehrál mi moje vystoupení v Činoherním klubu 19. listopadu při zakládání OF. Pak mi dal kazetu. Abych to reprodukoval přesně, musím ji napřed najít a pak si půjčit zařízení, na kterém se dá vyslechnout. Pokud to reprodukuji jen velmi hrubě, řekl jsem, že jsem členem komunistické

strany a mám dojem, že nemluví jen za sebe, ale za mnoho čestných a poctivých lidí, kteří jsou v téže straně; že s tím, co se děje, zejména s násilím, zásadně nesouhlasím a myslím si, stejně jako ti, co se v Činoherním klubu sešli, že jsou nezbytné zásadní změny... Pokusím se to najít a přepsat.

Když jsem to po těch letech slyšel, byl jsem překvapený, kolik jsem toho řekl, měl jsem dojem, že to bylo daleko kratší vystoupení, protože jsem měl trému. V sále nepanovalo žádné nadšení, rozhodně mi netleskali, a když jsem řekl, že jsem členem komunistické strany, tak to pořádně zahučelo. Ale s projevy nepřátelství jsem se ani na jevišti, ani při odchodu nesetkal. Ono tam bylo mnoho známých – na jevišti jsem mluvil s Petrem Čepkem, se kterým jsem natočil film, seděl tam někde i ředitel divadla, který byl také členem strany, ale veřejně se k tomu nehlásil.

Jednou mi po létech říkala Marta Kubišová, jak jí zatrnulo, když jsem na pódiu řekl, že jsem členem komunistické strany.

Jak si myslela, že mi v té atmosféře bude chtít někdo ublížit, a ona bude muset vylézt na pódium a bránit mě.

Pozval mne Jiří Křížan. Znali jsme se léta, byl zaměstnaný jako scenárista a později jako dramaturg ve Filmovém studiu na Barrandově. Kancelář měli ve filmovém klubu na Národní třídě a tam jsme se potkávali. Věděl jsem, že odmítl cenu Klementa Gottwalda, kterou kolektivně dostali autoři i režisér za film *Signum Laudis*. Do té doby jsem vůbec netušil, že jeho otce v roce 1951 v politickém procesu popravili. Žádná velká aféra z toho odmítnutí nebyla.

Častěji jsme se vídali na zlomu let 88/89, kdy jsme si povídali o neudržitelnosti tehdy panujících politických poměrů. Vzpomínám si, jak jsme seděli u stolku proti baru, to bylo někdy po tzv. Palachovu týdnu, a on mi vyprávěl, jak ho zvou na výslechy na Státní bezpečnost a dělají u nich domovní prohlídky. Popisoval ty policisty a při vyprávění se zdálo, že z toho má jakousi absurdní radost. Nebo spíš absurdní sebeuspokojení. Vybavuji si, že mluvil zejména o své ženě, která špatně snáší, když se jí prohrabávají v prádle. Víím, že

jsem mu tehdy říkal, že mi svým způsobem vyprávění o těch skličujících věcech vybavil nějaký odstavec z Alberta Camuse, kde se píše o sebezáchranném absurdním štěstí, které člověk prožívá u vědomí absurdity života.

(Dovolte poznámku: v té době, a docela neabsurdně, ale čistě pracovní, Jiří Křižan nejdřív peticí usiloval o propuštění Václava Havla z vězení, a po Havlově příchodu na svobodu s ním organizoval petiční akci „Několik vět“. Měl jistě oplétačky s policií, ale současně si pamatuju, jak jsem ho jednou zastala u nich před domem, právě když mu poštačka předala celou velkou hromádku dopisů lidí, kteří se k „Několika větám“ připojili a jejichž jména pak vysílali v Hlasu Ameriky. Taky jsme spolu jezdili na Hrádeček, kdykoli Olga Havlová pořádala nějakou svou letní slavnost nebo Havel pořádal konspirativní schůzku s večerí. Jiří Křižan se během roku, kdy se přidal k disentu, stal jednou z čelných postav převratu. E. K.)

Pak jsem se s Jirkou viděl v restauraci Na Vikárce, kam mne pozval pan prezident Havel někdy koncem října nebo začátkem listopadu 1990, když jsem byl zvolen předsedou KSČM. U stolu kromě Jirky seděl snad pan Žantovský. Pan prezident byl jak umanutý a stále mě vybízel, že by bylo vhodné, aby KSČM napomohla odkrytí tajných kont předlistopadových stranických představitelů, která mají ve Švýcarsku. Zvláště mluvil o Lubomíru Štrougalovi.

To bylo hodně nesmyslné a já se marně pokoušel panu prezidentovi vysvětlit, že žádná tajná konta ve Švýcarsku tihle lidé neměli. Byl jsem o tom přesvědčený tehdy a dnes vím, že takové podezření byl úplný nesmysl. Funkcionáři strany a vlády měli samozřejmě výhody – třeba zvláštní prodejnu zahraničního zboží (snad skutečně existovala, často se o tom mluvilo), pak léčebné zařízení Sanops atd., ale konta by si těžko pořizovali.

Pan prezident byl mým odmítáním zklamán. Dnes si říkám, že věděl o demokracii víc než já a podle přísloví „podle sebe soudím tebe“ nevěřil, že by si straničtí bossové něco neuloupili – ti demokratičtí mi to po Listopadu koneckonců předvádějí už 23 let.

(Aby ale nedošlo k nedorozumění: Václava Havla jsem si vážil už před Listopadem. Ne jako dramatika a spisovatele, ale jako člověka, který byl ochoten, stejně jako Vy, jít za své názory a přesvědčení do vězení, ztratit svobodu. Jako člověka, který měl možnost, stejně jako Vy, odejít do emigrace, a dal přednost tomu zůstat a tvrdošjně pokračovat. Obětovat vědomě svobodu bylo pro mne vždycky naprosto nepředstavitelné.)

(Pozn.; co já si pamatuji, jeden ministr vnitra přišel kvůli devizovým prostředkům ulitým v soukromém trezoru o funkci, odhalil ho snad sám tehdejší prezident, a o jiném ministrovi se v kuloárech s despektem vyprávělo, jak levně nakupuje kvalitní obrazy. E. K.)

Ted' trochu odbočím.

Terčem takových pomluv byl dlouhodobě Lubomír Štrougal. Myslím, že je šířili estébáci, kteří mu nikdy nezapomněli, jak jako nový ministr vnitra v šedesátých letech před velitelským sborem vykládal o nezákonnostech a nutnosti očistit SNB. Myslím, že to bylo někdy v roce 1961 – samozřejmě to neříkal ze své vůle, ale s požehnáním shora, a i z Moskvy. I když ani tam ho pak neměli rádi a v kritickou chvíli dali přednost Milouši Jakešovi, aby KSČ definitivně potopili. Dohody zřejmě zněly tak, že domino zemí východní Evropy spadne celé v řádu měsíců.

Nejsem obětí nějaké spiklenecké teorie, zažil jsem to v hotelu Oktjabrskaja, kam jsem se dostal během služební cesty do Moskvy v roce 1987. Moje plaidoyer za Štrougala poslouchali jen znuděně. Zajímalo je, jak by asi veřejnost v Československu přijala vstup V. Havla do nějaké vlivné politické funkce.

Zítřka Vám ještě napíšu, za jak groteskních okolností k pozvání na ustavující schůzi OF došlo. Když jsem chtěl před časem psát paměti, nazval jsem kapitolu toho dne „Rozprava o jedech“ (tak se jmenuje kapitola v knize A. Dumase *Hrabě Monte Christo*). 19. listopadu 1989 byl u nás na návštěvě sovětský kulturní rada Fomin. On i jeho paní

mluvili celé odpoledne pouze o tom, jak sbírají a zavařují houby a co všechno se z nich dá připravit za lahůdky. Připadalo mi to docela groteskní. Byly to pouhé dva dny po sedmnáctém listopadu, já znovu a znovu opatrně začínal o politice, a pan rada na to jen o sušených houbách. Nevím, zda je to pravda, ale údajně byl 17. listopadu ve večerních hodinách v budově Národního divadla a sledoval odtamtud, jak srážka studentů s policií probíhá. Ale to byla možná jen konspirační teorie a on měl na vyslanectví na starost opravdu jen kulturu...

Váš Jiří

8. září

9:07

Dík. A naléhavá otázka: Jak se mohli v 87. roce v Moskvě zajímat o to, jak by se Václav Havel vyjímal v politice? Ale to jen mimochodem.

Má skutečná otázka, na kterou asi odpovědět můžete, je úplně konkrétní: jak se stalo, že Federální parlament v obou komorách a jednomyslně, tedy hlavně hlasy komunistů, zrušil nejdřív IV. článek Ústavy o vedoucí úloze KSČ a krátce potom zvolil Václava Havla prezidentem? Stalo se to ještě v prosinci 89., Václav Havel pak měl možnost promluvit o Novém roce už jako prezident.

Máte smysl pro drama, a tohle je námět na detektivku: Jaká skrytá jednání byste napsal do scénáře, kdybyste chtěl točit film převratu? Na detektivku, podotýkám, o sametovosti převratu.

Ten historický fenomén kulatého stolu! Král Artuš a jeho rytíři. Naše oslnění Kelty. U kulatého stolu jsou si všichni rovni, zásada rytířství.

Historik jsem spíš ze zájmu než z profese, znám dobře období, které mě zajímalo jako téma nebo motiv pro mou knihu, je to tedy znalost neúplná, nesystematická, ale i tak bych se odvážila říct, že

Artušův stůl se pak už jako shromáždění sobě rovných mockrát neopakoval. Narazila jsem na něj jako na jistou dobovou mimořádnost u Jana Lucemburského a pak, spíš domyšlením než věcně, u našeho Václava IV. Vliv dědečkův a asi podíl Jany Bavorské vnesly v době Václavova raného panování pojem rytířství i do českého prostředí, a protože si Václav svůj opěrný a ochranný rytířský sbor vytvářel ze střední šlechtické vrstvy a z bohatých patriciů, vyvolal tím odpor církve i velkých pánů a přispěl nemálo k budoucím reformním a lidovým hnutím. A jak byl pojem rytířství v té době živý, dosvědčuje fakt, že v zápase s papežstvím za původní čistotu církve Hus sebe a stoupence evangelismu nazval rytíři Kristovými.

Dobře, to jsou dějiny.

Ale jak se myšlenka kulatého stolu objevila v Praze na konci dvacátého století, když předtím všechny převratové zlomy v Čechách řešili Češi nebo ti, kdo si je podmanili, násilím? Ani rok osmnáctý, a to byl Masaryk nějaký demokrat, neproběhl jako dohoda nepřátelských stran, ale jako dohoda Masaryka s velmocemi, které staré dobré a ve válce poražené rakouské císařství rozdělily na prvočinitele.

Kulatým stolem začal i převrat v Polsku, ale tam bylo jeho zázemí mohutnější a vzrušivější, všichni si ctili, nebo aspoň uznávali Solidaritu. Že by Češi jenom opisovali? Ve světě sametovost převratu obdivovali, narážela jsem na to na každém kroku například na cestě Amerikou; a naší ne zcela zdařené demokracii se dodnes, ať z té nebo oné strany, sametovka nepřestává plést pod nohy. Proto se tak zajímám o její původ.

Omlouvám se, že píšu komentář dřív, než jste stačil odpovědět. A dík za ochotu se někam dobrat.

E. K.

9:58:57

Jen drobné poznamenání. Máme, jak víte, společný horoskop. Opisuji: „Celkem jednoduše zjistíte, kdy a kde událost probíhala. Příčiny vám ovšem nebude nikdo schopn nebo spíš ochoten vysvětlit. S polovičatými informacemi se nesmíříte a budete pátrat dál. Napoví vám sestava osob, která celou akci odstartovala a pak se náhle stáhla do ústraní.“

Mě by se předpověď týkat mohla, ale po jaké události pátráte Vy?

11:51

Doplňk.

Ptal jste se na Jaroslava Kořána, znali jsme se celkem dobře, s ním a Petrem Kabešem. Tak dost dobře, jak už jsem psala v sms, že jednou ve čtyři ráno u nás Jaroslav zazvonil, prý aby si u kamarádů spravil chuť po někom, s kým právě strávil večer. Víc nevysvětlil, jako ostatně nikdy nic nevysvětloval. Přišel, zazářil, odešel. Stýkal se s Jazzovou sekcí a Karlem Srpem, nosil odtamtud informace i různé texty a knihy, a rozhodně mi doporučil, abych sama za Karlem Srpem nechodila a neohrožovala jejich práci svým profláknutým disidentstvím. Já na něm obdivovala, jak při překládání bere autorský text jen jako vlastní možnost jej napsat. Po převratu se stal pražským primátorem, taky jsme spolu byli na slavné výpravě letadla plného českých spisovatelů vyslaného do New Yorku.

Pak se stalo, že nějaká jezinkovská drbna cosi navykládala, nevím co, já tyhle věci nezkoumám, a Jaroslav se odmlčel. Vlastně jsme se už nikdy osobně nesetkali, jen mi každý rok posílá novoročenku.

Ale mám z té doby historku, která podporuje Váš názor, že i zvířata, zejména koně, psi a kočky, by se měla dostat do nebe. A taky kytky. Jak jste si všiml, já na kytky mluvím.

A v Amsterdamu mi přítelkyně, která přeložila mou knihu a se kterou jsme projely celou hráz, oddělující vyšší hladinu moře od nižší polohy pevniny, jednu zajímavou rostlinu koupila. Bylo to

v květinářství, které bych bývala nejraději odvezla celé, a prodavač, když viděl moje nadšení, mi uštipoval kousky z různých popínavých rostlin z Indonésie, které se mi pak doma opravdu ujaly. Stejnou kytku jako mně přítelkyně koupila i Jaroslavovi, protože prý se mu líbila. Zapomněla jsem, jaká kytka to byla, ta moje už stářím umřela. Stejně jako ty indonéské popínavky.

Květináč s dárkem pro Jaroslava jsem postavila v hale na okno, s tím, že mu jej předám, až se domluvíme; a když na mě zanevřel a najednou nebylo, komu kytku dát, já jí povídám: „Tak! A co teď s tebou!“ Do čtrnácti dnů uschla.

E. K.

8. září

19:26:23

To s květinami je krásná historka. Ke květinám jsem trochu chladný, s výjimkou těch na obrazech Augusta Renoira a Gustava Klimta. Zdají se mít takový lehký sklon ke kýči.

Můj tatínek měl velice intenzivní vztah ke kaktusům. Měl jsem doma ještě fotografii jeho kaktusové zimní zahrady z Dobřan u Prahy, kde začínal jako notář. Když Němci zabrali české pohraničí, nemohl je všechny odvézt, nebyly dopravní prostředky a naši jen s obtížemi dovezli do vnitrozemí nábytek a zařízení. Kaktusy pěstoval ale stále a také na ně mluvil. Zejména z některých mámil, aby rozkvetly. Čas od času se mu to dařilo. Pokoj, kde je pěstoval v kladenském bytě, jsem v dospělosti okupoval pro sebe. Kaktusy jsem akceptoval, ale kouřil jsem jim tam, a to se jim asi nelíbilo.

S Jaroslavem Kořánem jsem byl na obědě naposledy někdy v roce 1993 nebo 94. Pak měl nějakou výstavní síň U Melounu, jestli se nemýlím, a pak jsem na něj úplně ztratil kontakt. Pamatuji si famózní

překlad *Čtyř klíčů* a jak hledal v češtině ekvivalent hantýrky. Bavili jsme se o nějaké spolupráci a on mi dal několik povídek Ronalda Dahla, že by se v televizi daly dobře zpracovat. Jenže ode mne tehdy nikdo nic nechtěl.

Mám dojem, že jsem je nabízel Janu Otčenáškovvi. Před revolucí jsem mu natočil tři scénáře a řekl bych, že adaptaci knihy Josefa Kocourka (*Zapadlí vlastenci*) docela slušně, i *Jehla* měla úspěch. Každý čtvrtek jsme sedávali u nás nebo u Edy Verner a povídali si a hráli šachy. Po revoluci vyskočil Eda Verner z tramvaje, když viděl druhými dveřmi nastupovat mou ženu. Asi se bál, že by ho s ní mohl někdo vidět. A Honza Otčenášek vykládal I. Trajkovovi, což byl můj žák na FAMU a později producent, který se mě snažil někde prodat, že se bojí okamžiku kolem deváté večer, když zazvoní telefon. Že to budu já. Od té doby, co mi to Ivo řekl, jsem mu kolem deváté večer volal dvakrát v týdnu. Byl vždy velmi konciliantní. Do nedávna byl v ČT šéfdramaturgem. Ani ho nenapadlo říct mi třeba jen: pardon; nebo něco na ten způsob. Ale vždycky hezky mluvil o dramatickém oblouku.

Před časem mi někdo vyprávěl, jak jste poprvé přišla se scénářem Jana Husa do televize a zmínila jste možnost, že bych to mohl režirovat. A Honza Otčenášek prý řekl, že je to vyloučené. Ale možná to je jen drb...

Ted' se přenesu k Vašemu e-mailu.

Váš Jiří

8. září

19:46

Jsem docela ráda, že mi telefonujete jen v dobrém. I když by mi nevadilo, kdybyste volal třikrát týdně vždy v devět hodin. Ale co nevím – jestli takhle konkrétní údaj můžeme uvést v knize. Nebude nás Váš bývalý kamarád žalovat?

Jinak ale musím říct, že jsem ocenila, že jste mlčel, když jsem šéfy televize žádala, aby Janu Otčenáškovi v titulcích poděkovali za spolupráci na scénáři o Husovi.

E.

8. září

21:41

Film bude patřit České televizi a producent si může do titulků napsat poděkování, komu chce. A Vám přece nemohu nijak upírat právo na přání, aby byl někdo v titulcích, pokud máte pocit, že si to zaslouží.

Připomnělo mi to jednání umělecké rady AMU k inauguračnímu řízení k mému jmenování profesorem – jakýsi pan Horanský tam podle zápisu řekl: „Demokracie je tak velkorysá, že komunistům dovolí učit. Nemyslím si ale, že jim má dovolit získat profesury...“ V komisi, která mou profesuru doporučila, byl pan profesor Tomáš Halík nebo profesor Jiří Kotalík. Ten pan Horanský si jistě dodnes myslí, že by mne demokracie neměla nechat točit filmy. K němu ale byli „komunisté“ v jisté době tolerantnější, když mohl od roku 1973 jedenáct let dělat šéfa činohry divadla v Liberci.

Aby ten český Absurdistan měl úplnou podobu, malá poznámka: na dekretu o jmenování profesorem mám podpis pana prezidenta Václava Havla a tehdy premiéra pana Miloše Zemana. Krátce po jeho získání jsem potkal dva poslance za KSČM – první mi blahopřál, druhý pravil, že není k čemu a na mém místě že by se styděl od Václava Havla nějaké jmenování přijmout.

(Pozn.: měl byste vědět, že když jsem vyvolala aféru v České televizi, když jsem odmítla, aby film o Husovi, sice na základě mého scénáře, ale přepracovaného do antihusovského pojetí, točil Jiří Strach, mezi jinými, abych si ověřila oprávněnost svého vyzývavého chování, jsem

oslovila i profesora Horanského. Potvrdil mou obavu z falešného výkladu Husova jednání před koncilem, měl ke scénáři jedinou výtku, že má tři konce, v tehdejší verzi umírá po Husovi ještě Jeroným a teprve potom se Otec odebere k františkánům. Mysleli jsme dokonce na to, uspořádat o Husovi veřejnou konferenci, ale z toho sešlo. E. K.)

Ted' se mi ovšem stala hrozná věc. Celou dobu od předchozího mailu sedím a píšu všechno, co vím o kulatých stolech a o zvolení Václava Havla prezidentem. Když jsem to před pěti minutami dal k odeslání, objevilo se mi na obrazovce „error“. A já ten mail nikde nemůžu najít. Zatím se mi to nikdy nestalo. Měl jsem v závěru krásný osobní komentář – z Kremlu nepřichází mráz, ale pomatená duše občiny a Rasputina. Stačí se podívat na kopule chrámu Vasilie Blaženého a marně v jejich uspořádání hledat nějaký karteziánský řád. Není to ani postmoderna. Ale blábol.

Napíšu znovu, jak Vasil Mohorita zavřel poslance KSČ v zasedačce suterénu a nepustil je ani na toaletu, dokud do jednoho neslíbili, že budou volit Václava Havla. Řádný výklad jim k tomu podal i Marián Čalfa, který to podle mých informací celé vymyslel. Nedávno jsem se na Mohoritu ptal jeho blízkého spolupracovníka. Řekl mi, že zcela propadl paranoidním představám, že ho pronásledují tajné služby, odešel do Velké Británie a někde v hotelu tam myje nádobí. Možná jde opravdu o diagnózu, ale určitě má nějaký důvod, proč o tak mnoha věcech, u kterých byl, nikdy veřejně nepromluvil.

Váš Jiří

21:48:43

Stále hořekuji nad ztraceným textem. Psal jsem to tři hodiny. No, možná to byly hlouposti a není čeho litovat. Nebo mi to vysály z počítače složky k tomu určené. Žertuji samozřejmě. Zcela jistě mne nikdo nesleduje. To je skutečná přednost současného režimu. Mohl bych to všechno napsat třeba do novin, kdyby to někdo, kdo noviny

vlastní, chtěl otisknout. Vůbec nic by se nestalo. Nikdo by mě nezval do Bartolomějské, abych podal vysvětlení. Moc pěkně to kdysi o kapitalismu napsal Herbert Marcuse: „Rebelové jsou zakalkulováni v ceně...“ Ob den si můžete přečíst v novinách, kdo z politiků co ukradl, zmanipuloval výběrové řízení, vzal patrně úplatky... atd. Lidé si zvyknou a čtou to jako zprávy o počasí. Nic se nestane. Je to jen takový folklór.

A Vy můžete podle horoskopu usoudit, že se předpověď do puntíku splnila: nikdo nebude schopen, nebo spíš ochoten původ kulatých stolů Vám vysvětlit.

Váš Jiří

8. září

22:10

Text mi nedošel. A nesváděla bych jeho zmizení na horoskop. Pokud byste měl za zády státně bezpečnostního nebo jiného hekra, můžete text napsat u mě doma, do mého počítače. V zájmu autenticity mi ho můžete i diktovat, píšu dost rychle. A honem honem text uložím na tajné CD.

V každém případě se mi tato malá dramata líbí, vnášejí do textu oživení.

E.

9. září

00:12:34

Chcete si přečíst, jak se chovám, když jsem naštvaná?

Poslední Literárky jako hlavní téma otevřely diskusi o veřejných poměrech pod titulem „Čas blbů“. Velká písmena se na titulní straně skví přes celou šíři novin. A na poslední stránce toho čísla v debilní rubrice Lenky Procházkové, která se pasovala na přední bojovnici proti církevním restitucím, nechali přimalovat čertovské rohy Tomáši Halíkovi.

Poslala jsem e-mail šéfredaktorovi. „Vážený pane šéfredaktore, Literárky si zvolily pro diskusi o současných poměrech blba do titulku. Konotace na „Čas sluhů“ je natolik zřejmá, že vyzývavou neslušnost lze přijmout. Když ale Literárky diskutují o blbech v politice, pak mi, prosím ve vši zdvořilosti, povězte, který blb ve vaší redakci dovolil přikreslit slušnému člověku a katolickému knězi s dobrou pověstí čertovské rohy. Sleduji tuto rubriku Procházkové od začátku a od začátku si myslím, že je hysterická, nesoudná a urážlivá, místy hrubá a sprostá. A že není vedená v tradici Literárních novin. Nevystoupila jsem proti ní veřejně, protože nechci Literárkám jakkoli škodit, nejsem obdivovatelem Halíka ani Duky, myslím si, že vrácení majetku církve poškodí, a že Vám teď píšu, je asi výrazem příliš velkého znechucení, než abych mohla jen tak mávnout rukou. Srdečně zdravím, Vaše Eva Kantůrková.“

A vy mi teď povězte, jestli byla moje reakce moudrá, jak mě pořád chválíte. Spíš bych řekla, že se podobá některým Vaším výstřednostem.

E.

9. září

13:03:25

Byť jsem Literárky neviděl, tyhle agitační karikatury nemám rád od podstaty. Vídával jsem je jako dítě až příliš často – jednou na Hitlera, podruhé na pupkáče z Wall Streetu. A byť si myslím, že celé církevní restituce jsou velký tunel, který si připravuje Miroslav Kalousek a jeho řídící a podřízení a spříznění, souhlasím s Vámi, že pan profesor Tomáš Halík je slušný intelektuál. A v diskusi malovat někomu rohy postrádá jakékoli intelektuální parametry, je to agitka. Profesora Halíka si vážím, obdivuji jeho vzdělanost a rád čtu jeho meditativní knihy, mám je v knihovničce. Viděl jsem ho sloužit půlnoční mši. Byl skvělý! Poselství evangelia evokoval nesmírně přesvědčivě.

Jednou jsem s ním byl v poledním diskusním pořadu v televizi Nova. Citoval jsem mu tehdy pasáže z čerstvé encykliky Jana Pavla II. Centesimus Annus a divil jsem se, že katolická církev u nás o sociálním učení tak diskrétně mlčí. Pokud si vzpomínám, tehdy se mnou souhlasil, že by se církev tomuto tématu měla více věnovat. Neoliberálním fanatikům musely při čtení názorů Svatého otce vstávat vlasy hrůzou. Jan Pavel II. například varoval před nebezpečím „...*idolatrie trhu, která popírá existenci statků, jež ze své podstaty nemohou být jednoduše zbožím...*“.

V té souvislosti se mi vybavuje i encyklika současné hlavy katolické církve Benedikta XVI. Caritas in Veritate: „... *Globální pandemii ekonomické krize nezavinily spekulace, nadhodnocení hypoték a toxická aktiva bank, ale chamtivost, hamižnost a sobectví...*!“ To jsem se v souvislosti s veřejnou diskusí o církevních restitucích nikde nedočel.

Váš Jiří

(Pozn.: Vy si se svými jedůvkami nedáte a nedáte pokoj! E.)

9. září

19:26

Tak jsem si na to sedl znovu. Je to docela dlouhé. Hlavně si myslím, že to už jen málokoho zajímá. Všechno veřejné dění se posunulo do jiné polohy.

K textu připojuji i kus projevu Václava Havla, pod který se mohl každý komunistický poslanec podepsat, a dnes by ho přijal s velkým nadšením. Pokouším se představit si, že by některý vrcholný politik, třeba premiér Nečas, vystoupil na tribunu a ten text přečetl. To by bylo smíchu. A možná i slz, které svět a my v Praze nevidíme.

V roce 1990 jsem mluvil s mnoha lidmi, kteří viděli do zákulisí převratu přece jen ostřeji než já. Ale do jmen se mi jít nechce.

Mé vysvětlení ale náš společný horoskop popírá. Je to určitý celistvý názor. Vy si asi na ty teorie vnějších vlivů moc nepotrpíte, protože jste tu dobu žila z jiného konce než já.

Jak jste volbu Václava Havla vnímala Vy?

A je Váš vztah k Rusům milosrdnější než můj? Když je řeč o Rusích, vybavuje se mi epizoda z vyprávění T. G. Masaryka o jeho návštěvě u L. N. Tolstého v Jasně Poljaně. Tolstoj chodil oblečený jako mužik v rubašce, a když se procházeli po zahradě, řekl, že by se mohli vymočít „po mužicku“. Masaryk odmítl a vysvětloval Tolstému, že se rubaškou a močením v zahradě myšlení a cítění mužika nijak nepřiblíží. Masaryk je imponující myslitel! Vždycky zamíří k jádru věci, ať šlo o pravost Rukopisů, o Tolstého imitaci lidovosti, nebo v hlubinách českého podloží přebývajícím antisemitismu, na prahu XX. století vyhřezlý v Hilsnerově aféře. Chtěl jsem na téhle epizodě ale spíš než obdiv k TGM demonstrovat svůj pohled na duši ruského národa.

(Pozn.; ponechávám Vám volnost vyprávění, ale jak souvisí duše ruského národa s Havlovou volbou? E.)

Jednou Vám budu vyprávět, jak to bylo s pomalovaným tankem na Smíchově. Komunističtí poslanci tím byli do krajnosti pohoršeni. Chtěli pořád vyvolat nějakou protiakci. Zejména ti, kteří někde v SSSR studovali. Jako by na ně ve velké zemi přenesli vakcínu lásky k symbolům. Symbolům čeho? Tanků z roku 1945 nebo těch z roku 1968, pod jejichž pásy se zcela vyprázdnil pojem socialismus? Symbolům velkoruského šovinismu? Fascinující černobílá slepota! Jako by bylo jen vítězství nad hitlerovským Německem. Jako by nebyl asiatský stalinský diktát, který uvrhl desetitisíce lidí v padesátých letech do gulagů made in ČSR. Jakoby nebyl duch zákeřného Ruska ve výroku pologramotného Brežněva „éto vaše dělo“!

To jsem na spolustraníky musel křičet: SAKRA, JE TO VÁŠ TANK? A máte atomovou bombu? Nemáte! Je to RUSKEJ TANK? Je! A má Gorbačov atomovou bombu?! Má! Tak ať se o svůj tank postará, jestli mu pomalování vadí! Co je nám po symbolu sovětského guberniálního panství!?

(Poznámka: jestli se dobře pamatuji, jedním z malířů tanku na růžovo byl Jiří Ruml, jeden z mých přátel v disentu. Dokonce si vybavuji televizní záběr nebo fotografii, jak stojí s napřaženou štětkou vedle pancíře. Chápala jsem to víc jako klukovinu než jako protest – protože protest proti čemu? Že Prahu osvobodila Rudá armáda? Byl to tedy víc Stalinův než Gorbačovův tank, když už mluvíme o smyslu symbolů. Gorbačovův pak nebyl ani tank, který nás obsazoval v šedesátém osmém roce. To byl tank Brežněvův. Ten si nikdo, ani Biřak, neodvážil vystavit.

Tank – prý vůbec nepřijel do Prahy jako první, ale jako kdovíkoli-kátý – stával před kasárnami, které byly po převratu, když nový režim zrušil obecnou vojenskou povinnost, proměněny na soudní dvůr; před něj se tank opravdu nehodil, šedivý jako růžový. Ted' je na jeho místě vodotrysk a cizinci si v něm o horkých dnech koupou nohy. Ano. To jsou ty dobové posuny. E.)

V době mého působení ve vedení KSČM vyvolávaly mé výroky o ruském asiatismu, který infiltroval komunistické myšlení od Gottwalda

po Husáka, v mnohých spolustranicích kopřivku. Někteří říkali, že si v čele strany počínám jako uzurpátor a veřejně pronáším výroky, s nimiž různá grémia zásadně nesouhlasí. Dva roky se ale neodvážili k pokusu mne svrhnout.

A nesvrhli mě ani v tak vyhraněném případě, jakým byl můj postoj k jakési konferenci komunistických stran v Pchjong-jangu. Byl jsem zásadně proti tomu, aby se nějaký zástupce KSČM zúčastnil. Jaký to měl být pro veřejnost signál? Že máme kamarády v Koreji? Výkonný výbor tam nakonec poslal Miroslava Grebeníčka. Zavolał mi, že se na místě podepisuje nějaká deklarace, ze které mi citoval pár starých známých frází. Řekl jsem mu, že ho nechám ještě před návratem vyloučit ze strany, jestli tam něco podepíše. Nepodepsal. Pak mu stranické konzervy z tzv. marx-leninských klubů vyčítaly, že ten strašlivý text nepodepsal. Mirek říkal, že se řídil principem demokratického centralismu – předseda rozhodl a on se podřídil.

Myslím, že se v třiadevadesátém, když se mě zbavili, všem ulevilo. Ale tak by to se mnou asi dopadlo v každé straně. Ustavičně nějak manévrovat, aby člověk dosáhl hlasovací většiny, to se k mé povaze nehodí.

Váš Jiří

Kulaté stoly a volba V. Havla prezidentem

Pominu, že včera podrobně napsaný text zmizel někde ve virtuálních hlubinách sítě sítí. Dnes to bude trochu akademičtější, protože jsem se včera vypsál ze vzpomínek, které mi samočinně naskakovaly, a teď už je to rekonstrukce chladnoucí lávy. Možná to ale bude přehlednější a uspořádanější...

Konference Barrantova, na níž jsem se podílel na pokusu o odstranění ústředního dramaturga Barrantova Ludvíka Tomana (ředitel Fábera o něm mluvil jako o Ludvíku Ivánoviči), mne uvrhla do velké

nepřízně vedoucího oddělení kultury ÚV KSČ Miroslava Müllera. Zval si nás jednoho po druhém – dohromady jsme byli čtyři – a pokoušel se na mě rvát: „*Když se mi zachce, rozmáčknu tě jako veš!*“ – což názorně demonstroval nehty palců. To ale na mě tehdy moc neplatilo. Řekl jsem mu, že jsem v jeho kanceláři dobrovolně, a bude-li na mě rvát, seberu se a půjdu domů. On ten vztek jenom hrál – na mou repliku pokýval hlavou, najednou docela klidný: „*Aha. Tak teda můžeš jít.*“ Díky téhle nepřízni jsem se ale ocitl naopak v přízni ústředního ředitele Čs. filmu dr. Jiřího Purše. Byl spolužákem Lubomíra Štrougala, tehdy předsedy federální vlády, a tento tandem zabránil po roce 1970 vyhodit z Barrandova čtrnáct stigmatizovaných tvůrců, označených cejchem Müllerem řízené ústřední kontrolní a revizní komise ÚV KSČ. Purš, krytý Štrougalem a spřízněným okruhem funkcionářů frakce mírného pokroku v mezích zákona, umožnil posléze Jirešovi, Menzelovi, Chytilové, Krejčíkovi a dalším návrat k práci. Ti, kdo dnes dávají do jednoho pytle Tomana, Purše a Müllera, bývalému ústřednímu řediteli velice křivdí.

Vzpomínám si živě na jeden večer v roce 1987, kdy Prahu potěšil svou návštěvou nejvyšší gubernátor, „glasnyj“ Gorbačov. Objímal se s Husákem a pochválil ho, jak mu to pěkně jde, a na téma roku 1968 řekl, že jsme prožili složité období a čestně jsme z něj společně vyšli. Ta formulace znamenala porážku reformistů. Večer se někteří sešli v salonku na ústředním ředitelství Čs. filmu. Purš a ideologický tajemník Prahy Beránek se snažili říkat něco optimistického, ale moc jim to nešlo. Realisté, jako byl ministr Chňoupek, to pojmenovali v celé nahotě – žádné reformy, ale požehnání daného stavu normality.

Byl to tehdy od Gorbačova promyšlený tah, jak odepsat reformní křídlo v KSČ? Byl to výraz jeho ještě nepevné pozice? Jeho očekávaná návštěva, která měla pootočit hodnocením sovětského přepadení Československa v roce 68, skončila fiaskem. Od Brežněva se lišil jen tím, že šel na Václavském náměstí mezi lidi, usmíval se a podával

jim ruce. Tehdy jsem pochopil, že očekávat nějaký osvícený závan z asijských pouští je pošetilost.

Všechny souvislosti se zdají být odstředivé, ale s tématem Vaší otázky úzce souvisejí. V roce 1986 se konal sjezd KSČ, který v podstatě zachoval pozice obou křídel. Bylo však zřejmé, že Husák další funkční období kumulaci stranické funkce a funkce prezidenta neustojí. Mohl ho vyměnit buď některý z rigidních funkcionářů, anebo, vzhledem ke změnám v SSSR, odkud všechny volby v guberniích za celou éru ruského guberniálního panství schvalovali, že po Husákovi vyberou někoho liberálnějšího. Lubomír Štrougal byl patrně jediný, kdo měl šance takový proud představit.

Soustřeďoval kolem sebe okruh obdobně smýšlejících funkcionářů (byť byli v ÚV KSČ v jasné menšině) a měl určitější představy o ekonomice a jejím vymanění z ideologické rigidity.

Pokud byste si dala tu práci, našla byste v dnes již nevýznamném běhu událostí jara 1987 velkou schůzi členů pražské organizace KSČ (jmenovalo se to snad Aktiv), kde Štrougal ve velmi reformistickém projevu poprvé na tak vysoké úrovni promluvil otevřeně o změně postoje k bývalým členům KSČ, kteří byli po okupaci 1968 vyloučeni či vyškrtnuti ze strany. To znamenalo zcela jistě počátek možné revize pohledu na rok 1968.

Paradoxem je, že mezi účastníky Aktivu byl i Milouš Jakeš. Ten se ale od Štrougala v řádu týdnů oddělil – domnívám se, že mu z Moskvy jeho „načalstvo“ sdělilo, že jen na rigidním ideologickém křídle má šanci stát se generálním tajemníkem.

Není mně dodnes jasné, jak by se „reformátoři“ mohli s rokem 1968 vyrovnat, když i oni tvořili součást špičky, etablované sovětskou invazí. Ale to je jiná otázka.

V té situaci se zdál být každý hlas, který na nějaké úrovni sovětské věrchušky promluví ve prospěch toho či onoho proudu, užitečný. Z Moskvy mně poslal první tajemník Svazu sovětských filmových pracovníků novoročenku, což si místní (jak se ukázalo správně)

vyložili tak, že na nadcházejícím IV. sjezdu Českých dramatických umělců budu zvolen předsedou filmařů a z toho titulu místopředsedou Svazu. Jak moskali rozhodli, tak bylo později zvoleno (v náčrtu paměti jsem tuto epizodu nazval „S novým gódom“). Já jsem v té době nebyl ani členem zmíněného Svazu, nechtělo se mi věčně chodit po schůzích.

Režisér Elem Klimov byl jedním z blízkých poradců Gorbačova. Filmařský svaz (na rozdíl od spisovatelského) byl motorem, který sovětského vůdce tlačil stále dopředu. S Klimovem, ale především s výkonným tajemníkem Svazu, jsme strávili řadu hodin v rozhovorech nejen o filmu – dalo se s nimi mluvit zcela otevřeně. Navíc otec mého o několik let mladšího kolegy, režiséra Karena Šachnazarova, byl poradcem Gorbačova pro východní Evropu a snad vysokým funkcionářem zahraničního výboru Nejvyššího sovětu.

Tak došlo ke zmiňované večeři ve stranickém hotelu Oktjabrskaja. S Georgiem Šachnazarovem přišel ke stolu jen na předkrm i jiný poradce Gorbačova – Černajev (myslím Anton, či Anatolij; netuším, jak vysokou měl funkci, ale nějak se ho to téma patrně týkat muselo). Snažil jsem se, jak jsem uměl v mezích chatrné ruštiny, využít čas co nejefektivněji a objasnit rozdílné pozice Jakeše a Štrougala. Mluvil se tehdy také o Hegenbartovi, ale to byla figura vytvořená nějakým moskevským spin doktorem (revoluční článek z Izvěstí, který se v Praze šířil jako samizdat, nepochybně nebyl z jeho hlavy ani pera). Jednou jsem s ním v roce 1989 strávil několik hodin a věru byl to hloupý člověk a Jakešův poskok.

Šachnazarov mluvil se zaujetím o perestrojce, v mezinárodním kontextu ji chápal jako cestu Ruska k většímu vlivu ve světě, především v Evropě, kde byl položen základ „spojených evropských národů“ (to jsem si tehdy zapsal) a „budoucí všesvětové vlády“ (to jsem si také zapsal). Pak měl dlouhou řeč o odzbrojení. Byl toho projektu budoucnosti plný. Říkal, že jediná cesta je v „nerozlišitelném sblížení ideologií, na nichž bude svět v příštích desetiletích postaven“ (ta vize se za pár let naplnila, neoliberální doktrína opravdu zapla-

vila svět a přivedla ho na práh dnešního mravního i ekonomického úpadku).

Součástí té vize bylo, že Rusko (tehdy jsem zcela nechápal, proč nemluví o Sovětském svazu) získá světovou popularitu úplným odzbrojením, což povede morálně západní svět rovněž k odzbrojení. Myšlenka, že Spojené státy hodí, díky Gorbačovovi, „vojensko-průmyslový komplex“ (to hezké sousloví znám z posledního prezidentského vystoupení D. Eisenhowera) do šrotu, mi připadala dětinská. Později se obdobné myšlenky ve vystoupení v Praze chopil Obama – mysleli to jeden i druhý vážně? Nebo si jen dělali z lidí legraci? Každopádně vytvářeli působivé mediální obrazy, které mají v myslích veřejnosti kupodivu větší váhu než realita světa.

Nevím, zda Georgij Šachnazarov ještě žije, ale docela by mne zajímalo, jak se dívá na prověření svých teorií praxí – bombardování Jugoslávie, válečná tažení v Afghánistánu, Iráku, Libyi, a co teprve ta, která nositel Nobelovy ceny za mír po svém znovuzvolení ještě chystá! Ale kvůli odzbrojení jsem na ten napínavý večer nepřišel.

Když se mě Šachnazarov zeptal, jaké mám kontakty s disentem, měl jsem napřed pochybnost, zda mu dobře rozumím, a pak jsem se začal opravdu bát – byl jsem v Moskvě (!!!) a netušil jsem, zda taková otázka není provokací. Neměl jsem ani nejmenší chuť strávit čas někde na Ljubance. Opatrně jsem přiznal, že se občas vídám s Čestmírem Císařem a s některými dalšími osmašedesátníky.

Šachnazarova ale zajímal pouze Václav Havel a jeho okolí, a také, jak by širší veřejnost přijala jeho vstup do vysoké politické funkce. Domníval jsem se ovšem, že hovoří třeba o pozici ministra kultury. I když (pokud si vzpomenete na poměry let 86/87) i to bylo zcela nepředstavitelné; na oddělení ÚV panoval stále stejně krajně rigidní příznivec sovětské invaze z roku 1968 Miroslav Müller, který měl v Moskvě pevné krytí, s nímž se nedokázal vyrovnat ani jemu formálně nadřízený tajemník Havlín, a ani Husák.

Po pravdě jsem Šachnazarovi řekl, že širší veřejnost asi Václava Havla příliš nezná – jeho hry z konce šedesátých let byly známé výhradně v pražských intelektuálních kruzích a v Brně či Ústí. Nicmé-

ně v rámci dosažení jakéhosi národního konsenzu by taková politická pozice (stále jsem myslel na ministra kultury) byla akceptována. Moje představa v těchto fantaziích však směřovala spíše k Milanu Kunderovi nebo Josefu Škvoreckému, kteří měli vysoký umělecký kredit i u širší veřejnosti a zdálo se mi, že by představovali most nejen k disentu, ale rovněž k posrpnové emigraci.

Moskalové prostě Štrougala nechtěli. Dnes se domnívám, že tušili, že by prodloužil agónii v jedné z jejich gubernií, zatímco v jejich představě a patrně v širších dohodách převažovala úplná kompromitace KSČ, kolaps režimu a poklidné předání moci, což Miloš Jakeš a jeho okolí splnili beze zbytku na výbornou.

Určitě musím v té souvislosti zmínit rozhovor s vysokým sovětským důstojníkem, odehrál se někdy v průběhu roku 1991, kdy sovětská okupační armáda byla ještě na území republiky. Zajímal jsem se, jak by se byli zachovali v případě, že by na zlomu 1989/90 některému veliteli třeba tankové divize čs. armády přeskočilo a zamíchal do poklidné revoluce akci v pinochetovském stylu. Pobavil jsem ho. K ničemu podobnému dojít nemohlo – takový velitel by skončil s kulkou v hlavě. „*Všechny potencionální blázný jsme měli pod kontrolou...*“ – pravil. Nemám dodnes důvod pochybovat, že mluvil čistou pravdu.

Myslím, že to všechno s Vaší otázkou, milá paní Kantůrková, velmi úzce souvisí. Mně se ta mozaika ovšem složila v hlavě teprve s velkým odstupem.

(Jestli dovolíte poznámku: Vaše dva předposlední odstavce působí chiméricky, a současně jako by ochotně zapadaly do obrázku a úvah o pozadí sametovosti našeho převratu. Nevyslovuji pochybu o tom, co píšete, jen si porovnávám fakta a vlastní dojmy. E.)

Další kamínek: už jsem psal o zakládajícím shromáždění Občanského fóra. První signál jsem dostal od Jirky Křížana 18. listopadu

odpoledne. Když mi o den později zavolal, že shromáždění se bude konat v Činoherním klubu, upřímně mne překvapil. Bylo to dva dny po střetu policejních oddílů s demonstranty na Národní třídě, a strach z červených baretů se šířil ústním i rozhlasovým podáním. Shromáždění se přitom mělo uskutečnit asi 200 metrů od Václavského náměstí a v divadle, které snad jediné v Praze nemá zadní vchod (ani východ). Vypadalo to jako past. Na schodišti Činoherního klubu by pouhá stovka červených baretů stačila zatlačit účastníky do sálu, odkud nebylo kam utéct.

Kdyby onoho 19. listopadu, tak podobně jako Vás v onom průjezdu, sebrali pořadatele a účastníky shromáždění v Činoherním klubu, nebylo by s kým sedávat za „kulatým stolem“. Ale v sále i na jevišti sedělo i několik později identifikovaných agentů Státní bezpečnosti. A tak jsem byl asi jedním z těch nemnoha, kteří se připravovali na nejhorší.

O dva dny dříve někdo otočil čelo průvodu demonstrantů na Národní třídu. Bylo zcela logické, že totalitní moc nasadila pohotovostní protidemonstrační pluk, aby přehradila možnou cestu na Václavské náměstí (a kníže aby kopí nepotěžkal). Jakou logiku ale měly transportéry, které uzavřely možnost vytlačit demonstranty zpátky na nábřeží? A proč si pak v podloubí, kde je dodnes památníček, lehl na zem „student Růžička“, jinak kádrový důstojník StB, nechal se přikrýt vlajkou a předstíral, že je mrtvý? Proč dobře organizované policejní mašinérii trvalo tak dlouho, než ukázala veřejnosti studenta Šmída, těšícího se dobrému zdraví? A proč ty červené barety nezamířily 19. listopadu do Činoherního klubu, kde se mohly s celou opozicí vypořádat poměrně lehce a diskrétně?

Své konspirační vysvětlení bych samozřejmě napsat mohl (ono je v textu implicitně obsažené), ale o důkazy je opřít neumím.

[Pozn.: směr čela demonstrantů otočil důstojník Státní bezpečnosti Zifčák, byli jsme s mužem docela blízko toho manévru.]

Původně průvod mínil odbočit doprava z nábřeží, projít Resslovou ulicí a pokračovat nikoli složitou cestou na Václavské náměstí, nýbrž rovně na méně chráněné náměstí Míru; na rohu před Havlovým domem jeho čelo maličko zaváhalo a Zifčák, převlečený za studenta Šmída, je strhl dál pokračovat rovně k Národnímu divadlu. Tak teprve vznikla možnost projít Národní třídou na Václavské náměstí, a tedy ona policejní záminka přehradit demonstrantům cestu a zmasakrovat je. E. K.)

Jsem přesvědčen, že vývoj překotně směřoval k začátku prosince 1989, kdy se měl Gorbačov setkat na Maltě s prezidentem Bushem. Setkání mělo skvělou mediální koncovku v prohlášení Gorbačovova mluvčího, že 3. 12. 1989 ve 23.45 oficiálně skončila studená válka. V té době už zbývalo jen odstranit poslední skvrnu na tomto prohlášení – zastřelit Ceausesca. Kdo viděl film *Vrtěti psem*, zcela jistě si vybaví postavu filmového producenta, jak ho hrál Dustin Hofmann.

(Pozn. k drobnému faktíku, který působí spíš směšně a díky němuž se necítím být důležitá: našla jsem v knížce Michala Horáčka Jak pukaly ledy – je to deník převratových dnů, zapisovaný po hodinách a minutách – zmínku, jak jakási Eva Kantůrková na jedné z prvních schůzek vedení OF v galerii U Řečických prý doslova na koleně a během deseti minut napsala dopis OF prezidentu USA G. Bushovi a předsedovi Nejvyššího sovětu SSSR M. Gorbačovovi, kteří právě zasedali na Maltě. Asi jsem byla po ruce, tak mě o to požádali, a vůbec si nepamatuji, co v dopise stálo. Asi že jsme provedli převrat a žádáme si jeho potvrzení. Je to jediný moment v těch dnech a týdnech, kdy jsem překročila svou pozici svědka a pozorovatele. Snad ještě s výjimkou, kdy jsem se nahlas ohradila na plenárním zasedání OF proti Václavu Klausovi, když pomluvil Valtra Komárka v jeho nepřítomnosti. E.)

20. listopadu jsem se s jedním kolegou vydal na úřad předsednictva vlády za Ladislavem Adamcem. Štrougal, Purš, Chňoupek etc. byli v té době už mimo hru – volbou Jakeše v roce 1987 reformisté skon-

čili. Adamec ale právě přijímal delegaci reprezentace Občanského fóra, ustaveného o den dříve v Činoherním klubu.

Seděli jsme v kanceláři Adamcova poradce Oskara Krejčího. Přinesl jsem na papíru pár námětů, jejichž realizace by ještě snad umožnila udržet s vývojem kontakt – vyhlášení invaze z 21. srpna 1968 za nelegální akt agrese vůči suverénnímu státu; odsouzení a zrušení všech vyloučení a vyškrtnutí z KSČ po roce 68; odstoupení předsednictva ÚV; legalizaci závěrů Vysočanského sjezdu; ne-prodlené jednání s Mlynářem a Dubčkem a nabídku návratu do stranických a vládních funkcí (těch bodů bylo myslím jedenáct). Oskar se smál a říkal, že se něčeho takového dočkají snad naše děti. Pravidelný kontakt s komunistickou věrchuškou zatemňoval i jinak prozíravé mozky.

(Pozn.: napadá mě, kolik asi z těch víc jak půl milionu vyškrtnutých a vyloučených by o navrácení svého členství v komunistické straně stálo. Většina těch rozhodů byla nesmiřitelná, tedy rozhodů lidí, kteří si uchovali nějaký veřejný význam. Z druhé strany pak komunistická strana, tedy její tehdejší vedení, neměla, co by nabídla. Svě pokání? Ani její reformní křídlo na to nebylo, jak sám dokazujete, připravené. E. K.)

Jistěže jsem si nemyslel, že Alexandr Dubček na výzvu přispěchá převzít funkci generálního tajemníka KSČ. Tak naivní jsem určitě nebyl. Nabídnout to by ale bylo srozumitelné gesto reflexe. Demontrace vnitrostranického převratu. Znamení návratu na trajektorii roku 1968. To mohlo napomoci k čestnější pozici u Vámi zmiňovaných kulatých stolů, kde zástupci KSČ působili zcela dezorientovaně; a v očích veřejnosti by strana přestala být nehybná a nečitelná, odkázaná na výsledky dohod, jejichž podstatu a reálný obrys představitelé KSČ neznali.

20. listopadu jsem se také poprvé setkal s Vasilem Mohoritou, organizátorem oficiální části demonstrace 17. listopadu. Překvapilo

mě, jak je velký a statný. Sluchátko telefonu měl na asi tří, možná pětimetrové šňůře, běhal s ním po kanceláři jak medvěd. Rusky mluvil velmi plynne, na mé znalosti příliš rychle. Nabádal jsem ho, aby zopakoval to, co udělal myslím hned devatenáctého listopadu. Nebo dvacátého? Vyšel v bundě a džínách večer mezi lidi, docela ho brali. Řekl mi, že je to nemožné – Miroslav Štěpán, pražský vedoucí stranický tajemník, mu údajně volal, že bude vyloučen ze strany, a bude-li pokračovat, nechá ho zavřít. Jestli si to Mohorita vymyslel, nebo to byla pravda, neumím posoudit. V každém případě už mezi lidi nešel.

Zajímavou verzi večera 17. listopadu znám z vyprávění právě Miroslava Štěpána. Mohorita a další svazáci mu údajně zaručili, že manifestace bude organizovaná a pokojná, a umožní tak dát najevo, že se politická moc veřejnosti neobává. Někdy v osmnáct či devatenáct hodin Štěpán údajně vyslal tajemníka Viktora Pázlera, aby projel pražské ulice a zjistil osobně, jak to vypadá. Pázler se vrátil a referoval, že všechno běží pokojně a demonstranti už se pomalu rozcházejí.

Mezi dvacátou a jednadvacátou hodinou se na MV KSČ u Štěpána objevil generál Lorenz, šéf bezpečnostních služeb. Uklidnil Štěpána, že už je po demonstraci, *vypili spolu stakan vodky a řekli si, že zas přežili jeden krizový den* (to je doslovná citace toho, co mi Štěpán i Pázler později vyprávěli).

Lorenz ovšem musel velmi dobře vědět, co se ve skutečnosti děje. Špičky vnitra od odpoledne něco oslavovaly ve vile Na Hřebenkách s vysokými důstojníky KGB a snad i GRU. Lorenz se tam patrně po přípitku se Štěpánem vrátil. V Československu byl v těch dnech na návštěvě náměstek předsedy KGB, generál Gruško. Ve štábu, který řídil zásah na Národní třídě, se pohyboval generál Teslenko (snad stálý zástupce/poradce sovětské zpravodajské služby u nás). O den později se všichni z Prahy vypařili.

Předseda vlády Adamec nebyl v Praze, ale na chatě. Ministr vnitra Kincl odjel na Moravu...

Asi jsem obětí spikleneckého vidění světa, ale s tím už nic neudělám.

(Pozn.: zas jiní spiklenectvím nadaní bádali – setkala jsem se s tím i u soudných lidí v Německu –, že a proč byl Václav Havel 17. listopadu na Hrádečku a že a proč přijel do Prahy až na založení Občanského fóra. Někteří dokonce tvrdili, že nepřijel do Prahy vlastním autem, ale autem bezpečnosti. Sám Havel vysvětlil fakt, že nešel na demonstraci 17. listopadu, docela prostě: nechtěl svou přítomností příliš provokovat. E.)

Myšlenka „kulatého stolu“ vyšla z několika míst. Pokud je mi známo, poprvé se objevila v aktivitě Most Kocába a Horáčka. Rozhodně vím, že Michal Kocáb při setkání s Adamcem ve foyer Národního divadla, které zorganizoval někdy na počátku listopadu Oskar Krejčí, o myšlence kulatého stolu mluvil. Z okolí Václava Havla ji zastával, pokud je mi známo, kolega Oslzlý. Z okolí Adamce Krejčí. Rozhodně ji podporoval rada sovětského velvyslanectví Fomin (podle mého přesvědčení byl v rovině oficiálních kontaktů tlumočnickem rad z Moskvy). A líbila se i profesorovi Zdeňku Jičínskému.

Kdo psal scénáře těch setkání ovšem nevím. Zápisy jsem nikdy neviděl. Účastníci byli asi vázáni omertou, alespoň ti na straně stolu, se kterými jsem se pak potkával. Adamec mlčel jako hrob. Mohorita pořád jen mával nějakým dopisem, ve kterém mu Gorbačov údajně vlastnoručně k něčemu blahopřál. Ten dopis sehrál při volbě Václava Havla prezidentem důležitou roli.

(Na mě to Mohorita s podobným papírem zkoušel o rok později, když už jsem byl předsedou KSČM. Myslel si, že tam budu sedět jako figurka a on a jeho kamarádi budou všechno řídit. Do Gorbačovova podpisu tehdy v mé kanceláři píchal prstem a říkal mi, ať si uvědomím, co znamená. Já ale nebyl aparátčik, který měl z moskalů panickou hrůzu. Cynicky řečeno: v té době bylo jasné, že na mě žádný tank nepošlou, Československo už bylo mimo jejich sféru vlivu. Mohoritu jsem poslal za jeho kamarády do Kremlu. A ještě

jsem si vyskočil: *pokud mi soudruh Gorbačov něco chce říct, ať za mnou přijede do ulice Politických vězňů*. Mohorita v tu chvíli vypadal, jakoby očekával, že nám do kanceláře uhodí blesk a přiletí andělé s polnicemi...)

Další aktér převratu a kulatých stolů – předseda federální vlády Ladislav Adamec – se příliš dlouho pohyboval ve vrcholné politice gubernie a nedovolil si moc velký rozptyl postojů. V oněch dnech se stále chtěl dovolat do Kremlu, ale tam už červený telefon z Prahy zvedali jen subalterní činovníci. Nakonec se rozhodl, že si zajede pro instrukce osobně. Odletěl do Moskvy, a čas tam trávil jen s druhořadým personálem, ze špiček sovětského vedení ho nikdo nepřijal (snad jen pozdější pučista Janajev). Instrukce nepřicházely. Jenže Adamec si dobře pamatoval, jak zvratný je ve svých důsledcích politický slogan „*éto váše dělo!*“, a po návratu jmenoval federální vládu, kterou musel následně pod tlakem generální stávky odpískat.

Pak si ještě dělal naivně ambice na to, že bude v přímé volbě zvolen prezidentem. Nápad tehdy vyslovil jeden akademik, poslanec Federálního shromáždění. Všem komunistickým poslancům se zdál být úžasný – jednak by se zbavili těžkého úkolu volit, jednak by měl Adamec mimo Prahu ve všelidovém hlasování rozhodně šanci.

Adamec však udělal osudovou strategickou chybu, když jako svého nástupce ve funkci předsedy vlády doporučil Mariána Čalfu. To se sice zdálo být neakceptovatelné – Čalfa byl předsedou Legislativní rady vlády ČSSR a v lednu 1989 řídil přípravu tvrdého tiskového zákona, namířeného proti disentu – ale nakonec akceptované.

(Pozn.: přečetla jsem si v literatuře drobný detail: na prvním zasedání kulatého stolu zastupoval jako vedoucí delegace Občanské fórum Jan Ruml, s Havlem totiž premiér Adamec odmítl jednat. Jednal s Havlem až na druhém zasedání, ze kterého je ona slavná fotografie podání rukou přes celou šíři stolu; to už se vrátil z Moskvy. E.)

Taková osudová koincidence – 3. 12. 89 mluvčí Gorbačova ohlásil konec studené války. O den později se Václav Havel setkal v konspi-

račním bytě v Mánesově ulici s důstojníky KGB. To není žádná konfabulace – potvrzuje to vzpomínka kameramana a později prvního vedoucího sekretariátu prezidenta Stanislava Miloty. V žertovném tónu popisuje, jak na tuto schůzku vybavovali Havla skrytým nahrávacím zařízením.

Uvnitř Občanského fóra a slovenské Verejnosti proti násiliu panovalo ohledně osoby prezidenta určité napětí. K mému údivu si i disentující Slováci Husáka dost vážili – to na jejich nátlak skončil po shromáždění na Letenské pláni kvůli volání neškodného hesla: „*Podívej se, Gusto, jak je tady husto*“, pan biskup Malý s moderováním.

Nebezpečnou překážkou Havlovy prezidentské volby byl po jistý čas Čestmír Císař. Někdo se rozpomenul na mírně recesní heslo studentů z roku 1968, jímž bylo pomalováno půl Prahy: „*Císař na hrad!*“ Kladenský chartista Vladimír Kolmistr mi vyprávěl, že se Císař nechtěl kandidatury proti Havlovi za žádnou cenu vzdát a pomohlo až to, když mu nafackoval. Čestmír Císař pak každopádně vystoupil v Československé televizi a oznámil, že se kandidatury vzdává ve prospěch Václava Havla. Tím pohasla poslední naděje poslanců KSČ, že by v konkurenční volbě mohli dát hlas někomu jinému.

(Musím poznamenat, že jsem k Vladimíru Kolmistrovi měl dost ambivalentní postoj – bylo známo, že se v padesátých letech jako předseda OV ČSM podílel na vyloučení později mnohaletého politického vězně Miroslava Dolejšího z ČSM a ze studia na střední škole – vyloučen byl podle stejného paragrafu jako já v roce 1963; vyloučení se vztahovalo na studium na všech školách v Československu. Z očí do očí jsem to ale Vladimírovi nikdy nevyčetl.)

(Docela jsem se s Vladimírem Kolmistrem sblížila v České národní radě. Připomínal mi knihu a pak film Antonína Zápotockého, scénu, kdy Vladimírův dědeček, bezprávný podruh na statku, představovaný panem Smolíkem, s podivným úžasem pozoruje svou ruku, jak se zvedá ke svému prvnímu hlasování na schůzi socialistů. Ta scéna mi zosobnila osvobodivý význam dělnického hnutí pro moderní společnost, a taky a zejména právo člověka na důstojnost. E.)

Ve hře o prezidentskou funkci byl ovšem také Dubček. Docela by mne zajímalo, jak by si komunističtí poslanci federálního shromáždění z dvojice Dubček/Havel vybírali. Mnozí z nich si Dubčekův návrat na politické výsluní do krve nepřáli. Husák ho nenáviděl – patrně od doby, kdy Dubček vystoupil na pár okamžiků z letité klauzury mlčení a Husákovi připomněl jeho srdečné vztahy s ministrem vnitra sSlovenského štátu Šaňo Machem.

Nakonec ale nebylo pochyb, kdo se stane prezidentem. Bylo jen otázkou, zda nepatří do říše sci-fi možnost, že by V. Havla zvolili poslanci stále ještě komunistického Federálního shromáždění, jak to Marián Čalfa údajně na schůzce s Václavem Havlem slíbil zařídit.

Tak proběhly Vánoce 1989.

Klub komunistických poslanců byl svolán na 27. prosince a předem se vědělo, že Havla nechtějí volit ani ti nejliberálnější z nich. Nezvolit ho ovšem nebylo možné – Havel byl hlavním nositelem a aktérem koncepce pokojného předání moci. I v zahraničí měl podporu ze všech azimutů. A konečně – neměl žádného protikandidáta.

První jednání klubu komunistických poslanců Federálního shromáždění dopadlo katastrofálně. Konzervativní část jasně deklarovala, že za žádnou cenu Havla volit nebude. Ale nikdy neříkej nikdy.

Marián Čalfa, Vasil Mohorita a s nimi spříznění lidé odvedli během čtyřadvaceti hodin opravdu heroickou práci. Protože pokud by se jim nezdařilo splnit slib daný Havlovi a některým představitelům Občanského fóra, vzaly by za své i další dohody.

Bylo přislíbeno, že v chystaném zákonu o volbách a politických stranách bude KSČS stranou ze zákona (zákon byl přijat v lednu 1990). To znamenalo, že KSČS by bylo možné vyloučit z červnových voleb jen novelizací zákona Federálním shromážděním.

KSČS se tak stala ze zákona legální parlamentní stranou, a její funkcionáři, pokud by měli být stíháni, tak jedině na základě zákonů platných v době, kdy se případné trestné činy staly. Jaké byly další sliby a záruky, o tom se můžu jen dohadovat (kompromis je

naprosto zřejmý i z toho, že Havel neodmítl prezidentskou přísahu na Ústavu Československé socialistické republiky).

(Pozn.: ve které už Federální parlament zrušil IV. článek o vedoucí roli KSČ a v níž do obecné podoby Pavel Rychetský přeformuloval tu část textu, podle níž by Havel přísahal na ústavu socialistickou. E. K.)

Schůze klubu se konala v suterénu budovy ústředního výboru strany na nábřeží Ludvíka Svobody. Mohoritovi lidé zamkli východy, někteří poslanci si později stěžovali, že nebyli puštěni ani na toaletu. Údajně byla vypnuta ventilace (nevím, zda tam byla klimatizace). Každopádně lil z poslanců už po hodině pot jak v sauně – došlo na svlékání sak a pak i povolování kravat, což bylo za jiných okolností naprosto nemožné.

Úspěch nátlaku, který trval několik dalších hodin, kdy se občas velmi emocionálně diskutovalo a došlo i na výčitky a slzy, byl opřen o tři body:

1. Nebude-li Václav Havel jednotně zvolen, dojde k věšení na lucer-ny (výrazně se připomínaly maďarské události z roku 1956) a ke kriminalizaci politických postojů (komunističtí poslanci se od Havla výrazně lišili nejen filozoficky, ale v této fázi především tím, že za své přesvědčení nechtěl nikdo z nich do vězení). Svou váhu měl i argument, že V. Havel nakonec bude zvolen prezidentem jiným mechanismem i bez komunistů – revolucí.

2. Vasil Mohorita mával pověstným papírem, na němž byl podepsán Michail Gorbačov. Co na tom papíru ve skutečnosti stálo, nevím. Mohorita ale tvrdil, že se jedná o doporučení sovětského politbyra, které mu bylo adresováno. Osobně si myslím, že blufoval a text žádné takové doporučení neobsahoval. Ale jist si tím nejsem.

3. V KSČ panoval po dlouhá desetiletí tzv. „leninský zákon“ podří-zení se menšiny většině – ve stanovách to znělo nějak tak, že vnit-

rostranicky je možné projevovat a prosazovat vlastní názor, ale po přijetí většinového usnesení se menšina musí podřídit a usnesení realizovat. Několikrát se provádělo tzv. orientační hlasování, a když už spolehlivá většina hlasovala pro volbu, nechali řídicí schůze hlasovat na tvrdo.

Usnesením se o den později nakonec řídili všichni komunističtí poslanci. Myslím, že v tehdejší atmosféře to všichni pocítovali jako docela příjemné alibi.

Tak Federální shromáždění Československé federativní republiky zvolilo Václava Havla prezidentem jednomyslně.

Ani v jednom z těch sálů jsem neseděl, na toaletu jsem mohl jít kdykoli, ale docela upřímně jsem si přál, aby se komunističtí poslanci nechali zlomit. Éra guberniálního panství asiatské iracionality skončila. Šlo o to, aby předání moci proběhlo klidně, bez nových neodčitelných konfliktů a ztrát. Když byl Václav Havel zvolen, ulevilo se mi. Byla to, věřím, že pro zbytek mého života, definitivní tečka za vládou pomatené duše, formované lži-cary, masovým uctíváním balzamovaných těl, Alexandrem Hrozným, brutálním Gruzíncem a sexuálním maniakem Stalinem, prorokem a mystickým léčitelem Rasputinem...

Váš Jiří

Projev Václava Havla, který musel každý upřímný zastánce sociálně spravedlivé společnosti přijmout se souhlasem

Komunisté vás budou strašit nezaměstnaností, není to pravda, ničeho se nebojte. Dvacet let tvrdila oficiální propaganda, že jsem nepřítel socialismu, že chci v naší zemi obnovit kapitalismus, že jsem ve službách imperialismu, od něhož přijímám tučné výslužky, že chci být majitelem různých podniků... Byly to všechno lži, jak se záhy přesvědčíte, protože tu brzy začnou vycházet knihy, z nichž bude zřejmé, kdo jsem a co si myslím.

Slibuji vám, že funkci prezidenta vezmu na jedno volební období, ale pak bych se chtěl věnovat práci dramatika. Také vám slibuji na svou čest, pokud se za mého volebního období nezlepší životní úroveň v ČSFR, sám odstoupím z funkce.

... Pro mě není rozhodující, s jakým slovem jsou sociální jistoty spojovány, ale to, jaké jsou. Já si představuji, že by měly být daleko větší, než jaké poskytovalo to, co mnozí nazývají socialismem. Možná se ptáte, o jaké republice sním. Odpovím vám: O republice lidské, která slouží člověku, a proto má naději, že i člověk poslouží jí.

Za svůj třetí úkol považuji podporu všeho, co povede k lepšímu postavení dětí, starých lidí, žen, nemocných, těžce pracujících, příslušníků národních menšin a vůbec všech občanů, kteří jsou na tom z jakýchkoliv důvodů hůře než ostatní.

Žádné lepší potraviny či nemocnice nesmí být výsadou mocných, ale musí být nabídnuty těm, kteří je nejvíce potřebují.

Připravujeme koncept důkladné ekonomické reformy, která nepřinese sociální stresy, nezaměstnanost, inflaci a jiné problémy, jak se někteří obávají...

Všichni chceme republiku, která bude starostlivě pečovat o to, aby zmizely všechny ponižující přehrady mezi různými společenskými vrstvami, republiku, v níž se nebudeme dělit na otroky a pány. Toužím po takové republice víc než kdo jiný.

... Jsou lidé, kteří kalí vodu a panikaří, že se bude zdražovat. Dávejte si na ně pozor! Ptáte se s údivem, jestli bude inflace, jestli bude zdražování? Mnohokrát a jasně tato vláda řekla ve svém programovém prohlášení, že jejím úsilím je, aby přechod od neekonomiky k ekonomice byl pokojný, bez sociálních aspektů, bez návaznosti nezaměstnanosti, bez jakýchkoliv sociálních krizí nebo podobně. Jestli se sem tam pohne cena cigaret nebo něčeho, to v téhle chvíli nevím, zatím je snaha, aby se nehýbalo nic, alespoň v nejbližších měsících. Žádné gigantické zdražování, nebo dokonce nezaměstnanost, jak to panikáří systematicky šíří, nic takového nepřipravujeme.

... Náš mnohokrát deklarovaný úmysl provést reformu tak, aby nevedla k velkým otřesům, velké inflaci, nebo dokonce ke ztrátě základních sociálních jistot, musí naši ekonomové přijmout prostě jako úkol, který jim byl zadán. Zde neplatí žádné: NEJDE TO...

10. září

00:42

Odpovídám, zatímco mi Jupiter nahlíží do okna.

Přečetla jsem snad všechno, co bylo o prvních týdnech převratu napsáno: jednak jsem to potřebovala do svojí knihy a jednak, jak píšete, se i mně události poskládaly jen do částečné podoby, která nejen nevytváří hledaný celek, ale naopak vyvolává různé otázky. Účastníci jednání vydali knižně své deníky a záznamy, těch skvělých knih je několik, ale buď zákulisí neznali, nebo jeho podobu chrání; a oficiální pamětníci, vydávající vzpomínkové knihy, jsou taky víc než opatrní. Občas někomu proklouzne větička, například zvědavé Irencé Gérové, ale ta víc zvědavost vyvolá, než něco zodpoví. Pro spisovatele i historika je důležitější to, co neví, než to, co ví. Co neví, se může domýšlet nebo to zkoumat, skládat kamínky, jak píšete. Popisovat, co ví, je nekonečná nuda.

Sametovost je rozhodně jedno z tajemství převratu, a co jste napsal, nebo líp: co jste se odvážil napsat, je skvělé! I se všemi zámlkami, kterých si obzvlášt' cením.

Ptáte se, jak jsem vnímala volbu Václava Havla. Tenkrát jsem události víc přijímala, než že bych je rozebírala. Mám památnou fotografii ze sekretariátu OF ve Špalíčku, jak se přítomní radují ze zprávy o zrušení IV. článku Ústavy. A vybavuji si, jak se nadšená veřejnost vyvalila do ulic, aby se o radost podělila. Valili jsme se po Příkopech ve vítězném pocitu spolubratrství. Konec vlády jedné strany. Pamatuji se, jak se zpravodajství o převratu postupně vedralo do televizních vysílání. A vybavuji si všechna masová shromáždění, ať na Václavském náměstí, nebo na Letné. Taky se mi živě připomíná, jak jsme jako uzavřený čtverec ochránců vedli Václava Havla a Alexandra Dubčeka z divadla Štěpánskou ulicí do Paláce Lucerny na balkonové vystoupení. A vybavuje se mi nezapomenutelná Rita Klímová jako mluvčí Občanského fóra na tiskových konferencích, kde usměvavě a volně přecházela z češtiny do angličtiny a zase zpět. Musím ale přiznat, že takto obrazově si volbu Václava Havla nepamatuji. Vybavuje se mi až jeho novoroční projev v televizi.

Co dnes vyvolává dohady, jak daleko až šly možné dohody, které umožnily uměřenost masového hnutí, dovolily probudit se vtipu a nenásilnosti demonstrací, onen tah na moc bez jediného výstřelu, prožívaný vzbouřenými náměstími jako svou vlastní a typicky českou převahu chytrosti a humoru. Porazit komunisty zvoněním klíčů! „Máte odzvoněno!“, kdo jiný by to vymyslel! A vybavuji si, jak Václav Malý, tehdy ještě zakázaný kněz, ovládal svým klidným hlasem stotisícové letenské shromáždění a jak ono samo se cítilo jako své vlastní opojné představení. Taky kde jinde než v Praze by se ze stotisícího davu zeptal mužský hlas Jiřího Rumla, který na tribuně oznamoval, že se právě vrátil z vazby v Ruzyni, „a co jste měli k obědu?“. Myslím, že to byla tvarohová žemlovka, a zástup vydechl, „to je dobrý“. A taky jen v Čechách se mohla stát hymnou převratu Masarykova oblíbená píseň „Ach synku, synku“. Vzdor, humor a sentiment. České povahové instinkty.

Tak i zvolení Václava Havla prezidentem jsem brala jako výraz nikoli vítězství disentu, ale jako výsledek lidového tlaku a hnutí. Tlaku zejména na jednání u kulatého stolu. A za rozhodující moment pro Havla, pro OF i pro sám převrat považuji, když přišli dělníci z ČKD a oznámili: jsme tady!, a postavili se za vyhlášenou stávkou. Díky níž, jak sám píšete, padla federální vláda, rekonstruovaná Adamcem jako nástroj mírných reforem.

Ptáte se na Havla. V poměrně úzkém a vyhraněném společenství disentu byl považován za toho nejlepšího. Někteří byli vzdělanější, někteří byli radikálnější, někteří byli zkušenější, ale on byl nejlepší. A to i před převratem. A ne proto, že na něj bylo víc vidět.

Byl uvážlivý, uměl přijímat a zkoncentrovat do rozhodnutí názory a nápady druhých, byla to radost, sedět s ním na jednání mluvčích a vyslechnout si, co on, po celou dobu zapadlý někde v rohu, si na závěr z nápadů vybere a jak je promění. Nebál se překračovat hranice možného, ale současně nebyl fantasta a planý radikál, taktika i strategický plán, které si zvolil v listopadu a v prosinci, byly dokonalé. Myšlenka generální stávky, spojení OF nejen se studenty a herci a intelektuály, ale taky s dělníky, program utvářený na náměstích, ona celková otevřenost k široké veřejnosti („nejsme jako oni“) odpovídaly situaci, rozjitřenosti lidí, vybuzenému opozičnímu odhodlání, i přiměřeně navazovaly na události v okolních zemích.

A vedle toho, jako druhý plán, se konalo kulaté vyjednávání, z něhož sice byly dělány a pak i zveřejněny podrobné zápisy, z kterých ale není zřetelné ono skutečné zákulisí. Ale i ona jistá tajemnost byla tenkrát opojná! Ty dvě ruce podané si přes stůl, kdy jedna představovala moc a druhá zatím jen mocensky nejistou opozici, byly vzrušující. I to, že se hned na první pohled nedozvídáme všechno, bylo vzrušující. Převrat je vzrušující! Má mnoho faset. Události se valí. Jen málo účastníků je stačí sledovat. A tiše si myslím, že ani ten Havel, nejzasvěcenější ze všech, ne všemu tak zcela rozuměl. Ocitl se v dramatu, jehož rozvětvený konec až do poslední chvíle mohl psát i někdo další.

Mocenské boje mají zvláštní vlastnost: jeví se hlavně svým povrchem. Pamatuji například, jak byli všichni, i lidé v cizině!, nadšení a dojatí, že na první přehlídce své hradní gardy měl čerstvý prezident krátké kalhoty. Jako by od nich odvisel jeho portrét i jeho osud. V Čechách a Čechy tak oblíbený nehrdinský hrdina! Obyčejné lidské faux pas na Hradě. Klamavá tvář historie je vlastně tou nejzajímavější.

Takže to, co jste popsali, cítím jako značné osvěžení. A oceňuji i těch několik Vašich jemňounkých zlomyslností a invektiv.

Za sebe nemohu nepoznamenat, že jak uvnitř opozice, tak i navenek vůči veřejnosti byla kandidatura Havla brána jako bojový úkol. Pamatuji například jisté napětí při volbě Alexandra Dubčeka předsedou federálního parlamentu: kdyby tuto funkci nezískal, pootevírala by se mu možnost kandidovat na hlavu státu. Občanské fórum muselo čelit taky tomu, že v široké veřejnosti byl Havel málo známý, sama jsem psala nějaké články, hlavně Irence Gérové do Svobodného slova.

A proti Havlovi se ozývala i protistrana; když jsem se teď probírala svým archivem, narazila jsem na ušmudlaný list průklepového papíru s poznámkou mého muže, že se našel v Českých Budějovicích u nádraží. Text, když posuzuji jeho agitační údernost, vůbec není hloupý, útočí přesně na ony lidské pudy, na jaké spoléhá každá demagogie: na závist, malost rozhledu, přízemnost, svárliвість, mstivost. Kousek ocituji.

Kdo jsem?

Narodil jsem se 5. 10. 1036 v Praze. Jmenuji se Václav Havel a vyrůstal jsem ve skromných poměrech milionářské buržoazní rodiny. Otec vlastnil malou živnost ve formě zábavního podniku Lucerna a byl spoluvlastníkem Filmových ateliérů Barrandov.

Jsem vyučen chemickým laborantem, po nedokončeném studiu ekonomické fakulty ČVUT jsem v roce 1967 dostudoval DAMU.

K práci mám velmi dobrý vztah, který jsem získal jako jevištní technik a později jako dramaturg divadla Na zábradlí. Přes usilovnou snahu jsem se však od roku 1969, kromě krátkodobého zaměstnání, k pořádné a společnosti prospěšné práci nedostal.

Inklinuji k bohémskému způsobu života, jsem silný kuřák pouze amerických cigaret, nealkoholické nápoje nesnáším, žiji ve formálním manželství s neformálním vztahem k promiskuitnímu způsobu života.

Vlastním malý luxusní byteček v Praze 2, Engelsovo nábřeží 78 a udánlivě luxusní rekreační objekt v Hrádečku u Vlčice, okres Trutnov. Vzhledem k obtížím se získáváním tuzemského vozidla jsem byl nucen zakoupit pouze značku VW Golf v PZO Tuzex.

Pak následují údaje o finančním příjmu ze zahraničí a o cenách a čestných doktorátech.

Řekla bych, že text je přesně mířený útok na podvědomí Čecháčků, zpracovaných předchozí primitivní komunistickou propagandou.

*A abych přispěla k rovnováze názoru, dovoluji mi ocitovat z mého článku *Co chci říci o Václavu Havlovi*, který jsem 27. prosince 1989 napsala pro Svobodné slovo.*

V jednaosmdesátém roce, to byl Václav Havel ve vězení, jsem psala recenzi o rozsáhlé rukopisné knize pamětí, které po sobě zanechal Václavův tatínek. Uvědomila jsem si nad nimi, jak náš národ, v původu selsko-plebejský, avšak s velikými ambicemi povzbuzovanými slavnou historií, musel od devatenáctého století začínat několikrát téměř odznova. Stalo se to i v tom slavném roce 1918, kdy s rakušáctvím bylo odhozeno mnoho cenného, co nemohlo nahradit sobecké zbohatlictví a levné fangličkaření; dalo se to během války, kdy hynuli ti nejstatečnější a z jejichž výsledků těžili ti, co přežili; a zejména pak po roce 1948, který nás jako národní celek postihl nejcitelněji, a taky v roce 1968, který byl jen logickým dovršením převratu předchozího.

Paměti pana Havla zřetelně vypovídaly, že národní dějiny probíhají nejen jako obecné dějiny politické, ale že právě tyto politické dějiny ničivě zasahují do života a existencí konkrétních lidí a jejich

rodů, které, když po úsilí generací začaly vzkvétat, revoluce potlačily jejich vliv a vytlačily je z jejich postavení. To prudké a časté střídání vrstev, které se draly k moci a které vždy v následujícím převratu stály o několik kulturních stupňů níž, než ti, kteří byli právě vyřazováni z veřejného života, a také věznění, zabíjení a štvání do nekonečných vln emigrací, se mi v tom temném roce jednaosmdesátém zezdalo být až národním prokletím. Protože co jsme v tu chvíli kolem sebe viděli? Obecnou přizpůsobivost a všeobecný rozpad hodnot. Kdežto to, co Havlové vydobyli sami na sobě i na světě svou vůlí, schopnostmi a vytrvalostí, mi připadlo být pro národní kolektivitu ztraceno, a dějinná kontinuita z perspektivy Václavova věznění vypadala jako nenapravitelně přervaná...

Že se Václav Havel stal osobou číslo jedna, je trochu zázrak. Byla-li to vůle bohů, nevím; naši revoluci od začátku provázelo štěstí, a to mohlo být darem shůry. Co ale vím jistě, že v pozadí těchto změn a v hlubinách, z kterých vyrůstají a od jejichž významů se odvíjejí, vůdčí roli hrály hodnoty, které si jako sobě vlastní a jako ty, jimiž přispěly do národní kolektivity, vypracovaly ony generace Václavova rodu, jak je popsal jeho tatínek... V revoluci začaly otevřeně fungovat vlastnosti jako je havlovská vytrvalost a houževnatost, skromná neústupnost a taky věrnost...

Věrnost sobě.

Václav Havel se stal osobou číslo jedna, protože se v rozhodující chvíli rozhodl být raději vězněm, než aby přestal být Václavem Havlem.

V prostředí OF, které jsem prožívala jako své vlastní, nebyli žádní živí komunisté, leda ti bývalí; a je pro mou představu cenné, jak to fungovalo na opačné straně stolu. Takže se optám, a promiňte, že budu osobní: když Vás Jiří Křížan zval na ustavující schůzi OF, nepřekvapilo Vás to? A jak Vás bral? Jako kolegu z Barrandova, nezaprodaného režimu? Jako možného spojence? Jako trojského koně nasazeného do levicového prostředí? Proč mu nevadilo, že jste zabydlený v komunistické straně, i když ve své liberální podobě?

A abychom nebyli stále vážní, s jednou starostí se mi Jiří svěřil; vlastně se dvěma. Že když jel prvně jednat na předsednictvo vlády o schůzce OF s premiérem Adamcem, jednak tam musel jet ve svém otlučeném autě a za druhé neměl oblek odpovídající vznešenosti chvíle. Narval se do jakýchsi už odložených tmavých šatů a dost jsme se nasmáli, že se on, odbojník, dostavil na vysoký vládní úřad v kravatě.

E. K.

(Když už jsme u těch jemňounkých invektiv a poznámek, neodpustím si drobný komentář k Vaší větě: „Za rozhodující moment pro Havla, pro OF i pro sám převrat považuji, když přišli dělníci z ČKD a oznámili: Jsme tady!“

Byl jsem tehdy na Václavském náměstí, průvod dělníků z ČKD přicházel Jindřišskou ulicí. Stál jsem se ženou a dětmi u rohu obchodního domu Družba. V přízemí byly kovové mříže a vlna nás na ně natiskla. Vzpomněl jsem si na fotbalový zápas v Bruselu, kde podobným způsobem přišli o život desítky lidí. Pamatuji si ten pocit klaustrofobické tísně. Dělníky vedl na Václavák kovář Petr Miller, později ministr práce a sociálních věcí federální vlády.

A 19. června 2011 pod titulkem „Volím komunisty, říká muž same-tové revoluce Petr Miller“ [časopis Týden Millera cituje]: „Volil jsem komunisty. To je ironie, což?“ A redakce Týdne v citacích svého rozhovoru s Millerem pokračuje. Proti současné vládě podle bývalého ministra sílí odpor v celé české populaci. Čtvrteční stávkou odborů byla jen prvním krokem a přijdou další, zásadnější. „Ta stávka jasně říká, že to není jen stávka dopravy. Tady to podle mě musí vyústit v generální stávku,“ tipuje Miller svůj odhad. „Radikalizace lidí není jen v odborech. To je prostě odpor lidí k vládě,“ míní.

A ještě malý důkaz, jak je svět složitý: „To jsou mi ale paradoxy,“ řekl mi ve Federálním shromáždění s příznačným ráčkováním první ře-

ditel Úřadu na ochranu ústavy [vnitřní zpravodajské služby, dnešní BIS] Jiří Novotný, když jsem mu poklepal zezadu na rameno a srdečně jsem ho pozdravil: „Jak se máš, Fedo?“ Před rokem 1989 mi dělal na dvou filmech asistenta režie... J. S.)

10:10

Můj milý spoluúčastníku dialogu, možná i zpovědi, co já vím, kam se hovor vyvine, prošla jsem si znovu hlavní prameny k oněm deseti dnům, a skutečně nikdo v nich není tak otevřený jako Vy. Všechny malinko čpí oficialitou, ačkoliv se tváří jako hodně osobní. Usuzuji z toho, a nejen z Vašich filmů, že se do politiky nehodíte; jste umělec, který přemýšlí, který má dar představitosti a jemuž zažité umělecké principy nedovolí užívat povrchní zástěny. A když jsem Vám vyslovila poklonu, kterou Vy stejně obratem znejistíte, už nebudu tak příjemná.

Jak se stalo, že Vás zvolili předsedou komunistů? Tenkrát se do politiky prosazovali lidé s vůlí k moci, nejzřetelnějším příkladem toho je Václav Klaus, který kde se vzal, tu se vzal, účastnil se už prvních jednání a sebejistě mířil do vlády, tak sebejistě, že se jednou na plénu OF otřel dost podpásově o Valtra Komárka, aby snížil jeho vliv; a vůli k moci prokázal i Václav Havel, přestože navenek vypadal, že pouze organizuje jedno velké historické divadelní představení, a nepřestával tvrdit, že prezidentem bude pouze první dvouleté období. Ty pouhé dva roky volebního období mu v budoucnu vyčte Petr Pithart, protože během těch prvních dvou let se nestihlo vytvořit novou Ústavu. A ve zrychleném běhu událostí se rozpadla federativní republika a v překotném přijetí některých zákonů došlo k nenapravitelným škodám.

Vy ve svém založení vůli k moci nemáte, už proto ne, že byste nenesl nějaké zásadnější kompromisy, bez kterých by ale politika byla bezzubá. Tím spíš bych ráda rozuměla tomu, kdy a jak jste si

uvázal do životopisu a do života kouli, kvůli které Vás mohli a mohou netalementi odstrkovat. Ludvík Vaculík jednou použil výraz, „lidi, kteří si nedají pokoj“. Jste člověk, který si nedá pokoj, ať to stojí, co to stojí? Protože tak si vysvětlují onu složitou – složitou mravně, psychologicky i politicky – kombinaci Durychovy *Boží duhy* a předsedy organizace v té době dost opovrhované.

Jestli by se Vám nechtělo odpovídat, můžete se na oplátku stejně vtíravě optat Vy mě; anebo mě můžete poslat do háje.

E.

11. září

10:48:43

Ten les! Napsal jste v esemesce, já jsem ten les. A jak se do lesa... tak se z lesa.

Kromě toho, že jsem začala zkoumat možnosti toho přirovnání, jste spustil asociační lavinu. Vybavovaly se mi různé lesy, jak jsem je poznala: sekvoje v Yosemitech, jejichž některé prastaré kmeny obejmou roztažené paže čtyř i pěti lidí; náš pralesíček na Boubíně a džunglovité pralesy na Srí Lance, obývané velkolepými Buddha vytesanými do skal a živými krajtami; stromečky v pouštích a návrších v Izraeli, zavodňované hadičkami; eukalyptové háje v Austrálii, co rok užírané plameny a celoročně ožírané roztomilými koalami; lesy na Kypru, žijící, právě tak jako lidi, jen z vody padající z nebe; listnaté lesy ve Virginii, jejíž krajina se až nápadně podobá krajíně jižních Čech; a taky les, který mám za nejkrásnější na světě.

Jeho šířka je asi tak padesát metrů, jeho délka tak metrů sto, nachází se uprostřed jiných lesů, vybujelých na pravém břehu Otavy těsně před Pískem, na vysoké výspě hlubokého kaňonu, o němž pochybuji, že jej mohla vyhloubit poklidná Otava. Spíš, tenkrát dávno

ještě před dinosaury, tu zanechalo stopy jihočeské moře, po němž zůstaly v polích i ve vyšších polohách omleté bílé a šedivé kulaté kamínky, jež čeština tak hezky nazývá oblázky...

To místo se jmenuje U císařského kamene, ten kámen tam opravdu je, usazený v měkounkém borůvčí; v dobách totiž, kdy zde byla jen holá pláň, císař pán, domorodci se rozcházejí v názoru na to, který, nejspíš František Josef, odsud obhlížel vojenské manévry na protilehlé pláni za řekou. Město Písek je od pradávna městem královským, nacházelo se na solné stezce z Rakouska do Čech, zachovaly se tu zbytky hradu a hradeb a most prý starší než Karlův, a taky proto ten vzácný císařský pobyt. Zeměpisně je to místo součástí složité členěného vrcholku, vlastně dvou vrcholků, kde si Keltové nad zlatonosnou řekou, oni říkali řece ava, zbudovali oppidum. Teď tam k historii neuctiví podnikatelé Písku vybudovali závodní trať pro autokáry. A jestli se kdy vznášela nad tím místem paměť na keltskou duši, tak ta poděšeně prchla.

Ale ten les! Tvoří jej jen vysoké kmeny borovic, rovné a vznesené jak varhanní píšťaly, zlatohnědé, uskupené do přehledných průhledů, s vysokými načechranými korunami, které ředí světlo do průzračné mlhoviny. Světlo jako by tu netvořilo stíny, jen tiše padá shůry a rozptyluje se v prostoru, někdy se zdobí drobounkými odlesky, snad slunečními. Je tu ticho, občas pípne pták, když naprší, zdola rostou houby, někdy dokonce i pravé hříbky; a v srpnu se tu zem modrá borůvkami. Kdykoli jsem tam vešla a rozhlédla se, měla jsem pocit přítomnosti přírodního chrámu.

Tak takhle se z lesa ozývá. E.

11. září

22:48

Jak já budu v té naší společné diskusi vypadat! Vy si píšete krásné poetické pasáže a já se pohybuji v přízemní realitě, kde to umí každý.

Tolik lesů, jak jste je celoplanetárně popsala, neznám. S tím slovem se mi připomíná dětství a velká tyčovina v okolí Mirošova u Rokycan, odkud pocházel můj tatínek a kde jsme trávili celé léto. Trochu kopcovitý terén, ale dalo se tam chodit po vrstevnici podél Račího potoka až k tajemnému místu, kde ze země vyvěral pramen, který se rozléval do široka a jehož mělké dno bylo úplně červené. Prý ho zbarvovalo zařízení, které zůstalo v zatopeném dolu. Tatínek si ještě pamatoval, jak tam slepí koníci tahali do podzemí kocábky a ven uhlí. Kde byl ale do podzemí vchod, jsem se nikdy nedozvěděl. Asi byl zavalený nebo zasypaný.

A řeknete-li strom, nejspíš si vybavím Alej spravedlivých v Jeruzalémě. Šel jsem kolem dokola a četl nápis za nápisem, desítky jmen. Byl jsem tam dvakrát a vždycky jsem cítil stopy dojetí, jehož jsem přece jen občas schopen (byť jsou mi slzy cizí – však také trpím syndromem suchého oka a musím si v noci, když se probudím, kapat do očí slzy umělé). Nemyslím, že jména Spravedlivých, za nimiž tušíme příběhy, jít jen představivost. Ty příběhy jsou tam nějak metafyzicky zpřítomnělé, byť jinak na metafyziku nevěřím. Je to vlastnost celého Izraele, biblické osudy jsou tam jiné, než když Starý zákon otevřu v Praze. Ale to je asi jiná kapitola.

Váš Jiří

11. září

23:42:30

To Vy jste napsal, já jsem ten les, a jak se z lesa, tak se do lesa, abyste nějak postihl rozdíl toho, jak si píšeme. Bez Vaší věty by se mi lesy nevybavily.

Z Jeruzaléma si kromě Aleje Spravedlivých pamatuji prastarou olivu v Getsemanské zahradě, pocházející možná až z Kristových časů. A protože jsem ctitel kamenů, mám odtud malinký kamínek, určitě daleko mladší než je ten olivovník, ale tím posvátným místem nasycený.

E.

12. září

2:59

Ano, ano, tu olivu si také hned vybavím. A zed' nářků.

A „cestu života“, lemovanou rozstřílenými nákladními auty, kterými se Izraelci pokoušeli přivést zásoby potravin na přežití. A Yad Vashem. V pietní síni zavražděných dětí jsem dvakrát prostál desítky minut. Díval se na mihotavá světélka v nebeské báni a poslouchal ten tichý hlas. Izrael je moje velké téma. Pokaždé jsem tam měl pocit, jako bych tam byl doma. Genius loci. Cítím tam Přitažlivost země. To slovo píšu s velkým „P“, aby bylo jasné, že jde o sílu, která člověka váže, ne o slovo, jakým mluvíme třeba o ženách.

Ale splnil jsem nakonec slib a zasílám odpověď na Vaši otázku.

Otázku jsem už ale vymyslet nedokázal. Zřejmě se Vám radši zpovídám, než bych zpovídal Vás. Ne já Vám, ale Vy mně můžete dát rozhřešení.

Váš Jiří

12. září

8:12

Zas se tak moc nepokořujte. Jednak jste muž, a mužům pokora nesluší, a jednak já nejsem katolický farář, abych někomu dávala rozehřešení. A taky mám dost vkusu na to, abych se vyžívala v cizích zpovědích.

Něco ale musím poznamenat. V té síni světýlek, kde čte tichý hlas jména dětí zabitých během holocaustu, se mi pokaždé vybavil můj dětský kamarád. Chodila jsem do malé venkovské školy, ještě jsme měli pár týdnů na to se seznámit. Jeho rodiče odešli z Prahy do onoho městyse v naději, že tam je antižidovská nacistická smršť nedohoní. Dohonila a Ríša měl na svetru přiřitou žlutou židovskou hvězdu, do školy už nesměl a věrně na mě čekával, až mi skončí vyučování. Vybral nám tiché místo v údolíčku, které se jmenovalo Pod starou farou, a vyprávěl mi, co všechno toho dne přečetl. Bylo nám deset jedenáct let a on věděl, že žil nějaký fyzik Einstein, a uměl hrát na klavír líp než náš učitel zpěvu. Pak s celou rodinou zmizel. Možná jedno to světýlko patřilo jemu.

E.

12. září

2:59

Jak jsem se stal předsedou

Vůle k moci! To je pěkný námět k debatě. Dlouhou dobu jsem tole roval Američany s jejich válečnickými excesy právě proto, že jsem měl dojem, že na rozdíl od Evropanů mají pořád ještě vitalitu a přesvědčení o legitimitě své existence.

Deficit sebevědomí v Čechách je extrémně silný. Poslední se to pokoušel radikálně změnit Masaryk. Odmítl český antisemitismus (hilsneriáda). Odmítl lež Rukopisů (nacionalismus). Pokusil se etablovat jinou církev, která by neměla centrum moci mimo teritorium země. V roce 1919 ad. přišla pozemková reforma s implicitně vyjádrěnou myšlenkou „co bylo ukradeno, musí být vráceno“.

Ve skromnější a přízemnější rovině lze obdobné rysy najít u Rašína – když jsem se jeho osobností svého času trochu víc zabýval, předznamenal pro mne v praktické politice myšlenku Maxe Webera o legitimitě kapitalismu v souvislosti s protestantskou etikou (práci Webera jsem tehdy ještě neznal). Jak se Rašín rozhořčoval nad tím, že by se nemělo dovážet tropické ovoce a vyčerpávat devizové rezervy Československé republiky na nákup zahraničního luxusního zboží. A pak ta odpověď legionářům, když jejich reprezentace nárokovala nějaké odměny – „*Za službu vlasti se neplatí!*“

Naše nesamozřejmost je důsledek mělkých kořenů, který musel tak naléhavě pocítovat třeba Václav Hanka.

Jako chabý znalec historie jsem se vždycky divil, proč na Václaváku sedí „Wenzel von Böhmen“ – Svatý Václav – na koni v plné zbroji (v básni pak: „...a kníže kopí potěžkal, myslíte na chorál, malověrní...“). Jako válečník proslul snad pouze tím, že Jindřich Ptáčník za jeho panování vtrhl do Čech a lehce se dostal až k Praze. Václav pak podepsal mírovou smlouvu se závazkem „poplatku za mír“ (ať už šlo o stříbro, nebo voly). Jinak snad proslul zbožností, vlastnoručním pěstováním vína pro svaté přijímání a kácením pohanských model.

Ten obraz svatého Václava, patrona země české v plné zbroji, mi dokresluje příjezd Reinharda Heydricha – přijel jen náhodou 27. září a od 28. září vyhlásil stanné právo? A „svatováclavská orlice“ byla náhodně za protektorátu vyznamenáním pro dobré a spolehlivé pracovníky?

Ale možná to mám popletené. A Vy mne, milá paní Kantůrková, poučíte, že to všechno je úplně jinak. Nebo vlastně: existují nějaké

dějiny? Nebo jen interpretace dějin? Bylo husitství projevem pokusu o evaluaci národního sebevědomí? Nebo jsme vlastně všichni zvítězili na Bílé hoře (tak pravil nedávno pan ministr Kalousek – vida, já bych řekl, že tam zvítězili také lidé jako loupeživý Valdštejn; v tom se pan ministr Kalousek může sice zhlížet, ale k takové historické slávě to nedotáhne).

(Pozn.: nepoučím Vás ani Vás neopravím, nepíšete diktát. Ale z Vašeho oslovení si odvozuji, že mám dost špatnou pověst. Když jsem vydala Památník Jiří Peňás svou recenzi nadepsal „Žena, která všechno ví“. Jan Lukeš mě potají nazýval „paní učitelkou“. Jiří Gruša mě oslovoval „kantůrčice“. A já si o sobě vždycky myslela, kdovíjak nepůsobím žensky.

Ale poznámku si dovolím.

Jistě se shodneme, že symbol má mnoho výkladů, i protichůdných. A že se dá vykládat i proti svému smyslu. Nejspíš taky proto symboly vznikají, aby v sobě soustředily nějakou složitou skutečnost, událost, příběh nebo postavu. Až Vy se stanete symbolem svébytnosti, taky Vás budou různí lidé vykládat různě. A i proti Vašemu smyslu. Tomu se neubrání ani svatý Václav, ani Vy. Ale vyprovokoval jste mě svým jednoznačným tvrzením, abych se dopustila jiného výkladu, než jaký dáváte svatému Václavu Vy.

Mladinký kníže panoval v dost rušné době. Nejdřív (snad, jistě se to neví) jeho matka Drahomíra dala zabít jeho babičku svatou Ludmilu, patrně pro svou vazbu na Sasko anebo aby mohla za Václava panovat sama. Když se zletilý Václav stal knížetem, rodové spory neustaly, žárlil na něj mladší a bojovnější Boleslav, a i tato žárlivost skončila smrtí. Dušan Třeštík ale píše, že nemuselo jít o bratrovraždu, ale o neštěstí: Václava zabili členové Boleslavovy družiny, když si špatně vyložili rvačku obou bratrů.

Daleko zajímavější bylo hledat, za co byl Václav svatořečen. Úctu světce už prý měl v druhé polovině desátého století, tedy pouhých čtyřicet padesát let po smrti. Lze to přičíst nejen snaze Přemyslovců prosadit se jako vládnoucí knížecí rod vlastním světcem, ale i tehdejší

„nábožensky romantické době“, jak to vyjádřil Josef Pekař; tedy období bojovného zápasu křesťanství proti pohanským vírám, a možná i zápasu o postavení a vliv, který vedly obě církve, západní a východní, mezi sebou.

Důvody k pěstování úcty byly různorodé; odvíjely se z vlastního Václavova zbožného života, Vám by se líbilo, že vykupoval od obchodníků otroky a dával je křtít, aby je osvobodil; a vznikaly a množily se i legendárně. Nejsilnější legendou je vyprávění o tom, že z rány, kterou bratrovi Boleslav zasadil, dál prýštila živá krev, a Boleslav, nesnesitelně tížený vinou, dal bratrovo tělo převézt ze Staré Boleslavi do Prahy, kde ho pochoval s knížecími poctami.

Legendsy líčí i jiné zázraky, například ten, jak kouřimský kníže Radslav uviděl na Václavově čele zářící znamení křesťanského kříže a v bitvě se mu vzdal. Podobný kříž na Václavově čele uviděl i král Jindřich Ptáčník a přenechal mu své místo u hodovního stolu. Ke svatořečení tenkrát postačil souhlas řezenského biskupa, nemuselo mít požehnání papeže; a jak se utvářelo a jak svatováclavská legenda působila a vyvíjela se v českých dějinách, nejpůsobivěji při miléniu od Václavovy smrti popsal Josef Pekař, nepřekonatelný historik a velký český vlastenec.

Mě zaujal dějinný fakt, že mladinký kníže začal na Hradčanech budovat chrám zasvěcený svatému Vítu. Je to jímavá historie. Svatý Vít byl sedmiletý chlapec, pocházel ze Sicílie a pod vlivem své chůvy se přimknul i proti vůli svého pohanského otce k pronásledovanému křesťanství. Světcem se stal dvěma zázraky, nejprve ho dal císař Dioklecián i s bratrem ponořit do nádoby s vroucím olejem a obě děti z nádoby vyšly živé a zdravé; a když dal Víta předhodit lvům, to obrovské zvíře ulehlo k chlapcovým nohám a začalo je olizovat. Pak dal obě děti římský císař už rovnou zabít.

Kult svatého Víta se šířil Evropou někdy od šestého století, kdy byla napsaná jeho legenda. Václavovi o něm mohla vyprávět kněžna Ludmila; a světce silně přitažlivého přijali za svého ochránce v blízkém sousedství i králové v Sasku. Historie je divný spletenec i protikladných činů. Vy a vůbec čeští kronikáři a historici saského Jindřicha

Ptáčníka popisujete jen jako násilníka, který si na Václavovi vojenským tažením vynutil poddanský poplatek stáda volů a značných uncí stříbra; prý důvod, proč Boleslav bratra zabil. A já se dočítám, že právě tento Jindřich Ptáčník část veliké vzácnosti, světcových ostatků, od jejichž uctívání se odvíjela duchovní tvář saského království, věnoval Václavovi pro jeho vlastní křesťanskou svatyni, čtyřapsidovou rotundu budovanou na Hradčanech. Zesílil tím Ptáčník vazalství mladého knížete, anebo společný ochránce především duchovně propojil saské království s přemyslovským knížectvím? A nemohu nezmínit fakt, že, zas v jiném čase rozjitřeného hledání pravé víry, pro další část Vítových ostatků, snad dokonce světcovu lebku, kterou Karel IV. získal v Pavii, nechal velký císař nad Václavovou románskou rotundou zbudovat velkolepý gotický chrám.

A teď by i Vás, odpůrce zneužitelných svatováclavských tradic, mohlo napadnout, kdopak asi z těch, kteří se dnes přou o vlastnictví svatovítského chrámu, ví, že jeho křesťanské základy jsou svatým Václavem založeny na památce umučeného sedmiletého chlapce?!

Niterný vztah má česká tradice ke svatováclavskému chorálu. Je to chorál oslavující českou státnost. Traduje se, že jej složil až Arnošt z Pardubic, spíš ale pochází už z 12. století. Z dětství si pamatuji – bylo to v době heydrichiády! –, jak jsme ve venkovském kostele na konci nedělní mše vlastenecky zbožně a nacistům navzdory zpívali „nedej zahynouti“. V Husových textech jsem si naopak všimla jeho poznámky, že když vrazi jednoho z českých reformních pánů odcházeli z místa činu, pobrukovali si právě svatováclavskou melodii. Hus a husité skládali písně a chorály vlastní. Tak máme tradice dvě, a obě založené na křesťanství. Svatováclavskou oživil a posílil Karel IV., uložil a ochraňoval lebku světce a svatováclavskou korunu; s níž se loni i letos na svatováclavské pouti ve Staré Boleslavi dal vyfotografovat náš pan prezident.

Ale abych nepoučovala: když jsem jednou před Josefem Zvěřinou řekla, že demonstrace se koná u Václava, opravil mě: „U svatého Václava“.

Demonstranti, tradicí nepostižení a vytvářející svou vlastní, se svolávali „ke koni“. Umění milovní domácí i turisté oceňují, že Myslbek opřel knížecího koně jen o dvě nohy. A z nohy tohoto koně sestřelil v Srpnu ruský kulometčík kluka mávajícího státní vlajkou; v lednu půl roku na to se nedaleko upálil Jan Palach; a když umřel Václav Havel, masoví smutní pozůstalí sem chodili zapalovat svíčky. E. K.)

Ale to, co jsem napsal o vůli k moci a sebevědomí Američanů, za které jsou ochotni bojovat a zabíjet, byla má mýlka. Prošli zcela jiným vývojem než Evropané. Když adorují lidská práva, myslí tím lidská práva amerických elit a nanejvýš pak ještě jim nakloněných cizích elit. U mezinárodního soudu v Haagu je možné soudit Miloševiče a kdekoho – zločince z Abu Grajb ani náhodou. Habeas Corpus z roku 1305 se od přijetí *Patriot act* (Uniting and Strengthening America by Providing Appropriate Tools Required to Intercept and Obstruct Terrorism) nevztahuje ani na Američany v Americe. Tím méně na vězně v Guantánamu.

Američané jsou odkojeni pěstním právem. To není otázka národního sebevědomí. Masová společnost je ochotná akceptovat cokoli, co jí mocenské elity nabulíkují prostřednictvím mediální masáže. Stačí vytáhnout „starou slávu“ a položit si pravou ruku na srdce (třeba zbraně hromadného ničení v Iráku atd.). Ani jejich představitelé nemají tu „vůli k moci“, jak jsem si myslel – jsou bez ohledu na svou vůli vlečení zájmy „vojensko-průmyslového komplexu“ (řekl Eisenhower, když varoval, jak je to nebezpečné) a finančníky a bankéři, kteří jim zaplatí (nebo nezaplatí) volební kampaň, jež přijde na stovky milionů dolarů. A tak vůli k moci nemá vlastně nikdo – ti, kdo si své prezidenty předplácejí, nestojí o viditelnou moc, ale o rozmnožení majetku (asi jako Bakala nebo Stanislav Gross, který to myslí docela upřímně).

Howgh.

Ať si ale nemyslíte, že se Vaší otázce vyhýbám.

Když jsem po volbách 1990 vplul do Federálního shromáždění, mělo tam vedoucí roli Občanské fórum. Vnitřně od počátku tak heterogenní, že mohlo vydržet jen velmi krátkou dobu. Jasně kontury měl vyhraněný liberální (dnes bychom řekli – neoliberální) proud, úrodně potencovaný krajní kompromitací pojmů „levice“, „socialismus“, „veřejné statky“ bývalou státostranou a bratrským Sovětským svazem. Sociální demokracie neexistovala. A strana komunistická za sebou vlekla hrozné břímě – nejen minulosti, ale především stereotypů myšlení. A to i u rozumných komunistických poslanců, kteří mne již od září nabádali, abych na sjezdu KSČM v říjnu kandidoval do vedení. Do vedení? To jsem odmítal od počátku. Být křovinou.

Pro vysvětlení se vrátím k době, kdy jsem byl zvolen do funkce předsedy filmové sekce Svazu dramatických umělců. Než k tomu došlo, když už bylo jasné, že k tomu dojde, pozval si mě tajemník Svazu a předsedkyně Jiřina Švorcová k neformálnímu pohovoru o možnosti budoucí spolupráce. Chtěli hlavně ujištění, že ve strukturách Svazu zůstanou ti, na které byli zvyklí. Jenže to by byla cesta do pekel. Předložil jsem jim seznamy kolegů, které navrhnu do výboru sekce (místo těch, kteří tam seděli). A pokud náhodou plénum zvolí výbor jinak, zase funkci složím. Tuhle taktiku jsem zkrátka už v září 1990 uměl. Na žádného místopředsedu a něco podobného jsem nemínil kandidovat ani omylem.

Vykládal jsem, jak musejí vypadat základní programové teze přijímané sjezdem, pokud bych měl kandidovat na předsedu – ten, volený sjezdem, měl mít stejnou legitimitu jako ústřední výbor – byl zvolen delegáty, nikoli ústředním výborem, a byl proto předsedou strany, nikoli předsedou ústředního výboru. Už letmý pohled na program KSČM, který byl posléze na sjezdu v Olomouci přijat, ukazuje na směr, který jsem pokládal za správný – radikální levicová strana, usilující o přímý kontakt se socialistickou internacionálou. Žádná diktatura proletariátu.

Jak jsem už popsal minule, některé základní směry jsem ve Federálním shromáždění demonstroval účastí na přípravě zákonů, které se vyrovnávaly alespoň symbolicky s justičními zločiny minulosti. Dále lze dohledat, že jsem (snad jediný z klubu) hlasoval pro návrh Miloše Zemana, aby se den vítězství posunul na 8. květen. Proč, proboha, museli komunističtí poslanci dávat najevo, že mají nějakou kontinuitu s uznáváním svátků podle toho, kdy přijela do Prahy sovětská armáda? Sovětská armáda byla dvacet let armádou okupační! To jsme si pamatovali všichni. Květen 1945 si z poslanců nemohl pamatovat nikdo.

Vzpomínám si na pohovor před ještě působícím výkonným výborem, který si volal jednotlivé kandidáty na předsedu. Na dojemný zájem Miroslava Šloufa a Michala Krause, zda nemám obavu z nevelkých politických zkušeností a jestli si nemyslím, že by můj fyzický handicap (kulhání na pravou nohu) mohl být záminkou k invektivám proti straně (že si zvolila předsedu, který je od přírody postižený).

Poslanci Federálního shromáždění byli úplně jiní než delegáti sjezdu. Byli totiž vystavováni (někteří již od lednové kooptace do parlamentu) tlaku těch ostatních, kteří jim nastavovali zrcadlo. Kdežto delegáti se v klidu domova většinou jen utvrzovali ve starých floskulích a nových animozitách. Náladu jsem už během prvního dne sjezdu testoval na dvou zásadních otázkách.

V Olomouci bylo dost novinářů a někteří delegáti navrhovali, aby sjezd byl uzavřený (špinavé prádlo se má prát doma). Věnoval jsem této otázce limitních pět minut příspěvku – *myslí-li si někdo z delegátů, že je co skrývat, účastní se patrně jiného sjezdu než já*. Kupodivu, navzdory tomu, že novináři žádnou popularitu mezi členy KSČM neměli, má argumentace (nebyl jsem jediný) uspěla.

O chvíli později oznámilo předsednictvo, že nějací studenti chtějí na sjezdu vystoupit. Podařilo se souhlas prohlášovat a jasně se ukázalo, že vůbec nic podstatného neznamená, když studenti mluví deset minut o padesátých letech a pak doporučí delegátům, aby

stranu rozpustili. Otevřít se i krajně animozním názorům znamená projev sebevědomí.

Pak jsem ještě šel do návrhové komise a navrhl jsem asi 15 lidí do ústředního výboru. V projevu (to bylo asi už druhý den, kdy se schylovalo k volbám) jsem delegátům kromě jiného vysvětlil, že mohu spolupracovat jen s určitými lidmi, a pokud se do ústředního orgánu nedostanou, nemá smysl, abych byl zvolen. A ještě jsem si vyhradil, že o místopředsedech nebude rozhodovat sjezd, ale budou mnou navrženi na první schůzi ústředního výboru.

Kandidátů bylo, domnívám se, pět. V prvním kole nebyl předseda zvolen, ale před dosavadním předsedou jsem měl kupodivu náskok. Dva menšinoví kandidáti (Ransdorf a Lédl) pak vyzvali delegáty, kteří pro ně hlasovali, aby své hlasy odevzdali mně.

Moje kandidatura na předsedu byla jen o něco méně absurdní než představa, že V. Havla zvolí prezidentem vesměs konzervativní komunističtí poslanci.

Můj životopis obsahoval:

=> vyloučení z divadelní fakulty za spoluautorství dopisu o omezení tiskové a umělecké svobody, adresovaného velvyslanectví USA

=> podpis na petici požadující propuštění slovenských intelektuálů Hany Ponické, Jána Čarnogurského a dalších z vězení

=> účast na zakládajícím setkání Občanského fóra 19. 11. 1989

=> režie filmu *Jen o rodinných záležitostech* o zločinných procesech padesátých let

Jak bylo možné, že mne nakonec zvolili? Vyzařovala ze mne ona vůle k moci? Sebevědomí, že vím, jak vyvést stranu z bažin, v nichž byla v té době až po krk?

Kdo sedí na tygru?!

Jakmile jsem byl jednou zvolen poslancem, bylo všechno další už předurčeno. Nemínil jsem se nechat vyvézt do Federálního shromáždění a pak se přehlásit třeba k sociální demokracii, jak to udělal nejdéle sloužící poslanec totalitní České národní rady Michal Kraus (a pak jezdit do Afriky domlouvat čokoládové kšefty) nebo známý úspěšný manipulátor Miroslav Šlouf (a pak se tahat ve spojení s bývalým vekslákem Mrázkem o vliv a moc v privatizaci).

V Olomouci byl přijat jasný program. Zbývalo vyřešit problém identity, který se koncentroval v názvu – odmítal jsem ale přejmenovat stranu shora. Udělal to na Slovensku P. Weiss a jeho Strana demokratické levice je dnes marginálií.

S nejbližšími spolupracovníky jsme měli jinou představu. Prvním zásadním krokem bylo vytvoření koalice se zanedbatelnou, ale existující stranou Demokratické levice pod společným názvem Levý blok. Předsedou koalice se stal (víceméně byl úzkým grémiem jmenován) profesor Ivan Sviták. Muž úžasné erudice, schopnosti formulovat a být zcela nekompromisní. Pod značkou Levého bloku byl zvolen v roce 1992 do Federálního shromáždění, zároveň s předsedou Demokratické levice Indruchem a několika dalšími nekomunistickými poslanci.

Má celá dvouletá „předsednická kariéra“ vyvolávala rostoucí nespokojenost. Expanzní manévr koalice Levého bloku (jasný signál slučovacího procesu malých levicových subjektů pod tímto názvem) byl samozřejmě odpůrci rozpoznán. A nebránili se mu jen ortodoxní marxisté-leninovci, ale i zdánlivě velmi reformní klub poslanců v České národní radě, který se obával, že původní značku voliči v názvu koalice nenajdou (paradoxně si pak po mém odchodu název Levý blok, jako dobrou značku, osvojili. Ale přepočítali se. V ČNR pak působili na stejném principu, jako dnes poslanci strany Peake, která v žádných volbách nekandidovala, a nikdo ji tedy do Parlamentu ani nevolil. Shráblí příspěvky za členy klubu a zmizeli v zapomnění).

Všechny společně jsem dráždil některými vnějšími projevy:

Když vylučovali Ševarnadzeho z KSSS, nabídl jsem mu čestné členství v KSČM (samozřejmě to byla deklarace, neočekával jsem, že vstoupí do KSČM, šlo o vytvoření odstupu od KSSS s Gorbačovem).

Rázně jsem veřejně požadoval, aby Ministerstvo financí vrátilo KANu movitý majetek, který vznikl v roce 1968, a který ministr Kočárník tvrdě odmítal vrátit (navštívil jsem sídlo KANu a jednal s Dvořákem a Cibulkou – a řidič, který mě tam vezl, člověk prosycený stranickým ponorkovým syndromem, předpokládal, že živý nevyvážnu).

Několikrát jsem byl pozván panem prezidentem Havlem na Hrad, abych mu vysvětlil pozici KSČM k různým otázkám (pan kancléř Schwarzenberg s dýmkou v ústech usínal – domníval jsem se, že mně tím dává najevo přezíravý postoj; dnes vím, že spí všude).

V nějakém rozhovoru jsem řekl, že iracionalita sovětského hegemónismu definitivně skončí až okamžikem, kdy bude Lenin řádně pohřben.

Uspořádal jsem velké setkání politiků v Lucerně, které jsem moderoval. Na jevišti vystoupil první porevoluční federální ministr vnitra, lidovec Richard Sacher, profesor Ivan Sviták, který v exilu léta přednášel na univerzitách v USA, předseda DL Lothar Indruch, představitel Levé alternativy.

S tehdy v Praze působícím politickým radou Velvyslanectví USA jsem zorganizoval jeho návštěvu Severomoravského kraje, která vyvrcholila tzv. „třešničkovým plesem“ v Karviné, kde byly na pódiu vlajky ČR, EU a USA a o půlnoci jsme s panem radou Sternheimerem korunovali na jevišti královnu krásy plesu. Rada Steve Sternheimer s manželkou přijeli do Karviné tou strašně dlouhou limuzínou, na blatnících se třepotala vlajka s hvězdami...

To všechno měly být signály směrem k veřejnosti (neméně však dovnitř jako poselství členům strany), že se oprošťujeme od stereotypů myšlení bývalé státostrany. Že jsme otevření nejrůznějším názorovým proudům, včetně křesťansko-sociálních v duchu tradice šedesátých let.

Pokud se nemýlím, mí kritici třikrát shromažďovali hlasy členů ústředního výboru, abych byl odvolán z funkce (stanovy připouštěly odvolání předsedy strany dvoutřetinovou většinou hlasů členů ÚV a nadpoloviční většinou okresních organizací). Odvolávali mne zleva (Semelová), ale i reformisté (Ransdorf, Maštálka). Jedni ani druzí ale tak vysokého souhlasu nedocílili.

Na konci roku 1992 jsem ležel v nemocnici. V té době probíhal sjezd na Kladně a pobodaného předsedu nemohli nezvolit v nepřítomnosti na další období. Ale zároveň pootočili kormidlem. Z programu zmizelo sblížování se socialistickou internacionálou. Hrubým verbálním útokům byl vystaven můj blízký spolupracovník prof. Josef Mečl. A ze sousloví „demokratický socialismus“ zmizelo slovo demokratický.

S tygra se prý nemá seskakovat. Hrozí, že člověka pak tygr sežere.

Závěry sjezdu jsem ostře kritizoval, hned jak jsem byl mocen opustit ARO Vinohradské nemocnice (pro ilustraci ponorkového syndromu v KSČM slouží docela výmluvně, že mou ženu nabádali, aby ke mně do nemocnice byl povolán spolehlivý stranický lékař! To byla zjevná replika teorie „spiknutí bílých pláštů“!).

Pokus otočit kormidlo vývoje v KSČM byl v roce 1993 už marný. Aspoň jsem docílil, že byl na červen svolán mimořádný sjezd, od kterého jsem žádal programovou revizi, personální změny v ÚV a znovunastolení otázky názvu strany.

Na sjezd jsem byl delegován pouze okresní konferencí v Liberci. V Praze 6 jsem jako delegát získal asi 7 hlasů.

Těsně před sjezdem jsem odstoupil z funkce předsedy i ze všech dalších funkcí a vystoupil jsem z KSČM.

Tygr mě nakonec nesežral.

A nemíním tím vnější útok. Už od léta 1992 mne všechna ta jednání přestala bavit – mlátila se jen prázdná sláma. Nesmyslné výlevy mne iritovaly. Ztratil jsem zcela vůli k moci. Ti lidé a jejich názory

mne přestali zajímat. Už někdy v září 1992 jsem oznámil možnou abdikaci. Abych nekonečná jednání vůbec nějak přečkal, už ráno jsem posílal sekretářku pro láhev červeného. Potácet se v tom marasmu ještě rok, skončil bych na léčení u pana doktora Skály. A to mi alkohol nikdy nechutnal a lidé, kteří mne znají, mne považují za abstinenta.

Podotýkám, že jsem za výkon stranické funkce nikdy nevzal ani korunu. KSČM nikdy nebyla mým zaměstnavatelem. Zaměstnanec-kou smlouvu jsem měl s Federálním shromážděním a s Filmovou a televizní fakultou AMU. V roce 1990 si mne vybrali revoltující studenti 3. ročníku režie za vedoucího pedagoga.

To pro mne hodně znamenalo. Nemám sklon k přecitlivělosti, ale na ty kluky a holky vzpomínám s vděčností.

Moc následků mi z těch necelých 32 měsíců v politice naštěstí nezůstalo. Tak jednou za rok mne v sobotu, kdy si přispávám, napadne, že v sobotu bývalo celodenní zasedání ústředního výboru. To vědomí, že tam nejsem, mne naplňuje pocitem štěstí. Jednou do roka se dívám na ČT2 na jednání Sněmovny – napadá mě: kdybych tam dodnes seděl, postihl by i mne tak strašný úpadek intelektu a sebenáhledu?

Má milá paní Kantůrková, jste ke mně moc, moc shovívavá. Píšete vždycky, jak nepříjemné mi kladete otázky, a přitom se následně snažíte všechno změkčit. Nepřičítejte můj odchod z politiky umělecké duši. To mne příliš zušlechťuje a onu životní epizodu to zbavuje hran. Myslím, že jsme si v našem povídání ještě neosvěžili „Otázku viny“ Karla Jasperse. Jeho pyramida viny a odpovědnosti do našeho diskurzu rozhodně patří.

Určitě nesou občanskou i politickou odpovědnost za poměry v letech 1970–1989. Ale stejnou odpovědnost nesou za poměry 1990–současnost. Co s takovou vinou dělat? V prvním období odpovědnost v mém vnímání a cítění přesahovala meze efektivního jednání, a přesahuje je i dnes.

Do Rudého práva jsem v minulém režimu nemohl napsat, že nesouhlasím s perzekucí tak vzácných lidí, jako je spisovatelka Eva Kantůrková, nikdo by mi to neotiskl. A ještě bych utržil nějaký šrám.

Dnes mohu do Práva napsat souhrn důvodů, pro které si myslím, že současný systém ztratil legitimitu – ale zase by mi to nikdo neotiskl. A i kdyby otiskl! Mocní tajemníci KSČ nad projevy nesouhlasu zuřili, ti dnešní pánové u moci se nad podobnými projevy smějí. (Nesměje se snad bývalý senátor ODS, který vyinkasoval úplatek 40 milionů a je odsouzen k pokutě 5 milionů – čistý zisk z kriminálního jednání 35 milionů? Nesměje se snad premiér, který se opírá o koalici se stranou Peake, kterou nikdo v žádných volbách nevolil? Premiér, který řídí vládu, v níž obměnil většinu ministrů, podezřelých z úplatkářství a podvodů? Který má v hlasovací mašině poslance odsouzené pro trestné činy? Obden to píší v novinách, na internetu, no a co? Nový pan ministr spravedlnosti, dosazený panem premiérem, se domnívá, že by internet měl být cenzurován.)

Jsem k současnému stavu společenských poměrů názorově daleko nekompromisnější než současná KSČM, která se stále znovu utápí v resentimentech a projevy některých představitelů (uctíváním odkazu Klementa Gottwalda – je snad na vražedných procesech, pod které se podepsal, co k uctívání?) předvádí zahleděnost do minulosti.

Před několika lety mne pan Volner¹ vzal do půlnočního rozhovoru na ČT. Položil mi docela kruciólní otázku – vnímám současnou KSČM jako antisystémovou opozici? Nevnímám! To je ale spíš výtka než pochvala! Systém, který se ukazuje být dekadentní, zkažený, vnitřně shnilý, nespravedlivý, vždycky vyžadoval antisystémovou opozici. To je logika historického vývoje.

Nebylo snad rozvalení Svaté říše římské, které otevřelo cestu obchodování, renesanci, vědeckému myšlení, empirismu, dílem anti-systémové změny? A nebylo snad rozvalení feudální struktury moci a nástup nové antisystémové třídy – buržoazie, která zbavila moci

---

1 Míňen Marek Wollner, novinář a spisovatel. *Pozn. red.*

feudály a vynutila si vyvázání lidí z lenní svázanosti, předpokladem vzniku průmyslové civilizace a civilizačního pokroku?

Konec dějin? Ani nápad!

Symptomy rozkladu současného systému, který ztratil schopnost seberegulace, jsou zřetelně viditelné. Pokud ovšem náš svět neskončí 21. prosince 2012. To by byl opravdu konec dějin.

Váš Jiří

12. září

14:36

Tý brdó! Říkával obdivně malý syn mého přítele na vsi, když se něco povedlo. Dovolte mi taky kousek dětinského úžasů. Klobouk dolů, říkám po přečtení Vaší eseje o předsednictví.

A moje otázka: navzdory tomu všemu, co se z Vašich představ komunistické straně nepodařilo přijmout a uskutečnit, tedy navzdory tomu, že se nestala demokratickou levicovou stranou, nečeká nás dnes, díky zarputilé blbosti některých pravicových politiků, zas jiný druh restaurace? Přečetla jsem si, že KSČM dohání ve volebních preferencích sociální demokraty a předhoniла ODS. Přestal být pojem socialismu diskreditovaný? K jakému by potom došlo třibení myslí? Prosadili by se lidé typu Jana Kellera? Anebo by se o „velký návrat“ pokusili oni umírnění reformátoři Adamcova typu, kteří si touží ochočit svůj někdejší význam?

E. K.

14. září

06:10:38

Vy mne přestanete mít ráda. Dobré ráno. Volá les, sova ještě sedí na větvi a mhourá do ranní šíravy. Brzy usne. Ptáci zpívají jen velmi krátkou dobu. Jen holubi vrkají celý rok.

Váš Jiří

Jak velký je prostor české vlády a parlamentu?

V žádném případě netvrdím, že KSČM není „demokratickou levicovou stranou“ – to by bylo zásadní nedorozumění. Vnitřně je dozajista demokratičtější než chobotnicí kriminálních společení propletená ODS či homunkulus TOP 09.

Zásadním problémem KSČM je citová provázanost s předlistopadovou minulostí, která soustavně blokuje její koaliční potenciál. V minulém dopisu jsem detailněji popisoval hlavní handicap, který přetrvává do současnosti – v myslích členů funkcionářů (ve větší či menší míře) přetrvávají stereotypní podmíněné reflexy (vztah ke Koreji, ke Kubě, k Rusku, k Leninovi – co nás, proboha spojuje s Koreou a s Leninem?). Vztah k pohraniční strážní – copak existují soudní lidé, kteří si myslí, že je správné zadrátovat vlastní občany jak v koncentráku...?

To usnadňuje, aby v ČSSD působily blokační „bohumínské reflexy“, které jsou dvojího původu. Malá část již biologicky odcházejících členů pocituje stále jako živý fierlingerovský „slučovací diktát“. Únos, věznění a zavraždění předsedy ČSSD Bohumila Laušmana a nemilosrdné pronásledování těch sociálních demokratů, kteří po kohabitaci s komunisty netoužili.

Tu větší část, která je dnes určujícím motorem ve strukturách ČSSD, vylučujícím koalici s KSČM, tvoří svrchní vrstva, která má

na různých úrovních vyzkoušenou prospěšnou spoluprací s ODS, KDU-ČSL etc.

Z opoziční smlouvy, která patřila ke zlatému věku porevoluční ČSSD, plynulo (pod heslem národní odpovědnosti) bezproblémové rozdělení prebend ve správních radách i tunelování státních zakázek a oboustranná vysoká míra tolerance k propojení obou stran s kriminálním podsvětím (telefonáty s mafiánem Mrázkem lačně provozovali elitní představitelé obou stran).

Z tohoto hlediska představuje KSČM pro „novou třídu“ ČSSD neznámý, a proto nejistý terén.

Byli by představitelé KSČM v koalici s ČSSD stejně plně srozumění, ať už jde o dělbu prebend víceméně legálních, byť mravně sporných, či o uspokojení mafiánských kriminálních struktur, jimž jsou různí funkcionáři ČSSD zavázáni vazalským slibem úplně stejně jako jiným obdobným strukturám funkcionáři ODS a TOP 09?

V jakékoli úvaze o dalším vývoji na politické scéně ČR pak nelze ignorovat mezinárodní souvislosti. Brežněvovská „omezená suverenity“ se v unilaterálním světě naplnila nejen ve vztahu ke guberniím, ale k celému systému mezinárodního práva. Charta OSN do sebe ve svých počátcích plně zahrнула principy tři sta let platné Vestfálské smlouvy (přijaté mocnostmi Evropy 1648). Jedním ze stěžejních principů byl respekt k nedotknutelnosti suverenity národních států. Ten byl sice průběžně porušován (kupř. anšlus Rakouska 1938; sovětská agrese v Maďarsku 1956 a Československu 1968; americký vojenský vpád do Vietnamu 1964–73), avšak žádná z těchto událostí nebyla mezinárodním společenstvím uznána za legální.

V devadesátých letech XX. století až po současnost se však situace postupně měnila až do té míry, že výchozí princip Vestfálské smlouvy a mezinárodního práva přestal zcela platit (příklad – spolek zemí se dohodne na „humanitárním bombardování“ a parcelaci suverénního státu. Z obdobně formulovaných důvodů je možné pod heslem „bezletové zóny“ rozbombardovat suverénní stát, včetně hlavního města atd.).

Princip preemptivní války je v současné době stěžejní normou mezinárodního práva. O tom, která válka je spravedlivá, rozhoduje ten, kdo má atomové bomby, rakety s plochou dráhou letu a bezpilotní letadla, která na cizím území zabijí, co jim přikáže naváděcí zařízení.

Česká republika je pouze formálně suverénní zemí (prezident Francie to kdysi formuloval bez obalu: země východní Evropy v jednání o osudu Jugoslávie nevyužily jediného práva, které měly – držet hubu). Je pak v tomto kontextu představitelné, že by do centrály NATO odjel jako zástupce ČR Vojtěch Filip nebo Miroslav Grebeníček?

Restaurace, tedy odmítnutí modernity v její osvícenské podobě, o které píšete, má celosvětový rozměr. Nelze jí čelit dětinskou hrou na volby v zemi s 10 miliony obyvatel. Můžete mne opravit, ale odhaduji, že 80 % zákonů přijímaných českým parlamentem je pouhou recepcí direktiv byrokracie EU.

Naším problémem je, že si neumíme přiznat, že vstupem do EU, zejména pak podpisem Lisabonské smlouvy, skončil projekt demokracie jakožto „vlády lidu, lidem a ve prospěch lidu“. Evropský parlament má 754 poslanců, z toho Česká republika jich má 22 (a to komunistů, lidovců, sociálních demokratů i ODS – fakticky tedy 22 poslanců nemá, protože zcela jistě nehlasují společně).

Jde pak o vládu lidu České republiky, musí-li, v závislosti na vazalské smlouvě, český parlament pouhou recepcí přijmout 80 % zákonů, které vznikly a byly přijaty někde úplně jinde? Mohou se olomoucké syrečky ještě tak jmenovat? Jak velké smějí být okurky a jak zahnuté banány? Pomazánkové máslo se tak nesmí jmenovat...! To jsou problémy, které Vám leží na srdci? Pro které chodíte volit europoslance, kteří se zeširoka smějí, jak ten lid převezli – založí si zlatý důl elektronických zdravotních knížek a z miliardy zdravotního pojištění si kupují nemovitosti. Tak vypadá vláda lidu, lidem a ve prospěch lidu?! V tom případě volím antisystémovou opozici!

Ani EU a její byrokracie však není suverénní mocí – už několik let přece sledujeme, jak s politiky celé Evropy vytírají podlahu jak se špinavým hadrem bangsteři, kteří si vzali svým specifickým způsobem k srdci formuli z komunistického manifestu „bangsteři všech zemí spojte se“.

Můžeme se tvářit skepticky na různé spiklenecké teorie o chystané světové vládě, jejíž principy v roce 2008 formuloval například dopisovatel prestižního listu Financial Times Gideon Rachman: „EU dělala rychlejší pokroky, když dohody s dalekosáhlou působností odsouhlasili technokraté a politici – a pak je protlačili, aniž by došlo k debatě a hlasování občanů...“ (model, který byl aplikován v případě přijímání Lisabonské smlouvy).

Rachmanovi „technokraté a politici“ jsou ve skutečnosti jen zprostředkovateli zájmů a záměrů příslušníků nadnárodních ekonomických elit, které necítí loajalitu vůči žádné zemi. Jedinou hodnotnou „vlastí“ jsou pro ně zisky a výhodná alokace kapitálu (třeba do druhého důchodového pilíře). Pokuste se je na národní úrovni omezit, zdanit, hned hrozí přesunem výroby do zemí, kde stačí pracovní síle miska rýže.

Oběh kapitálu po světových finančních trzích tisíckrát přesahuje objem plateb v reálné ekonomice. Kdo mi nevěří, odkazují ho na knihu Samuela Huntingtona *Kam kráčíš, Ameriko?* [Who we are?, 2004]. Autor samozřejmě lituje tohoto stavu pouze z hlediska zájmů integrity USA, kdy americké ekonomické elity přestaly cítit jakoukoli loajalitu vůči své vlasti a jejímu lidu. Ale jeho poznatek platí pro USA stejně jako pro ČR.

U státních zkoušek z ekonomie (jako přísedící, zkoušející otázky z jiného oboru) se opakovaně zvědavě ptám: „Co je to washingtonský konsenzus?“; „Co je to zlatý standard a proč už neexistuje?“; „Co to byla Brettonwoodská konference a jaké byly její závěry?“; „Co to byl Glass a Steagallův zákon a kdo ho zrušil?“ – na žádnou z těchto otázek jsem se ještě nikdy nedočkal odpovědi. Přitom v odpovědích na tyto otázky lze najít pochopení současného hodnotového,

ekonomického i mocenského vývoje světa, ovládaného bangstery a komparzem politiků.

(Pozn.: Vážený pane profesore, spěchám do internetu a otvírám pojmy, které jste vyslovil. Přiznávám, že bez toho bych taky u Vás dostala čtyřku. E.)

Vrtí pes ocasem, nebo ocas psem? Barack Obama svého času v Praze „odzbrojil“ ještě radikálněji než svého času Michail Gorbačov. „Řeči se vedou a voda teče...“ – Obama podepsal roční vojenský rozpočet na rok 2012 ve výši nepředstavitelných 662 miliard dolarů. Pro srovnání: v prvních létech po skončení studené války klesl pod hranici 300 mld. USD.

K pochopení diskrepance slov a činů stačí účetní rozvaha ženy v domácnosti: Chce-li se někdo stát americkým prezidentem, musí od sponzorů získat řádově obdobnou částku jako Obama v roce 2008 – jeho zvolení sponzoři podpořili 760 miliony USD; v kampani za znovuzvolení se odhady pohybují kolem miliardy. Ukažme si sponzory a bude zřejmé, k čemu se který prezidentský kandidát musel zavázat nejen krví, ale i duší.

Bez zásadních změn ve světě mohou provincionální volby v ČR dopadnout jakkoli.

Lze možná předpokládat, že výměna politiků u moci oslabí korupční systém (odhady ročně rozkradených veřejných prostředků v ČR se pohybují od 100 do 200 mld. Kč), což by umožnilo uvolnit „škrtačí politiku“ a její ničivé sociální dopady a možná i oživilo ekonomický vývoj. Lze se snad nadít, že by změněná politická rovnováha brala v potaz teorii distributivní spravedlnosti [kupř. John Rawls]. Jedno ani druhé by neznamenal málo. Otázkou, kterou bych vytknul před závorku, je, jak silný obdiv vzbuzuje v současné vládnoucí moci a jejích řídicích sponzorech projekt A. Pinocheta (významný křesťanský politik Václav Benda Pinochetův projekt demokracie kdysi adoroval zcela otevřeně).

Dovolte mi napsat desatero jednoduchých systémově nápravných opatření, která by mohla přinést ozdravení metastázami prorostlého systému a která nemá ve svém programu žádná politická strana (snad s výjimkou Petra Cibulky):

Povinnost vypsat závazné referendum v otázkách smluv a dohod, které se dotýkají suverenity České republiky (muselo by se začít anulováním přístupu k Lisabonské smlouvě).

Povinnost vypsat závazné referendum k záměrům vyslat vojenské jednotky na cizí území (přirozenou výjimku tvoří obrana při ohrožení celistvosti a územní integrity ČR).

Jmenovat nové soudce k soudům všech stupňů, a to ve výši minimálně jedné poloviny stávajících stavů.

Vypsat závazné lidové hlasování o odvolání poslanců a senátorů, hejtmanů a členů zastupitelstev na základě petice s určitým minimálním limitem hlasů (všechny vyjmenované funkce lze vykonávat pouze ve dvou volebních obdobích).

Zrušit zákonem akcie na doručitele a uzákonit jejich povinný převod na akcie se jmenovitým vlastnictvím (akcie, které touto transformací neprojdou ve lhůtě jednoho roku, pozbydou platnosti a propadnou ve prospěch státního rozpočtu).

Zavést volitelnost okresních policejních ředitelů a okresních státních zástupců na základě všeobecného volebního práva a respektovat tak zásadu subsidiarity.

Zavést porotní soudy ve všech případech trestních kauz, jejichž kvalifikace naplňuje zákonnou možnost udělení trestu nad pět let vězení.

Zavést majetková přiznání nad limit 5 milionů Kč, přičemž součástí přiznání musí být daňové přiznání, z něhož vyplývá, že přiznaný majetek byl řádně zdaněn. V případech, kdy se to vlastníkům prokázat nepodaří, propadá nezdaněný majetek státnímu rozpočtu.

Veškeré movité i nemovité majetky, které mají původ v trestné činnosti, zkonfiskovat ve prospěch státního rozpočtu.

Zvýhodnit podnikatele a korporace, které mají sídlo na území ČR a platí daně v ČR.

Otázka:

I. Myslíte si, vážená a milá paní Kantůrková, že se v něčem zcela zásadně mýlím?

II. Se kterým z deseti bodů, které popisují, nesouhlasíte?

III. Souhlasíte se mnou, že mezinárodní právo, týkající se suverenity států, přestalo v posledním desetiletí zcela platit?

A otázky mimo program:

I. Kdy jste byla v životě nejšťastnější?

II. Co se Vám líbí na mužích a co Vás k nim přitahuje?

III. Jaké květiny a jaké barvy máte ve svém okolí nejraději?

Vy mne, moje milá paní Kantůrková, postupně svlékáte do naha, zatímco sama zůstáváte v pozici neutrality. V pozici svědka. Jste můj pokušitel?

Jako kluk jsem rád chytal ryby – lovecký atavismus v dítěti. Jednou jsem v divoké vodě zasekl statného pstruha. Musel jsem se s ním přetahovat opatrně, měl jsem tenký vlasec. Bojoval se mnou asi tři čtvrtě hodiny. Bylo mi, myslím, asi dvanáct. Osvícení! Bylo to jako záblesk! On bojoval o život. Já pro zábavu. Třesoucíma se rukama jsem mu vyprostil háček, zaseknutý do horního patra. Vyčerpaného jsem ho vrátil do vody. Pak jsem rozlámal prut, háčky jsem zakopal do hnojiště a už nikdy jsem ryby nelovil.

Jako dítě jsem měl vzduchovou pistoli. Jednou jsem postřelil na zahradě ptáka. Nezabil jsem ho, jen zranil. Bylo to odporné. Už nikdy jsem ani nepomyslel na to, že bych zamířil zbraň na nějaké zvíře. Nedávno jsem viděl dánský film *Lovec*. Hlavní hrdina na začátku při lovu zastřelí srnce či losa. Stane se mu pak mnoho nespravedlivého. Vůbec ne v souvislosti s tím zabitým zvířetem. Všechno to zlé jsem mu přál. Miloval jsem Hemingwayovy povídky; za zálibu v býčích zápasech jsem mu přál všechno, co strašného ho v životě potkalo.

Howgh.

Váš obdivovatel Jiří

14. září

7:50

Ptačí zpěv? Vaším deseti bodům se říká tichý návrh na převrat. Jistěže ne systémový, jen režimní.

Ověřuji si svůj předpoklad: nikdy jsem si nemyslela, že vrkáte jako stádní holub. Přece ale Váš mozek zachází dál než můj. Nejde o vzájemný souhlas nebo nevzájemný nesouhlas. Prostě přemýšlíme v jiných rovinách.

To nemá nic společného s tím, zda ráda, nebo nerada. Nerada bych Vás měla, kdybyste byl hlupák. Nebo dokonce nadutý hlupák. Ale trochu mě přece mrazí, jak hluboko řežete do živého masa. Sice taky nevrkám, ale pokud se vzpouzím, tak někde jinde a o něčem jiném. Méně nebezpečném. Avšak protože Vás svlékám, jistěže ne do naha, ale do duše, jinak by to, co si píšeme, nemělo cenu, pak s Vámi i riskuji; a dělám to ráda.

Na otázky mimo program odpovím soukromě. E.

11:49

Deset odpovědí a jedna navíc

1. Do Evropské unie republika vstoupila referendem. Je natolik suverénní, nakolik to členství v EU, které jsme přijali bez přinucování, dovoluje. Vše další mi připadá nadbytečné.

Nehledě k tomu, milý pane Jiří, že se docela po demokraticku, jak by řekl TGM, domnívám, že úplně stačí všeobecné volební právo a jím probuzená masová společnost, aby se poměry mohly zkazit. Demokratický systém je sice demokratický, to znamená, že bychom si měli být před zákonem rovni, ale zároveň v sobě jeho praxe obsahuje – jak to říct a nikoho neurazit? – podíl masové blbosti. Nikdo snad už, ani ti, kteří ji platí, nemá rád současnou vládu; a přece jsme ji volili. Vy ne, já ne, ale jinak celá rozhodující demokratická většina.

A zveličovat toto nebezpečí ještě dílčími referendy?

2. Viz 1. To bychom se rovnou mohli scházet na agoře a nemuseli bychom platit vládu, parlament, senát, starosty.

3. Mám výhrady k politice jako takové, co ale v ní převyšuje nade vším ostatním, že musí být realistická. Dokonce bych napsala, že soudce už jednou jmenované nevyměníte skoro tak, jako nevyměníte lid, který soudí. Mají taláry, své soudní síně, své zákony, někteří mají autoritu, jiní ne, a kde máte záruky, že ti vyměnění budou jiní než ti současní; když přece nemůžete vyměnit lid. Ono obecné prostředí, ve kterém žijeme. Přece jen se vládne „lidem“, jak to psal Lincoln, a lidé činní ve veřejném působení, na úradech, v parlamentu a všude jinde jsou toho obrazem. Paní za přepážkou na pracovním úřadě není jiná než ti před ní. I pan prezident Klaus se občas hodně činí, aby byl lidový. A to nemluvím o knížeti s jeho lidovým vyjadřováním. Jsme jedna směska, ať se nám to líbí, nebo nelíbí.

4. Volební období jsou na čtyři roky, tedy na docela krátkou dobu. Opravdu byste toužil po takové anarchii, aby se přáním „zdola“ měnily výkonné a zákonodárné sbory uprostřed tak krátkých období? A nebylo by příliš snadné, aby konkurent, který se do parlamentu nedostal, zorganizoval petici? Nevidíme to dneska v přípravě všeobecných prezidentských voleb, které ještě ani nebyly posvěceny zákonem?

5. Ano. Souhlasím.

6. Systém amerického Západu s volenými šerify? Doposud se pravicovým politikům podařilo hodně oslabit stát, nedokáže zabránit ani prodeji jedovatého alkoholu nebo zorganizovat sčítání obyvatel; ale stát takto oslabený by už vlastně byl zbaven povinnosti odpovídat za bezpečnost lidí a za spravedlnost soudů. V této logice by se všeobecným lidovým hlasováním mohli vybírat i generálové armády

nebo primáři nemocnic nebo rektori vysokých škol. A představují si tu demokratickou převahu například v Ostravě nebo v Ústí při volbě tamního šéfa policistů. Pardon, šerifa.

7. Na to nemám názor, musela bych se optat předsedy Ústavního soudu Pavla Rychetského.

8. Ano. Souhlasím.

A ředitele finančních úřadů, odpovídající za výběr daní, byste nechal demokraticky volit lidem, nebo by je jmenoval příslušný ministr nebo šéf krajské samosprávy?

9. Ano.

10. Ano.

Promiňte sarkasmy.

11. Oproti Vám, který vidíte záchranu v referendech, si myslím, že by naši republice hlavně prospělo, kdybychom sebe a „lid“ učili respektovat zákony. Je v tom postoji určitý rozpor: uznávám právo na všechna lidská i demokratická práva, tedy například bych demonstranty na Václavském náměstí nenazvala lůzou, uznávala jsem oprávněnost televizní vzpoury a sama podepisuji prohlášení ProAlt, ale zároveň cítím, jak s bezuzdnou adorací trhu a individuálních zájmů mizí ohleduplnost, respekt, respekt k zákonům, jak se naše svoboda proměnila v práva jen bohatých a mocných. A taky jak je „lid“, ten zdroj vší moci, oblbován médii a hédonistickým spotřebitelstvím.

Jistěže jsou zapotřebí různé reformní úpravy, ale současně se nevymkne ani sebevětší státní suverenitou z mocenského vlivu globálních sil, které se urvaly ze řetězu, tedy finančního kapitálu odtrženého od výroby. A když si promítnu svět vcelku, napadá mě,

že hladová a nemocná Afrika nám neodpustí spotřebitelské sobecké vzplanutí, tak jako Čína nám nedaruje zneužívání její levné pracovní síly. Historické paradoxy jsou silnější než jakékoli ziskuchtivé úmysly. Kam asi může vést v historické perspektivě fakt, že krásná věcička, kterou jsem si na památku koupila v krámku v Utahu, sklenička, v níž plavou šupinky zlata, charakteristická zvláštnost utazské tradice, byla vyrobena v Číně? A možná tam vyrábějí i newyorská jablka, co myslíte?

Už kdysi dávno Egon Bondy napsal román, jímž předpověděl, že se nacházíme ve stavu podobném rozkladu Římské říše obsazované barbary. Ten rozklad roznítil křesťanství a pomocí barbarů, nejdřív keltských a pak germánských kmenů, propojil Evropu jinak než vojenskými oddíly Říma. Četla jsem nedávno velký esej, co vše by se muselo změnit, aby poměry v republice dostaly úctyhodnější tvář; a jak jsem procházela jedno opatření za druhým, přijímala jsem jejich oprávněnost, a zároveň mi v zadním myšlení vyskakoval ten Bondyho román. Ta krize je systémová; ostatně kapitalismus může ze sebe produkovat, jen co sám sobě dovolí, a tedy, i jako tak rozsáhlá a hluboká, je krize dílčími opravami omezitelná; ale cosi ve mně říká, že je to současně krize civilizační. Ta římská.

Možná taky cosi z toho vycítujete: a jak daleko má pak vůle místního lidového referenda k tomu, sáhnout po zbrani? Pálit na ulicích auta. Drancovat.

A tuhle jsem na internetu četla, že čínská vláda chce zavést vlastní celosvětově platnou měnu. Zkrotilo by to umělé bubliny bank, obchodujících a vydělávajících i na dluzích? Zbavili bychom se příživníka, který umí nefektivně obchodovat s fiktivním? Nebo čínská měna jen získá jeho místo?

Ke státní suverenitě (suverenita za předpokladu, že by ji na sousedech vyžadoval oslabený stát?) a evropanství malou poznámku: Evropu přirozeně sbližuje společný světadíl. Současně ji rozdělují

různě utvářené kultury jednotlivých států, národních i národnostně smíšených. Když se zamýšlím nad vlastním evropanstvím, cítím se být Češkou v Evropě. Jednou tuhle dvoudomost krásně vyjádřila baronka Sidonie Nádherná, přítelkyně Karl Krause, R. M. Rilkeho a Maxe Švabinského: říkala o sobě, že je Češka mluvící německy.

Existuje tedy evropská příslušnost, ale neexistuje evropské vlastenectví. Aspoň já o něm nevím. Patrně Evropa neměla důvod je vytvořit. Možná tu byla šance při vpádu Hunů nebo Turků. Rozplynula se pak s vítězstvím.

Uznáváme ale, že je líp žít ve společném soustátí, než aby byl každý stát osamocený. Než každý osamocený a zahrabaný ve svém nacionalismu. Který Evropu a nás v ní stál několik diktatur a několik mezinárodních válek.

Příslušnost k Evropě беру asi jako manželství z rozumu. A v solidárnosti s ním cítím to, co cítím doma vůči zákonům: že se má respektovat. Jestli upevňovat, to nevím, ale rozhodně ne podkopávat. Evropa není možná naše vlast, ale je to náš domov. A který pták dělá do vlastního hnízda?

Jako hlavní výhodu pak vidím, že zákonodárná vůle EU, ačkoliv někdy plodí jasné nesmysly, nedovolí, aby se některý z partnerů stal násilníkem. Ani mezi sebe násilnické státy nepřijímá. Stát se to, bylo by po Evropské unii. Je to málo? Je to mnoho?

Ale něco nemohu Evropě upřít: že její duchovní a umělecký svět tvoří i mou kulturu. Na vlastenectví je to málo, na vděk dost.

A obecně, aniž mám na mysli konkrétní osobu, k oné glorifikaci státní suverenity: není idea státní svébytnosti založená na národní identitě vlastně jen dějinnou kultivací někdejší kmenové agresivity?

A taky si zahraju na Indiána: howgh!

Vaše vzdorovitá E. K.

P. S. Ještě nekončím. Hledám v mytologii, čím by se mělo při slovu Evropa ozvat mé jungovské archetypové hlubinné nevědomí.

Žila byla jedna fénická princezna, do které se zamiloval Zeus. Aby ji dostal, přeměnil se na miloučkého bílého býka, dívka mu nejdřív podala květiny, pak na něj usedla, a než se noc sešla s rámem, vládce všech bohů ji usadil na ostrově Kréta. Tam dala Evropa název světadílu, který se do té doby nijak nejmenoval. Zplodila tu s Diem čtyři syny, a aby se Héra nezlobila, provdal Zeus Evropu za místního krále a jeho synové se pak taky stali králi; to už nás tolik nezajímá. Důležité je, že byla unesena z pobřeží Fénicie a svým jménem a božskou vůlí začala osazovat světadíl od východu. A že západ, jih i sever pevniny pak jméno přijaly. Dokonce ani Británie se nebrání být Evropou.

Na Krétě vznikla nejstarší evropská písma, nejstarší evropská města a pravděpodobně i nejstarší evropské státy, je to místo počátku evropské kultury, Kréta je „matkou Evropy“. Evropský prázeklad je ale složitější, jak napovídá i bájný fénický původ princezny; Řekové, dosud pojmenovaní jen podle svých městských států, právě od Féničanů, tedy Ne-Evropanů, převzali jeden z nejdůležitějších kulturotvorných znaků: hláskové písmo. A taky arabský způsob psaní číslovek, jestli se nepletu.

Historikové popisují, jak šlo jméno Evropa kontinentem, jak si jej podmaňovalo, jak byla jeho předpona v různých zemích proměňována z latinského eu na středoevropské ev; odevždy to bylo jméno vzrušivé, psal o něm už Ovidius a „únos Evropy“ je znám jak ze starých výtvarných památek z šestého a pátého století před Kristem, tak, a zejména!, ze slavných obrazů Tiziana, Veronese, Rembrandta, Lorraina, Bouchera, Serova a Antonína Procházky. Galileo nazval podle Evropy jeden měsíc Jupitera, který objevil. V Čechách se v literatuře používá do 15. století výraz Europa, světadíl tak nazýval i Komenský; v 18. století slovo domácí, přestává se brát jako cizí a mění se nejdřív ve výslovnost a pak i v psaní v Evropu. Historikové taky dokazují, že od 14. století je Evropa chápána nejen jako

název území, ale i jako výraz identity. Souvisí to s obrannými boji proti turecké a muslimské expanzi.

Nestálo by zato víc o těchto souvislostech mluvit třeba na základních školách? Nemusíme být evropští vlastenci, ale můžeme znát svůj kulturní evropský původ.

A abych trochu zchladila své zaujetí Krétou, vybavuji si, že v jejím hlavním městě je Nikos Kazantzakis, jeden z největších řeckých spisovatelů, pochován v městských hradbách; nesměl mít křesťanský pohřeb, byl to církevní trest za jeho román *Poslední pokušení*, ve kterém prorok Kristus zatouží sestoupit z kříže, žít prostý život, založit rodinu, mít děti, sít obilí. A pamatuji si, jak jsme v České televizi u kulatého stolu protestovali proti přání české biskupské konference, aby byl film podle Kazantzakisovy předlohy v Čechách zakázaný.

20:09:53

Nepřestanu Vás mít ráda a jako důkaz posílám v pořadí třetí polemickou odpověď. Tento malinko jiný pohled vyvolala stať před Vašimi deseti body. Nechci se přít o jednotlivá fakta nebo postavy, lidi a události je možné vidět z různých úhlů a nemá smysl se o to hádat, nesouhlasná stanoviska stejně nelze smířit.

Ale donutil jste mě reagovat na dost nešetrnou zmínku o Baracku Obamovi. Podle mě jeho zvolením došlo v Americe k zázraku. A moje úvaha jde tímhle směrem: politika není jen abstrakce moci, síly, vlivu a násilí: je to taky příběh. Lidský příběh. Příběh rasy, národa, země. Příběh nevypreparovaný rozumem do obecných formulek a abstraktních pojmů. A jen v tom živém příběhu se najde vysvětlení i těch abstrakcí a formulek. Bez příběhu by lidský svět zašel. Můžu nesouhlasit s Reaganem, ale pořád je to ten krásný herec, který se stal prezidentem. Který naplnil „americký sen“. Bez příběhu, myslím si, se lidský svět promění ve svět robotů. Nebo otroků.

Vy, promiňte, že budu osobní, působíte dvojace. Břítický rozum, rozum ostrý jako břitva, a ptačí zpěv. Hledám mezi nimi rovnováhu. A trochu se bojím nějakého až příliš britkého vychýlení. To přece Vy jste mě přiměl přijmout do příběhu o Husovi scénu se křtem. Aby vynikl nějaký jeho člověčí rys. A taky protože jste podobnou scénu někde prožil, zalíbila se Vám její duchovní a poetická atmosféra a chce se Vám ji nafilmovat.

A přemýšlím, co znamená, že ptáci zpívají jen dva měsíce.

Knihy se mi líbí stále víc. E.

15. září

05:10:26

Snažím se formulovat vyhroceně, protože někdy ve slovech zanikají ostré hrany. A tak mě mějte ráda, byť já nemám ani dost málo rád Baracka Obamu – je černoš, a to je to jediné, v čem se v zahraniční politice liší od Bushe. Měl bych napsat: myslím si! Jinak to zní útočně a ošklivě kategoricky. Ale mám se méně kategoricky zabývat člověkem, který nechal rozsekat pod falešným nátěrem suverénní zem bombami a raketami?

Scénu se křtem jsem navrhl. Ale Hus je velký člověk, který za své názory ručil tím nejvzácnějším – životem. Nikoli střelami s plochou dráhou letu a kontem vycpaným korporacemi.

Váš Jiří

(Pozn.: Hu! To byl zkrat za rámeček Vaší soudnosti a rozumu! E. K.)

(Pozn.: Ale ne! Až tak velký zkrat to nebyl Dovolím si polemizovat s Vaším způsobem výkladu euforie nad panem Obamou.)

Možná si to špatně vysvětluji, ale svůj lidský příběh má každý. Copak Reinhard Heydrich neměl svůj příběh velkého hudebního talentu? Celoživotní velké lásky k Lině von Osten, pro kterou opustil námořnictvo? Žil v čase vrahů a stal se z něj vrah. Mohu jeho živý příběh rasy, národa, země obdivovat? Mohu se dojímat nad jedním z tvůrců „konečného řešení“ na konferenci ve Wannsee?

Napoleon Bonaparte zkrotil revoluci, měl velký sen, k němuž se v dnešní podobě hlásíte – sjednocenou Evropu (Evropskou unii, jen jí tak neřikal). Jako vojevůdce byl ve své době nedostižný génius. „Za jeho vlády se Francie změnila z feudálního státu v sociálně i občansky nově strukturovanou společnost a určovala politický trend ve značné části Evropy. Mimo jiné provedl reformu vnitřní správy a v roce 1804 vydal nový občanský zákoník (Code civil), jenž se stal vzorem pro další evropské země a dodnes tvoří základ francouzského práva...“ (Wikipedia). Jeho romantické lásky s Desirée Claryovou, Josefínou Beauharnaisovou, která ho svými avantýrami doháněla k záchvatům deprese, a hraběnkou Walewskou vystačí na několik velkých románových snů. Nešťastný pokus o dynastickou legitimizaci prostřednictvím sňatku z rozumu s habsburskou princeznou a zavraždění jeho syna Orlíka jejich habsburskými veličenstvy po internaci Napoleona na sv. Heleně, je lidským příběhem, před jakým se mohou se svými banálními životními historkami schovat Obama, Sarkozy, Blaire i Berlusconi dohromady. Mění to ale něco na tom, že jeho válečné ambice a sny o francouzské hegemonii stály život statisíců? J. S.)

(Pozn.: už vím, v čem je Vaše rozhořčení iluzivní! Vy chcete měnit svět?)

Násilí se Vám zhnusilo už v dětství. Zahodil jste rybářský prut. Dobře, budu zkoumat, jaký jste nenásilník; ale mám Vás proto obdivovat? Mám Vám přiznat právo přísně posuzovat ty druhé, ty, jimž svět nedopřál stát se nenásilníky², protože byli zvoleni prezidenty?

---

² V knize „nenásilnily“, opraveno jako překlep v předpokládaném smyslu. Pozn. red.

Nenásilníky byli Kristus, Ghándí nebo Martin Luther King; a násilná smrt se jim nevyhnula a my přemýšlíme, zda to bylo pro dobro, nebo pro zlo ve světě; občas vyjde, že pro obojí, protože kdo spočítal, kolik lidí bylo zavražděno ve jménu Krista? A kolik lidí zahynulo pro nezávislost Indie?

Pokud jde o Heydricha, tady jste dost demagogický: když říkám, že platný pro posuzování světa je hlavně příběh, ne jeho abstrakce, tak mě ani stínem nenapadá, že bych se jakýmkoli příběhem měla dojímat. Příběh není příležitostí k obdivování nebo dojetí, příběh si stojí sám o sobě, nepotřebuje nic k sobě přidávat nebo ubírat, my příběh nezajímáme! Příběh zajímá nás.

Mě například zaujalo, co jsem nevěděla, že měl Heydrich hudební talent. Není podobný motiv ve filmu Pianista? A v hudebním pojetí mohu uvést něco z příběhu V. I. Lenina: když poslouchal Beethovena, snad dokonce Pátou symfonií, prý řekl, při takové hudbě by se chtělo lidi po hlavách hladit, a my je po nich musíme bít. Myslíte, že by ve filmu ta scéna Iljiče polidštila? Že bychom se mohli dojmout? Promiňte ironii.

A pokud jde o Napoleona, jeho příběhem jste se vlastně vyvrátil.

Mně se znovu a znovu vrací možnost obměn toho slavného verše „chtěje páchat zlo, dobro vykoná“. Anebo v protipohybu: chtěje konati dobro... E. K.)

Noční žvatlání

Milá paní Kantůrková, jste vzácná žena. Kterou nic nepřipravilo o velké ideály modernity. Jste nepolepšitelná.

Zároveň ale věříte víc na moudrost a legitimitu jakýchsi pochybných elit než na složitou průběžnou negociaci s občany. Věříte na dodržování zákonů, ale sama jste zákony autoritářského komunistického režimu nerespektovala a obracela jste se k přirozenému právu a zdravému rozumu. Věříte na demokracii (?nebo na meritokracii?), ale bez demokratických procedur (s výjimkou voleb jednou za čtyři roky). V tom je zajímavý rozpor.

Co si vlastně myslíte o občanské společnosti? Jak rozsuzujete tento ústřední spor Václavů Havla a Klause?

Neméně zajímavý rozpor jsem ale objevil i ve svých názorech. Mnohokrát ve variacích opakuji, že je mi docela jedno, co si o mně lidé myslí (jistě ta absolutizace není zcela přesná). Z toho někteří usuzují, že se cítím nad lidi povznesený, ba, že míněním lidí pohrdám. Přesto si zároveň myslím, že ve sféře politických rozhodnutí a výkonu spravedlnosti je hlas lidu neskonale moudřejší než pochybné elity, vzešlé z reklamních kampaní. A bruselské ne-elity, které nikdy nikdo nezvolil.

Ty rozpory si vysvětluji tím, že žijeme v éře postmoderní, která usvědčila projekt modernity z abstraktního, teleologického chápání polepšitelné současnosti.

Kdysi jsem se trochu zabýval vznikem myšlenky sjednocení Evropy, která není nijak nová – kdybych byl jízlivý, zdůraznil bych, že v hrubých rysech připravovali ideu diktátoři, počínaje projektem Pax Romana, vypracovaným pro větší moc a slávu Caesara. Druhým konceptem byla Svatá říše římská, spolek panství všeho křesťanstva nad národy, které tehdy ještě v dnešním slova smyslu neexistovaly – myšlenka prorostlá totalitarismem jediné správné víry s koncily, svatým oficiem a upalováním. Tu pomohli otevřít čerstvému vzduchu Wiclef³, Hus a Luther.

Mohl bych pokračovat projektem Napoleona a do mnoha analogií mechanismu současnosti jednu z ústředních koncepcí Hitlera⁴. A což pak „proletáři všech zemí, spojte se“! Místo vlastenectví internacionalismus.

Vůbec nepomímám, že byly myšlenky a cíle ušlechtilější – Jiří z Poděbrad (Congregation Concordie) chtěl vytvořit společenství evrop-

---

3 John Wycliffe, anglický filozof a teolog. *Pozn. red.*

4 Nejasná formulace, v knize takto. *Pozn. red.*

ských zemí, které by čelilo unifikující moci papežské tiáry na straně jedné a turecké expanzi na straně druhé. Obranné bylo i panevropské hnutí po I. světové válce, inspirující zejména Jeana Monneta a na něj v praktické politice navazujícího Roberta Schumana, který stál u zrodu ESUO. Cíl byl defenzivní, pragmatický, nikoli civilizačně inovující. Šlo o to, podřídit produkci oceli a uhlí rozhodování nadnárodní byrokracie, protože uhlí a ocel chápali otcové ESUO jako nejpodstatnější zdroj přechodu ke zbrojní výrobě jediné země – upřímně řečeno, vždy šlo jen o Německo.

Tak vznikla evropská byrokracie – „nová třída“, která podle obecně známých pravidel cítí vzájemnou loajalitu a chce si uzurpovat stále více moci. Pojetí zastávané Václavem Klausem, který mechanismy nedemokratické sjednocené Evropy, ovládané nikým nevolenými inertními úředníky, prorocky pochopil se všemi negativními důsledky, bylo od počátku nerealistické. Klaus se domníval, že EU bude prostorem volného trhu a volného pohybu pracovních sil a kapitálu. Jak ale jednou vznikne „ústřední výbor“, nabitý pilnými, skvěle placenými úředníky, sklon systému k autoritářské vládě bez kontroly se vyvíjí samospádem.

Koho pošleme před soud v Haagu za příkaz pěstovat monokulturní lány řepky olejné, přestože to bude mít naprosto nedozírné následky pro ceny základních potravin (dalo by se mluvit o zločinu genocidy)?

Řekni mi, co čteš, a já ti řeknu, jaký jsi:

„Uprostřed klíčového okamžiku pro EU, která se sotva dostává z krize, chtěl José Manuel Barroso na své posluchače zapůsobit. Během výročního projevu o stavu Unie 12. září 2012 proto zformuloval řadu návrhů, včetně toho nejsymboličtějšího – ,demokratické federace národních států', kterou by ustavila nová evropská smlouva.

Návrh bankovní unie na posílení kontrol [nad bankovním systémem] se jistě dal očekávat. [Barroso] však zašel ještě mnohem dál,

když prohlásil, že EU se „musí“ ubírat směrem k rozpočtové unii, která nakonec vyústí ve federaci. Zdá se, že v otázkách, v nichž Barroso pokládá sebe a své kolegy za kompetentní řídit, neexistují žádné meze. [...] Jeho návrh není ani rozumný, ani žádoucí, a můžeme si položit otázku, zda on samotný ho považuje za reálný. Zdá se být spíše snahou zkoušet, kam až EU může zajít, pomocí návrhů, které posilují jeho vlastní moc. To může znít jako nějaká konspirační teorie, ale nebudme si tak jistí. Láska Bruselu k evropskému projektu přetrvává a romanticky se zde věří v dobro Unie, ve které se jednotlivé země stále více sblíží. To však tuto myšlenku nijak nezakotvuje v realitě [...] Čím více budou země EU směřovat k federaci, tím pravděpodobněji nakonec skončí v rozdělené unii, kde spolu země spolupracují na různých úrovních...“

[Svenska Dagbladet, 13. 09. 2012]

„... Mám pocit, že příliš zanedbáváme problém, který pro Evropu představují její vlastní občané, Evropané, i když se tento problém netýká pouze evropského kontinentu. Občané se změnili; už to nejsou titíž, jimž před půl stoletím vládli velcí evropští lídři jako De Gasperi, Schuman, Adenauer nebo de Gaulle...“

Během následujících desetiletí se sociologie a metody demokracie hodně změnily. Občana postupně nahradil spotřebitel. Ve veřejné sféře nahradila veřejnou debatu a informovanost zábava. Tradiční politické strany, příklánějící se na základě ideologických kritérií a striktního třídního rozdělení k pravici nebo levici, kapitulovaly před bezejmennou ideologií, která podřídila všechny sféry života ekonomice, a následně se spolu ruku v ruce vydaly cestou, kde jsou ekonomice podřizovány i ideje...

Budoucnost nám řekne, zdaje to dobře, nebo špatně, ale již nyní můžeme zaznamenat hlubokou proměnu v kultuře západních společností, v sociální struktuře, v úrovni znalostí, v lidských vztazích, v systému hodnot. Právě tuto změnu označují politici a sociologové už několik desetiletí za zdroj krize demokracie v jejích tradičních formách reprezentace.

Je reprezentativní demokracie, s níž národní státy špatně nakládaly (přístup, proti němuž Jürgen Habermas bojoval svým konceptem deliberativní demokracie), schopná vyléčit se z krize Evropské unie? Myslím, že ne. Nechápu totiž, jak by mohl reprezentativní model zakládající se na smyslu pro kolektivní odpovědnost zachránit Unii, když jemu samotnému hrozí zánik. Jak by se mohl model ustupující na národní úrovni jevit jako blahodárný pro nadnárodní instituce? Zním nejen myšlenky Habermasovy, ale i názory Johna Keana, a sám jsem se snažil najít spíše inovativnější řešení, lépe uzpůsobená naší době, jako institucionalizované a panevropské formy deliberace a participace těch, kdo o to stojí...

Výrazným znakem současného kontextu je eroze sociální solidarity. Ve většině zemí se projevuje rostoucí odpor k transferům. Bohatí dnes mají menší tendenci dělit se o své bohatství s těmi nejchudšími a při zdůvodňování tohoto postoje se opírají o silnou ideologii. Týká se to jak transferů mezi jednotlivými třídami, tak mezi generacemi, nebo dokonce mezi regiony.

Přítom nedojde-li k posílení solidarity, nebudeme moci efektivně překonat krizi ani udržet Evropskou unii v její současné podobě. Nejen proto, že mezi některými zeměmi, které se v současnosti potýkají s vážnými problémy, a jinými, které se těší relativně dobrému zdraví, vzniká stále hlubší propast, ale i proto, že Evropa jako celek čelí společnému problému: tomu, že v důsledku globalizace a různých procesů společenských změn dojde v brzké době k výraznému snížení životní úrovně nás všech (někteří analytici hovoří až o 20 % poklesu). Doufat v rozvoj solidarity bude za takové situace ještě složitější.

Krise reprezentativní demokracie má kulturní původ a je důsledkem eroze občanství a solidarity. Má-li být léčba efektivní, musí navzdory veškeré intelektuální a politické obtížnosti vzít v úvahu sociálně kulturní povahu současného napětí, aniž by se přitom zaměřovala pouze na každodenní řízení tohoto neidentifikovatelného stvoření, jakým je dnes Evropská unie..."

[Gazeta Wyborcza; Jacek Żakowski; překl.: Lenka Grafnetterová]

Omlouvám se za ty špalky textu, jsou tu jen proto, abyste měla představu, co tak čtu a co (kromě jasnozřivých myšlenek Václava Klause o EU) ovlivňuje směr mého přemýšlení...

Určitě, jak píšete, milá moje paní Kantůrková, i já žiji v Evropě. Co víc, žiji na zeměkouli. Víím ale velmi dobře, že dějiny mé země, které mám v genech, stejně jako její velké postavy, jsou zcela odlišné od dějin Španělů a zcela se rozcházejí s dějinami Němců. Italové, Řekové a Albánci jsou mi jistě blízcí svou lidskou podstatou, v tom se ale nijak neliší od Australanů a Islandanů – jednota lidské podstaty ale nestačí k tradici pocitu sounáležitosti, který se odvíjí od krajiny, v níž jsem prožil dětství, jazyka, jímž jsem se učil žvatlat a milovat maminku a tatínka – vždyť víte, co tím chci říct, a uměla byste to rozhodně lépe a výstižněji napsat než já.

Nejsem Evropan, jsem Čech, který vnímá různorodost neverbálních gest lidské kultury. A jestli jsem ještě někde jinde pociťoval totéž, co pociťuji vůči této zemi, bylo to v Izraeli, který mne od první návštěvy citově domestikoval. V Izraeli jsem také litoval, že nejsem součástí národa, který tak pevně váže sounáležitost krve, mystiky a genia loci.

A jestli jsem vůči nějaké zemi pociťoval to, co pociťuji, když uvažuji o svém češství, byl to Bělehrad, v kterém jsem nikdy nebyl, mučený i představiteli států Evropské unie. K. Jaspers v *Otázce viny* napsal, že poválečný soud nad Němci a Německem je třeba přijmout jako spravedlivý, bude-li od té chvíle uplatňován stejnou mírou v celém světě. Usměvavé tváře T. Blaira, B. Clintona (pars pro toto) jsou pošpiněné krví a bezcitností. Dnes stejně B. Obamy a N. Sarkozyho (pars pro toto). Souhlasím s Vámi, že všichni mají své příběhy, které všechny ty groteskní figury polidšťují – jako děti hráli kuličky a panu Sarkozymu ukradl starší spolužák milovanou cíněnku a on tak plakal. Možná ho přistihla maminka, jak v probouzející se pubertě onanoval pod peřinou.

Příběhy a city mocných, kteří užívají moc k násilí proti jiným, mne nezajímají. Pro mne nejsou subjektem, jejich smrt ve mně nevy-

volává pohnutí – jak přišli na televizní obrazovky a titulní stránky dějin, zase z nich zmizí.

(Pozn.: Už bych se opakovala: nemyslím, že příběhy tu jsou proto, abychom se nad nimi dojímalí; zajímají nás, protože jejich prostřednictvím hlouběji porozumíme světu. Možná náš rozdílný vztah a výklad významu příběhu plyne z toho, že já příběhy vymýšlím, vyprávím a schraňuji, kdežto Vy je režírujete. E. K.)

Ale vlastně se naplňuje, co píšete – naše archetypy mají svůj kořen v našich předcích a v našem příběhu. Tu neúctu a odosobnělost ve vztahu k mocným mám v sobě od dětství. Když umřel Stalin, bylo mi osm let. Měl jsem patrně nějakou angínu, či co – nebyl jsem ve škole. Domem, kde jsme bydleli, se náhle rozléhalo táhlé vytí. Takový zvuk lze slyšet jen v noci, v divoké přírodě, když vyjí vlci. Maminka byla nakupovat, tatínek v zaměstnání. Vyšel jsem na chodbu. Na schodišti tam vyla jak poraněné zvíře chycené do želez paní správcová. Tloukla sebou o zdi, jak kdyby měla záchvat padoucnice a řičela: ON UMŘEL! ON UMŘEL! CO S NÁMI BUDE?! Objala mě a její slzy mi krápaly za krk. Hnusila se mi.

Příběh druhý. O chvílku později odešel do věčných lovišť (možná do pekla, existuje-li jaké) prezident Gottwald. Co mně bylo po Stalinovi a po Gottwaldovi?! Viseli zarámovaní ve škole nad katedrou. Bylo mi osm let a vyléčen z angíny, či čeho, jsem v Pavlisové ulici pobíhal s míčem a kopal ho před sebou. Houkaly sirény. Pamatuji si, že jsem měl na sobě takový utíkáček z červené hubertusové látky. V běhu se mne náhle zmocnila obrovská tlapa a zvedla mě do výšky. Ztratil jsem půdu pod nohama a kopal jsem ve vzduchu. Sirény houkaly (domnívám se) dvě minuty. Celou tu dobu jsem měl před očima tvář chlapa jak hora. Byl to určitě havíř. Uhelný mour měl zažraný do kůže, oči jak podmalované tužkou. Vrásčitým obličejem se koulely slzy jak hrachy. Po dvou minutách mě postavil na zem a dal mi obrovskou facku: ABY SIS PAMATOVAL DEN, KDY ODEŠEL NEJVĚTŠÍ

ČLOVĚK NA SVĚTĚ! Na levé ucho jsem neslyšel tři dny. Později jsem viděl ve filmu průvod plaček, který se valil Prahou. Ale Gottwaldův příběh mne zajímá stejně málo jako ten Obamův etc.

Abych to malinko odlehčil, ke Klementu Gottwaldovi mne váže i příběh z čítanky – náš první dělnický prezident byl tak lačný vzdělání, že v noci četl a studoval mnohé knihy. A protože snad neměl na svíčky, nachytl si světlušky a medem je přilepil na klacek a tak si svítil. Tuhle do nebe volající pitomost vykládali dítěti, které za teplých letních večerů vídalo každoročně světlušky, kroužící milostné tance kolem křovin.

Je to takové nesouvislé noční žvatlání, které si ve svém věku mohu dovolit. Ale když už jsem tu Pandořinu skříňku otevřel, musím jít i do živého. Pan prezident Havel pro mne ztratil příběh, když vyslovil větu o „humanitárním bombardování“. Podpis na dokumentu, vyzývajícím k útoku na Irák, už nebyl překvapením. Tou větou se pro mne jeho příběh uzavřel. Od těch dob se na mne díval jen jako portrét na známkách s vroubkováním.

Pohřeb měl také pěkný. Hodně lidí také plakalo. Nikdo snad nikoho nefackoval...

(Dobře, pane nesmiřitelný, dobře. Vy ty mocné posuzujete, já si je chci vysvětlit. Součástí toho vysvětlení může být i neúcta nebo nesouhlas. „Humanitární bombardování“ ve mně vyvolalo zuřivost. Dvacet let jsme oponovali totalitnímu režimu kulturotvornými prostředky, právě v tom rozbombardovaném Bělehradě a ještě za vlády Miloševiče se mě tamější disidenti ptali, jak se nám tak mírný převrat podařil, a potom poscítali rozbité domy, budovy, silnice, zabití lidi, a ten hrozný Havlův výrok mi vyčetli. Necháпали ho! Vždyť oni demonstrativně a s rizikem hráli jeho hry, když mu bylo nejhůř! Zapomněl, když je u moci, na solidaritu otrěsených?

Konstatuji, že dvě lásky máme společné: ten Bělehrad, a Izrael.

Bělehrad je nádherný. Má v sobě nečekanou velkolepost. Je to asi tím, že se mu u nohou a hluboko pod hradbami, které postavili ještě Turci, slévají dvě velké řeky, Sáva s obrovitým Dunajem. Stojíte tam, vysoko, vidíte do daleka a sledujete, jak plyne čas. Stála jsem tam, když trpěli pod embargem a benzín se prodával po litrech do konví a sedláci nevěděli, jak bez traktorů osejí, to bylo ještě za Miloševiče; stála jsem tam, když Miloševiče svrhli, naše velvyslanectví je na dohled od parlamentu, který demokraté obsadili; byla jsem tam, když zemi předsedal Zoran Djindjič, velká srbská naděje, aspoň podle mého mínění, paní velvyslankyně mě mu představila na knižním veletrhu; byla jsem tam, když ho teroristé zabil, a v různých záchvěvech, politických i kulturních, jsem vnímala ničivé nacionalistické výdechy; a byla jsem v Kosovu, když ještě severní částí patřilo Srbsku. Přitahují mě země, jejichž dějiny proměňují svět. Tak podobně jsem byla v Číně. Do níž se právě přelévá planetární energie.

A Izrael? Stalo se mi, co Vám: najednou jsem věděla, že se tam cítím být doma. Byl to dotek svobody. A to přesto, že v ulicích přecházely ozbrojené hlídky a občas jimi provál odér možného atentátského násilí. Poznávala jsem se tam. A nejsem Židovka, do židovské rodiny jsem se jen přivdala, a můj nejtěžší román je sice z Jeruzaléma, jehož dávnou podobu jsem si musela osvojit, ale je o Kristovi, o onom křesťanském kacíři.

Na člověka naší civilizace tu dýchne jeho složitý původ. Protože oba ty Zákony, Starý i Nový, ať jsme je četli, nebo ne, ať se z nich modlíme, nebo je jen zkoumáme, jsou v nás tisíce detaily přítomné. A připouštím, že tak se mohou cítit i muslimové. Koneckonců, jak se to snažil vštípit trojživelnému světu, Židům, křesťanům a muslimům, reverend Mun, který pro to musel mít smysl už proto, že vyrůstal i v doteku s konfuciánským prostředím: máme jednoho praotce, Abraháma. A tudíž společnou nevědomou paměť, jak by řekl C. G. Jung. E. K.)

Názory na referendum jste mne, vážená a milá paní Kantůrková, docela zaskočila. Máte pravdu, že množina našich spoluobčanů

hlasovala v referendu pro vstup do EU. Ale Lisabonskou smlouvu, která je zjevnou „cestou do otroctví“ bruselských byrokratů, koučovaných nadnárodními finančními magnáty, se lidu k referendu nikdy nikdo neodvážil předložit. Volení zástupci lidu to zkusili s „evropskou ústavou“ ve Francii a Holandsku. Pak si řekli: Lid jsme my! A Lisabonskou smlouvu prostě nařídili – mně, Vám, všemu lidu. Strana a vláda věděla lépe než my, co je to DOBRO! Na věčné časy a nikdy jinak!

Jsou snad mezi lidmi lidé veskrze hloupější než pan Nečas, Kalousek, Sobotka (ten i onen)? Občas si vzpomenu na volební plakát, kde měl pan Nečas vyhrnuté rukávy košile (jak mu nařídil příslušný image maker), tvářil se nadmíru poctivě a velkými písmeny měl napsáno něco jako: nestrpím korupci ve vládě ani v ODS. Smysl byl určitě takový. Lidé tomu uvěřili. Ani já jsem neměl důvod si myslet, že to „nemyslí upřímně“ (aby nedošlo k mýlce, k volbám jsem nešel a už nikdy k žádným nepůjdu).

Lidé by měli mít právo říct: ten člověk mě napálil a už ho tam nechci! A on nejenže korupci trpí, současně uvádí v život zákony, které ovlivní nejen náš dnešní život, ale život příštích generací. Měl snad na plakátech napsáno: dáme církvím 130 nebo kolik miliard a zaplatíte je vy, vaše děti, vaši vnuci. Měl snad na plakátech napsáno: milí penzisti, krouhneme vám důchody pěknou inflací a zvedneme DPH, abychom mohli poslat ze státního rozpočtu miliardy majitelům soukromých penzijních fondů, protože přebytečný kapitál momentálně už nemá dostatečně výnosná místa alokace?

Možná užívám nějakou scestnou logiku – důchodkyni zavolá mladý hlas a řekne: babičko, to jsem já, tvůj vnuk. Potřebuji půjčit nějaké peníze. A babička půjčí. Naletěla na falešný „plakát“. Řekneme v takovém případě: naletěla jsi, bábo, přičti si následky a vezmi si z toho poučení, až zase zavolá za čtyři roky? Ne! Logicky a ve smyslu přirozené spravedlnosti babičce umožníme, aby zavolala policii s nadějí, že ji, a snad ani jinou babičku, ten „vnouček“ nedoběhne příště.

Odpovídá myšlenkám přirozeného práva beztrestnost politiků, kteří své voliče napálili? Říkali si vláda rozpočtové odpovědnosti, škrtili sociální dávky potřebným a svým metresám vypláceli stotisícové odměny? Nebo ministerským náměstkům, kteří ve stejném čase seděli ve vazbě pro podezření z korupce a malverzací?

Čtyři roky je hrozně dlouhá doba a mnohé, co někteří politici spáchají, je nevratné.

Smál by se nám zeširoka pan Řebíček, kdyby něco z desatera, které jsem Vám poslal, platilo? Seděl by tak dlouho v křesle státního zástupce pan Grygárek a jeho parta, zametající všechny zlodějiny s ním spřízněných politiků, pod koberce paragrafů? Zaplatil by pan ex-senátor Novák pokutu 5 milionů, když na úplatcích dostal milionů 40? Našel by se porotní soud se zdravým rozumem, který by něco podobně absurdního rozhodl? Smál by se úctyhodný pan hejtman Palaš, pan ex-poslanec Melčák nebo pan čokoládový ex-poslanec Kraus, kdyby měli prokázat, kde a jak svůj majetek zdanili?

Jinak, pokud jde o policejní ředitele, státní zástupce a soudce, to nesnese srovnání s ředitelem nemocnice. Ty první tři kategorie nejsou primárně odborníci, primárně by se měli řídit zdravým rozumem a přirozeným právem.

Nevymahatelnost práva v současnosti vychází z absence zdravého rozumu a zásad přirozeného práva, pro což je zástěrkou právo pozitivní. Ne náhodou se říká: křivý jak paragraf. Jakýsi vekslák řídil primátora Prahy a snad všechno, co se v Praze jen šustlo, opil se, zdrogoval, přejel jakousi ženu, před policií utíkal. Když byl zadržen, klidně si telefonoval. Nechali mu řidičský průkaz, protože ho u sebe vůbec neměl. Přejeté ženě vrazí odškodné a jede se dál. Přežil by takovou aféru volený policejní ředitel? Volený státní zástupce? Nechala by toho kriminálníka na svobodě Velká porota?

Máte úplnou pravdu: nejde o to, abychom se navzájem přesvědčovali. Snášením argumentů bychom se stejně nepřesvědčili. Jak napsal Max Weber, k řešení problémů existuje přístup negociační (politika odpovědnosti – tu nechám politikům, kteří se dohadují o tom, jak zachránit nesmyslný projekt Eura) a přístup postoje. Ten

druhý nelze vyvrátit dobrými a lepšími argumenty. A my dva si postoj navíc můžeme dovolit, protože nemáme na nic vliv.

Uvědomuji si, že jsem Vám, milá paní Kantůrková, jednu odpověď z minula dlužen. Ptala jste se, zda si myslím, že by se mohl v reálné politice v případě změny garnitur (levice/pravice) uplatnit pan profesor Jan Keller. Je nesmírně vzdělaný a píše velmi poučné knížky. S podobným respektem čtu knihy nositele Nobelovy ceny za ekonomii Paula Krugmana. Nebo Slavoje Žižeka či Immanuela Wallersteina. U nikoho z nich jsem se ale nedočetl, jak z toho ven!

Vy si myslíte, že by nějaký osvícený bangster zaplatil prof. Kellerovi volební kampaň? Že by ho někdo vůbec pustil přes vrátnici kterékoli televize, aby nám z obrazovky vyprávěl o nových sociálních rizicích a jejich příčinách?

Program soudobých ředitelů planety je od základů jiný:

„Soudobá tzv. informační společnost, což považuji za zvláště absurdní název, protože bych ji spíše nazval neinformovanou společností, s její apoteózou internetu a tzv. sociálních sítí nás ohlušuje záplavou nestrukturovaných, navíc často víceméně irelevantních dat či informací. Když jsme současně poztráceli, resp. nechali si poškodit a zneuctít naše tradiční hodnotové a myšlenkové vzorce, nemáme tyto informace kam ukládat a jak je řadit a vyhodnocovat...“ řekl nedávno prezident Václav Klaus.

„Globalizace ve své dominantní podobě, akcentující volnotržní kapitalismus, přivodila spektakulární a potenciálně výbušný nárůst sociální a ekonomické nerovnosti, jak v měřítku vnitrostátním, tak mezinárodním...“ – Eric Hobsbawm: *Globalizace, demokracie a terorismus*.

„Moderní svět je zlým snem...“ napsal prorocky francouzský filozof Gilles Deleuze – a to ještě nevěděl, co je to globalizace!

Pro odlehčení jako dodatek k příběhu pana Obamy dodám příběh historický:

„Rodina Fuggerů vlastnila největší obchodní a bankovní firmu ve střední Evropě... Výnos hornictví ovládaného Fuggerem odhadoval sám Fugger v roce 1424 na cca 2,5 mil. guldenů ročně. V té době rodina sedláků nebo řemeslníků vydělávala maximálně 100 guldenů ročně.

Koncern financoval války císařů a knížat, za což získával protislužbou důlní právo, mincovní právo a pozemky... Německý císař Maxmilián I. byl ve Fuggerově bance hodně zadlužen a byl na Fuggerovi závislý. Fuggerův koncern vyplácel nejvyšším císařským státním úředníkům mzdy.

Maxmiliánův nástupce Karel V. (panoval 1519–1556) se mohl stát německým císařem pouze proto, že mu Fugger poskytl takový obnos, kterým Karel uplatil německé kurfiřty, aby ho volili. Činilo to 543 585 guldenů. Pro srovnání: pěší žoldnář vydělával 4 guldeny měsíčně, tedy 135 896krát méně. Jako jistinu dostal Fugger dlužní úpisy na solné doly, hutní závody, doly na měděnou rudu a na stříbro – a právo cenzury augsburských tiskařů.

Fugger monopolizoval od roku 1503 obchod s církevními úřady. Papeži Juliovi II. Fugger zaplatil švýcarskou gardu. Fugger také vyřizoval obchod s odpustky a finanční transfer do Říma... Výnosy z úroků byly církví oficiálně zakázány a bohatí biskupové měli tedy svá tajná konta v Augsburgu... atd.“

[Prokop Dieter: Boj o média; s: 74 ad.]

Ve 04:55 si mohu dovolit i lehký sarkasmus:

Pan prezident Obama potřeboval ke znovuzvolení minimálně tu miliardu USD. Kolik vydělává pěší americký/český žoldnář v Afghánistánu nebo v Iráku, to nevím.

Váš Jiří

(Pozn.: jednou jsem své chytré neteři poslala esemesku s nějakou otázkou, na kterou se jí nechtělo odpovídat; napsala jen n. k., a bez podpisu. Má přítelkyně mi vysvětlila, že má neteř není ta drzá, ale že já byla ta hloupá. A jinou odpověď jsem si nezasloužila. Budu smířlivější a na Vaše tři poslední řádky si dovolím pár slov. Jestli Jan Keller objektivně píše o nesouměřitelnosti postavení těch dole s těmi nahoře, Vy mě nutíte napsat o nepoměřitelnosti amerického prezidenta, a nejen s nějakým žoldněřem. E. K.)

22. září

13:41

Ano, my jsme se taky ve škole učili o chamtivé finanční rodině Fugggerů.

A Barack Obama, pokud bude zvolen, ještě stále nepředvedl všechno, co předvést chtěl a chce. A stále ještě se bude muset vyrovnávat se závazky, které zdědil.

(Á propos, prezidentské volby!

Potkala jsem dnes profesora Vladimíra Franze, bydlí tu blízko, občas se potkáme u trafiky nebo před samoobsluhou, a zeptala jsem se ho, jak se daří jeho prezidentské kampani. Z novin a z internetu vím, že objíždí různá shromáždění a povídá si s lidmi. Řekl něco velice důležitého! Že z toho, co lidé říkají, jak se chovají a na co se ptají, je cítit velká potřeba mít kohosi, kdo zformuluje nepragmatický, duchovní cíl, vizi, obsah jednání. A řekl, že si čte v mém Husovi a zaradoval se, že se nám možná podaří natočit film. Když mluvil o Vás, seděli jste spolu v nějaké radě, vybavil si Samotu Berhof a Prokletí domu Hajnů.

Zeptala jsem se pak naší trafikantky, jestli by měla problém s potetovaným prezidentem, řekla, že ne. Kdesi jsem četla, že takové plošné tetování má tu osobu skrýt před přílišnou vlezlostí, uchránit její soukromí, její vnitřní svět. Já se ale přistihuji, že když s panem profesorem

rem Franzem mluvím, zamodralý potah kůže vnímám jen jako třeba košili nebo kravatu a dívám se mu rovnou do očí a uchem pozorně sleduji všechny odstíny jeho mluvy a hlasu. Čili chci vyčíst, co se děje za tetováním.

A ještě si dovolím poznámku, pan profesor Franz mi ji promine: má zlomyslná dušička by naší středostavovskopřízemní republice do-cela přála potetovaného prezidenta. Vzbudilo by to ve světě podobné vzrušení jako třeba texty F. K. nebo Muchovy obrazy. E. K.)

Ale dost voleb, prezidentů, Fuggerů, přestaňme s agitkami.

Mám nejednoduchou otázku, ale tu napíšu až po vřazení Vašeho nového textu.

E. K.

23. září

04:37

Milá paní Kantůrková, tak se dnes zase vracím „na palubu“ naší korespondence, kterou přetrhla na pár dní má cesta do Bratislavy a pak pohřeb mého letitého kamaráda Radka Brzobohatého. Mluvil jsem s ním telefonem ještě den před tím, než umřel. Zajímal se, kdy se bude vysílat film, který jsem o něm natočil k jeho narozeninám. Vysílal se až tři dny po jeho smrti. A navíc zhanobený reklamními vstupy. Naprosto jsem nedokázal pochopit, že alespoň v téhle situaci si nemůže televizní stanice odpustit na půl hodiny vkládání reklam. Je to výraz současného bezhodnotového světa, kde je jediný smysl spatřován v generování peněz. Světa, který se na této trajektorii dříve či později zalkne výhradním pojetím člověka jako „člověka ekonomického“ – Marx se musí na onom světě tetelit radostí, že se konečně v neoliberalismu deklarovaně plní jeho filozofické východisko o dominanci základny sociálních procesů nad nadstavbou.

(Pozn.: Je málo možností, jak se bránit.

První, netočít pro soukromé televize. Ale to by je pokazilo ještě víc, než poukazeny jsou. Druhá, vymínit si ve smlouvě, že pořad, například ten Váš, který se stal mimoděčným nekrologem za vynikajícího umělce, nebude zasviněn reklamou. To žádná komerční televize nepodepíše. Jednak jí reklamu dovoluje zákon, jednak by sebe a své majitele neuživila. Třetí, stěžovat si na znehodnocení pořadu Radě pro rozhlasové a televizní vysílání. Ta se odvolá na Vaši smlouvu s televizí a na zákon. Čtvrtá, obrátit se podle autorského zákona, který provozovateli zakazuje poškodit dobrou pověst autora a znehodnotit umělecké dílo, na soud. Soud zváží, který zákon je silnější, jestli ten o zisku, nebo ten o autorském právu. Jak asi rozhodne?

A jak se tomu celému říká? Chobotnice?

Platná skutečnost nás stále nutí srovnávat. Za minulého režimu nás ovládala ta jediná správná ideologie. V čase vlády trhu nás sužuje tvrdé pravidlo finančního zisku. Které se na umělce vztahuje jen v tom rozsahu, nakolik dílo odpovídá spotřebitelskému vkusu. Nechci ani vyprávět, co všechno toto pravidlo znamená. Naštěstí umění žije jakýmsi samospádem, spisovatel píše, aniž má jistotu, že někdo jeho knihu vydá. Vy točíte, aniž se můžete bránit, že po deseti minutách vysílání vpadne mezi Vaše citlivě promyšlené obrazy primitivní reklama. Což znamená, že svět žije i nadějí. Nejen z profitu. E. K.)

Ale ptala jste se na strach. V mém životě to určitě nikdy nebylo dominantní téma. V době, kdy se všichni vzájemně strašili atomovou bombou, a my jsme se ve škole cvičili v civilní obraně, jak se chovat při atomovém výbuchu, jsem z toho měl vždycky jen legraci. Abychom ale z atomového strašení nedělali jednostrannou záležitost, z dostupné literatury je dobře známo, jak se jím dramaticky vzrušovali Američané; až z toho některým přeskočilo.

Američané se, kupodivu, pořád něčeho bojí – atomové bomby, národní dezintegrace v době války proti Vietnamu, viru HIV, antraxu, ptačí chřipky, terorismu, prasečí chřipky a bůhví čeho všeho. Hned si nakupují vakcíny a pilně se očkují, byť je dnes už prokázáno, že

vakcína byla nepotřebná a na následky aplikace zemřela spousta lidí. Permanentní vyvolávání strachu z kataklyzmatu na jedné straně odvádí pozornost od daleko závažnějších problémů, a na druhé straně činí lidi ovladatelnými. Sám pan prezident Bush ale oním přehnaným strachem, zdá se, netrpěl: když se 11. září dozvěděl o útoku na dvojčata, klidně dál seděl a poslouchal děti ve školice, jak pěkně čtou (M. Moore – Fahrenheit 9/11).

(Pozn.: pak to prý vysvětlil, že nechtěl děti vystrašit.

Ostatně, na rozdíl od Vás, milý pane zlomyslný, já k tomu, jak se prezident Bush choval bezprostředně po 11. září, cítím jen obdiv: ne-sáhl k žádnému politickému nebo náboženskému klišé, ale probouzel, řekla bych dokonce, že burcoval americké vlastenectví! A za něco zcela jiného mám to, co se z protiteroristických zákonných i jiných opatření stalo později, ona nadvláda policajství nad občanem, kritizovaná, a veřejně!, stačí sledovat některé televizní seriály, samotnými Američany.

Svěřím se Vám, já miluji New York. V posledních patrech dvojčat jsem byla několikrát s americkým přítelem, pili jsme tu hnusnou americkou kávu a dívali se shora na sochu Svobody. Přítel mi symbolické budovy vztyčené na břehu Atlantiku představil jako „okna do světa“. Bylo to moje přistání v Americe.

A pak jsem v televizi viděla, jak se budovy i s lidmi v ohnivém výbuchu hroutí, a upřímně jsem ty, kteří to způsobili, nenáviděla. Mohu mít k poměrům ve Spojených státech různé výhrady, ale toto byla ruka, která se proti nim sápla až odněkud z hlubokého středověku. Cenila jsem si, že prezident Bush zvolil silný patriotický tón, a prožívala jsem spolu s Amerikou ono vlastenecké pohnutí.

Jako je prožívám například s Izraelem nebo se Srbskem.

A jaké se, a to říkám skoro důrazně, těžko burcuje v naší České republice.

Ne protože jsme členy Evropské unie, jak to tvrdí Václav Klaus, ale protože jsme po převratu přišli jak o vlastní průmyslové zázemí, tak například, o všeobecnou brannou povinnost; tedy o možnou výchovu

celých generací mladých mužů k obranným vlasteneckým reflexům. Z obránců vlasti se stali žoldnéři, vysílání do různých končin světa, někteří dokonce potrestaní za skrytý obdiv k německému nacismu. Co říká Václav Klaus o českých zájmech je slabé, velmi slabé; protože to pronáší shora, z jakéhosi politického trůnu, zatímco základy vztahu lidí ke státu a pomyslné vlasti jsou tržně individualistickým systémem zcela podryté.

Moje maminka, odchovaná první republikou, s důrazem a hodně hlasitě vyhrávala na piáně „alons enfant de la Patrie“, a tato odbojná píseň vyjadřovala její příslušnost víc než hledání domova; kampak dnes vymizely republikánské děti vlasti? A jak nazvat ono obrovské soustředování majetku a moci v rukou jednotlivců? A, abych si přisadila, ono zvýrazněné postavení oficiální katolické církve? Ono intelektuálské třeštění kolem neplatného knížecího titulu? Novým feudalismem? E. K.)

O „refeudalizované“ společnosti, kontrolované ekonomickou a politickou mocí, píše velmi pronikavě Jürgen Habermas. Popisuje manipulativní využití moci médií k vytváření masové loajality, konzumentské pasivity a redukci občana na zdroj spotřebitelské poptávky. Masová média transformují veřejnou komunikaci na reklamu a zábavu, veřejnost proměňují ve zboží určené inzerentům a rozkládají kritickou schopnost veřejnosti. Veřejnost je odstavena do role pouhých pozorovatelů legitimizujících rozdělení politické moci [P. Dahlgren].

Základy vztahu ke státu a pomyslné vlasti jsou navíc systematicky podrývané chováním státu (vlasti) k občanům, resp. nemožností prožívat současný stát jako pospolitost. Lidé nevnímají stát jako svůj stát. Je to stát těch jiných! Těch, kteří dnes a denně lidi podvádějí a ještě se jim pošklebují. Těch, kteří kážou vodu a pijí víno. Kteří ukazují, jak se nelze domoci práva! Kteří rozvracejí veškerou národní minulost a cítí se potomky vítězů z bitvy na Bílé hoře (tak pravil Kalousek). Sociální soudržnost je zásadně rozštěpená. I já

mám pocit, že s mnohými sdílím už jen jazyk, který navíc marketéři, image makeři, manažeři etc. mění v bezobsažnou hatmatilku.

Strach

Strach se mi paradoxně spájí s krásnými zážitky dětství v Mirošově u Rokycan, kde měl můj tatínek kořeny. Měl to tam velmi rád, protože se to místo vázalo s bezstarostností jeho dětství. Vzpomínal, jak po dvoře jezdíval na praseti. A snad každé Vánoce na velký stůl, kolem kterého se sjela rodina blízkých i vzdálených příbuzných, tatínek dostal jako vánoční dárek postilionu na klíček, a děti si ho posílaly po dlouhém masivním stole s vyřezávanými trnoži, který i já pamatuji.

Jako dítě jsem pod ním strávil mnoho chvil, když jsem se schovával jednou rodičům, jindy slepému prastrýci Pepovi, který patrně z pohybu vzduchu vždycky neomylně vytušil, že je někdo v pokoji, a marně se ptal, kdo to je. Jednou mě tatínek při té hře přistihl a dal mi pár facek. Strýc Pepa přišel o zrak ve čtyřech letech. V rodině se tradovalo, že ho služebná upustila na roh šicího stroje a jemu po tom úderu postupně slábl zrakový nerv, až odumřel. Prastrýc se naučil Braillovo písmo, měl obrovskou knihovnu. Mám před očima ty masivní svazky ze zvláštního zažloutlého papíru, do kterého byly vtačené jednotlivé znaky. Slepcké knihy v češtině patrně nebyly, a tak strýc četl především německy.

Z mého dnešního pohledu to byl fascinující člověk – miloval viržinka a červené víno. Když se večer sešla rodina v kuchyni s obrovskou litinovou plotnou, která příjemně hřála, nechávali občas strýce recitovat Goethova Fausta, Schillerovy Loupežníky nebo verše Heineho, všechno v němčině. Samozřejmě nevydrželi poslouchat nekonečně. Strýc pak odešel do svého pokoje a ještě dlouho bylo slyšet, jak pokračuje v recitaci sám pro sebe. Také hrál skvěle na pianino – F. Schuberta, R. Schumanna, a když se rozdováděl, doprovázel i zpěv lidových a zlidovělých písniček: *Hercegovina, lautrovina, tu musela vybojovat infantéria...*

Prastrýce Pepu zabezpečili rodiče před válkou koupí výnosných a spolehlivých akcií. Nevím, zda se vůbec v politice orientoval, každopádně nikomu nevěřil, že ony akcie přestaly existovat, a on zůstal v padesátých letech jen na chudinské podpoře, která na viržinka a červené víno rozhodně nestačila. Rodiče a rodina tatínkovy sestry mu museli měsíčně přispívat. Na zahradě prastrýc Pepa nachodil denně dvanáct kilometrů – zahrada byla překřížená dvěma cestičkami a on měl spočítáno, kolikrát po těch pěšinách musí projít, aby splnil denní penzum.

A teď konečně k tomu strachu (trochu mi to, jak se váže jedna vzpomínka na druhou a já se pořád nemůžu dostat k tomu, na co se mě ptáte, připomíná vyprávění Prousta). Od dětství jsem měl strach z okamžiku, kdy jsme vlezli pod peřiny a tatínek zhasl lampu na nočním stolku. Nemohl jsem usnout. A zvláště po návštěvách mirošovského hřbitova, kam jsme chodívali, domnívám se, jednou za čtrnáct dní s kytkou, kterou jsme natrhali po cestě. Představoval jsem si, jak jednou také umřu a budu ležet pod mramorovou deskou, pod kterou ležel můj pradědeček, prababička Svobodovi a všichni prastrýci a pratety Dykastovi. Ale nejen, že tam budu ležet a budu mrtvý! Já to nebudu ani vědět!, protože nebudu a nebude vůbec nic. Na povídání o ráji a životu věčném mne nikdo nenachytil.

V určitém věku mne to pronásledovalo každou noc, prosil jsem maminku, aby si ke mně lehla, než usnu (určitě Oidipovský komplex – maminka se mi líbila, několikrát jsem ji tajně viděl nahou, když se opalovala pod horským sluníčkem). Strachem ze smrti jistě nejsem nijak výjimečný. Pan primář J. Povolný, který mne v dospělosti léčil na vysoký tlak, mne ujistil, že v určitém věku strach běžně prožívají všechny děti. Když dcery dospěly, ptal jsem se jich, zda něco podobného také prožívaly. Kupodivu ani jedna si na to nevzpomínala.

Ten dům s okrovou fasádou, kde jsem trávil mnoho měsíců svého dětství, byl u silnice do Dobříva mezi dvěma patrovými domy. Ve vět-

ším, pavlačovém bydleli většinou světští. Dům napravo patřil panu Braunovi. S obrovským bílým plnovousem vypadal jako Tolstoj. Byl původem Rus, bělogvardějec, který emigroval do první republiky. Jeho žena byla Češka, dáma, která v zimě nosila pravou kožešinu. Věštila z ruky, zabývala se numerologií a připravovala pro daleké okolí léčivé lektvary. Ven chodila jen večer. Tvář pod silnou vrstvou pudru, klobouk se sítkou.

Na střechu domu jim přidělali amplion, který musel mít výkon alespoň sto decibelů. V noci jsem se bál usnout, spánek jsem nastavoval dopoledne, ale v Mirošově v sedm ráno začal amplion nesnesitelně rvát: *Kupředu levá, kupředu levá, zpátky ni krok, tradá...!* Pak následovalo nějaké hlášení z národního výboru. Bylo marné strkat před tím tyranizujícím řevem hlavu pod polštář. Bratranec mě jednou přistihl, jak se pokouším amplion umlčet střelbou z praku. Žaloval a tatínek mi zle vyčinił. Ampliony byly umístěné po celé vsi, ale proč zrovna u Braunů, to nechápu dodnes – paní Braunová byla stará dáma, jejímu manželovi bylo už skoro osmdesát, prastrýc Pepa byl slepý a jeho bratr byl dávno penzista. Je a ony asi tři rodiny světských nemohla agitace nijak zmátnout.

Co obecní funkcionáři pořád hlásili, jsem nevěděl tenkrát, natož abych si to vybavil dnes. S jedinou výjimkou – amerického brouka! Tatínek byl notářem v Kladně. V sobotu se pracovalo do dvanácti, po dvanácté tedy sedl na autobus do Berouna, pak přesedl na vlak do Plzně, vystoupil v Rokycanech a jel lokálkou do Mirošova. Nepředstavitelná anabáze. Nechápu, že mu to stálo za to. Přijížděl k večeru, někdy o půl páté. Už jsem ho čekal na zastávce Mirošov-město a hned jsme kolem statku, který patřival ministru Feierabendovi, spěchali na národní výbor. Tatínek tam musel vyplnit nějaký přihlašovací lístek a na tu jednu noc dostal razítko do občanky. Byla to povinnost, a kdyby ji zanedbal a v noci přišla kontrola, měl by z toho nějaký postih. Bylo to opatření ještě z času Protektorátu, které zavedli Němci, a kupodivu díky špionománii vydrželo bůhví do kdy v padesátých letech.

Ráno pak: *Kupředu levá...!* a výzva, aby všichni občané přišli v neděli na pomoc při odchyту amerického brouka; tedy mandelinky bramborové.

(Pozn. pro ty, kdo to nepamatují. Mandelinka bramborová, malý brouček, který napadal listy bramborové natě, byla jedním z hitů proti-imperialistické agitace: proměnila se v amerického brouka, kterého nepřátelská letadla shazují na území republiky, aby imperialisté ohrozili socialismus a zásobování obyvatelstva. Blbost na druhou, kterou ale mocenské úřady braly vážně. E. K.)

Z té duše jsem nenáviděl rozhlas nad střechou domu pana Brauna a americký brouk mi byl docela sympatický. Něco z toho řevu kazil. Leč tatínek zavelel, že musím vstát a jít s ním. Ani jemu neležel americký brouk nijak na srdci, spíš si myslím, že on, notář, tedy úředník potvrzený státem, ale současně poznamenaný milionářskou dávkou, kterou po osmačtyřicátém roce platila moje babička a jeho tchyně, a stejnou měrou i její sestra, moje prateta, měl důvod být obezřetný. Já byl vychovávaný velmi emancipovaně, rodiče na mě nevynucovali poslušnost, ale v případě mandelinky tatínek uplatnil tvrdou ruku. S řevem a vztekem jsem se oblékl a nechal se vést k železniční stanici Mirošov-město.

Stál tam nákladní vůz, brigádníky si zapisovali do seznamu, rozdávali jim zkumavky s gumovými uzávěry, a pak jsme v holinkách šli do bramborového pole a podle instruktáže vychytávali mandelinky. Já sběr brouka bojkotoval, tatínek, postižený milionářskou tchyní a její sestrou milionářskou pratetou Jarou (jmenovala se Jarmila a byla za první republiky sestrou představenou v Podolském sanatoriu), brouka pilně sbíral. Byl kluk původem z venkova a zkumavku měl za chvíli plnou.

Vtiskl mi ji do ruky, vrhl na mě varovný pohled (tušil, že bych ze vzteku mohl brouky vypustit zpátky a někdo by mě při tom mohl přistihnout) a šel sbírat za sebe. Plné zkumavky jsme odnášeli k nákladnímu autu, tam brouky sesypávali a u jmen dělali čárky.

Nakonec jsme dostali nějaký papír, potvrzení, kolik zkumavek jsme nachytali, a byl vyhlášen nedělní šampión.

Ten barevný mirošovský příbuzenský vějíř musím doplnit o prastrýce Františka (bratra slepého prastrýce Pepy). Obýval mirošovský dům, kam jsme jezdili na prázdniny, a co pamatuji, byl v penzi. Za první republiky byl soudcem, tuším, že někde v Mostě, a první světovou válku prožil v československých legiích v Rusku. Při oněch večerech s vínem, kdy jeho slepý bratr hrál na pianino a recitoval německy Fausta, se několikrát rozpovídal, jak Češi drželi transsibiřskou magistrálu a probíjeli se do Vladivostoku, odkud byli repatriováni domů. V paměti mně uvázla hlavně pasáž, jak náhle začali někteří legionáři slepnout – z avitaminózy – a jak je zachránil čaj, který si vařili z jehličí.

Rusy prastrýc František neměl z té duše rád a všechny nás (tedy dospělé, mne samozřejmě ne) varoval, že od nich můžeme čekat jen to nejhorší. Dočkal se. Ne tedy přímo od Rusů, ale od bdělých strážců západní hranice. Už Němci měli za Protektorátu v Brdech vojenský prostor, Československá armáda ho po válce převzala a patřičně rozšířila. Z vesnic, ležících v dosahu, se staly cílové plochy dělostřelectva – určitě to byla Padrt, Skořice – a některé zabralo vojsko pro servisní účely (myslím Kornatice). Lidi z těch vsí bylo třeba někam přestěhovat, a strýc František se slepým bratrem dostali do domku dvě rodiny – Pázlerovi a Brejchovi.

Strýc zuřivě protestoval, až ho ranila mrtvice. A přišli jsme navěky o pokoj s nádhernými kachlovými kamny, v nichž se v zimě topilo březovým dřívím. Tak krásně vonělo. Po stropě běhaly červené pablesky. V posteli s vyřezávanými čely jsem prožil plané neštovice a trochu jsem fantazíroval.

Zbytek rodiny měl strýcovu rusofobii za přehánění; bylo po válce a v rodině nebyl nikdo, kdo by během ní neměl alespoň jednoho blízkého zavřeného. S výjimkou strýce Vorla, právníka, kterého protektorátní vláda vyznamenala svatováclavskou orlicí. Ale o tom se

tehdy jen šeptalo a nikdo mu to nepřipomínal. Vybavil jsem si ho jen v groteskní souvislosti roku 1990.

Strýc Vorel byl v té době, aspoň myslím, už na onom světě, teta však nelenila a napsala mamince dlouhý dopis. Že se sešla rodinná rada (netuším, kdo něco takového mohl vytvořit), a ta odsoudila mé angažování za komunisty a ji pověřila, aby to mamince sdělila. Mamince, zdůrazňuji, bylo čtyřiaosmdesát, a já byl už velkej kluk, který si dávno dělal, co chtěl.

Maminka se strašlivě rozlítla. Marně jsem ji prosil, ať na to ne reaguje; nebo ať tetě napíše, že mají psát mně, protože ona za mne už dávno není zodpovědná. Maminka však nedala a tetě Vorlové napsala rozzlobený dopis, že strýc dostal tu „Orlici“ a byl kolaborant v době, kdy její otec a můj dědeček byl v německé káznici umučen.

Moje maminka byla velice sečtělá a vzdělaná. Mluvila šesti jazyky a doma jsme měli téměř dva pokoje obložené americkými knihovnamy (měly nahoru zašupovací prosklená dvířka, obložená filcem, aby se na knihy neprášilo). Historika s tetou Vorlovou mi jen ilustrovala, že při veškeré své inteligenci měla maminka jen malý smysl pro humor a nedokázala věci odbývat mávnutím ruky.

Vyprávěla, jak ji tatínek zlobil, když spolu začali chodit – tatínek byl už právník se složenými rigorózy, maminka teprve gymnazistkou. A gymnazistka se pochlubila, jak těžké jsou některé předměty, a málem se kvůli tomu rozešli a já bych se nenarodil, protože tatínek, se samozřejmostí sobě vlastní, řekl: *Víte, Boženko, když je to pro vás tak těžké, proč tu školu nenecháte!*

Pro žertování neměl tatínek občas míru. A díky své povaze se na nikoho, kam až má paměť sahá, neurazil. Maminka říkávala, že rád lidi dráždil. V jisté míře jsem to po něm zdědil i já, a zejména má dcera Jarmila. Maminka se ji snažila od malička učit německy, Jarmilka začala chodit na němčinu už v obecné škole. Jednou jsem slyšel hrozný křik, maminka byla rozpálená doběla. Jarmilka s drzým úsměvem říkala: *Ich habe NICHT KEINEN Bruder.* Maminka jí vysvětlovala, co je dvojí zápor a jak se má správně používat, a moje

dcera na to – ne, ne, babičko, ty asi neumíš dobře německy a dokola opakovala: *Ich habe nicht...* Prostě babičku dráždila.

Přiznávám, milá paní Kantůrková, že jsem K. Jasperse a jeho *Otázku viny* vnesl do našeho povídání já. Vy jste se tématu chopila, a tak jsem knížku vytáhl z knihovny a začel se do ní znovu. Co teď s tím? Jaspers byl věřící, filozof myšlenkově zakotvený ve víře v přítomnost boží. V § 2 píše: „*Z metafyzické viny vyplývá proměna vědomí vlastního já před Bohem. Pýcha je zlomena. Tato proměna bytosti vnitřním jednáním může vést k počátku nového vnitřního života...*“ atd.

Vlastně mám s tématem, jak ho nastolil Jaspers, několikanásobný problém:

– Nejsem věřící, mou pýchu může zlomit pouze omezení na svobodě (patrně relativně), nemoc a smrt; hvězdné nebe nade mnou je krásné, jaké jsou limity mravního zákona ve mně, neumím přesně říct.

– Cítím se být celý život integrovaný; ke všemu, co jsem kdy udělal, jsem se rozhodl svobodně; nesoudím se, považoval bych za pokrytecké říkat si: *tohle jsem měl udělat jinak!* Má rozhodnutí jsou v mnoha směrech determinována – mou povahou; zděděným vybavením; souhrnem všeho, co jsem kdy udělal; náhodným shlu-
kem vnějších událostí, které se mohly vyvíjet zcela jinak (dívka, na níž jsem si v sedmnácti vynutil sex násilím, mne mohla udat; mohl jsem být zavřený pro znásilnění; někdo nás mohl chytit, když jsme se spolužákem Pavlem Sirůčkem jako jedenáctiletí píchali na stromy před kladenským gymnáziem: *At' žije maďarská kontrarevoluce!* – byla to pitomost, nic jsme o tom nevěděli, ale polepšovna by na nás určitě tehdy čekala... atd.)

Acta non Verba.

Silný vnitřní rozpor, jak je patrné. Čtu s nadšením Exupéryho, Camuse, Pascala, Merleau-Pontyho, Dostojevského, Masaryka atd., nějak mne to patrně ovlivňuje, ale ničím z toho se necítím limitován.

Nejsou to pro mne slova, ale zkušenost. Jedna z mnoha zkušeností, přičemž žádná není pro mne imperativní.

Vzpomínám si na jeden prchavý okamžik na pánské toaletě průmyslové školy strojní; močil jsem na asfaltěm páchnoucí černý nátěr, a když jsem se upravoval, pootevřeným oknem jsem ucítil jaro, slzy mi vhrkly do očí a napadlo mě, jak je to nádherné, že jsem.

A také si vzpomínám na jednu silvestrovskou noc na jakési chatě, byli jsme dost opilí, bylo mi sedmnáct a byl jsem strašně nešťastný, existenciálně, bez zjevného důvodu; chatu vytápěla kamna značky Petra, najednou se vysunulo nějakým otřesem stříbřenkou natřené plechové koleno kouřovodu ze zaústění v azbestem potažené stěně a do místnosti začal unikat kouř. To je znamení, říkal jsem si a zavřel jsem oči. Jeden z kamarádů se po chvílce probudil, rouru zastrčil a otevřel okno. Byla to chata kdesi na Šumavě. Takovou nechut' žít jsem už nikdy nezažil a ještě dnes mne z toho lehce mrazí, že jsem všechno, co se stalo potom, už nemusel prožít. A já jsem tak šťastný, že žiju. Že se pohybuji bez cizí pomoci. Že něco prožívám. Že se můžu podívat do různých zemí. Že se můžu těšit na písčnou pláž a moře...

Byť druhá a třetí odrážka není o ničem jiném než o minulosti, minulost vůbec neprožívám. Neumím litovat toho, co se stalo, ani se z toho radovat. Nevzrušuje mne to, co se mohlo stát a nestalo se. A co si mám počít s Jaspersem, který vnímá člověka jako bytost hodnotící sebe samu v minulosti, aby si uvolnila cestu k *novému vnitřnímu životu*.

(Pozn.: jste racionalistický bezbožník a chytil jste se jedné věty. Mně šlo spíš o to prokázat, že problém a i pocit viny prostupuje docela přirozeně naše životy. Že to není jen abstraktní uvažování o smyslu událostí v minulosti. I když mi zatím nikdo tak precizně neformuloval problém historické a společenské viny jako právě Jaspers. Osobní podíl na společenské vině! Kdo odpovědný by právě o tom nepřemýšlel! Do-volte mi taky citát: „Morální a metafyzická vina, již chápe jen jedinec ve svém společenství jako svou vinu, se neodpykává. Nepřestává. Kdo

ji má, vstupuje do procesu, který potrvá po celý jeho život.“ Kdybych měla zvážít skryté poselství většiny svých románů, tak jejich vnitřní a mezi řádky vyslovenou myšlenku tvoří právě problém viny. V čem vina spočívá a jak s ní zacházíme. E. K.)

Kdo jsi bez viny, hod' po ní kamenem! Neumím žít minulostí! Na velmi mnohé si pamatuji, ale jen velmi málo z toho mne trápí. Dnešní den má dost na svém soužení. I na své radosti...

Jste svůdce, milá paní Kantůrková! Svádíte mne, abych o sobě napsal věci, které budou váženy a hodnoceny, bude-li někdo naše dopisování číst. Svádíte mne k tomu, abych se oloupával jako cibule a zbavoval Vás iluzí, které si myslím, že nahlížím ve Vašem pohledu, když spolu mluvíme. Nezasloužíte si, abyste do mě občas promítala svůj pohled na svět, prověřený letitým pronásledováním, vězněním spjatým s rezistencí...

Jsem Vám dlužný odpovědi na otázky, související s pokusem nějakého člověka mne propíchnout. Já se tomu nevyhýbám a v příštím pokračování se k tomu vrátím.

Otázka: Když čtete, co Vám píšu, co Vás napadá? Nelitujete toho, že jste mne svedla k tomu, abych Vám dával tak nahlédnout do sebe?

Váš Jiří

23. září

16:40

Když čtu Vaše texty, napadá mě mnoho věcí. Protože Vy taky nepíšete jednosměrně. Ale hlavně si skládám po kouscích Váš životopis, jak byste ho Vy sám nenapsal do svého blogu; a po velmi malých kousíčkách si dělám obraz o Vás. Občas si připadám jak Vodník, který

si Vaše e-mailové úryvky strádá a chrání jak dušičky v hrníčku: nic neztratit, na nic nezapomenout. Zvláště když se mi nedaří převést text z Vašeho pokročilého programu do mého zaostalého počítače.

Jistěže nelituju, že jsem Vás svedla vyprávět. Protože jsem to udělala promyšleně: usoudila jsem, že máte co říct. A taky protože si myslím, že teprve napsané je platné. A že jen objevené má nárok na pozornost. Takže ano, budou Vás hodnotit. I mě. I všelijak zlo-myslně. No a?

Napsala jsem, že se naše životopisy smyslem dost překrývají. I tak jste pro mě záhada. A to vzdor tomu, že jsme se narodili pod stejným znamením. Mě zajímá, čím se lidé liší. Jaký jiný celek, než jsem já, tvoří. Vy máte některé rysy, pro které s Vámi asi není život lehký. A to mě přitahuje! Vaše přesahy.

A neobalamutíte mě tím, že neustále zdůrazňujete svou úctu. Kdybychom se střetli, to by, pane, byla mela! Docela se těším na to, proč a jak se to stane.

26. září

15:14

Ale vrátím se k Jaspersovi.

Uvažuji takto: ať jsme, nebo nejsme nábožensky založení, zasahuje nás jedna kultura. A jen se zdá, že si z ní vybíráme pouze podle svého vybavení a obrazu. Ať si z ní vybíráme jakkoli, v obecnosti jsme jí poplatní. Nanejvýš se můžeme přiklonit ať k mystickému proudu myšlení, ať k proudu věcnému, jak se tak v průběhu věků ve vlivu střídají i se mezi sebou mísí. Ani Vy se tomu prolínání nevymknete: protože například když jste přemýšlel o Husovi, abyste se s ním sžil, musel jste dalekosáhle zauvažovat o platonském výkladu světa.

Nedávno mě jedna synova kniha donutila k náročnému studiu, vzala jsem do ruky teoretický spis o hledání „teorie všeho“ a uvědo-

mila jsem si, že se mezi oběma proudy našich filozofií zmítá i výklad postavení vědy tak věcné, jako je matematika. Je pouhým nástrojem fyzikálního bádání? Anebo předzvěděným modelem všehomíra, jak si problém dvojakosti světa vyřešil Leibnitz?

A tak zatímco jedni vyznávají, že křesťanská civilizace začala obětí, já si myslím, že začala vzpourou; a zatímco se jedni v naší společné kultuře modlí, „a sedí Bohu Otci po pravici, odkud bude soudit dobré i zlé“, já odmítám představovat si Krista jako trestajícího boha; a taky se modlí, „a odpust nám naše viny, jakož i my odpouštíme našim viníkům“, a já sice jejich vroucí víru plně uznávám, možná i jí rozumím, ale přitom vím, že některé viny našich viníků jsou ze své podstaty neodpustitelné; a tak tedy, v úlevném celistvém poznání, že život je složitý, přinejmenším dvoulomý, a že lidé jej nežijí podle zákonů mechaniky, ale jako tvořivý a živoucí proces, si mohu připustit, že i velká a neodpustitelná vina může vyústit k dobrému. Tak zcela podle slavného verše

Mefistovi, který chtěje spáchatí zlo, dobro vykoná.

Svěřujete se se vztahy a událostmi hodně osobními, a já se na ně budu ptát dál a dál, a bylo by ode mne nefér, kdybych se nezachovala stejně. Hle, jeden příběh o vině, který zatížil moje dětství, mou dospělost, i samu mě.

Zlou silou nebyl ďábel, ale žena. Vnitřně dobrotivá, starostlivá, ochotná obdarovávat, povahově pevná, ale nešťastně se ocitnuvší někde, kde se ocitnout neměla. Moje babička. Babička nepravá. Na mém rodném listě je uvedené jméno babičky pravé, znám vesnici, odkud pocházela, a když jsme se synem projížděli tím krajem, ve vsi to jméno už nikdo nepamatoval a nenašli jsme je ani na hřbitově. Pravá babička umřela, když byla moje matka hodně malá, a z jiné vsi, vzdálené tak dvě hodiny chůze přes dva kopce a dvě mělká údolí, pocházela mladá žena, která si vdovce s dítětem vzala. To se stalo v Praze, můj dědeček byl vinohradský občan. Dědeček taky brzy umřel, sklátila ho zřejmě rodová choroba, mé matce bylo sedm osm let, Evropu ovládala světová válka, mladá vdova se s vyvdaným

dítětem, aby je uživila, vrátila domů na ves; živila se všelijak, pomocí příbuzných a taky praním zakrváceného vojenského prádla.

Dcera byla divoká. Svévolná. Až příliš nadaná v prostředí, kam osudem upadla, s příliš velkou představitostí, které nevlastní matka nepřála. Ničím se jí nepodobala. A matka ji krotila. Tresty. I bitím. I výčitkami, co všechno pro ni musela obětovat. A dítě se jí bálo. Bálo se jí natolik, že když jednou cestou ze školy roztrhlo sukni, raději strávilo zimní noc u tety v kurníku, aby se před matkou skrylo. To už bylo po válce, rychlá cesta do Prahy a lékařská pomoc děvčeti zachránily život, ale omrzlé nohy mu musel pan profesor Jedlička amputovat. To byla ta vina. Být babička méně přísná, méně vyčítavá, méně panovačná, méně úzkoprsá, neměla by se dívka před čím skrývat. Neodvážila jsem se zeptat, co se té noci a pak toho rána stalo, kdo dítě objevil, kdo zapřáhl koně a ujížděl do Prahy; jen jsem o ní uvažovala podle vlastního strachu z babičky.

Maminka byla velice krásná, nadaná, veselá, energická, živá. Musela přidat vůli k životu a posílit touhu se uplatnit. Dokonce ani její blízké okolí, když nechtěla, o jejím hendikepu téměř nevědělo. Jen kdo s ní nějaký čas žil hodně zblízka, mohl na sobě pocítit, jak dvojace působí neodpustitelná vina. Babička se k mé matce přimkla, neměla nic než ji a pak i mě jako smysl života; a zároveň se stala až umanutě nábožnou, modlila se dvakrát denně, na ulici se před kostelem pokřížovala, k božím mukám na vsi nosila květiny, oblíbeným místem pro nedělní návštěvy byly hřbitovy, jezdila na poutě, mě vedla k víře téměř nepřítetně, díky ní jsem prožila dva celé roky v klášterním internátu. Jestli se skutečně se svou vinou vypořádala, jsem se nikdy neodvažovala odhadnout. A zažila jsem, jak jí jeden autoritativní člověk řekl, panino, modlíte se zbytečně, vy svou vinu nikdy neodmodlíte.

Přestože se vyskytovala pořád někde nablízku a neustále do mého života zasahovala, podle zákona o vině mě neovládala ona, ale moje matka, přestože jsem s ní až do dvanácti let nežila. Navenek se svým postižením zacházela surově. Jednou, u toho jsem byla, jí krejčí měřil délku sukňě, dotkl se tuhé umělé nohy, ucukl,

a matka se zlomyslně zasmála: nemá co si šahat! Vyprávěla, jak za první republiky o Prvního máje utíkali, komunističtí demonstranti, u Mánesa dolů k vodě před policajty na koních.

Věřila jsem, že skutečně utíkala. Čímkoli jiným by se zahanbila. A smála se, když jsem ji tahala z vany, já, siláček, a ona, při tak složitém fyzickém výkonu na siláčkovi závislá.

Ale taky jsem viděla, co zatajovala: vztek, divoký, až nepřičetný, když se u protézy přetrhla tkanice; zahanbení, když ji sanitáci vezli z nemocnice ve dvou půlkách a osazenstvo domu to vidělo. Umělým nohám říkala „nožky“. Moje nožky. A nechávala je konstruovat tak, aby je mohla obouvat do lodiček na podpatcích. Nikdy, v žádné své knize, ani v knihách velmi osobních, o svém postižení nenapsala. Občas mlátila talíře. Křičela, „zasraný život, zasraný život“. A babičce nešla na pohřeb, poslala mě. Aby mi to osladila, koupila mi černý kožich z krásné kozí srsti.

Jsem neposlušná, taky jsem bývala divoká, jsem tvrdohlavá, nedám si sáhnout na samostatnost, a díky svojí krásné postižené mamince vím, že svět není jen sportovní zápasště, místo k dobývání, že nestačí jen se chtít uplatnit; že je také nutné být včas pokorný, soucitný, vnímavý. Nebát se maminku popadnout za mokré tělo a vytáhnout ji z vany. Smát se spolu s ní. Obdivovat otce, že se s ní oženil. Bylo mu devatenáct. Představit si, jak asi těžko mě rodila, když se nemohla opřít o paty. Pochopit, že se o mě nemohla starat, když chtěla být samostatná. Vina plodí pokoru. Plodí soucit. Vina krotí domýšlivost.

Babička i pak, když se má matka osamostatnila, zůstala v Jedličkově ústavu, nejdřív jako panská ředitelka, pak jako ústavní kuchařka a nakonec jako vrchní kuchařka s mnoha privilegii; a já k ní jezdívala na prázdniny, na Vánoce, na všechny svátky; a mými kamarády tam byly děti na vozíčku, s vysunutou páteří, o berlích; a má první láska byl kluk bez pravé ruky, o tu přišel při nějaké hloupé klukovině. Můj první skutečný malíř, kterého jsem poznala, se jen s cizí pomocí pohyboval na vozíčku, ovládal jen konce rukou a jen částí krčních svalů otáčel hlavu; aby udržel štětec, přidržoval si předloktí pravé

ruky rukou levou. Mé mamince namaloval její nejkrásnější portrét, někde se ztratil. Za muže si ho vzala jedna moc hodná mladá žena, měli spolu dva syny. Já mám taky od něj svůj portrét, je mi na něm asi osm let.

Nikdo z těch lidí nežebral o život, o soucit, naučila jsem se od nich, jak světu sebeovládavě vzdorovat. Ostatně Vy jste musel znát Aničku Halamovou, byla mladší a hezčí než já a jako děti jsme na sebe trochu žárlily, po převratu jsme zasedaly v České národní radě, ona za komunistickou stranu. Anynka, jak jí říkali, opřená předloktími o kolena, na hříbku zápěstími bez rukou štuovala díru na punčoše. A měla miminko a sama se o ně starala.

Postavy mého dětství. Které bych bez hrozné babiččiny viny nepoznala.

Díky jim vím, že do ležícího se nekope. Že chudákovi se má pomoci, ne jím pohrdat. Že laskavost není slabost, ale síla. Že pomsta není sladká, ale ubohá. Že vůle žít je víc než naříkat nad neštěstím. Že svět nekončí u žádné mojí nedostatečnosti. Že cizí nedostatečnost může mít nade mnou vrch. A tak dál, a tak dál. A nakonec a hlavně: že vina je překonatelná. Ne odpuštěním. To je příliš plačtivé. Ale jejím vlastním vnitřním protikladným obsahem, vědomím, že se může proměnit v cosi lepšího. Tak zcela podle onoho slavného verše.

15:27

Dovolte ještě něco – zamyšlení vyvolané Vaším předchozím textem.

Obraz totalitních režimů, zvláště po jejich porážce, sestává z líčení nejhorších zločinů, justičních vražd, uměle konstruovaných procesů, šoah, hladomorů, vyhlazování národů, etnických čistek, pronásledování názorů, víry, gulagů. Nejsou to výstřelky, je to podstata režimů, zejména a právě, když se nastolují proti historické vůli. Svobodná republika ve Francii nezačala stětím krále. Rusko se dodnes nevzpamatovalo z útoku na Zimní palác. A Čína bude dlouho budováním kapitalismu odčiňovat mrtvé studenty rozježděné tanky

na náměstí Tchien-an-men. A tyto dračí zuby lze najít ve všech zemích. I v hluboké historii. A my pak máme důvody, proč nemůžeme být stoupci ani diktatury proletariátu, ani císařství, ani šílených Hitlerů a Stalinů, Nerů, Caligulů nebo i Robespierů.

Vy jste ale vylíčil, jak jste s tatínkem, maličký chlapec, sbíral o nedělích v brambořišti „amerického brouka“; a mně se připomenuly některé dost výrazné knihy ze šedesátých let, které se zabývaly banalizací zla jako dobového fenoménu 20. století. Vymyšlené nebezpečí odčiňované dětskýma rukama. Mandelinka bramborová ve zkumavce jako výraz socialistického vlastenectví. Znáte nějaké odpornější spojení? Samozřejmost bezmoci, která vloží brouka do zkumavky a dá si počet zkumavek vyhodnocovat?

A souhlasil byste se mnou, že banalizace mocenského zla je ten účinný způsob, jak vštípit nesvobodu jako životní normu většině obyvatel země? Že banalizací zla totalita sama sebe hledí legitimovat? Vstřebávat do sebe poddajnou většinu a argumentovat jí? Že totalita nepotřebuje jen stoupence, těch příliš horlivých se ostatně občas zbavuje, požere je, ale že si pěstuje zejména lidi přistupující na zlo v banální podobě? Není vlastně většina totalitního vládního systému založena právě na banalizaci zla? Na správních pravidlech a na zákonech, které banalizaci zlého zosobňují?

Tatínek si pro jednu noc pobytu ve vsi musel chodit na úřad pro razítko. Já vydala v zahraničí knihu, která nevyzývala ke svržení režimu, jen vyšla bez zprostředkování státní agenturou, a byl na to paragraf o narušování státního zřízení. Nebýt tlaku zvenčí, dostala bych od soudu tři až pět let vězení. Ladislava Lise odsoudili za rozkrádání státního majetku, protože se jeho ovce napásly v lese. Úpadek prvotního násilí? Liberalizace totalitního systému? Ne, jeho paradox. Přirozený projev jeho podstaty, strach, že se bez masové podpory neudrží u moci. Pamatuji si, jak jsem v recenzi na Černého *Paměti* jen tak letmo napsala, že totalitní režim se bojí ztratit přízeň dělníků, a Milan Šimečka, moudrý mezi povrchními, se nad tou letmou větou dlouze zamyslel.

Vybavuji si, jak jsme, pěkně kolektivně, my, proletáři v továrně na léky, jeli 25. února rovnou z nádvoří fabriky na Staroměstské náměstí. Já byla obraz dokonalého proletáře. Dívka, trochu drzá, hodně sebevědomá a vzpurná, navlečená do modelového kostýmku, a matkou odložená na převýchovu do poctivého dělnického prostředí, tenkrát to byla taková móda levicových intelektuálů a hlavně intelektuálek, kteří a které nezvládali výchovu svých adolescentů; a ředitel, když mě uviděl, v nevhodných šatech, na vysokých podpatcích a zmalovanou, mě zařadil do laboratoře. Co by si s rozmazlenou holkou počali v provozu, ví ona vůbec, jak vypadá koště a kbelík s hadrem?

Tak se mým převychovatelem, rádcem a kamarádem stal jiný podobný proletář, student chemie, který si jako vedoucí laborant vydělával na vysokoškolská studia. A naším skvělým guru byl mladý inženýr v provozu, který sobě a mému vedoucímu ředil do kádinky úřední alkohol malinovkou; mně dávali jen tu malinovku. Sedávali jsme za kotli, v nichž se vařil dipron, a já se dozvěděla spoustu zajímavých věcí. Kdo je J. P. Sartre, který byl tenkrát v módě, a proč se smát sociálně laděnému Steinbeckovi; jak to bylo doopravdy ve španělské občanské válce a proč nefandit Slávii; co je to ampér a jak fyzikálně chápat nekonečno.

Pro ně jsem byla dívka přitažlivá, chytrá a vtipná, jaká se neodstrkuje a které není důvod se posmívat; s porozuměním zaregistrovali, že na mě čekává na stanici autobusu muž o dost starší než já; v laboratoři mě vyučili všemu, co má pomocná síla znát, zkoumaný roztok se mi nesrážel, pipetu jsem nezlomila, elektrickou váhu nestrhla; a občas mi dali vypočítat složitější algebraický příklad, aby mě poučili, že spíš než se za kotlem s vroucím roztokem dipronu vyptávat na zajímavosti světa bych se měla vrátit do sexty, ze které mě matka vytrhla.

Toho zimního únorového rána, zima byla ukrutná, nás naložili hned od píchaček na korby nákladáků a vysadili nás v blízkosti konce Železné ulice; na balkon paláce jsme neviděli, ale slyšeli jsme z amplionů, co Gottwald říká. Utéci jsme nemohli, když některé hos-

pody byly už otevřené a i když a nadto můj vedoucí laboratoře tam blízko bydlel a byl by nám mohl uvařit čaj; ale v Rytířské ulici na nás i na konec demonstrace čekal nákladňák, aby nás odvezl zpátky na směnu.

Jedna z mých historek. Žádné pocity historického převratu. Jen ta zima byla hrozná. Žádné vědomí osobní účasti na velkých dějinách. Náš guru mi půjčil kožištinové rukavice a potichoučku nám vyprávěl nové vtipy. Pocit dějinnosti se dostavil, až když byla balkonová fotografie uveřejněná bez vymizívaného Vlada Clementise, oběšeného o dva roky později v politickém procesu, a když si Milan Kundera všiml, že přece jen něčím zůstal Clementis na historickém snímku přítomný: svou kožištinovou čepicí. Půjčil ji, šedou, nízkou, naraženou pěkně do čela, Gottwaldovi, aby v té zimě nemrzl. Clementisova čepice jako symbol banálního. Banální jako nesmazatelná součást zlého.

Já vím, takhle by se daly odvyprávět celé dějiny; pěkně vylehčeně, jen s mimoděčnou osobní účastí, jedna vylehčená situace nebo historická anekdota za druhou; a taky ne každá historická událost končí gulagy a oprátkami. Anebo, jak mě jistě doplníte a jak já budu muset doplněk přijmout – „humanitárním bombardováním“. Ale stává se to. A že jsem obě události seřadila vedle sebe, nedopustila jsem se myšlenkového zkratu. Jen si potvrzuji, že banalizaci zla se nevyhne žádný mocenský systém a režim.

A mě, skeptického Čecha, napadá, jestli to banální přinucování, ona zlomená vůle většiny obyvatel země, někdo by řekl, ta pokažená duše národa, nejsou stejně smrtonosné jako ony proticivilizační výstřelky dob teroru. Jiří Gruša tomuto způsobu ovládnutí říkal „žít pod ledem“. Banalizace jako přidušení. Například jako sociální přidušení?

To je má otázka. E.

29. září

01:37:42

Zatím jen pro informaci posílám, co jsem pronesl na Salonu. Zítra se pustím do psaní. Váš Jiří.

29. září

8:48

Dík.

Přemýšlím, jak započítat do systému včerejší „střelbu“ kuličkovou pistolkou na pana prezidenta. Nejvíc se mi líbilo, jak ten „střelec“ klidně odcházel a jak se ochranka dívala jinam.

A taky uvažuji, jestli do textu knihy řadit i výmluvné aktuality.

E.

12:08

Vy ve svých textech vypouštíte obdivné a různě pokorné větičky, které se mě týkají, a já je zatím nevyškrtávám, počkám, až jak se vyznění textu bude vyvíjet. Ale nutíte mě přemýšlet o „dvojce“. (Kdo asi o nás pojem dvojky vyslovil poprvé? Možná já. Psala jsem panu Dvořákovi, že jsme dokonalá dvojka, vy kulháte na levou nohu, já v těch dnech kulhala na pravou.)

Kdykoli uvažuji o tom, jak a zda komentovat, co jste napsal, na co se Vás zeptat a jaký při tom volit tón, mám z Vás naprosto neznámý pocit. Jistěže Vás mám ráda, o tom nepochybuje, když Vás při tom pozoruji víc, než se mi to stává obvykle. Občas mě vychýlíte z vlastní představy, z toho, s čím se člověk podvědomě chce setkat; ale to

nijak neruší můj celkový pocit, ve kterém se dost výrazně ozývá ještě cosi jinak překvapivého.

Přemýšlím o různých lidech, taky jim píšu nebo píšu o nich, vím o nich dost na to, abych dokázala přesně rozpoznat, co z nich přijímám, o čem pochybuji, co mi vadí; chci říct, že je vnímám jaksi rozpolceně, rozčtvrceně, neúplně, po kouscích, v detailech, v poslušnosti obrazu. Jako složené a rozpojitelné: něco potlačím, něčeho si nevšímám, něco preferuji. Je to podobné tomu, jak koncipuji figury svých textů: tak, aby si je čtenář postupně objevoval.

Vás беру, pro mě zcela nečekaně, vcelku. Jako by Vás obklopovala ne snad jedna záře, jedna aura, ale jako byste byl, aspoň pro mě, nedělitelný. Jen ještě neznám všechny hrany, a vyplyne z toho ještě mnoho mých otázek. Nutíte mě přemýšlet, kdo jiný tak na mě působil, snad Milan Šimečka, ale to byl úplně jiný typ člověka. A vzácnost našeho – jak to říct? Vy jste psal o přátelství – je asi v tom, že, ačkoliv se lišíme, nedokážeme se navzájem odmítnout. To působí skoro tajemně, když z jiných informací vím, že dokážete být nesnesitelný.

Už jsem Vám napsala, že s Vámi mluvím jazykem svého otce. To je poklona, protože jinak tím jazykem jenom píšu. Znamená to mimo jiné, že se Vás dokážu optat na cokoli, možná Vás i naštvu, a vzácnost je to taky v tom, že stejnou možnost máte Vy; a když ji nevyužijete, použiji ji sama. A to nemluvím o tom, že v té „dvojce“ riskujeme oba.

Mluvíme a píšeme si spolu tak trochu, jako bychom psali divadelní hru. Cokoli za vtipnou repliku! Takový trochu umělý dialog hodně dovolí i omezí. Tak jako každá hra s pravidly. Hra na něco? To bych neřekla. Na někoho? To taky ne. Jen se prostě na scéně člověk chová trochu jinak než doma v kuchyni. Nebo v tramvaji. Nebo v čekárně u zubaře. Okázale? To ne. Jen si maličko víc troufá. Ve stylizaci. V upřímnosti. V bezbrannosti. V ochotě promluvit. Ono obřadnictví vzniklo možná proto, že jsme se nejdříve začali stýkat nad scénářem. A teď už se nemůžeme chovat jinak. Můj tatínek, člověk taky maličko obřadný, dokonce i ke své nezletilé dceři, by měl radost.

Tak. A teď mi povězte, co jsem to popsala. E.

Taky posílám esej Martina C. Putny, mohl by Vás zajímat.

29. září

14:55

Dobrý den.

Vaše dva poslední maily jsou podstatně složitější než ten předchozí. Jedním míříte na mou čtenářskou a analytickou poctivost (text pana Putny), druhým do mého nitra. To umíte velmi dokonale. Těžko se hledají slova tam, kde tak mnohé má podobu zcela neverbální, navíc zcela neuchopitelnou, neboť ne vždy rozumí člověk sám sobě. Ale tím se budu zabývat později.

Podivný „atentát“ na pana prezidenta je velmi složitě interpretovatelný, má několik náhledů:

a) Chování ochranky je zcela nepochopitelné. Ne v tom, že se atentátník mohl přiblížit v davu až na fyzický kontakt, ale v okamžiku, kdy bez jakéhokoli povšimnutí vytahoval zbraň. Pak údajně sedmkrát stiskl spoušť, což podle mých střeleckých zkušeností obnáší jistě víc než 10 vteřin. Pak zase klidně odešel. Jsou jen dvě možnosti:

– ochranka po létech služby zcela otupěla, zůstala mimo jakýkoli průběžný výcvik. Maně si vzpomínám na střelecký útok na prezidenta Reagana – útočník se rovněž dostal poměrně blízko, člen ochranky však v okamžiku výstřelů už letěl vzduchem a zalehl prezidenta vlastním tělem;

– ochranka je do imitace útoku předem zasvěcená; ví, že prezidentovi nic nehrozí, což je pro české poměry dost důležité – jedná se o předvolební provokaci.

b) Něco ta událost připomíná: „... na místě činu byl s nepoužitými podpalovači chycen nizozemský komunista Marius van der Lubbe... a Göring oznámil, že se jedná o signál ke komunistickému puči...“ Je

to možné? Určitě ano! Nasvědčuje tomu operetní aranžmá – pachatel jde nikým nezadržován na blízký roh a oznámí reportérům NOVY atd., že má sociální motiv, není politicky organizován, ale je komunista.

Následující kroky mohou být ad libitum nahnědlé až zcela hnědé, a pak si přijdou konečně na své milovníci Pinocheta. Mírumilovným komunistickým holubičkám, které se nedopouštějí žádných paličských proslovů (podívejte se občas na Haló noviny), to samozřejmě může u voličů uškodit.

Může se ale vyšetřováním Kubiceho StB najít i důležité spojení na nějakou militantní komunistickou buňku. Lze vyhlásit výjimečný stav a Kalouska jmenovat říšským protektorem z bruselské centrály (pak přestaneme dostávat důchod, odškodní se církev 300 miliardami a Bakala dostane za všechny újmy, kterým byl vystaven, zlatý poklad ČNB. To by se ale moc nenamlsal: ten přece už dávno zpronevěřil Tošovský, když řekl, že zlato nemá žádnou cenu, a poklad rozprodal za tehdejší směšné ceny).

c) Pan prezident se zachoval nesmírně statečně, což není interpretace, to je holý fakt. Že by byl do případného komplotu zasvěcen, zcela vylučuji. Ať je, jaký je, je to férový chlap.

d) Atentátník potřebuje psychiatrické vyšetření. Má dětskou duši a je třeba přidělit mu po léčbě opatrovníka. Podle toho, co jsem se o něm dočetl, je to málo pravděpodobné, ale možné:

– „... 26tiletý Vondrouš čin údajně spáchal ze zoufalství s úmyslem upozornit na současnou situaci v Česku. Bezkonfliktně se milý hoch Vondrouš jevil sousedům i spolupracovníkům.“

– „Dřel od rána do večera, a proto ho asi už štvalo, co se kolem děje, a na rozdíl od některých lidí, kteří práci neobětují zdaleka tolik jako on, je na tom stále bídně. Asi už nevěděl kudy kam a nakonec došlo k nějakému zkratu,“ shodli se lidé z okolí prezidentova střelce...

Výše uvedené legendy o prostém, milém, zoufalém člověku práce povážlivě narušuje informace, která se ocitla jaksi „pod poklopem“ zájmu editorů:

Prostý, zadlužený dělník Pavel Vondrouš zakládá ve Vídni (!!) s rakouským občanem Philippem Janýrem (synem známého zesnulého sociálního demokrata Přemysla Janýra, nositele jednoho z nejvyšších českých státních vyznamenání, kterým ho dekoroval prezident V. Havel) nadaci (!!), která má financovat propagaci Manifestu pozitivní demokracie...

Vzpomněl jsem si na román faktu Normana Mailera *An American Mystery* o Lee Harvey Oswaldovi, oficiálně jediném střelci na JFK. Román je plný podobných nevysvětlitelných a nikdy nevysvětlených událostí – Vondrouš je ovšem v této souvislosti fantasmagorickou parodií.

Jaký je Váš názor?

Váš Jiří

29. září

16:29

Jste nebezpečný muž. Ne tím, co si myslíte, ale že to klidně napíšete.

Ted' se opravdu nedočkavě těším, jak popíšete své přepadení. Představuji si, jestli se nemůže jednat ne o stejné lidi, ale dost možná (?) o podobné prostředí. Podobně zapšklé, podobně kriminální. Pokus vybavit si to se ale úporně vzpouzí: lze tu připustit jakoukoli podobnost, při rozdílu obou přepadení? Pana prezidenta kulička jen škrábla. Vy jste skoro umřel.

A pan prezident? Připouštíte, že Václav Klaus není tak bystrý jako Vy? Neurazilo ho, že na něj vyrukovali s pistolkou? A jestli, nedej bože, povýší ten drobný incident na atentát, nebude tím zas dělat naší malé republice ve velkém světě ostudu?

A pokud jde o říšský sněm, ten skutečně zapálili. Tím neříkám, že obdivuji hérostratovské činy. Jen mi přišlo směšné, že atentátník má vzhled policajta, a rozhodně ne obtížně se živícího ubožáka, že má i policajtský postoj, dává se fotografovat se založenýma svalnatýma rukama, a přišel – mezi slušně oblečené lidi! – ve vojenských maskáčích. To aby ho na první pohled ochranka rozpoznala?

Taky se mi líbilo, jak na NOVĚ případ rekonstruovali a vyšetřovali. Pěkně minutu po minutě, krok za krokem. Není nad snaživá média.

E.

P. S. Ještě k „dvojce“. Začínám jejímu tajemství rozumět i tak, že filmem o Husovi jsme spojeni osudověji než všemi svými manželstvími. Buď umělecky obstojíme, a s námi se prosadí objevenější obraz Husa, nebo umělecky prohrajeme, a Hus bude dál čekat na své pravdivější vyjádření. Skoro by mi ho bylo líto: jak tam bude na Staroměstském náměstí pateticky a osaměle stát a čekat, jestli zas někdo uspořádá demonstraci u jeho statue.

(Poznámka: Nejspíš už nebude stát na Staroměstském náměstí. Už se k tomu vyjadřovalo několik odborníků, že ta statue kompozičně na Staroměstské náměstí vůbec nezapadá. Je tam třeba obnovit známý morový sloup – Panna Maria Vítězící. Pro radost oněch sedmadvaceti českých pánů, kteří tam byli popraveni. Prý kdo ovládá minulost, ovládá i přítomnost a budoucnost. J. S.)

30. září

16:13

Potkala mne včera velmi nemilá věc, kterou musíte nutně do našich dialogů zakomponovat. Jeden známý z let dávno minulých mi poslal tiskovinu se srpem a kladivem ve hvězdě s názvem DIALOG číslo 288, ročník 23, „roční předplatné včetně poštovného 200 Kč“.

Je to černobíle regulérně tištěná čtyřstrana novinového formátu.

Čtení mne vyděsilo a následně deprimovalo – vedlo mne totiž k názoru, že současné sociální a politické poměry nelze radikálně kritizovat, dokud zde existuje strana s názvem komunistická, která má zastoupení v parlamentu a usiluje o moc.

Zběžně jsem kdesi před časem četl, že na posledním sjezdu KSČM zvítězilo pragmatické křídlo, vedené Filipem, nad fundamentalisty, kteří usilovali o jinou orientaci. Ví ale někdo, jak silný je doopravdy onen „fundamentalistický“ proud? Nehrozí pro futuro, že na nějakém příštím sjezdu se z minority stane majorita?

DIALOG existoval již v době, kdy jsem působil v roli předsedy. Tehdy jsem využil nedemokratické metody a zakázal jsem tuto tiskovinu prodávat v budově ÚV KSČM a ve všech budovách okresních výborů, a to pod trestem propuštění z pracovního poměru. DIALOG byl tehdy jedním z důvodů, proč jsem dospěl k přesvědčení, že je prioritou změna názvu strany. Tehdy jsem, vzpomínám si, v jednom projevu použil vzletné věty, že se na název „komunistická“ slétají jako do světla petrolejové lampy přízraky minulosti.

DIALOG nese dnes podtitul „komunistický list“. Autoři písíci pro uvedenou tiskovinu se v adoraci ideologie vrací nejen k Leninovi, ale bez skrupulí adorují i Stalina.

Komentář k roku 1968: „... Dnes víme, že nebýt vojenského zásahu pěti států Varšavské smlouvy, slavila by tato taktika (k „návratu do

Evropy“ a restauraci kapitalismu) vítězství už tehdy... Čtenářům DIALOGU netřeba vykazovat seznam všeho toho, co už kontrarevoluce způsobila...“

V dalším je kritizováno současné vedení KSČM a strana vyzývána, aby se „... zbavila těch, kdo ‚státotvorně kolaborují‘ s představiteli tohoto prohnílého systému... kteří se vracejí do dob utopického socialismu, který podrobili... drtivé kritice tvůrci vědeckého socialismu Marx a Engels, jejichž učení pro současnou epochu obhájil a tvořivě rozvinul V. I. Lenin a jeho věrný žák J. V. Stalin!“

Tak tohle se neodvážili přednášet ani na VUMLu v dobách tuhé normalizace (a to mně VUML připadal jako intelektuální dno). To je návrat do padesátých let.

Obsah však není jediným nemilým zjištěním, které jsem z DIALOGU vyčetl. V roli kritizovaných oportunistů v řadách KSČM se ocitají v textu lidé, které z doby před dvaceti lety pamatují jako zatvrzelé komunistické fundamentalisty. A teď nevím, zda se oni posunuli do myšlenkových pozic sociálního realismu a reflektovali nesmyslnost svých někdejších představ, nebo se stalinističtí fundamentalisté posunuli dále „doleva“ a pozice někdejších soupeřů jim dnes připadají jako trestuhodné.

A tak jsem si po přečtení časopisu říkal: lepší vláda defraudantů a kmotrů ODS a ekonomických diletantů v čele s Kalouskem, než „revoluční předvoj“. Myslím, moje milá paní Kantůrková, že bychom byli rukou společnou a nerozdílnou uvrženi do jednoho z prvních procesů s renegáty a zrádci.

A náhle se mi vybavila karikatura z ostravské *Naší pravdy* z roku 1993, kde jsem byl vyobrazen jako chlupatý satan s kopytem a ocasem, který vykřikuje nařizení, že se název strany musí změnit...

Váš Jiří

30. září

16:15

Já byla „odpadlíkem“, neřkuli „kontrarevolucionářem“, taky „ztroskotancem“ a „zaprodancem“; a neodsoudili mě na léta do vězení, jen protože se za nás postavilo vlivné světové veřejné mínění; a taky protože už by se v těch letech, zejména po polské Solidaritě, velkoryse a mnohačetně pojatý proces režimu nevyplatil. Pro dnešek pak nevidím reálnou sílu, které by se proces s renegáty podařilo zinscenovat. Užíváme si výhod demokracie. A já narážím spíš na útoky z druhé strany.

Ale chápu Váš úžas. Je svým způsobem pokračováním zápasu, který jste v komunistické straně prohrál.

A musím se omluvit. Já se Vás ptám na banalizaci zla a toužím si v odpovědi potvrdit, že stejná politická nemoc provází všechny režimy, možná naší nepovedeno demokracii ještě silněji než režim předchozí, a Vy objevíte skutečné zlo v čisté podobě pokoutního komunistického časopisu. (Je vůbec vydáváný podle tiskového zákona?)

Odvozuji z toho pro sebe jisté poučení a tichou sebezpytující výtku. Já Vám mohu klást intelektuálsky nezúčastněné otázky o banalizaci zla, já si mohu z minulého režimu dělat i legraci, prostě protože já měla v době převratu už dobojováno; kdežto Vy jste tenkrát do svého asi největšího veřejného boje právě vstupoval. A tiskovina, která se jako výsměch vynoří ze společenského kanálu, Vás rozjitří, kdežto já (protože mě pole Vašeho zápasu zajímá jen jako Vaše svědectví a literární vzpomínka), bych ji prostě vyhodila. Nanejvýš bych ji štítlivě zaregistrovala jako jeden z extrémů, rudého jako hnědého, a vrátila bych se k úvahám o nebezpečích reálných, například k vytrvalým a předstíraně středoproudým hlasům vlivných osob z doby normalizační.

Z toho vidíte, že nejsem tak chápavá, jak se zdám. A že osobní zkušenost nás modeluje víc, než si připouštíme. Takže jsem vděčná, že se Vám podařilo probrat mě ze svědecky povznesených úvah.

Nemyslím si ale, že protože nějaká myš řve, má utichnout radikální kritika poměrů. Myslím si naopak, že sociálně nešetrná a občas i hloupá politika dua Nečas–Kalousek provokuje přesně ty vyzývavé způsoby, které časopis používá. Mně to občas připadá jako spojitě nádoby. Kde vláda přitlačí, tam vznikne další důvod pro výtrysk žluči. A nebezpečné je, že by okolní lidé, vystavení Kalouskovu tlaku a donekonečna si osvěžující své špatné zkušenosti s kriminálním kapitalismem, mohli žluč vnímat jako budoucí cukr. A to ať zprava v odstínu hnědém, jak varuje Martin Putna, nebo zleva v odstínu rudém, jak jste to popsal Vy.

E. K.

1. října

05:45:33

Stále Vám mnohé zůstávám dlužen. Jak odpověď na ten těžký e-mail, tak popis své reakce na Chartu 77, tak vyprávění o atentátu. Píšu to teda jako román. Nevím, co si s tím počnete. J.

1. října

8:50

Děkuji.

Vycházejí mi strašlivé souvislosti. Já se Vás ptám, co byste Vy řekl o banalizaci zla, a Vy mi pošlete popis dojmu z tiskoviny, která provokuje zlo skutečné a naprosto nebanální. Vy mi píšete o aten-

tátu na sebe, když se v tisku a v televizích právě přetřásá „atentát“ pistolkou na pana prezidenta.

Když propuknou tyto souvislosti, já nevěřím na náhodu.

Loni v létě jsem začala psát vzpomínkovou knihu, téma mě donutilo sednout k počítači, dokud si ještě něco pamatuju; a během podzimu a zimy, uprostřed mého psaní, umřelo pět mně blízkých lidí, kteří tak nikoli mimoděk, ale zcela podle mého původního plánu vstoupili do mé knihy. V jednom případě to bylo dokonce tak, že právě když jsem se rozvyprávěla o jednom příteli, musela jsem do textu oznámit, že při operaci umřel. Těch pět smrtí v knize vytvořilo, čemu dramaturgové říkají dramatický oblouk. Zní to cynicky, ale mí mrtví přátelé skutečně usjednotili text knihy. Bylo mi, jako bych ji psala pro ně.

C. G. Jung tyto situace nazýval synchronicitou. Je to hromadění událostí, které nelze vysvětlit kauzalitou: sice se odehrávají ve stejné době, ale na různých místech a bez bezprostředního ovlivnění. Avšak protože se objevují současně a protože jsou si podobné, a taky protože jsou početné, i sám rozum je odmítá označit jen jako nahodilé. Kdyby zemřel jeden, dva, ale pět, a všichni, o kterých jsem chtěla psát?

„Používám,“ napsal Jung, „tento obecný pojem synchronicity ve speciálním smyslu časové koincidence dvou nebo více událostí souvisejících spolu nekauzálně, které mají stejný nebo podobný obsahový smysl.“

Svým jazykem bych to vyjádřila, že myšlenky nebo představy, podle Junga paralelní jevy, obcházejí světem; a moje myšlenka, nepochybně vzešlá z nevědomí, ona myšlenka napsat, co bych ještě chtěla zachovat, vplula do mého vědomého rozhodnutí, jako by tušila, že se v daném čase udá, co si zaslouží jako napsané zachovat.

Vy, přesvědčený zastánce a bezvýhradný vládce rozumu, se usmějete; ale ty souvislosti těžko popřete: že právě když Vy, mnou vyzvaný a trochu i donucený, tedy bez jakéhokoli svého předchozího záměru, vyprávíte o tom, jak Vás přepadl muž v masce veselého ta-

nečníka a skoro Vás zabil, na Václava Klause v těchže dnech vystřelil český pořízek z pistolky sedm kuliček jako v Sarajevu!

Vybízí ta souvislost snad k nějakému porovnání?

E. K.

1. října

05:45:33

Atentát na svobodu

Jaro 1992 – v salonku Savarinu jsme oficiálně založili volební koalici KSČM-DL pod názvem Levý blok. Předsedou malé Demokratické levice byl Lothar Indruch, podepsali jsme dohodu a předsedou koalice jsme zvolili prof. Ivana Svitáka. Prosadit tu myšlenku nebylo snadné. KSČM se musela zavázat koaličnímu partnerovi určitým počtem volitelných míst jak do Federálního shromáždění, tak do České národní rady. Rukou společnou a nerozdílnou se při jednání výkonného výboru a ústředního výboru vytvoření koalice bránili fundamentalisté i zástupci poslaneckého klubu v České národní radě. Na jedné straně byl manévr pochopen jako krok ke změně názvu strany, na straně druhé vznikly obavy, že radikální komunističtí voliči nebudou ochotni koalici přijmout a nižší počet hlasů bude znamenat menší počet mandátů, čímž se poslanci ČNR cítili ohrožení. Navíc do obou poslaneckých klubů měli vstoupit lidé, kteří nebyli členy KSČM, a jejich manipulovatelnost bude proto obtížnější.

Navzdory obavám ale volební výsledek Levého bloku v parlamentních volbách 1992 nebyl vůbec horší než v roce 1990. Do Federálního shromáždění byli zvoleni tři poslanci za Demokratickou levice, dva z menších stran, které nepatřily oficiálně do koalice (Levá alternativa), do České národní rady.

Úspěch byl ovšem relativní, protože ti, kteří měli ambice stát se poslanci a zdálo se jim, že členství v KSČM musí mít přednost před nějakou koalicí, mně to nezapomněli.

Všechny strany v době voleb již počítaly s rozdělením republiky a kandidáty, se kterými počítaly pro další období, nasadily do národních rad. Bylo samozřejmě jasné, že rozdělením patrně zaniknou mandáty poslanců Federálního shromáždění a někteří poslanci v pudu sebezáchovy proto navrhovali, abychom postupovali analogicky jako ostatní české i slovenské strany. Bylo ovšem nemožné zastávat veřejně pozici profederální a zároveň nasadit vedoucí představitele strany na kandidátky do Národní rady.

Po volbách vrcholila jednání představitelů politických stran o budoucí podobě Republiky. Vzpomínám si na celodenní jednání na zámku v Kroměříži, které svolal prezident Havel. Slovenské strany zastávaly maximálně pozici jakési budoucí konfederace, z českých stran přišel J. Lux s nesmyslným návrhem trojčlenné spolkové republiky (Čechy – Morava – Slovensko). Byl jsem jediný, kdo zastával myšlenku Federace – takový jsem měl mandát.

Od kroměřížského jednání jsem nabytý značný respekt vůči předsedovi ODS V. Klausovi. Na rozdíl od poněkud bezradného V. Havla jednal velmi racionálně a během hodiny obnažil na tabuli pozice slovenských i českých stran prostým výčtem kompetencí, které zástupci jednotlivých stran přiznávali národní vládě a které vládě zastřešující.

Inicioval jsem bilaterální schůzky s vedením stran na Slovensku. Především s KDH a HZDS. Pozice SDL, s níž jsme formálně tvořili koalici, byla jasná – P. Weiss pak v září 1992 slavnostně nesl na ustavující schůzi Ústavu Slovenské republiky, která znamenala deklaraci nezávislosti.

S jistou nostalgií jsem ve FS sledoval volbu prezidenta ČSFR. Pan Mečiar mně v osobním jednání řekl jasně – Havla poslanci HZDS volit nebudou. Chcete-li zvolit prezidenta, dohodněte se na nějakém univerzitním profesorovi, který by pro nás byl přijatelný.

Při zákazu majorizace ve Sněmovně národů bylo zřejmé, že V. Havla Federální shromáždění nezvolí a tím zanikne poslední možný svorník ČSFR. Poslanci za KSČM jako by si to neuvědomovali. Marně jsem ty rozumnější přemlouval, aby se pokusili uplatnit vliv na poslance SDL a sami aby hlasovali pro V. Havla. Myslím, že jsem byl nakonec z klubu jediný, kdo vhodil do volební urny V. Havlovi hlas.

Po dvou kolech neúspěšné volby V. Havel oznámil, že v dalších pokusech už kandidovat nehodlá. Napsal jsem mu tehdy otevřený dopis, v němž jsem ho žádal, aby zvážil svou ústavní odpovědnost – byl stále prezidentem ČSFR. V. Havel mne a předsedu klubu poslanců ve FS prof. J. Mečla pozval na Hrad, poděkoval za podporu a vysvětlil, že je přesvědčen, že další pokusy o volbu by prezidentskou funkci devalvovaly.

Otevřený dopis, v němž jsem vyjadřoval V. Havlovi podporu, nezbuzoval v KSČM žádné sympatie. Lidé, uzavření v myšlenkovém ghettu, nechápali, že Havel představoval na zlomu let 1989/90 umírněnou podobu nezvratitelného předání moci a nalezení konsenzu. Na rozdíl od jiných obsahově vyprázdněných frází heslo „*Nejsme jako oni*“ naplnil reálným obsahem.

Mé popularitě uvnitř strany nepříspěla ani společná tisková konference s předsedou KDH J. Čarnogurským. Fundamentalisté si neuvědomovali, že návštěva předsedy KDH v sídle KSČM znamená významný krok k prolomení izolační bariéry.

Neméně jsem byl kárán za pozvání osmašedesátníka dr. Jiřího Hájka, ministra zahraničí z roku 1968, na velký mítink na náměstí v Příbrami, který byl svolán pro vyjádření občanské podpory společnému státu.

Podzim 1992 – od září bylo v KSČM cítit extrémní růst napětí. Vznikla tzv. „platforma za socialismus“, v jejímž vedení byl někdejší ministr vnitra Obzina a několik dalších „provařených“ bývalých funkcionářů (už si nevzpomínám na jméno ženy, která byla prokazatelně spojená v padesátých letech v aparátu strany s kriminálními procesy). Paralelně působila jakási „marx-leninská platforma“, která vydávala

čtyřstránkové periodikum DIALOG (ejhle: déjà vu!!). V obou případech šlo o komunistické fundamentalisty – tehdy se ovšem ještě neodvážili deklarovat, že zločinec nebyl Stalin, ale Chruščov, když v roce 1956 vystoupil na sjezdu s kritikou zločinů stalinské éry (na rozdíl od současných článků v periodiku téhož jména).

Někdy v té době se ve sdělovacích prostředcích objevila zpráva, že byl do KSČM přijat základní organizací v Praze 2 bývalý vedoucí tajemník pražské organizace Štěpán. Byl to zřejmý signál, že bývalým aparátníkům otrnulo a chtějí svůj podíl na moci. Jako by si neuvědomovali, že tím KSČM jako politickou alternativu posílají ke dnu.

Po zkušenostech z roku 1970 a období normalizace byl ze stanov vyškrtnut institut vyloučení. Členské otázky byly ponechány zcela v rukou základních organizací. Zpětný proces jsem ovšem nechtěl připustit a na jednání ústředního výboru jsem členství M. Štěpána spojil s mým setrváním ve funkci předsedy. Ústřední výbor nakonec přijal velkou většinou hlasů usnesení, že M. Štěpána nepovažuje za člena KSČM, a vyzval základní organizace, které by chtěly přijímat zpět někdejší vrcholové funkcionáře, aby si založily vlastní stranu (což se nakonec stalo a M. Štěpán byl několik let jejím předsedou; možná je doposud).

Na druhém pólu vznikla frakce bývalých svazáků, kteří očekávali, že v zákrytu za V. Mohoritou povedou KSČM k novým zítřkům – nepamatují se už, jak se platforma jmenovala, ale sdružovala Mohoritu, nejdéle působícího poslance v ČNR, Krause (po revoluci byl jistou dobu místopředsedou ČNR a pak proslul kakaovou aférou), Adámka, Šloufa, Frkala, Janstu a několik dalších. Usilovně se dožadovali zastoupení ve výkonném a ústředním výboru a pod několika různými záminkami navrhovali mé odvolání z funkce předsedy.

Většinou následně z KSČM odešli a své podnikatelské projekty realizovali v ČSSD. Myslím, že mi nikdy neodpustili, že jsem po nástupu do funkce předsedy nechal provést bleskovou inventuru, včetně inventury účtů (objevila se řada s.r.o., kterým předcházející

vedení půjčovalo od pěti do deseti milionů – všechny, kdo nespláceli, jsem nechal žalovat a vedoucímu ekonomického oddělení jsem pohrozil trestním oznámením pro zpronevěru; nějaké peníze vydoloval zpátky, pak jsem ho z aparátu vyhodil). Měli plná ústa „moderní levice“, ale zůstávaly za nimi jen díry ve stranických účtech, z nichž prýštily peníze do spřízněných firem a firmiček. KSČM pak musela do koruny všechno „vrátit lidu“, jak se psalo v zákoně. Včetně těch nenávratně zpronevěřených finančních prostředků.

Na 12. a 13. prosince 1992 byl svolán II. sjezd KSČM. Zdálo se mi, že je to pro mne poslední šance dokončit přeměnu volební koalice KSČM-DL v politické hnutí Levý blok. Podnikl jsem k tomu cíli všechno, co jsem uměl. Odmítl jsem předložit výkonnému a ústřednímu výboru projev, který jsem si na sjezd chystal (bývalo zvykem, že vrcholné orgány strany dostaly projev předsedy před sjezdem k vyjádření). Na obsahu pracovali se mnou jen tři lidé, kterým jsem plně důvěřoval. Text jsme zpracovávali na počítači, který byl oddělený od vnitřní sítě. Pracovníci, kteří zodpovídali za bezpečnost mého sekretariátu ve IV. patře, zaznamenali nejprve průniky do počítačů, které byly zapojené v síti, později dvakrát porušení bezpečnostních opatření na vnitřních spojovacích dveřích.

Jediný člověk, který znal celý obsah připravovaného vystoupení, byl prof. Ivan Sviták, který mi poskytl řadu velmi podstatných inspiračních myšlenek.

Rámcově znali zaměření předsedové poslaneckých klubů prof. J. Mečl a J. Ortman a místopředseda KSČM M. Grebeníček. Vycházel jsem z toho, že delegáty sjezdu může v některých klíčových otázkách přesvědčit pouze jednotné vystoupení představitelů poslaneckých klubů a místopředsedy, který měl značný vliv především na jižní Moravě.

Objel jsem bezpočet okresních konferencí, na kterých jsem především podporoval (v řadě případů zcela bez úspěchu) kandidáty sjezdu, o nichž jsem si myslel, že změny podpoří. Vyhlídky na úspěch

jsem hodnotil velmi střízlivě a v okruhu blízkých spolupracovníků bylo známo, že jsem rozhodnut v případě neúspěchu politiku opustit.

Situaci komplikovala nová vlna antikomunistických vystoupení na politické scéně, která zatlačovala členy do obranných postojů a utvrzovala je v psychologii ghetta. Hysterie byla, domnívám se, výrazem frustrace z dělení Republiky a neméně ventilací napětí z prvních signálů, že procesu privatizace zneužívá skupina vyvolených k obohacení, které později začalo připomínat pobělohorské loupeživé nájezdy.

Na Mikuláše jsem byl v odpoledních hodinách na obvodní konferenci v Nymburce. Z auta jsem vystoupil před naším domem asi v sedm hodin. Žena připravovala na oslavu chlebičky s krabí pomazánkou a otevřeli jsme si láhev vodky, kterou jsme ředili džusem. Dcery byly už veliké (18 a 17), takže mikulášský večer mohl proběhnout v civilní rodinné atmosféře.

Kolem osmé hodiny někdo zvonil. Vyhlédl jsem z okna. Za plotem stál nějaký muž, mával papírem a řekl: telegram. To bylo v té době obvyklé. Byl jsem členem předsednictva Federálního shromáždění a urgentní schůze se svolávaly často telegramem.

Vyšel jsem před dům, který oddělovala od plotu přibližně třímetrová předzahrádka. Za brankou ale nosič telegramu nestál. Ani na zavolání se neozval. Byl jsem stejně bezstarostný jako o sedmdesát let dříve ministr Alois Rašín – několik týdnů před atentátem ho varoval policejní rada Bienert a chtěl mu přidělit ochranku. Rašín to odmítl. Já jsem se někdy v půlce listopadu potkal s policistou z útvaru Ochrany ústavních činitelů – kdysi mi na Barrandově zahrál dvě epizodní role; chtěl být hercem–kaskadérem. Říkal mi, abych nepřecházel tak neopatrně dálnici z budovy Federálního shromáždění do ulice Politických vězňů, což jsem měl ve zvyku. Smál jsem se. Přece mě nikdo nepřejede! Také říkal, že zaslechl, že na základě informací FBIS měli dostat pokyn, aby zajistili mou bezpečnost při cestě na konferenci do Ostravy a pak ještě do Ústí nad Labem.

Toho mikulášského večera jsem se domníval, že pošťák popošel mezitím třeba k sousedům. Otevřel jsem branku a chystal se vyhlédnout na ulici. Byl schovaný za sloupkem. Najednou se na mě řítila maska (prý se jí říkalo v obchodech „maska veselého tanečníka“). Co mi mohlo běžet hlavou, netuším. Snad, že je to žert některého spolupracovníka a že se za ním objeví Mikuláš a anděl. Zůstalo u veselého tanečníka. Jediné, co si pamatuji zcela spolehlivě, byla ruka s nožem, která mi mířila na krk. Věděl jsem, že poranění krční tepny je fatální, a nenapadlo mě nic chytřejšího než chytit nůž levou rukou. Proč ne pravou? Nevím.

Nůž byl oboustranně broušený, zařízl se mi do prostředníčku a do dlaně v místech mezi palcem a ukazovákem.

Nečekaný prudký útok jsem tak strhl ze směru na krk do oblasti žeber. Že by bodná rána bolela, si nepamatuji. Veselý tanečník se s tím ale nespokojil. Jak se proti mně vrhl celým tělem, srazil mě mezi plot sousedů a popelnici. V jaké fázi mi zasadil druhou ránu do břicha, to si nevybavuji.

Dcera Jarmila věděla, že jsem venku jen v košili, a asi na pokyn manželky vyšla na chodbu, aby mě zahrnala se obléct. Pootevřenými dveřmi viděla zápas na předzahrádce. Proč jsem nevolal pomoc? Proč jsem nevydal ani hlásek? Netuším. Jarmila byla první rok na medicíně, učila se na zkoušku a byla už jen v noční košili. Vyrasila ven, chytla útočníka, který na mě ležel, za vlasy a začala strašlivě křičet. Veselý tanečník nebyl žádný troškař, bylo mu zřejmě jedno, jestli s předsedou komunistů zabije osmnáctileté děvče. Ohnal se po ní nožem.

Ale to už se vyřítila z domu i manželka. Ze zoufalého křiku dcery správně usoudila, že bude potřebovat nějakou zbraň a vzala ze stolu první, co jí přišlo do ruky – byla to láhev se zbytkem vodky. Okamžik, kdy udeřila útočníka do hlavy, si vybavuji jak ve zpomaleném filmu. Proti oranžové pouliční výbojce jsem viděl desítky skleněných střípků, rozzářily se jak Perseidy. Útočník nelenil a utekl.

Ty dvě statečné holky mi bezpochyby zachránily život. A já jsem si dlouho pokoušel představit, zda bych se v podobné situaci choval stejně...

Byl jsem v šoku a vůbec mě nenapadlo, že jsem nějak vážně zraněný. Jarmila krvácela na pravém boku, kde ji útočník zasáhl, když se po ní ohnal. Prořízlá zkrvavená noční košile mne rozklepala. Vzal jsem si pětimiligramový diazepam a udílel jsem ženě pokyny – zavolat policii, ČTK, mého tajemníka z ÚV.

Žena měla všech pět pohromadě a zavolala nejprve záchranku. Při telefonování mě opakovaně vybízela, abych si sedl. Věděl jsem, že mi po těle nějak teče krev a vzal jsem si z koupelny dva ručníky – jeden na srdeční krajinu, druhý na břicho. Pak jsem stál mezi dveřmi obývacího pokoje a opíral se o futro. Nechtěl jsem zašpinit sedací soupravu ani koberec.

Pak mám chvíli okno. Ležím v předsíni na zemi, nade mnou muži v oranžových overalech. Napíchl žílu infuzí. Pak na nosítka a do sanitky.

Sousedka, která se vyšla podívat, co se u nás stalo, později vyprávěla, jak za mnou zavřeli dvířka sanitky a jeden z nich řekl: Toho asi nedovezeme.

Na cestu do Vinohradské nemocnice mám zase okno. Zářivky na stropě, sestra stříhá nůžkami mou oblíbenou košili. Já si to svlíknou, povídám. Ležte! Lékař byl kategorický. Jednal pomalu, rozvážně, přesně jak mi kdysi říkal pan docent Beneš, když mi dělal poradce u filmu *Skalpel, prosím: Jen neukazujte, jak lékaři běhají k pacientům, jak je to ve filmech zvykem! Když poběžím, nanejvýš zakopnu, zlomím si ruku a pacient umře...*

Když byla košile rozstrížená a objevil se hrudník, viděl jsem pulzující fontánku. *To bude nějaká větší céva, vidíte?* O chvíli později jsem měl na docenta pěkný vztek, když mi odpověděl: *No, doufejme, že to není horší...* Bylo mi jasné, že tím míní zásah do srdce. To už jsem ale usínal, jak mi pouštěli do žíly narkózu. Před pádem

do hlubiny nevědomí jsem si vzpomněl na císařovnu Sisi, kterou atentátník zasáhl do srdce pilníkem.

Uplynuly hodiny, minuty? Lehátko se mnou vjíždělo do tunelu počítačového tomografu. Déjà vu. V tom tunelu jsem kdysi filmoval malého hrdinu filmu *Skalpel, prosím* podle románu Valji Stýblové. Cílový kříž červených paprsků mu běžel po těle a po hlavičce...

Pan docent byl trochu ustaraný. *Byla to opravdu jen céva, měl jste štěstí... Jenže někde vevnitř nám pořád krvácíte. Budeme vás muset operovat ještě jednou.* Zmohl jsem se na zcela dementní větu: *To teda nemám radost...* Pan docent mi to o dva dny později vykládal a už se smál.

Nejhorší byl pobyt na ARO. Tam na mne doléhaly Erinye zejména v nočních hodinách, kdy se prostorem rozléhal přístroj umělé ventilace a na nějakém lůžku někdo sténal. Jak jsem Vám již psal, vůbec nemám noc v lásce – tedy noc a spánek. Daleko lépe se mi spí během dne. Pronásledovaly mne různé halucinační stavy, patrně i vlivem medikace – vytahal jsem si ze žil jehly infuze a transfuze a chtěl jsem odejít.

Píšu-li občas o ghettoidní uzavřenosti KSČM, období po atentátu je pro to dobrým příkladem. Někteří spolupracovníci naléhali na mou manželku, aby si vyžádala spolehlivého lékaře, člena strany, který by dohlížel, zda jsem dobře léčen. Zkrátka vzpomínka na stalinskou paranoiu „spiknutí bílých pláštů“ byla stále živá. Ze zranění jsem se naštěstí rychle vylízal (největší obavy měli lékaři z infekce jater, která mi po bodné ráně museli sešívát).

Případ dostal na starost mladý kriminalista, patrně z oddělení vražd. Jmenoval se Soukup, byl myslím majorem. Čas od času se nás přišel zase na něco zeptat, až se jednoho dne zcela odmlčel. Prý zahynul při cestě na chalupu při automobilové nehodě.

Kdo by se chtěl zabývat rozvíjením „spiklenecké teorie“, má námet, kauzálních souvislostí je víc než dost. Pachatel, ani jeho motiv, nebyly nikdy vyšetřeny. Na počátku byl několik dní vazebně stíhán mladý anarchista. Museli ho rychle propustit. Nic mu nedokázali.

Po několika měsících jsem ho potkal na Smetanově nábřeží (znal jsem ho z anarchistického časopisu A-kontra). Podal jsem mu ruku, jeho byla vlhká a měkká. Ptal jsem se, jak se mu daří. Vykládal, jak studuje na Filozofické fakultě. Byl to on? Nevím. Rozumný motiv k pokusu o vraždu rozhodně neměl. Ale co je rozumné?

Kladenský II. sjezd KSČM splnil nejhorší očekávání – v duchu toho, co jsme si dohodli, vystoupil pouze prof. J. Mečl, který vzápětí sklidil nevybíravou reakci komsomolské delegátky. Předseda poslanec-kého klubu v ČNR J. Ortman se konfliktním otázkám vyhnul (vůči prof. J. Mečlovi trpěl komplexem a svou animozitu nijak netajil; navíc měl ambice stát se místo mne předsedou – na následujícím sjezdu posléze neúspěšně kandidoval). M. Grebeníček si připravoval pozici na převzetí předsednické funkce, do které byl o šest měsíců později také zvolen.

Kamarád Pavel Dostál sjezd v tisku komentoval: *„Křídlo liberální, které považuji za sociálně demokratické, představované Josefem Mečlem, Zdeňkem Masopustem a samozřejmě předsedou Jiřím Svobodou, je v menšině. Transformace komunistické strany na stranu nekomunistické levice je zřejmě nemožná...“*

Komunistická levice. Nekomunistická levice. Jen pojmy. TGM to uměl vyjádřit lapidárně: *„Nebát se a nekrást!“*

Nemohu ale opomenout pointu, která je docela nepolitická a která bezpochyby osvětlí mé povahové rysy, jež jsou obecně zavrženíhodné. Patnáct let po atentátu jsem se ve dvašedesáti zamiloval a opustil jsem ženu, se kterou mám dvě dcery a která mi spolu s jednou z nich na Mikuláše 1992 zachránila život.

Polehčující okolnosti nehledám. Patří to k mé sebestřednosti, k mému sobectví. Je-li peklo, milá paní Kantůrková, určitě tam skončím. Ale dokud jsem živ, jsem šťastně živ, velmi šťastně živ. Tomu šťastnému životu jsem obětoval poraněného člověka, ženu, která se mnou sdílela dobré i zlé skoro celých třicet pět let. Proč se to stalo? Kvůli sexu? No ano, jistě! I kvůli sexu. Sex je nádherný a tajemný,

vrchol slasti, která ještě dlouhé minuty přetrvává. Ale patří k tomu i něha, náhlý nečekaný dotek. V noci se vzbudím a Marča natáhne ruku a položí ji na tu mou. Někdy mi najednou položí hlavu na rameno. Když něco vaří nebo krájí cibuli, ve mně z tajemných příčin zaťuká na dveře touha. Proč se to stalo? Najednou jsem pocítil neodbytnou touhu začít z gruntu znova. Nevzít si pantofle a župan. Většinu života jsem velmi šťastný člověk.

Pokračování zítra.

(Pozn.: omlouvám se, že vstupuji do Vašeho textu. Jednak nechci, abyste budil dojem, že píšete dějiny komunistické strany; co jste napsal, je popis okolností Vaší činnosti v ní. A jednak si neodpustím poznamenat, že asi máte důvod vložit vylíčení onoho ryze osobního incidentu, při němž jste téměř přišel o život, do vylíčení obecnějších událostí uvnitř komunistické strany. Když jste to psal, mohl jste si uvědomovat, že maně vytváříte jejich provázanost.

Nechci se dopouštět levných kombinací, jen mi moje novinářská posedlost vnucuje hledat souvislosti, kde se nabízejí. A taky mi naskakuje vzpomínka, že se nikdy nenalezl pachatel toho přepadení a že stopy, které možná u Vašich vrátek útočnick zanechal, záhy zničily nohy, boty i ruce různých skupin, policejních i jiných, které se na místo rychle dostavily. A úvaha se může rozběhnout na různé strany.

Za sebe si pamatuji, jak jsem zuřila. Že se něco tak odpudivého vůbec mohlo stát; že jen těžko jde o nějakou soukromou mstu, i když veselý tanečník vypadal jako amatér; že existuje násilnické podhoubí, které, ať z jakýchkoli důvodů, touží ničit své antipody fyzicky; že by atentát na Vás mohl kompromitovat nový režim a že jsme proti podobným skutkům, neslučitelným se slušnou společností, vlastně bezmocní, protože ony „temné síly“, jak se tenkrát říkalo, se mohly rekrutovat odkudkoli. Zprava, zleva, zezadu, zpředu, z minulosti, z přítomnosti.

Podobně nevysvětlené zůstalo i pár let nato přepadení Pavla Dostála, tenkrát poslance, na malostranské ulici. Útočnick ho pořežal ve tváři. E. K.)

Snažil jsem se popsat vypjaté situace podzimu 1992, v jejichž kontextu se to stalo. Chápu, kam míříte. Ale kdyby útočníkem byl nějaký představitel extrémních proudů v KSČM, určitě by ho policie, pravicoví politici i média s velkým gustem postavili na pranýř. To je zcela nepravděpodobná varianta. Atentát se prostě nevyšetřil a neobjevil se ani žádný Lee Oswald.

Vůli k životu jsem měl velkou, vždyť Vám to píšu, jak rád jsem na světě. Zmátořil jsem se natolik rychle, že jsem koncem ledna už mohl cestovat na velký aktiv KSČM do ostravské haly Tatran. Důstojník z ochrany ústavních činitelů, který mne doprovázel, mi pořádně vnucoval neprůstřelnou vestu. Byla to skořepina, jak brnění. Rozhodně jsem to odmítl. Měl jsem připravený půlhodinový projev. Když jsem se dostal k hodnocení sjezdu a řekl jsem otevřeně, že musíme znovu otevřít otázku názvu strany, hala se roztleskala a pět minut skandovala „*At' žije KSČ*“. Pavel Dostál měl pravdu.

Následujícího půl roku jsem pořádně přitlačil na pilu, už nebylo jak a kam taktizovat. Vynutil jsem si svolání mimořádného sjezdu na červen 1993. Bylo to zcela zbytečné, ale nechtěl jsem jen tak snadno odejít. Psal jsem v té době hodně článků, v nichž jsem vysvětloval, že se KSČM nezbaví neustálých rekriminací minulosti, nedá-li jasně najevo přerušování kontinuity s předlistopadovou stranou. Všichni, kdo to tehdy nepochopili, nesou odpovědnost za dalších dvacet let vývoje nejen ve straně, ale především ve společnosti.

ČSSD následně přijala tzv. „bohumínské unesení“, které dodnes blokuje možnou levicovou koalici na celostátní úrovni. Důsledkem byla opoziční smlouva a faktická nemožnost sestavit jinou než maximálně středolevou koalici, která vznikla v době, kdy byl premiérem Jiří Paroubek. Jakmile zveřejnil, že chce po parlamentních volbách vytvořit levicovou koalici, získá-li nadpoloviční většinu, třeba s „Martány“, byl na hřiště vyslán k maření voleb Kubice, muž podnes na jedno použití. Paroubek pak svou představu prohrál, poslanci ČSSD Melčák a Pohanka se nechali koupit, jeden má ze svého hla-

sování výsluhu v podobě domku, který si pořídil za nedoložitelné miliony, druhý byl rychle zproštěn trestního stíhání pro podezření z malverzací.

Téměř třicet poslanců KSČM za těch dvacet let sice vždy zásadově hlasuje – kdyby nehlasovali, mělo by to z valné míry úplně stejný výsledek.

Ten film měl na začátku možná hezký scénář, realizace se mi nepovedla. Tři dny před mimořádným sjezdem jsem rezignoval na všechny funkce a vystoupil jsem z KSČM.

Své ambice ale prohráli i poslanci ČNR v čele s Jardou Ortmanem – ani on, ani Marie Stiborová nebyli zvoleni. Před volbou ještě stačili nepodpořit prof. J. Mečla a řadu dalších delegátů, kteří deklarovali odchod z KSČM a vytvoření Strany demokratického socialismu. Až následně se rozhodli uchopit po sjezdu již volný úspěšný název Levý blok. Vyinkasovali tuším asi třicet milionů za vytvoření poslaneckého klubu, který v době voleb vůbec neexistoval (ten zcela zjevně neústavní trik se v poměrech Parlamentu ČR stal tradicí). V následujících parlamentních volbách nezískali ani 1 % a v politice skončili.

(Pozn.: co na to říct? Že jste se pustil do bláhového boje? Že jste si tím bojem získal čestné místo mezi demokratickými politiky? Že se má (nebo naopak nemá) vstupovat do bojů předem prohraných? A kde je psáno, že jsou prohrané? Už to, že se cosi stalo, má svou platnost. I myšlenka jen vyslovená nepřestává být myšlenkou. A vyslovená se stává činem.

A není někde taky psáno, milý pane Jiří, že vývoj oné strany byl dán už předem oněmi sametovými dohodami? Možná to právě Vaše přímočará povaha neodhadla.

A slyšela jsem i nepěknou úvahu, že si Vás v onom prvopočátku vybrali, protože jste měl normalizací neposkvěrnou pověst, za niž by se mohla strana skrýt. Nedovedu posoudit, jestli se takové chytrolínství podobá komunistické straně, ale Vám bych rozhodně nepřičítala naivitu tak velkou. A taky, myslím si, byste úskok vzápětí prohlédl.

A otázka nakonec: má se vůbec umělecky založený člověk, tedy neschopný, pokud je to skutečně umělec, zásadnějšího kompromisu, věnovat politice? Co Vás tak mohlo přitahovat, když vůli k moci, tedy i schopnost vyhovět té rozhodné chvíli, jste neměl?

Abych si uchovala onu vepředu zmíněnou kantorskou tvář, přestože jako spisovatelka vím, že se to v textu stát nemá, napíšu cosi jako své poučení: je ve prospěch nás všech, když se i v Čechách objeví někdo podobný donu Quijotovi. Jednoho dřevěného bláhového rytíře jsem si přivezla ze Španělska, z kraje la Mancha, vyřezávají je tam a prodávají masově, mohu Vám ho darovat. Je pěkně vzpřímený, pod levou paží drží helmu, pravou rukou se opírá o meč. On, helma i meč jsou z jednoho kusu dřeva. Soška je tak křehká, až se zdá být nevěrohodná. Jako sám don Quijote. Sanchu si Španělé v kraji la Mancha nevyřezávají. Zato my se pyšníme a v celém světě jsme ztotožňováni se Švejkem.

Za cosi jsem ale hodně vděčná: že jste popsal, co jste popsát chtěl. A co patrně uděláte jako jediný z těch všech zasvěcených; nejen protože ty informace máte, ale taky, že se nebojíte se o ně podělit. E.)

4. října

11:52

Otázka:

Vaše filmy se rozpadají do dvou tematických skupin. Vedle klasického žánru vyprávěného příběhu, většinou společensky nebo historicky zařazeného, točíte s jistou oblibou krimi. Nezaujalo Vás krimi-téma po tom, když se o atentátu na Vás nic nevyšetřilo? A nepůsobí v tom výběru i jistá politická zkušenost a znalosti?

Ptám se proto, že obě krajiny Vašich filmových vyprávění jsou si dost vzdálené. A taky proto, že by mi to možná vyjasnilo, jak se ve Vás mísí politik s umělcem. Svědčilo by to o značné šíři osobnosti,

nezdá se Vám? A taky možná o tom, proč Vás politika vypudila ze své zahrádky.

E. K.

3. října

13:40

Ještě k tomu prezidentskému „atentátu“. Neumím si to moc vysvětlit – cui prodest? Asi máte pravdu.

Policejní ochránci prezidenta, kteří byli během pátečního útoku v Chrastavě hlavě státu nejbližší, prokazatelně viděli útočníka i zbraň. Ale místo toho, aby nasadili svůj život a prezidenta chránili, pokračovali v chůzi. Padá tak jedna z verzí, že prezidentovi bodyguardi včas nereagovali, protože si ničeho zpočátku nevšimli.

Závěry o fatálním selhání prezidentových bodyguardů vyplývají i z dosud utajované zprávy pracovní skupiny, kterou bezprostředně po útoku nechal zřídit policejní prezident Martin Červíček.

Materiál detailně popisuje role a zejména pak reakce jednotlivých bodyguardů na útok. Podle něj nejužší ochranu Klause tvořilo v Chrastavě šest policistů, přičemž v jeho bezprostřední blízkosti se pohybovali čtyři z nich. Dva šli v jedné linii před prezidentem a dva za ním.

Ten, který šel ze čtveřice ochránců jako první, útok podle všeho nemohl vidět.

Druhý v pořadí už o něm věděl, ale nic neudělal.

„Z jeho reakce je patrné, že zaregistroval výstřely, viděl pachatele i zbraň. V první moment se začal vracet zpět k pachateli, ale vzápětí svou akci přerušil, otočil se k pachateli zády a pokračoval v původním směru pohybu. V daný okamžik byl pachateli nejbližší, měl pokračovat v počaté akci a bezprostředně útočníka eliminovat,“ popisuje

selhání elitního strážce závěrečná zpráva skupiny, kterou vedl náměstek policejního prezidenta Tomáš Kužel.

Podle ní ale pochybil i osobní strážce prezidenta, který byl zároveň velitelem operace, a to i přesto, že byl v kritický moment za hlavou státu, a měl tak ztížený výhled. *„Z televizních záběrů i z jeho vyjádření je však zřejmé, že zaregistroval útok i zbraň, ale na bezprostřední útok nereagoval,“* píše se v interním dokumentu.

Čtvrtý z policistů byl podle zprávy více než tři metry daleko, a incident tak nemohl vidět.

„Ochranný tým nerespektoval taktické rozmístění v okolí chráněné osoby, a nemohl tedy efektivně pokrýt celý prostor v okolí chráněné osoby. Poměrně kritická se jeví vzdálenost mezi členy ochranného týmu – jednotliví ochránci byli od sebe vzdáleni natolik, že bylo možné proniknout bez jakékoli kontroly do bezprostřední blízkosti chráněné osoby,“ konstatuje závěrečná zpráva.

Popisem laxnosti ochránců směrem k útočníkovi ale výčet chyb nekončí.

„Po útoku samém měli členové týmu, dle svého postavení, útočníka eliminovat, zadržet a chráněnou osobu krýt od útoku a vzdálit z místa incidentu na bezpečné místo. Nedalo se vyloučit, že uvedený incident mohl být jen zástěrkou k odvedení pozornosti ochranného týmu k provedení účinnějšího útoku na chráněnou osobu,“ uvádí dokument.

Zda šlo o kázeňský prohřešek, nebo přímo o trestný čin, v současné době posuzuje Generální inspekce bezpečnostních sborů. Kvůli incidentu už rezignoval šéf prezidentovy ochranky. On sám v Chrastavě nebyl.

Vysvětlí se to celé někdy lépe než to, že mne chtěl někdo zapíchnout?

Váš Jiří

5. října

10:39

Reakcí je víc, než si událost zaslouhuje. Jsou posměšné, výhrůžné, směšné, psychoterapeutické, domácí i zahraniční. Mě zaujalo, že pan prezident nazval incident, který z naší republiky dělá podle Michala Klímy Kocourkov, atentátem. To bych od něj nečekala.

Ale uvažujme jinak. Například tak, že si události seřadíme do časové posloupnosti a budeme s nimi pracovat, jako bychom psali scénář. Vy přece máte v oblibě krimi, ne? A tohle je správná česká detektivka. Tak přesně pro Jaroslava Marvana.

Čtvrtek 27. září. V příloze Práva Salonu vychází výňatek z ještě nevydaného románu Michala Viewegha, který sám autor nazval „Supertajnou knihou“. Je to vyprávění mladinkého gaye Lennyho o tom, jak ho Největší Čech nejdřív v Průhonicích „přefiknul,“ pak vzal s sebou na cestu do Argentiny a Chile a nakonec ho podaroval krásně zdobeným plnicím perem.

Tyto texty připravovaných románů nebo psané pouze pro Salon jsou na místě komentovány, Markéta Pilátová nazvala Vieweghův úryvek „skvostem“.

Výňatek vzbudí rozruch, je správně bulvární i vhodně načaso- vaný. O pár dní později, po atentátu, se sám Václav Klaus ohradí proti „pisálkům“, kteří rozdmýchávají neklid, Milan Knížák napíše rozhořčený komentář o prošpikování knihy sprostými urážkami hlavy státu. A pozorností zahrnutý Viewegh si v několika novinových rozhovorech vyhrazuje právo spisovatele na to, napsat satiru.

Textem a záštiplností vůči hlavě státu by Viewegh rozhodně aspiroval na jednu z osob scénáře. Možná hlavní, pro niž by sekundoval nenáviděný Velký Čech.

Pro mě, kdybych byla scenáristou, by „nejčtenějšího z českých spisovatelů“ charakterizovalo zejména to, že ukradl nápad s „tajnou knihou“ paní Ireně Obermannové; která, na rozdíl od něj, si text „Tajné knihy“ o milostné epizodě s jiným Největším Čechem skutečně prožila. Nevím, co se bude dál dít ve skutečnosti, ve filmu by ho spisovatelka mohla žalovat pro porušení autorských práv.

Pátek 28. září. Dopoledne se prezident v plné státnické a církevní parádě zúčastní poutě a oslav národního světce a strážce české státnosti sv. Václava ve Staré Boleslavi; pronese tu národně laděný projev, že se Evropa omezováním demokracie a volného trhu propadá do krize; a nechá se, sám Václav a sám hlava státu, vyfotografovat s Václavovou lebkou a svatováclavskou korunou. Snímek to je památeční, protože napřesrok už prezidentem nebude.

Odpoledne pak, onoho památného a uctívaného 28. září!, napadne prezidenta v Chrastavě na Liberecku při otevírání mostu kuličkovou pistolkou sedmi výstřely 26letý dělník Pavel Vondrouš z Liberce...

Užaslému divákovi filmu útočník v maskáčích předvede nevídanou scénu: nejen se neplíží, nejen nemá komplice, nejen se neskrývá v davu, ale přiblíží se až na dotek k hlavě státu a sedmkrát vystřelí; a aby divák nevyšel z údivu, i volně odejde a za rohem si pak stačí zapálit cigaretu a dát televizím rozhovor.

Ve scénáři by to byla neopominutelná, maximálně druhá, minimálně třetí postava, zosobňující hlavní zápletku detektivního děje: cui bono; a scenárista by musel vystopovat i její zázemí a původ. Složitě by bylo dramaticky vyřešit, jak se z napětí při atentátu stane údiv.

Sobota 29. září. Noviny mají podrobné zprávy o útoku, doprovázené usvědčujícími fotografiemi, že ochranka absolutně selhala. Taky zveřejní tváře ochranářů, dokonce je označí kruhy. Pro práci v tajné službě je tím zcela znehodnotí.

Na velitelství policie, ale i ve vládě vzniká rozruch. Někdo prezidenta obdivuje, někdo se usmívá pod fousy. Nezanedbatelné jsou i zahraniční ohlasy.

Kromě tohoto vzrušeného denního zpravodajství vycházejí v Lidových novinách dva velké materiály.

V příloze Orientace je to velký esej *Svatý Václave, vyžeň fašisty!*, ve kterém Martin C. Putna mapuje v historii republiky prolínání katolického fundamentalismu, nacionalismu a politické frustrace, několikrát ústící v autoritářské režimy.

Putna se zejména ohrazuje proti „autoritářskému katolizujícímu nacionalismu“, který nazve, na rozdíl od kleronacionalismu, názvu použitým Václavem Bělohradským, rovnou fašismem. Z kontextu se dá vyrozumět, koho má Putna na mysli, prezidentovi obránci to vysloví naplno a označí Putnu za dalšího rozdmýchávače nepokojů. S Martinem Putnou jako s postavou do krimi filmu bych měla potíže: je příliš ušlechtilý, příliš vzdělaný, příliš přímý, příliš složitý.

Současně vede v oficiální části Lidových novin Daniel Kaiser velký rozhovor s ministrem financí Miroslavem Kalouskem. Ministr je rozhorlený hlavně na to, že předchozího týdne prezident vetoval prováděcí zákon k důchodové reformě, a kdyby jej bývala sněmovna nepřehlasovala, možná by tím způsobil krizi a pád vlády.

Ministr rázně prohlásí, že pokud parlamentní „pučisté s Petrem Hájkem, Jaklem a Paynem“ počítají s nějakým vládním slepencem, on a jeho strana v tom nejedou. Tři jmenovaní muži jsou prezidentovi vysocí úředníci nebo poradci.

Miroslav Kalousek by byla výborná filmová postava, rázný, pevně dikce, nevybíravých slov a gest, bravurně ovládající mikrofon a kameru. Na ulici by mohl zfackovat zvědavého studenta.

Pana prezidenta bych nechala vystupovat jen jako postavu, o kterou se hraje. A to tím spíš, že reálný prezident projevuje až umanutou vůli drát se do příběhu. Například když jsou dva členové ochranky obviněni z trestného činu zanedbání povinnosti, pan prezident je vzápětí omilostní a zastaví jejich stíhání.

Tak, domnívám se, by byly rozdány role. Prezident, jeho atentátník, atentátníkův „řídící orgán“, s výhradou katolický filozof, nejčtenější spisovatel, pučisté ve Sněmovně, prezidentovi poradci, policisté, soudce a maně odhalované temné zákulisí. Uvidíme, kam nás příběh dovede.

V následujících dnech vzniká skládačka typické krize před volbami: novináři si mohou upsat pera a televizní reportéři uběhat kamery, různé podružné osoby, podle toho, jak jsou nebo chtějí být zařazeny, událost komentují, děj se stupňuje i zvolňuje, divák by neměl až do konce filmu vědět, jestli se dívá na drama, nebo na frašku; útočníka totiž soud propustí z vazby, a pokud bude obviněn, tak jen z výtržnictví; útočník pak po napadeném prezidentovi žádá omluvu za to, že ho nazval atentátníkem.

Má pro svou úlohu dokonale nacvičenou pózu: svalnaté paže založené před tělem a ironický úsměv na zpola neoholené tváři. Pěkná by taky byla scéna, jak posílá prezidentu republiky peníze na čistírnu. A jak pan prezident příslušných 250 korun přijímá. A vzrušivé bylo, jak pana prezidenta následoval při jeho státní cestě do Vídně, kde ho policie bez pardonu zatkla a s eskortou poslala domů.

Příběh má mnoho výhod.

Stylem a provedením útoku je to zřetelná komedie.

Komedie však, která má jak ideové, tak mravní, tak kriminální pozadí. S tím každý režisér, zejména ti, kteří točí seriály, rád pracuje.

Napětí by se vhodně dalo čerpat na postavách několika novinářů, shánějících ty správné špeky, tedy z divácky přitažlivého prostředí redakcí novin a televizí.

A taky z diskusních fór a kulatých stolů v našich hospodách, kde by mohl padnout i názor, že si pan prezident přepadení zinscenoval. Cožpak k tomu nebyla úžasná příležitost? Ráno hovoří u lebky svatého Václava, probodeného bratrem u kostelních dveří, odpoledne pak i jej poraní nějaký posedlík na předloktí pistolkou! „Sedum kulí

jako v Sarajevu, paní Müllerová!“ Podvratný názor by mohl šířit pod maskou satiry nejčtenější spisovatel. A neměli by ho zatknout?

Taky jsem si přečetla poznámku autentického konzervativce, jednoho z britkých kritiků pana prezidenta; napsal docela výstižně: „Jaký prezident, takový atentát.“ Inu, Johna Fitzgeralda Kennedyho mají jenom v Americe.

Závěr bych raději, ne kvůli korektnosti nebo kvůli vlastnímu ohrožení, ale vzhledem k pravdě života, nechala napůl otevřený.

Příběh svou vlastní malou váhou a nepřesvědčivou kriminalistickou logikou totiž příliš touží po tom, vyprostit se z tragikomična a ustavit se jako tragédie:

- buď by se, ponížěn hanbou tak neprofesionálního činu, prezident měl sám zastřelit;

- nebo neznámý profík z dálky zastřelí Vondrouše, aby nemohl vypovídat;

- anebo Michal Viewegh, jehož nepřítel opět obstál, bude muset uznat porážku a jeho organismus nesnese hrubost a tíhu útoků, které se vyvalí na jeho literaturu a jeho hlavu, a postihne ho srdeční a mozkový kolaps. Jakž se i stalo, stydím se, že mě skutečnost nutí být cynická;

- anebo... ne, to raději nenapíšu.

S nabídkou scénáře České televizi bych počkala, až jak dopadnou skutečné volby.

E.

8. října

04:24

Milá moje paní Kantůrková,

jestli chcete, abych se zabýval životními příběhy Obamů a spol., i prezident Václav Klaus má právo na příběh. Obstál v mnoha situacích, obklopený bezvýznamnými lidmi typu Philipa, Rumla, Zielence, které vynesl do jejich pozic na zádech vlastních schopností. Ustál spiknutí organizované prezidentem Havlem (pan prezident jednou nedůstojně pofňukával, že ho Klaus „peskoval“), do kterého se aktivně zapojil místopředseda vlády Lux, i nyní tak úspěšný advokát Diag Human ve sporu s českým státem o miliardy, a ODA, ta pravá konzervativně liberální strana, po které zůstal navěky nesplacený dluh padesát milionů...

Jakékoli elementární chlapské poctivosti vzdálený „Sarajevský atentát“ ve mně vzbudil trvalé sympatie k panu prezidentu Klausovi. V mnohém s ním samozřejmě nesouhlasím, ale v mnohém souhlasím i s jinými lidmi. A kdyby neměl jinou zásluhu než podepsání Smlouvy s Německem, která napravila právní paseku, jakou vyvolala dvojice Havel/Dientsbier⁵, nebylo by to málo.

Kdyby neudělal víc než vyjednání pokojného oddělení českého a slovenského státu při zachování symbolů kontinuity s republikou, založenou TGM, udělal mnoho.

Kdyby neudělal víc, než že si zachoval odstup od hurónských trubačů podpory útokům na suverénní státy i že jsme dnes mimo bankrotující eurozónu, považoval bych si za čest, že byl mým prezidentem.

A Michal Viewegh napsal bulvární prasečinu, asi potřebuje peníze, má snad hypotéku, náročnou milenku, nebo jen neodolatelný pud hrabat pod sebe. Do takového suterénu by nespádl ani neblahé paměti redaktor Rudého práva Kojzar.

Nechci se opakovat, mé opakované zevrubné plaidoyer na počest Václava Klause může si každý najít na mých internetových stránkách: www.svobodajiri.euweb.cz.

---

5 V knize zřejmý překlep ve jménu Dienstbier. Pozn. red.

05:38

Abych náš dialog trochu odlehčil – jak jsme si vyměňovali epizodické děje z přelomu 1988/89, vzpomněl jsem si dodatečně na groteskní setkání s Rudolfem Hegenbartem – byl, nepletu-li se, vedoucím oddělení ÚV KSČ, které řídilo policii, Státní bezpečnost a soudy.

Někdy v roce 1988 zveřejnil v Moskvě sovětský list Izvěstija jeho článek, který se velmi rychle rozšířil a Hegenbarta ozdobil aureolou radikálního reformisty – gorbačovce. Když mne jeden kolega, někdy v únoru či březnu 1989 oslovil, abych se u něj v bytě s tímto „reformistou“ setkal, neváhal jsem. Pozváno nás bylo asi šest – vesměs představitelů tehdy existujících uměleckých svazů.

Po zásahu bezpečnosti proti demonstrantům v době Palachova týdne 89 se nálada ve společnosti prudce zhoršila. Fatální hloupostí byl nejen brutální zásah, ale neméně zatčení a uvěznění V. Havla, které vyvolalo zejména v kruzích, v nichž jsem se pohyboval, ostrý nesouhlas a vlnu solidarity. Pan Hegenbart sešlosti vykládal, jak se generální tajemník Miloš Jakeš cítí izolovaný a jak by mu vstřícné setkání s umělci bylo milé.

Nechodil jsem dlouho kolem horké kaše a doporučil jsem, aby se vedení strany distancovalo od zásahu bezpečnosti, aby byl odvolán zodpovědný ministr a zejména, aby byl neprodleně propuštěn Václav Havel.

„Reformista“ se tvářil, jako by spolkl rybí kost. Na první pohled bylo zřejmé, že schůzka s generálním tajemníkem měla mít jiné aranžmá (nevím, zda se pak nějaká uskutečnila, každopádně beze mne).

Na zažehlení mého faux pas přispěchal známý výtvarník. Sháněl nějakou ledničku s mrazákem, která se snad vyráběla na Moravě, odkud Hegenbart pocházel. Kdepak odvolání ministra a propuštění Havla – lednička, to bylo správné téma. Reformista roztál a sliboval opatřit nový typ, který měl být ještě dokonalejší než ten, o který výtvarník stál. Pochopil jsem, že tenhle veskrze hloupý člověk článek

v Izvěstijích nenapsal – patrně to byl test guberniálního aparátu v Moskvě, jak budou v Praze reagovat.

Nechci být za každou cenu zastáncem konspirací, domnívám se ale na základě mnoha indicií, že lednové zatčení a věznění Václava Havla se uskutečnilo z vůle stejných sil, které jen o pár měsíců později poslaly „studenta Růžičku“, ve skutečnosti kádrového důstojníka StB Zivčáka⁶, aby na Národní třídě předstíral mrtvého a nechal se zahalit státní vlajkou.

Historku s ledničkou jsem panu Hegenbartovi, již jako předseda KSČM, připomněl, když mi napsal dopis plný výčitek, neboť jsem se proti němu veřejně v tisku zastal politického vězně Miroslava Dolejšího, jemuž za cosi vyhrožoval žalobou. V odpovědi jsem mu ledničku připomněl, i to, jak celý pookřál, když přestala být řeč o Václavu Havlovi. Už nikdy se mi neozval. Nechybí mi to.

Váš Jiří

8. října

11:49

Dík. Lepší osobu, než byl stranický vládce nad policejními a bezpečnostními službami, jste si pro vyjádření banalizace a zabydlení zla nemohl vybrat. Ještě snad „kůl v plotě“, ale to už je ošoupaná písnička.

A na Vás se mi líbí, že o svém předsednictví komunistům mluvíte a píšete jako o faktu svého života, a ne jako o čemsi, zač byste se měl (komu vlastně?) omlouvat. Vám vůbec nedělá potíže psát a mluvit, co jiní zapírají a stylizují se podle současně platných ideologických

---

6 Ludvík Zifčák, příslušník SNB. *Pozn. red.*

kritérií. Říká se tomu integrita. A možná jste tak maličko výtržník, který se necítí být vázán a sžitý s žádným autoritativním režimem nebo názorem. A to i dnešním.

A docela tichounce, abyste to nepoznal, si myslím, že jistým způsobem antiautoritativního odporu bylo i Vaše předsednictví. Vždyť kdo by si na to v té době troufl! Jakl i pan doktor Sokol hřímali na Staroměstském náměstí o zákazu komunistické strany! Jestli byl někdo v té době v opovržení, tak především komunisté! Předchozím režimem zprofanovali i to vše, co ještě okolní západní svět zcela přirozeně vyznával nebo toleroval. Například sám pojem socialismu.

Já si sice opakovala mantru převratu, „nejsme jako oni“, ale když jsem agitovala, proč jít k volbám, říkala jsem, každý hlas, který nebude odevzdán, jakoby byl dán „jim“. Komunisté, byť nezakázaní, tvořili jasně vytyčený druhý politický břeh. Ne tak vzdálený jako hloupí Sládkovci, ale přece jen druhý. I Marián Čalfa, když se stal předsedou vlády národního porozumění, vystoupil ze strany.

Tak, sakra, ptám se, proč Vy jste tak přitažlivý?

E.

P. S.: Zastal jste se *toho* Miroslava Dolejšího? Postavy provokatéra, dotažené až do směšnosti?

Na internetu je dostupná jeho studie „*Analýza událostí 17. listopadu 1989*“, kterou napsal v říjnu 1990 jako protest proti převratu; dokazuje v ní, že převrat byl předem domluvený a zkušně zorganizovaný právě oním Rudolfem Hegenbartem, kterého zmiňujete, a který měl z titulu své funkce a svého postavení k dispozici tajné služby, a nejen československé. Podle Dolejšího špiónážní a tajná policejní centra řídila už předtím činnost Charty 77 a prostřednictvím hlavně Obrody učinila z disentu svůj nástroj.

Studie je kupodivu napsaná přesným jazykem a má ucelenou stavbu; pro toho, kdo se v prostředí disentu pohyboval, je směšná

v předpokladech i ve vyústění, kdo ale to prostředí neznal a koho převrat přehlédl, se jí mohl i nadchnout. Například republikán Sládek.

Miroslav Dolejší odvozuje legitimitu svého názoru a protipřevratového ideologického tažení od svého dost bouřlivého životopisu; byl politickým vězněm, odseděl si skoro dvacet let, odsouzený byl dvakrát, v padesátých a pak v sedmdesátých letech. I tak byl pro nás osobou nedůstojnou. Právě tím, jak zcela neovladatelně, až jako psychotickou poruchou propadl špionománii. Stačilo vybavit si těch několik procesů s chartisty, naše výslechy a i typy tajných policistů na nás nasazené, abychom se nad tvrzením, že Charta 77 vznikla a pak pracovala pod jejich kuratelou, mohli jen zasmát. A pan Hegenbart, dovoluňte mi být ironická, se kvůli studii mohl právem naštvat, protože on zdaleka neměl v převratu tu vedoucí roli, jakou mu Miroslav Dolejší přisoudil.

Co mě ale zaujalo, že hned vzápětí, co Dolejšího rozsáhlá studie vyšla, jiný vlivný člověk „tamtoho“ režimu, zabydlený v pozici, ze které mohl leccos ovlivňovat, politolog Oskar Krejčí ve dvanácti pokračováních od ledna do března 1991 popisuje v Tvorbě „Proč to prasklo?“. Vystává tu dost jiné pozadí příprav a provedení převratu, než je Dolejšího; ale i jiné, než je líčení Vaše. Ani nemusím fabulovat, abych řekla, že text mohl být oponenturou právě Dolejšímu.

Dolejší na jednom místě jmenuje i mě, prý jako jednu z vedoucích osob disentu, s níž se počítalo pro funkce v novém režimu, a zmiňuje mě v souvislosti s tím, že hlavně Jan Ruml na ministerstvu vnitra likvidoval osobní listy, které na vytipované osoby disentu Státní bezpečnost vedla.

Já si to pamatuji jinak; Státní bezpečnost shromažďovala ve svazcích nám věnovaným všechno, čím by nás mohla diskreditovat; to byl, kromě zvědavosti, taky důvod, pro se ony důvěrné spisky dostaly na pořad dne. A Jiří Křížan, který se tou nedůstojnou záležitostí taky zabýval, mi řekl: „Ty můžeš být úplně klidná, ty tam máš jen jednoho milence.“ Byla jsem klidná.

Ve své výstřižkové kanceláři jsem našla i reakci Petrušky Šustrové, otištěné v Respektu. Shrnuje stať Dolejšího jako popis „žido-zednářsko-bolševického spiknutí, které údajně stálo v pozadí (a vlastně i v popředí) Charty 77 a jehož protagonisté za pomoci velmocí a jejich tajných služeb po listopadu převzali moc“. Spojení StB-KGB-CIA-Mosad „zní poněkud komicky – pokud ovšem nepřistoupíme na myšlenku, že tajné služby jakkoli zaměřených států se sjednotily za jediným účelem: dosadit na pražský Hrad Václava Havla“.

Teorie spiknutí je ideálním zdůvodněním pro lidi závistivé a nespokojené, kteří si potřebují vysvětlit, proč má úspěch někdo jiný, a v současné situaci taky překrývá pocit studu za to, že se v patnáctimilionovém státě totalitní moci postavilo jen několik tisíc lidí.

A na závěr napíše, že jediný důležitý problém, který Dolejšího článek nakouzl, je nutnost odškodnit vězně padesátých let a poděkovat jim, aby nemuseli mít pocit, že se nad nimi disidenti let sedmdesátých a osmdesátých, kdy jejich represe byla nepoměrně mírnější, vynášejí.

To mi přišlo rozumné.

P. S. S.: Ještě k panu Hegenbartovi.

Tomáš Němeček vydal knížku rozhovorů *Diskrétní zóna* s Pavlem Rychetským, váženým předsedou Ústavního soudu. A mezi řečí si Němeček vzpomene, jak v srpnu 89 sovětský list *Izvestija* otiskl rozhovor právě s Rudolfem Hegenbartem, který řekl, že se u nás „vytvořila nevladatelná řídicí soustava, kterou ve svůj prospěch využívají různé klany a zločinecké skupiny, a objevila se stínová ekonomika a protekcionismus“. A připomene Rychetskému, že on, pod pseudonymem *Jurist*, v článku pro samizdatové Lidové noviny vtipně navrhne vzít podle paragrafu o poškozování zájmů republiky v cizině Rudolfa Hegenbarta do vazby tak podobně, jako jsou za totéž vězněni Ivan Jirous, František Stárek, Stanislav Devátý nebo Ján Čarnogurský a Miroslav Kusý.

Pavel Rychetský na připomínku reaguje s nadhledem; řekne, že režim už byl v agónii, na fasádě se objevovaly vážné trhliny, prová-

zela to zostřená represe, ale zároveň se rychle šířila výzva „Několik vět“, onen významný přesah Charty 77 do občanské společnosti.

E. K.

(Poznámka: Miroslava Dolejšího jsem znal trochu jinak. Domnívám se, že měl nějaké vazby na lidi z vojenského zpravodajství Francie, zcela jistě na někoho z okolí Le Pena. Vykládal mi v roce 1991, jak bude rozvrácena Jugoslávie a sjednocené Německo spěšně uzná státy, které za II. světové války patřily k jeho spojencům. V té době to působilo jako úplné fantasmagorie. Velmi kvalifikovaně mluvil o mediokracii, která bude manipulovat veřejné mínění ve službách transnacionálních finančních elit. Také mluvil o plánovaném a cíleném snižování vzdělanostního genofondu v Čechách, což se rok za rokem naplňuje.

Jednou byl u mne v kanceláři a za půl hodiny mi hlásila vrátnice, že nějací novináři ke mně směřují za panem Dolejším. Zřejmě ho sledovali. Všichni ho tehdy toužili kompromitovat. Ať psal, co psal, v komunistických vězeních strávil asi třikrát víc let než V. Havel.

Za skříňi jsem měl spojovací dveře do kanceláře tajemníka. Skříňi jsme odtáhli a Dolejšího, zabaleného v koberci, jsme tamtudy vynesli do výtahu. Asi pět novinářů se zatím dostavilo do mého sekretariátu. Když jsem jim otevřel své dveře oficiální a přívětivě je pozval dovnitř, byli zklamaní... J. S.)

11. října

06:51

Jak jsem nepodepsal Antichartu

V lednu v roce 1977 jsem na hlavní kladenské třídě, kde se koncentrovaly krámy, šel něco nakoupit. U Dientzenhoferovy kaple jsem potkal známého, popřáli jsme si do nového roku. Vyměnili jsme

spolu snad deset vět. V páte se mne zeptal, co říkám „té Chartě“. Pracoval na jednom ministerstvu a měl dobré informace. Netušil jsem, o čem je řeč. *Lidé kolem Havla něco sepsali*. Více jsem se nedozvěděl.

O dva dny později už byla informace o Chartě ve všech médiích. Jen text chyběl. Ale ten jsem si večer vyposlechl ze Svobodné Evropy. Vytýkal československé vládě nedodržování lidských práv a závazků, vyplývajících z podpisu dokumentu KBSE v Helsinkách. Koncipován byl umírněně, což vůbec neodpovídalo hysterii, která se kolem dokumentu rozpoutala. Dodnes jsem přesvědčen, že hyperreaktivnost představitelů režimu měla více negativních důsledků než samotný dokument. A domnívám se, že hlavní autoři s tím počítali. Pojmy dnešními: tak silný marketingový zásah do celé společnosti nemohli signatáři Charty 77 ani s podporou zahraničního vysílání nikdy docílit.

V té době jsem netočil a pracoval jsem doma. Noviny jsme neodebírali, internet neexistoval, a tak jsem byl odkázán na zprávy Československé televize a Svobodné Evropy. Do Prahy jsem se dostal až někdy kolem dvacátého ledna.

V ovzduší Barrandova bylo cítit zjitřenou atmosféru na první nadechnutí. Odsuzování Charty 77, aniž byl zveřejněn její text, bylo druhou zásadní chybou režimní propagandy. Část lidí to vnímala jako urážku režimu vůči občanům, část se sháněla po autentickém textu v očekávání, že musí mít brizanci atomové bomby.

Večer se konala schůze základní organizace KSČ, ve které byli režiséri, dramaturgové, scenáristé, pracovníci tiskového oddělení, ústřední dramaturg Ludvík Toman a ředitel Barrandova. Samozřejmě, záhy došlo na Chartu. Předseda celozávodního výboru, bývalý důstojník čsl. armády, v podstatě jen reprodukoval to, co všichni znali z Rudého práva. V ještě docela poklidné atmosféře (sopka bublala pod povrchem) jsem se dětinsky zeptal, kdy budeme seznámeni s textem. Předseda přišel s překvapivě nerafinovanou odpovědí:

Nepsali to žádní hlupáci a v textu je mnohé, co je zdánlivě nezávadné a s čím lze zdánlivě i souhlasit...

Pak se ovšem rozpoutalo peklo diskuse. Starší kolegové, které jsem jinak považoval za příčetné, se předháněli v emocionálních vystoupeních. Zaskočil mě zejména piknický, vždy veselý rozhlasový „sedmilhář“, autor televizních komedií se psem Bohoušem – byl brunátný a v nevelké místnosti křičel jak při projevu na nějakém náměstí. Několik o generaci starších režisérů, než jsem byl já, si s ním pak v ničem nezádalo. Autoři komedií, které si filmoví diváci pamatují podnes! Prošli zřejmě nějakou předběžnou masáží.

Bylo mi téměř třicet dva let, měl jsem už ledacos za sebou, ale tehdy jsem pocítil závan strachu. Taková atmosféra s eskalací emocí v dějinách jistě předcházela lynčování. Byla to zjevná recidiva schůzí v době procesů padesátých let. Jen díky jiné než poválečné situaci nešlo o tresty smrti.

Domnívám se, že spolupůsobily tři hlavní důvody.

Lidé, o kterých mluvím, vesměs prošli prověrkami v létech 1969/70 s odřenýma ušima. Kruciólní otázkou prověrek byl vztah k okupaci republiky sovětskými vojsky, kterou museli pod nevinným pojmem „pobyt vojsk“ povinně kladně zodpovědět, když se ale předtím, v roce 1968, a patrně i veřejně, vyjadřovali různě, i nesouhlasně (v prvních dnech po 21. srpnu okupaci tiše přijímali jako správnou jen nějaká exoti – nikoho takového jsem neznal).

Vedoucím kulturního oddělení ÚV KSČ byl Miroslav Müller, mistr v politice cukru a biče, na koho něco věděl, toho nemilosrdně vydíral. Ti, o kterých mluvím, vydíratelní byli, pocházeli ze stejné generace s Václavem Havlem a mnoha dalšími představiteli opozice, nutně se navzájem znali, spojovaly je vzájemné konflikty a nelásky; mnohé z nich pak psychologicky poznamenalo především to, že druhá polovina 60. let znamenala s nástupem „nové vlny“ jejich ústup ze slávy.

A konečně třetí důvod spočíval v obavách o kredit v zahraničí. Někteří pracovali na koprodukcích s producenty v NSR. Jejich honoráře mnohonásobně překračovaly barrandovské standardy. Vývoj

kolem Charty 77 je postrkoval, aby se veřejně vyjadřovali – bylo to splácení daně za neomezené výjezdni doložky. Stačilo, aby se Müller křivě podíval, a mohli točit filmy nejdál v Mikulově. Nutně pak získali pocit, že hlavními viníky jsou signatáři Charty, kteří vyvolali situaci, v níž museli zaujímat veřejně stanovisko. Stanovisko, o kterém věděli, že je kompromitující.

(Pozn.: Františku Kautmannovi jeden z těch slavných mužů řekl, je to vaše vina, to vy jste nás svou přepjatostí donutili, abychom se museli zostuditi svou přítomností v Národním. E. K.)

Schůze skončila. Měl jsem migrénu. Na Národní třídě byla mlha. *Takhle nějak to asi vypadalo v padesátých letech*, – řekl dramaturg Míla Vydra, s nímž jsme si byli blízcí věkem i názory. *Půjdeš do toho Národního?* – zeptal se na rozloučenou. Jen jsem pokrčil rameny, i když jsem už zcela jistě věděl, že nepůjdu.

Den před shromážděním „*Ve jménu socialismu a míru*“, svolaném do Národního divadla, připomínaly telefonicky sekretářky od ústředního dramaturga, ředitele studia a tvůrčích skupin, aby se všichni zúčastnili. Požádal jsem ženu, aby říkala, že jsem s dětmi na procházce a vše mi vyřídí. Pak jsme vytáhli telefon ze zásuvky.

Měl jsem dvě výhody – byl jsem v té době bezvýznamný pro veřejnou prezentaci a bydlel jsem bezmála 40 kilometrů od Národního divadla. Nevím, zda tam všichni došli po svých, nebo je někdo svážel. Z televizních záběrů bylo zřejmé, jak se cítili, především známí herci.

S Antichartou se pojí jedna humorná historka, nevím, zda na sto procent pravdivá. Jiří Menzel měl na telefonu záznamník, což bylo něco zcela nezvyklého. Sekretářku, která byla pověřena, aby mu tlumočila pozvání, stále mluvící záznamník natolik vyvedl z míry, že po pípnutí oznámila: *Soudruh ústřední dramaturg Vás žádá, abyste se zúčastnil zítřejšího aktivu v Národním divadle za účelem podepsání Charty 77.*

Jirka Menzel měl vždycky smysl pro humor a s Ludvíkem Ivánovičem, jak se ústřednímu dramaturgovi přezdívalo, se vůbec neměli rádi. Po několika dnech navštívil ředitele studia a přehrál mu pásku s otázkou, co si o tom má myslet. Ředitel měl všemocného Tomana rovněž plné zuby a vyžádal si kopii záznamu. Soudruh Toman byl vzteky bez sebe – bylo zřejmé, že si *ten Menzel nedá nikdy pokoj*.

S Chartou byla spojena ještě jedna scéna, zapsaná v mé emoční paměti. Právě jsme prováděli průzkum filmové realizace. Mým produkčním byl velmi schopný, o generaci starší kolega, jehož vadou byla zvláštní přichylnost k moskalům všeho druhu, a taky notoricky známá účast v prověřkových komisích na počátku 70. let. Časově to už přesně zařadit neumím, bylo to jaro 1977. Nějaká scéna se měla odehrávat v Chotkových sadech, projížděli jsme hlavní cestu v mikrobuse.

Najednou tam na lavičce seděl Pavel Landovský. Uviděl mne, já jeho, pokynul mi. Často jsme vedle sebe sedávali na schodech Reduty a v roce 1963 jsme oba dělali přijímačky na DAMU – on na he-rectví, já na režii. Nevím, jak dlouho trvalo, než jsem požádal řidiče, aby zastavil. Celou tu dobu jsem si říkal: *Jak dojedeme na Barrandov, udá tě... A pak: jestli se ani na pozdrav nezmůžeš, bude z tebe hadr!*

Vrátil jsem se těch pár metrů a povídám *Ahoj, Pavle*. Ptal se, co dělám, já, že jsem na obhlídce. On se svým smyslem pro humor, tak to že už nemusím pokračovat, a jestli radši nepůjdeme do hospody. Dal jsem mu číslo: *zavolej někdy*. Měl jiné starosti.

Produkční se tvářil, jako bych té pauzy využil k neslušnému močení před houfem maminek s kočárky. *To byl Pavel Landovský, vid'...?* – řekl jen tak. *Jo Pavel*, – řekl jsem, – *s tím byla vždycky sranda! Jednou jsme se na schodech v Redutě málem poprali*.

Hrozně se mi ulevilo. Od těch dob jsem podával ruku každému, koho jsem znal, ať to byl Láďa Kolmistr, Čestmír Císař, či na francouzské ambasádě Václav Havel.

Charta 77 mi každopádně ukázala, že padesátá léta z genů strany zcela nevymizela. Je to jako spory, desetiletí žijí v prachu, mrazu, pak

se jednoho dne člověk píchne o hřebík a propukne smrtící tetanus. A nákaza se dá očekávat i od těch, od kterých by to člověk nečekal.

Váš Jiří

(Pozn.: Vaše vyprávění jsem ocitovala synovi, který taky má sklon pátrat v minulosti, jak to bylo doopravdy. A on řekl: to tedy znamená, že se dalo bez následků Antichartu nepodepsat!

Myslím si to trochu jinak, zejména když si v tom Národním vybavím tvář pana Wericha: že, kromě svévolné povahy a svébytného založení, bylo Vaší výhodou, že jste tenkrát ještě nebyl tak slavný. Nebo Vám ubližuji? E. K.)

(Pozn.: Ne, ne! Určitě mi neubližujete! Máte pravdu! Vždyť jsem to napsal, že jsem byl v té době příliš bezvýznamný, než abych někomu chyběl. Nevím, jak ty zasloužilé a národní umělce do Národního dostávali, možná je tam svázeli. Ale nedělám si iluze: kdyby mi tehdy dal ústřední dramaturg na stůl nějaký papír a pero, byl bych to podepsal.

V zásadě, když to nebylo do krve, dalo se některým věcem vyhnout. Vzpomínám si na čas po Palachově týdnu. Několik kolegů tehdy docela nešťastně promluvalo v televizi. Láďa Štaidl řekl dvě nevinné věty, něco o dětech, že chce, aby žily v míru...

*Tehdy jsem nebyl už tak bezvýznamný, byl jsem předsedou filmového svazu. Zavolali mi z televizního zpravodajství od náměstka Diviše, jestli bych k těm událostem něco neřekl, že by za mnou přijeli. Neodmítl jsem. *Klidně přijed'te, domluvíme se. Jen vás upozorňuji, že považuji za neslučitelné se socialismem, aby byli pokojně shromáždění lidé rozháněni vodními děly a slzným plynem. A že by se celý zásah měl vyšetřit.* No, pak už se mi z televize nikdo neozval.*

*Už několikrát jste se dotkla banalizace zla. Myslím, že to nikdo lépe nepopíše než Hannah Arendtová v knize *Eichmann v Jeruzalémě: Zpráva o banalitě zla.* J. S.)*

13. října

14:00

Vyzýváte mě, abych psala víc o sobě. Tak dobrá.

Vím o sobě, že jsem fetišista. Například nedokážu vyhodit tužky, které jsem použila a už jsou vypsané. Strkám je do různých hrníčků, které rozestavuji na stole, ale taky na schodech a jiných prázdných koutech. Nedokumentují nic, dokonce ani to ne, jak jsem pilná, protože některé vyschly stářím. Podobné to mám s botami. Můj botník vypadá jako má pomsta pozůstalým. Šaty občas rozdám, ale jen málokteré. A teď právě se těším, že většinu mého archivu odvezou do Památníku písemnictví a mně se uvolní knihovny pro knihy, které také už musím skládat různě po podlaze.

A díky tomu, že jsem začala prohlížet, co by asi mohlo Památník v mém archivu zajímat, jsem se prodolovala do svých výstřižků. Je to jiná má umanutost: vystříhnout a schovat z novin a časopisů vše, co mě zaujalo. Výstřižky se týkají některých afér, pak nových objevů v astronomii, taky si schovávám různé chytré články, například Karla Kosíka nebo Václava Bělohradského, a různé rozhovory osob, jimž přeju, aby se znemožnily.

A při svém archivním lustrování jsem narazila na pramenný poklad: sérii dvanácti článků Oskara Krejčího o pozadí převratu 1989, otištěných v Tvorbě od jejího prvního do jedenáctého čísla v roce 1991. Jak už jsem poznamenala v pasáži o panu Dolejším, soubor politologických esejů má název *Proč to prasklo?*

Tak jestli dovolíte, stanu se na chvíli historikem.

Příčiny převratu a jeho průběh se v tisku roku devadesátého a následujícího jeví jako hlavní politické téma. Ve federálním parlamentu ustavili komisi, která zkoumala průběh demonstrace 17. listopadu, mnozí novináři se obraceli na osoby mocensky spojené s předchozím režimem s dotazy na jejich působení před převratem, při něm a po něm.

Nejpopulárnější byl generál Aloiz⁷ Lorenc, šéf tajné bezpečnosti, který ještě v září 89 koncipoval projekt, jak policejně zatočit s opozicí, a po převratu tímtež dechem tvrdil, jak bylo i tajné policii jasné, že převrat je na spadnutí a že šlo jen o to, kdo stane v jeho čele, jestli obrození komunisté, nebo opozice; a už jsem popsala, že velkou bulvární aféru vyvolal Miroslav Dolejší *Senzačním odhalením o pozadí 17. listopadu*, ve kterém tvrdil, že převrat byl připraven tajnými službami a že Charta 77 od začátku působila se souhlasem Státní bezpečnosti a KGB a pracovala ve spojení s komunistickou mocí.

Téma tedy bylo dáno. A provokoval je nejen počáteční průběh převratu, ale i jeho následné praktické provádění v politice, v samosprávě, v občanských iniciativách, v médiích a v parlamentu.

Oskar Krejčí předpoklady převratu a jeho vlastní průběh rozebírá tak rozsáhle, až to svědčí o pocitu politické a osobní odpovědnosti za vlivy a vztahy v pozadí sametové revoluce. Oprávnění pro to má, byl v roce 1989 poradcem premiéra Ladislava Adamce a jedním z organizátorů předání moci na oné od veřejnosti odvrácené straně kulatého stolu. Po převratu, v roce 1990, byl poradcem i Mariána Čalfy, z úřadu odešel, jak se domýšlím z jeho textu, pro nesouhlas s vývojem převratu.

Rozsáhlý text (dvanáct pokračování na plných stranách Tvorby) lze chápat v různých významech: i jako solidní polemiku s naprosto nesolidním útokem Miroslava Dolejšího; i jako obhajobu umírněně liberální politiky Ladislava Adamce před převratem a během něj; a už i jako varování před odklonem převratu doprava pod vládou Mariána Čalfy a mužů Občanského fóra.

Pro dnešní vidění tehdejších událostí je text cenný jak tím, že se liší od tenkrát oficiálních deníků, stenografických záznamů a vzrušených reportáží lidí do převratu zasvěcených, tak i jeho celkem

---

7 Aloiz Lorenc, v té době první náměstek ministra vnitra. *Pozn. red.*

solidní obhajobou a výkladem vlivu, postojů a činnosti oné druhé, Adamcovy strany kulatých stolů.

Krejčího líčení není tak ostře upřímné jako to Vaše, nekoná se žádná senzace, jen fakta v sérii obsažená dokreslují, pro historika ctícího objektivitu příjemně souhrnně a věcně, co dalšího bylo na sametu podstatné.

Přítom zcela přecházím dvě okolnosti:

- nezabývám se varovnými předpověďmi Oskara Krejčího do budoucna, z nichž mnohé se ukazují být jako prozíravé;
- a naprosto mě nezajímá maličko bulvární fakt, že na všech serverech se o Oskaru Krejčím píše jako o několikanásobném agentovi Státní bezpečnosti.

I kdyby byla informace pravdivá, při práci s jeho textem nemá žádnou vypovídací hodnotu; a nebudu v textu hledat její ozvěnu mezi řádky, nepíšu studii o Oskaru Krejčím, jen chci v souhrnu zaznamenat originalitu jeho informací.

7. listopadu

12:25

(Pozn.: nadepsané datum neberte symbolicky, je to náhoda. Prostě jsem měla mezi říjnem a listopadem jiné starosti a jinou práci.)

Proč to prasklo?

(Pozn.: Budu se držet osnovy seriálu, Oskar Krejčí svou argumentaci dobře promyslel. Je to vzdělaný a přemýšlivý pán, má vypracovaná i sociologická pravidla, například používá k různým politickým a ideologickým otázkám průzkumy uvnitř i vně KSČ – zajímalo by mě, kdo je pořádal a jak dalece jsou věrohodné; není tupý ideolog, vědomě se snaží vidět problémy a události vcelku, jejich protikladnost a dvouznačnost. Sám zaujímá v líčených událostech zdrženlivě libe-

rální postoj odpovídající jeho postavení uvnitř režimu. Z jeho textů vybírám jen teze související s otázkou průběhu převratu a základní fakta událostí. Kdo chce, může si celou studii najít na internetu nebo v knihovně.)

*První díl nese nadpis *Politika druhého roku „sametové revoluce“*.*

Začíná výhradou, že „stabilita demokracie bude letos (tj. v roce 1991) ohrožována čtyřmi faktory“. Jednak extrémním liberalismem v ekonomice, předávajícím „trhu absolutní moc a likvidujícím tak racionalitu a mravnost“. Dále „extrémními formami obrany národní identity, které destabilizují společnost nacionalismem“. Za třetí má obavu „z pomalého rozvoje autonomních společenských sil, které by mohly čelit svévoli politické moci“. A za čtvrté by demokracii mohly ohrozit některé změny v mezinárodních vztazích.

Po delším popisu svých pochybností, které vyvěrají z jeho představy optimálních společenských změn, se na závěr optá na počátek všeho, na pojetí a smysl „sametové revoluce“. A položí si otázku, kterou zkoumáme i my:

„Kam se vlastně poděla v noci ze 17. na 18. listopadu 1989 moc? Jaký byl vedoucí politik a politický systém roku 1989? Jak vypadala v ty dny vedoucí role KSČ a kdo tvořil její opozici? Jaká byla vlastně Adamcova strategie?“ A slibuje se rozepsat o pocitu svobody v předvečer převratu, dále o vztahu roku 1989 k roku 1968 a o rozdílu mezi politikou a veřejným míněním.

*Druhý díl nese název *Moskva a „sametová revoluce“* a obsahuje tři zásadní sdělení.*

Za prvé, že uvnitř stranického vedení existovala minimálně dvě křídla, obě závislá na stanovisku v Moskvě. Konzervativní část, jejíž mandát byl odvozen od 21. srpna 1968, „ztratila vedení“, protože s Gorbačovovou přestavbou se změnili i konkrétní funkcionáři v Moskvě a najednou nebylo, na koho se obrátit.

Za druhé, že Gorbačovova politika vůči střeoevropským satelitům byla neprůhledná a izolacionistická, takže ani liberální křídlo v Moskvě nenacházelo oporu, jakou by potřebovalo.

V květnu 89 se Miroslav Pavel, vedoucí tiskového odboru úřadu předsedy vlády Ladislava Adamce, snažil v Moskvě sovětským představitelům vysvětlit, že mají v Československu podporovat politické změny, a Oskar Krejčí vypráví historku o akademiku Bogomolovovi, který na větu, že Sovětský svaz má odpovědnost za konzervativní vedení, které dosadil, se zasmál: „Vy byste byli nejradši, kdybychom si je zas na tancích odvezli zpátky.“ A to byl celý výsledek jednání, které Krejčí označuje jako pro Miroslava Pavla riskantní.

Počátkem prosince 89, tedy už v průběhu převratu, Michail Gorbačov odmítl žádost, aby na zasedání Politického poradního výboru Varšavské smlouvy podpořil Adamcův reformní kurz; Krejčí tuto přísnou neutralitu vysvětluje záměrem Gorbačova překonat rozpory mezi oběma mocenskými bloky, Západem a Východem, a nazývá tuto politiku od Jalty do Maltý. V Maltě se v prosinci 89 sešli americký prezident se sovětským vůdcem.

Za třetí z různých kontaktů vyplývalo, že během převratu se projevilo rozdíly mezi konzervativním postojem sovětského velvyslanectví a vstřícnějším postojem různých emisarů přijíždějících z Moskvy. Tito emisaři, představující se jako soukromé osoby a důsledně uplatňující právě onen postoj tuhé neutrality, se na předsednictvu vlády a snad prý i ve Špalíčku setkávali i s představiteli Občanského fóra. Krejčí zajeden z rozhodujících momentů sametové revoluce líčí právě fakt, že se Adamcovu úřadu podařilo navázat vlastní kontakty v Moskvě, a dostat tak sovětské velvyslanectví a s ním i dogmatickou část vedení strany do izolace.

Třetí díl se týká vedoucí role KSČ.

Krejčí v něm rozebírá, jak se vyvíjel sám pojem, tak i uplatnění vedoucí role strany ve státě. Polemizuje s tím, že by režim byl před převratem totalitním, nazývá jej autoritativním, tedy vlastně předliberálním, který se, na rozdíl od neproměnitelného režimu

totalitního, může změnit v liberálně demokratický. Je to základní teze a teoretický předpoklad Krejčího představy o možnostech proměny společnosti.

Chce vysvětlit postupné slábnutí a rozpad politické moci a líčí řadu projevů její degenerace; především je to ztráta ideové orientace a vnitřní eroze ideologie; dále princip osobní věrnosti a proměna řízení v byrokratizaci; dále změna vnitrostranického života v rituály, které stranu odpolitizovaly; s tím související ideová schizofrenie, projevující se rozpadem strany na členstvo a vedení; a jako ne nedůležitý důvod i neschopní lidé v čele strany, ztrativší schopnost adekvátně reagovat na vyostřenou situaci.

Zajímavě vysvětluje vnitřní rozkol mezi stranickým aktivem a vedením strany, který se proměnil v ideově psychickou krizi už poté, kdy vedeníuložilo aktivu podepisovat Antichartu, aniž mu umožnilo seznámit se s textem Charty. Tak se prohlásilo za neomylné, zatímco celou stranu učinilo nesvéprávnou. A tato propast mezi pohrdajícím vedením a nespokojeným členstvem způsobila, že, jak to Krejčí formuluje, KSČ už v předvečer sametové revoluce nebyla politickou stranou.

Liberální požadavky se přesouvají do Adamcovy federální vlády, která se postupně odděluje od vedení strany. Už v září 89 Ladislav Adamec dá svému poradci, patrně Oskaru Krejčímu, papír s poznámkami, které si dělal na dovolené na Krymu. Týkaly se různých oblastí, v nichž socialismus selhal, a po diskusi vydal předseda vlády dva pokyny: připravit zdůvodnění a způsob odmítnutí Poučení z krizového vývoje, čili výchozího textu posrpnové normalizační politiky, a vypracovat zdůvodnění, proč nemá být v navrhované ústavě zakotvena vedoucí role KSČ. Pokyny byly splněny, avšak jen pro Adamcovu potřebu; legislativní rada vlády začátkem listopadu nechala onu stěžejní ideu diktatury proletariátu jak v preambuli chystané ústavy, tak v článku sedm.

Čtvrté pokračování se týká problému *svobody*, zejména svobody slova.

Zde jsou zajímavé některé faktické údaje. Tak prý v zemi podle úředních hlášení vycházelo 129 opozičních periodik, z toho 61 s vyhraněným politickým charakterem; celková spotřeba papíru byla odhadována na tři tuny ročně; a roční náklad ilegálních Lidových novin činil 45 tisíc výtisků. A pikantní perlička – samizdatové tisky se rozmnožovaly i v sekretariátu předsedy federální vlády.

Jako první velkou politickou porážku konzervativního vedení KSČ ještě před převratem uvádí Krejčí nepřijetí připraveného návrhu zákonného opatření, směřujícího ke zpřísnění finančních sankcí proti tisku opozičních skupin.

A líčí pěknou historku o omezení svobody slova samotnému předsedovi vlády. 14. listopadu měl Adamec ve Federálním shromáždění přednést vládní prohlášení, text musel předložit předsednictvu ÚV KSČ, a to je natolik proměnilo, že předseda vlády četl text, se kterým nesouhlasil. Tak se na závěr přihlásil do diskuse a řekl aspoň část toho, co předsednictvo vyškrtlo. Žádné noviny to neotiskly. Adamcův tiskový mluvčí Miroslav Pavel závěrečné slovo vytiskl alespoň jako materiál tiskového odboru vlády a rozdál jej novinářům.

Mně se na celé této pasáži líbí, jak se Ludvíkem Vaculíkem objevená metoda samizdatu ujímá i ve vrcholných státních úřadech.

Páté pokračování má název O rovnosti.

Zabývá se sociálním postavením obyvatel před převratem, kolísáním mzdových příjmů a růstem, byť omezené, nerovnosti; legálními výsadami politických elit; systémovými nedostatky, jako bylo melouchářství a úplatky, tedy jevy, vyvolávajícími ve většině společnosti odpor proti panující nemorálnosti a pokrytectví.

A protože už se Krejčí nachází v dravém provádění popřevrátových změn, z hlediska vlastní umírněné představy, jak řešit vlastnické poměry, kritizuje „kult privatizace“ a předpovídá vznik „výrazné sociální diferenciaci založené na spekulaci“ a do budoucna předvídá společenskou frustraci.

V šestém pokračování Oskar Krejčí rozkrývá různé názorové a mocenské proudy uvnitř komunistické strany a jejich působení během převratu. O jeho vlastním vřazení dost napovídá název kapitoly – *Reformismus*.

Když s lehkým posměchem vyřadí z uvažování antireformní vedení strany, které ještě 17. listopadu mělo na předsednictvu ÚV KSČ projednat materiál *Návrhy na využití politických prostředků proti domácím a zahraničním silám útočícím na socialistické společenské zřízení*, věnuje se už pouze různým projevům reformního komunismu.

Tak především rozlišuje reformní představy z roku 1989 od reformního programu z roku 1968, majícího podle něj doktrinální vyhraněnost, způsobenou podílem jeho autorů na vládní moci, a vlastně už neplatného; o představách reformních komunistů, kteří přicházejí na pořad dne až s převratem 1989, napíše, že sice tvořili ve straně většinu, ale byla to většina nezorganizovaná, „spojená cítěním, ne věděním“. „Věděla, co nechce, nevěděla, co má chtít.“

Jiným řezem reformními proudy uvnitř komunistické strany pak proti sobě rozlišuje *generaci otců* a *generaci střední*, tedy synů.

Od první, mající zkušenost až z padesátých let, odkdy se různě štěpila podle rozhodných událostí a jejíž představitelé se během převratu prosadili do klíčových pozic, se Krejčí její charakteristikou distancuje; u druhé líčí zejména její frustrace. Například rozčarování z idealistické představy, že se po konsolidaci poměrů vrátí do strany členové vyloučení a vyškrtnutí v roce 1970; anebo pocit nesvéprávnosti a urážky, způsobené politikou vedení při kampani proti Chartě 77; či poznání, že byrokratický socialismus je bezperspektivní.

Za největší přednost reformistů této střední generace má Krejčí zlomový fakt, že dialog s opozicí považovali za kulturní samozřejmost, a to i přesto, že možná povede k porážce komunistické strany. „Odsouzení k porážce,“ napíše trochu pateticky, „přáli si jedině: aby netekla krev.“

Závěrem poví, že „klidný průběh „sametové revoluce“ umožní právě reformní komunisté v řadách KSČ tím, že ve své drtivé většině odmítli poslouchat své tehdejší vedení a postavili se za myšlenku „demokratického dialogu všech politických sil“.

A rozliší dva modely proměny politických systémů. Model první, československý, během kterého je moc rychle a přímo předaná opozici, a druhý, bulharský, při němž iniciativu mají komunističtí reformisté a systém je proměněn jejich reformami. O druhém napíše, že jednak by se jím společnost ponořila do politické křeče, a jednak že by nepřekonal ideovou a psychickou krizi komunistického hnutí.

V sedmém pokračování popisuje *Opozici v roce 1989*. Člení ji na dva hlavní proudy: lidi, kteří mocné vinili z deformací socialismu a volali po třetí cestě, a ony druhé, kteří neměli k socialismu vyhraněný vztah, jen se dožadovali plnit nově se rodící požadavky. Z kontextu vyplývá, že jako ty druhé měl na mysli například ekology, ale také třeba pacifisty.

Opoziční postoje Krejčí zkoumá taky na vztahu stranické i širší veřejnosti k násilnému potlačování masových demonstrací na Václavském náměstí.

Protože konzervativní vedení v ústředí i v Praze demonstrace striktně odmítá, zakazuje je a postihuje policejními zásahy, ale protože současně jsou masová vystoupení očekávána už jako trvalý jev, nutně vzniká vedle konzervativního vstřícnější postoj, navrhuující demonstrace pouze regulovat, například jim vyhradit místo mimo střed města. Krejčí tento různorodý stav nazývá „bojem o Václavské náměstí“. Rozpory v pojetí shromažďovacího práva podle něj vrcholí zásahem bezpečnosti na Národní třídě: ten vedl nejen k jeho odsouzení, ale vyvolal už i požadavek kádrových změn ve vrcholných orgánech a oficiálního jednání s opozicí.

V druhé části kapitoly se Krejčí zabývá právem spolčovacím a uvádí zajímavá fakta. Před rokem 1987 bylo v Československu jen pět disidentských skupin, během toho roku přibyly další čtyři, v roce 1988 dalších čtrnáct a v srpnu 1989 jich úřady napočítaly

třicet devět. Zároveň pracovalo jedenáct výborů na podporu aktivistů opozičních skupin, zajišťujících například podpisy různých manifestů, Petice novinářů, Iniciativu kulturních pracovníků či výzvu Několik vět. Největší autoritu měla Charta 77, k níž se různé nové skupiny cítily být sestersky vázány. Klub bývalých komunistů Obroda, v němž konzervativní vedení strany vidělo svého hlavního nepřítele, měl autoritu rozhodně menší.

S existujícími opozičními skupinami se začala propojovat masová nespokojenost a přijímala jimi udávaný směr. Vzдор této organizovanosti byla „sametová revoluce“ živelným výbuchem nespokojenosti; podle Krejčího se veřejnost orientovala podle symbolů, z nichž nejdůležitějším byl Václav Havel.

Rozporuplnost tehdejší situace lící na prohlášení Ladislava Adamce před rakouskými novináři, zveřejněném několik dní před 17. listopadem; na jedné straně se má mladá generace nově a vlastníma očima podívat na události roku 1968, což rozčilené konzervativní vedení strany pochopilo jako snahu odvrhnout Poučení z krizového vývoje a přehodnotit 21. srpen, a současně Václava Havla označil za politickou nulu, což jako urážka pobouřilo opozici.

Osmé pokračování se nazývá Iniciativa „MOST“ a lící překlenovací práci Michaela Kocába a Michala Horáčka, kteří v napjaté atmosféře zvedli zodpovědnost „ležící pohozenou na ulici“.

Horáček s Kocábem psali předsedovi vlády Adamcovi už 18. září, že díky propagandistické kampani proti výzvě „Několik vět“ zástupci polarizovaných sil už nejsou s to společně hledat východiska, a nabídli se jako MOST pro prostředkování rozhovorů.

19. září navštívili Adamcův sekretariát, kde jednali zřejmě s Oskarem Krejčím; současně s nimi nabídl předsedovi vlády jednání s opozicí i Jiří Křižan, tehdy organizátor podpisové masové akce „Několik vět“ a blízký spolupracovník Havlův.

Horáček s Kocábem pak vyhledali o přestávce v Národním divadle předsedu vlády a naléhali, aby jednání zahájil.

Protože generální tajemník ÚV KSČ myšlenku jednání Adamcovi rázně zamítl a protože Adamec na nabídku opozice neodpověděl, Hlas Ameriky a Svobodná Evropa odvysílaly zprávu o setkání poradce premiéra (tedy O. Krejčího) s Jiřím Křižanem a text memoranda, které za OF Křižan předal.

Další jednání pak probíhala vskrytu a Krejčí za podstatné považuje, že se „v okolí L. Adamce hledaly cesty, jak do politiky přivést všechny lidi a nějak démonizovat opozici“.

18. listopadu, tedy vzápětí po zásahu na Národní třídě, se Horáček s Kocábem vydali do Adamcova bytu, a iniciativa MOST „od prvních hodin politického zvratu zprostředkovávala jednání mezi federální vládou a Občanským fórem“. Zásadní význam MOSTU vidí Krejčí ve výběru aktérů jednání: Adamce museli Horáček s Kocábem přesvědčit o důvěryhodnosti Občanského fóra, a naopak OF o důvěryhodnosti Adamcově.

Krejčí uvádí i různé detaily z důvěrných jednání a přisuzuje Kocábovi výrazný podíl na zvolení Václava Havla prezidentem. Už na podzim Kocáb argumentuje Adamcovi, že Havlovi jde o dialog, ne o pomstu. A 24. listopadu na schůzce delegace Občanského fóra s „vysoce postavenými soukromými osobami ze Sovětského svazu“, konané na úřadu předsedy vlády, se hovořilo i o výměně prezidenta; a zatímco Zdeněk Jičínský z OF jako nejpravděpodobnějšího kandidáta viděl Alexandra Dubčeka, Kocáb trval na Havlovi. A ve prospěch Havla Kocáb zasáhl na počátku prosince i proti původnímu souhlasu OF, aby se společným kandidátem stal Ladislav Adamec.

Podle Krejčího zásluhou MOSTu „sametová revoluce byla více uspořádaným předáním moci než revolucí“, čili že proběhla jednáními, a ne krveprolitím.

Devátá kapitola se zabývá jednotýdenní Vládou 15:5.

Oním hodně neúspěšným pokusem Ladislava Adamce nově přestavět federální vládu pouze jako reformně komunistickou, pokusem, který byl přirovnáván k vystoupení Adamce na Letenské pláni, díky jemuž před veřejností, ale i v očích opozice jako poli-

tik zcela propadl. Vláda 15:5, složená z patnácti komunistů a pěti představitelů nekomunistických stran Národní fronty, znamenala „odstavení dogmatiků“, ale veřejnost, burcovaná v těch dnech do generální stávky, se jí „cítila být podvedená“. Krejčí část viny za tento taktický omyl a současně „nevyhnutelný krok“ dává i Občanskému fóru, které Adamec v těch dnech marně žádal o jeho návrhy na posty ministrů.

K rekonstrukci federální vlády se Adamec rozhodl poté, když 20. listopadu nepřijala jeho prohlášení, odsuzující zásah bezpečnosti na Národní třídě jako neadekvátní, vyslovující nad ním politování a žádající jeho vyšetření, a když po Adamcově rozčileném odchodu ze zasedání přijala stanovisko vlastní. Jako výraz nesouhlasu Adamec 24. listopadu nabídl na předsednictvu ÚV KSČ svou rezignaci, a „protože nepadl, musel si začít zvykat na fakt, že klíčové centrum moci se v politickém systému rychle přesouvá do jeho kanceláře“.

Sotva ustavil vládu 15:5, odjíždí 25. listopadu do Moskvy, odkud se zajímá o osud nově ustavené vlády, předpovídá její neúspěch a hned po návratu se na dalším setkání s delegací OF utváří nová dohoda o vládní rekonstrukci, na níž už se opozice podílí. Podotýkám, že tohoto jednání se už účastní Václav Havel.

Oskar Krejčí, Adamcův blízký poradce, líčí svého šéfa, na něhož, jak můžeme vyčíst ze souvislostí, má nemalý vliv, jako muže pevného charakteru, „pocitivě srostlého s životem své strany a osudem socialismu“, který se v průběhu událostí „stále víc oprostoval od pout, která ho svazovala s tehdejšími vedením KSČ“.

Desáté pokračování začíná pod názvem Adamcova strategie působivým vstupním akordem:

Rozpolcená společnost byla nemocným organismem, ztrácejícím životadárnou rovnováhu, Ladislav Adamec do revoluce vstoupil jako „muž dialogu“, tedy prvního záchytného bodu pro nalezení rovnováhy nové. Úkol pak zněl přenést rovnováhu závislou na jediné osobě předsedy vlády co nejrychleji do ostatních politických institucí.

Vládou 15 : 5 se to nepodařilo a o příležitost stát se středem mezi dogmatiky v KSČ a Občanským fórem Adamce 6. prosince připravilo jednání Občanského fóra s delegací ÚV KSČ, kterou vedl Karel Urbánek. Stalo se, že zatímco Adamec přemýšlel, jak kompromisně ohladit požadavky OF, Urbánek je označil za samozřejmé a minimální.

Následné jednání Adamce s Občanským fórem trvalo necelých deset minut a večer premiér oznámil v televizi svou rezignaci.

„Stal se tak hrdinou porážky.“ Rozeběhl vytváření nové rovnováhy v politickém systému, a když tato rovnováha začala dostávat podobu, která byla neslučitelná s jeho přesvědčením, odešel.

Oskar Krejčí pak popisuje, že v deseti dnech po 17. listopadu zápas o novou rovnováhu probíhal na čtyřech šachovnicích. První byla pražská a bratislavská ulice, čili masové veřejné mínění; druhá zápas o nový vztah vlády k centru politického režimu, tedy k vedení KSČ; významný byl vývoj rozdílu v politické orientaci mezi venkovem a Prahou; a čtvrtá šachovnice byla zahraničně politická, zejména vytváření nového vztahu k Moskvě.

Zápas na šachovnicích se vyvíjel tak, že veřejnost stále více inklinovala k Občanskému fóru; vedení strany se projevilo jako neschopné řešit situaci a uteklo od moci, která se přesunula do rukou předsedy federální vlády; rozdíl mezi venkovem a Prahou se nezmenšoval, ale stal se bezvýznamným; a Sovětský svaz se stáhl do sebe.

Od 18. listopadu měla všude iniciativu opozice, která posouvala priority: v první fázi byl hlavním požadavkem prošetřit zásah na Národní třídě, ve druhé fázi dochází k útoku proti skladbě vedení KSČ, ve třetí přišla na pořad dne rekonstrukce federální vlády a čtvrtou byl požadavek výměny prezidenta. Tady Krejčí tvrdí, že volba nového prezidenta netvořila žádnou svébytnou fázi mocenských zápasů a spory že se vedly jen o případné kandidatury.

Na Adamcovu rezignaci 7. prosince reaguje vedení Občanského fóra i osobně Václav Havel, v dopisech píše, že v Adamcovi spatřují kontinuitu státní moci a nemohou o změně vlády a osoby prezidenta jednat s kýmkoli jiným; a Krejčí připojí vlastní úvahu. Adamce nazve

„klíčovým mužem dialogu“, který dal rezignací „společenské nervozitě novou podobu. Rodící se nová společenská rovnováha se prudce otrásla“. Protože nebylo jisté, kdo se stane novým premiérem.

Jedenácté pokračování se jmenuje *Úředník v politice* a vyjadřuje zejména Krejčího deziluzi z jeho představy o optimálním průběhu převratu.

„Úředníkem v politice“ se stal Marián Čalfa, nový předseda „vlády národního porozumění“, vzešlé zjednání u kulatého stolu.

Původně prý odstupující Adamec předložil návrh na dva možné premiéry, Mariána Čalfu a Miroslava Pavla, v těch měsících krátkodobého ředitele televize, ale Gustáv Husák se rozhodl pro Čalfu. Podle Krejčího Husák Čalfu vybral ani ne tak proto, že před převratem nepatřil mezi reformní komunisty, jako spíš že volbou Slováka zahradil cestu na pražský Hrad Alexandru Dubčekovi.

V dost pohrdavém tónu o „právnickém světovém názoru“, tedy názoru, který se mění podle situace, Krejčí zmiňuje Čalfovo vystoupení z komunistické strany. Prý to udělal pod vlivem rozhovoru s Jiřím Dienstbierem, a Krejčí mezi slovy naznačí, že to nebyla podmínka OF pro Čalfovo jmenování, ale naopak, že Čalfa tím porušil „ducha jednání“.

Za ducha politických jednání označuje morální aspekt dohod, tedy například dodržení pravidla, že neodhodím své přesvědčení, když narazím na změněnou situaci. Avšak úředník, jímž Čalfa předtím ve federální vládě byl, se uchází hlavně o „vladařovo ucho“; ambiciózně touží vladaři našeptávat, ale neboť se umí jen úřednický způsobovat, koncepci mu nahrazuje aktuální poměr sil. Kdežto skutečná osobnost v politice se pozná podle toho, že tento poměr sil spoluvytváří.

Odsudek dost neuctivý napsal Krejčí po roce vlastních služeb jako Čalfův poradce.

Dvanácté pokračování s názvem *At' žije demokracie!* jsem nenašla, asi jsem si je neuložila.

Svědčí to zřejmě o mojí předpojatosti: už podle ironického názvu se v něm Oskar Krejčí nejspíš vypisuje ze zklamání nad jiným vývojem poměrů, než byla jeho představa kompromisního utváření systémové rovnováhy, tvořené, jak se domnívám z kontextu studie, opozicí a reformními komunisty. V převratové euforii mě zřejmě jeho reformní zklamání nezaujalo.

Milý pane Jiří Svobodo!

To tedy byl bezprostřední pohled na převrat z oné druhé strany stolu, z prostoru omezeného mocenskou politikou a postavením.

Je jiný, než jak jste popsal svůj, a tak bych se ráda zeptala: když Oskar Krejčí seriál psal, vy jste byl předsedou KSČM a komunistickým poslancem federálního parlamentu, a já bych si mohla nebo měla (?) z jeho výkladu odvodit, že Vás by zřejmě řadil mezi ony reformní komunisty střední generace, kde vidí sám sebe.

A moje otázka zní: poznal jste se v něčem v jeho textu? Jak jste si byli blízcí nebo vzdálení?

E. K.

16. listopadu

18:25:18

Posílám habilitační přednášku *Ontologická povaha filmové řeči a výuka filmové a televizní režie* z roku 1995. Možná z toho něco vyberete, co bude vypadat rozumně.

Váš Jiří

25. listopadu

Hodně pozdě odpoledne.

Prokousala jsem se Vaším textem, píšu neuctivě prokousala, protože nejdřív jsem musela přijmout a strávit postmoderní pojmy, za které si stále ještě neuměle dosazuji jejich skutečný obsah a význam.

A dřív než zveřejním, co jsem vybrala, si dovolím poznámku.

Pokaždé mě udiví, když si přečtu nějaké esteticko-teoretické dílo, že mohlo vzniknout na základě děl uměleckých, jejichž abstraktní podobu hledí postihnout. Udiví mě to, prostě protože se umělecké dílo skládá z živého masa a krve lidského příběhu, kdežto vědecké teorie sestávají ze slov. Vycizelovaných, ale odpreparovaných, hutných, ale reálně plytkých. A napadá mě, co bylo dřív, jestli Aristotela slepice, z níž odvodil vejce svých teoretických pouček, anebo platonská jeskyně, v níž je umělecké dílo jen stínem své dané teorie.

Přítom s jistotou vím, že umělecké dílo nevzniká v závislosti na teoriích, protože tím by ztratilo své umělectví. A že jsou to nové tvůrčí nápady autorů děl, které posouvají estetické vidění. Anebo snad dřív, než Vinci začal malovat *Poslední večeři*, mu nějaký anděl-estetik našeptal, jak správně vést řez, abychom získali představu třírozměrné prostorovosti?

Omlouvám se za tlachání.

Jistěže chápu, proč se tyto teorie na vysokých školách učí, já se taky kdysi musela prokousat Marxovým Kapitálem (a jsem za to vděčná dodneška), ale pro knihu jsem vybrala z Vaší přednášky pasáž, která se mi zdá být i trochu osobní, i dost přístupná eventuálním čtenářům.

Reflexe a sebereflexe

Člověk emociálně reflektuje svět a zároveň ustavičně, vědomě či nevědomě, probíhají paralelní procesy v jeho vnitřním světě zprostředkujícího jednání a zprostředkujících činností. Je to svět asociací, modelování jevů a jejich variantní extrapolace.

Schopnost sebereflexe – sebenáhledu – je schopnost definovat situovanost vlastního konkrétního bytí. Je specifickou vlastností člověka, která mu umožňuje trvalý rozvoj, jehož předpokladem sine qua non je otevřenost člověka vůči emocionálnímu osvojování sebe samého i světa.

Z emocionálního hodnocení sebe sama, svého jednání v průřezu minulosti, svých aspirací a schopností atd., a to ať již převedeného do stavu vědomí, nebo existujícího pouze latentně v nevědomí či podvědomí, vyvěrá vstupní intuice. Intuice jako energie, která se proměňuje v „bdělé snění“, od kterého už je jen krok ke snaze tuto intuici vybavit, strukturovat – zmocnit se jí, osvojit si ji; materializovat ji obdobným způsobem, jakým se přírodní národy vyrovnávají s iracionalitou, přesahující horizont kmene, pospolitosti i jedince.

Vstupem do dobrodružství umělecké tvorby je tedy nutková intuice, a tvorba sama je dvojakým procesem: umělec nechává volně působit vlastní asociační zdroje, ve směru jejich intence je materializuje a procesem materializace sám sebe poznává, přehodnocuje a nová emocionální hodnocení promítá do pokračujícího procesu – jde tedy o komunikaci prostřednictvím procesu materializace.

Spontánní produkce asociací je v případě umělce četnější než u ostatních lidí. Ustavičné nevladatelné vyjevování vnitřních asociačních spojů vede k prohlubování sebenáhledu.

Tvorba je dialogem se sebou samým (rozvíjí sebereflexi) prostřednictvím strukturování „hmoty“ – materiálu –, do něhož je prováděn „zápis“. Interakce mezi zápisem a sebou samým v procesu tvorby, který probíhá v čase, je zdrojem intenzivní sebereflexe.

Proto je při hodnocení vlastní tvorby umělec tak zranitelný. Není zraňována jen jeho ješitnost (aspirace vyniknout), je zraňován podstatně hlouběji, u samotných kořenů vlastního bytí.

Proces tvorby se realizuje a materializuje do podoby uměleckého díla v čase. Materializací se vyvíjí a vytváří nové zpětné asociační spoje – dílo není nikdy zcela hotové. Proces tvorby tak vynáší na povrch hlubinné, zapomenuté, vytěsňené asociační spoje.

Tvorbou hledá člověk svou neopakovatelnou identitu a podvědomě jí čelí svému vědomí vlastní konečnosti a nezajištěnosti – entropii (smrti). Hledá řád (strukturovanost) ve světě i v sobě – informační saturaci, pochopení života, evoluce, pohybu. Zjišťuje vlastní situovanost, hodnotu vlastního bytí, a materializací tohoto hledání – tvorbou – usiluje o zanechání nezaměnitelné stopy vlastního strukturovaného bytí ve světě.

A ještě ocituji dva odstavce, které se mi obzvlášť zamlouvají:

Pravdivost ideální skutečnosti filmového plátna

Často frekventovaná otázka pravdivosti filmového díla je namnoze falešně chápána jako komplexní objektivistický náhled na skutečnost. Hovoří se pak o realismu, subjektivním vidění či zkreslení reality, přičemž subjektivní výklad je chápán jako odchylka od objektivně existující společensko-přírodní reality.

K takovému chápání svádí charakter znaků filmové řeči (ikonický s analogickou motivací). Žádný záběr však není izolovaným záznamem – je vřazován do systému znaků, které mu předcházejí a které po něm následují, a to na bázi rozvíjení volných asociací, nikoli na bázi informací o předmětu skutečnosti „před objektivem“. Předmětem označování nejsou fakta společensko-přírodní reality, nýbrž realita nová, autonomní – realita filmového plátna, která se s konečnou platností realizuje teprve osvojením – emocionálním zvnitřněním ve vědomí diváka.

(Dovolte poznámku: čeština je jednou z nejtvárnějších řečí a má dva výrazy, které bych pro váš text mohla použít: čaroděj a čarodějník. Čaroděj čaruje, jeho moc i její výsledky jsou čarodějné; kdežto čarodějník čarodějníčí.

Kterého z těch dvou, myslíte, že jsem Vašemu textu přidělila?

A těším se, jak budete Jana Husa natáčet jako „čistou realitu filmového plátna“. E. K.)

17. prosince

07:03:04

(Poznámka: jak jste mě vyzvala, musím se nějak vypořádat s obsáhlými citacemi z textů Oskara Krejčího. Ale zajímá to ještě někoho? Je to podstatné? Je to živorodé, nebo je to všechno už jen odumřelá tkáň?

Zabýváme se otázkou, jak revoluce vznikla, kdo na jejím startu měl největší zásluhy. Kdo na ní vydělal a kdo prodělal. Ať už má pravdu Oskar, Mirek Dolejší, nebo já, je dobře, že se to stalo. Každý si z té velké nabídky vzal to, co považoval za nejdůležitější.

Do roku 1989 jsem nebyl nikdy u moře. Teď si léto bez moře neumím představit. A některé roky, když vyjde čas i peníze, v lednu je ve vzdálených končinách žhavé slunce a teplá slaná voda. Jezdíme po světě, hodně jsme toho viděli. Chci-li si přečíst nějakou knihu, objednáám si ji přes internet. Chci číst Krugmana, Fukuyamu, Chomského, Arendtovou – do dvou dnů mi ty knihy přivezou. Ovoce si můžu koupit celý rok. Nikdy se mi nestane, že bych v regálu nenašel toaletní papír...

Listopadová revoluce prostě přinesla otevřenost, pobořila ploty provincionálnosti, kterou trpíme několik století. Je vůbec důležité, jak k tomu došlo? Zpátky se to vrátit stejně nemůže – jsme v NATO, v EU, nikoli ve svazku gubernie s východním medvědem. J.)

Ale dobrá, nějaký názor na to mám.

Před listopadem 89 jsem Oskara Krejčího nikdy osobně neviděl. Poprvé jsme se setkali 20. 11., jak popisuji na jiném místě.

Jeho svědectví je jistě v mnohém cennější než moje – byl v bezprostřední blízkosti některých špiček z vedení KSČ a díky tomu měl přístup k diskrétním informacím, o kterých jsem neměl tušení.

Na straně druhé byl však tím jeho vhléd do dějů nepochybně deformován. O Ladislavu Adamcovi proto píše s podstatně většími sympatiemi, než bych to udělal já. Za více než dva roky, které jsem

s ním seděl ve Federálním shromáždění, ani jednou veřejně nepromluvil. Byl jsem s ním na několika předvolebních mítincích – nikdy nepřekročil obsahově ani volbou slov horizont tradičního komunistického aparátčíka. V aparátu KSČ působil někdy od roku 1960 a těch třicet let ve spojení se „studiem“ na „Vokovické Sorboně“, muselo v jeho mysli zanechat hluboké rýhy stereotypů. Vyčerpávající charakteristiku podává fakt, že přečkal bez úhony rok 1968, pak i noc dlouhých Jakešových nožů v roce 1987 a konečně i přechod přes Rubikon roku 1989. S inteligencí a rozhledem Štrougala nebo Chňouпка se v žádném případě nemohl rovnat. Myšlenkovou plytkostí (alespoň tak, jak jsem ho poznal) patřil spíše mezi nevýrazné, snadno zapomenutelné lidi typu Jakeše.

Oskar Krejčí má jistě pravdu, že do Prahy přijížděli z Moskvy různí emisáři, kteří ovšem svým kontaktům v Praze našeptávali rozdílné informace o záměrech guberniálního centra. Podle mého přesvědčení to byla cílená hra. Někteří nejvyšší funkcionáři byli instrukcemi zcela zmatení. Někdy začátkem února 89 si mi na protichůdnost názorů přicházejících z Moskvy trpce stěžoval Miroslav Štěpán – říkal: *Co po nás vlastně chtějí?! Jedni říkají tvrdou ruku a pořádek, druhí, když zasáhneme, volají, proč jsme se k tomu rozhodli.*

Štěpána jsem tehdy opatrně přesvědčoval, aby se distancoval od lidí, které do politbyra vynesly sovětské tanky. Byl, myslím, jediný, kdo mohl v roce 88/89 předběhnout vývoj a vytvořit si odstup od čístek sedmdesátých let. Docela ho odrovnali, když mu poradili, aby nasadil tvrdý kurz, oblékl se v únoru 89 do milicionářské uniformy a promluvil k jednotkám milicí na Staroměstském náměstí. Jsem příznivcem spiklenecké teorie a myslím, že spin doktoři té doby šli až do těch důsledků, že mu pro uvedenou příležitost vybrali hrozně nepadnoucí čepici, která mu ohýbala uši – v ČT by se jistě našly záběry, na kterých vypadal jako vlastní karikatura.

Vzpomínám si na setkání s Valentinem Kupcovem někdy na jaře 1988. Seděli jsme v baru hotelu Intercontinental. Neznal jsem ho

a už ani nevím, kdo nás seznámil. V půli hovoru mi řekl, že vedení KSČ v čele s Jakešem nemá ani podporu, ani perspektivu. Vzpomínám si, jak mě tehdy polil pot, protože jsem nevěděl, co na to odpovědět. Zmohl jsem se jen na džudo: *Copak se to nerozhodovalo u vás?* Chvilku mlčel, pak pověděl: *Lidem, jako jsi ty, Jiří, se to mělo říct! Co říct?*

Ale pak už mi jen vyprávěl, jak pracoval v sedmdesátých letech jako inženýr/poradce v nějakém strojírenském podniku na Slovensku. Mluvil moc dobře česky. (V roce 1991 byl zvolen předsedou či generálním tajemníkem KS Ruska, než byla po operetním puči na nějaký čas zakázána. V den, kdy byl zvolen, jsem byl v Moskvě. K úžasu mého doprovodu se kolem půlnoci objevil v hotelu a strávil se mnou na pokoji asi dvacet minut.)

Není pravda, že sovětská ambasáda oplývala v té době jen „konzervami“. Zastoupení se od roku 1985 personálně rychle měnilo především na střední a vyšší střední úrovni. V devadesátém přijel ze Švédska Pankin (po operetním puči ho Gorbačov jmenoval na nějaký čas ministrem zahraničí). Pankina nebylo třeba obcházet. Ani Alexeje Lebeděva, který se ještě z dob Mezinárodního svazu studentstva znal s Jiřím Pelikánem.

Zatímco v roce 1968 měla v Moskvě navrch armáda, která chtěla za každou cenu dostat do Československa rakety a své jednotky (čemuž se Novotný úspěšně bránil), v osmdesátých letech začal zřetelně převažovat vliv KGB, kde se, podle mých informací, už od šedesátých let diskutovala myšlenka „ruské pevnosti“ – korekce poválečného expanzivního kurzu a vyklizení východních gubernií. KGB měla dost informací na to, aby si dobře uvědomovala, že stačí minimální otřes a bude po loajalitě. Nedělali si sebemenší iluze. To se týkalo nejvýrazněji Polska, pak Maďarska a po roce 68 Československa.

Není náhoda, že Jurij Andropov, který byl jedním z těch, kdo stáli za vzestupem Gorbačova, byl celých pět let předsedou KGB.

Pokud by si někdo dal tu práci a prošel si seznam Gorbačovových poradců, nápadný počet z nich prošel službou v „Pěrvom glavnom upravleniju“. A oficiální sovětská rezidentura u nás nebyla ve své činnosti řízena z úrovně ÚV KSSS či MIDu. Domnívám se, že Oskar Krejčí musel ve své pozici alespoň z doslechu znát Genadije Salina či Nikolaje Averjanova.

Představa, že generální tajemník KSČ či politbyro řídili lidi, jako byl generál Lorenz⁸, je více než naivní. Vrcholový aparát bezpečnostních složek cítil výhradní loajalitu vůči svým řídicím funkcionářům KGB. Šlo o zcela autonomní paralelní strukturu, která tzv. „vedoucí úlohu“ KSČ vnímala jen formálně.

Stojí v této souvislosti za opakovanou zmínku, že nikdy nikdo nevysvětlil, kdo dal kádrovému důstojníkovi StB Zifčákovi, alias studentu Růžičkovi, pokyn, aby inicioval obrat demonstrace na Národní třídu a zejména pak, aby si hrál na mrtvého studenta Šmída a nechal se přikrýt vlajkou. Představa, že to udělal o své vůli je nesmyslná. Kdo leží pod vlajkou, museli ihned vědět i důstojníci StB v civilu, kteří postupovali za kordonem pohotovostního pluku.

Vedení KSČ bylo zcela odříznuté od informací. To jasně vyplývá z rychlosti, s níž funkcionáři reagovali na útok bezpečnostních sil na demonstranty na Národní třídě. Korunní princ připravovaného sjezdu Štěpán se dozvěděl, že se něco stalo až v sobotu při dopoledním setkání s funkcionáři fakultního svazu mládeže na jedné vysoké škole. Odpoledne navštívil Jakeše a navrhoval schůzku politbyra. Jakeš byl v klidu, a ten ještě posílil telefonát s Lorenzem nebo ministrem vnitra Kinclm – *R.A.S. – nic zvláštního se nestalo*. Proto se politbyro sešlo až v pondělí dvacátého. Stačí nahlédnout do zcela amorfního prohlášení, aby bylo každému jasné, že zúčastnění neměli o hloubce toho, co se stalo, ani tušení. A to už bylo ustaveno Občanské fórum! A Adamec neměl ze své osvícené hlavy, že se

---

8 Generál Lorenc. *Pozn. red.*

jednání nezúčastnil a ve stejné době přijal delegaci OF (tehdy ještě odmítl jednat s V. Havlem).

Určitě nesouhlasím s Vámi uváděnou tezí Oskara Krejčího (část III.), že režim roku 1988/89 byl nějaký „předliberální“. Vnitrostranický převrat roku 1987 naopak vynesl do čela Jakeše etc. a decimoval proreformní křídlo. Jakeš byl po sovětské invazi předsedou Ústřední kontrolní a revizní komise, která řídila prověrky a byla hlavním iniciátorem čistek na centrální úrovni i na periferiích. Jisté změknutí vnějších projevů moci bylo motivováno výhradně dezorientací v otázce, co moskalové chtějí, resp. jak dlouho ještě Gorbi vydrží.

„Liberalizace v Adamcově vládě“ je hezkou legendou. Vzpomínám si jen na fotografie členů zmíněné vlády, jak vyšly po jejím jmenování v tisku. Říkal jsem si, že by si přišel na své Alphons Bertillon⁹ se svou antropometrií.

Jak si asi mohl Adamec představovat, že bude schváleno „odmítnutí Poučení z krizového vývoje“, když autoři tohoto „poučení“ seděli všude na vedoucích funkcích? A co sám Adamec? 20. 11. 89 mi Oskar řekl před svědkem, když jsem nadhodil myšlenku, že je třeba přijmout odmítavé stanovisko k sovětské agresii v roce 68, že se toho možná dočkají naši vnuci.

Docela zábavná mi připadá i Vámi citovaná věta: „... klidný průběh ‚sametové revoluce‘ umožnili právě reformní komunisté v řadách KSČ tím, že ve své drtivé většině odmítli poslouchat své tehdejší vedení a postavili se za myšlenku demokratického dialogu všech politických sil...“.

Oskar Krejčí zřejmě psal tyto pasáže účelově na počátku devadesátých let. Klidný průběh převratu umožnila (patrně nepsaná) dohoda špiček disentu s Oskarem zmiňovanými emisary (mnou třeba zmi-

---

9 Alphonse Bertillon, francouzský policejní důstojník. Pozn. red.

ňovanými důstojníky KGB, s nimiž se V. Havel setkal v konspiračním bytě na Vinohradech).

V listopadových dnech by bylo stačilo, aby z balkonu Melantrichu neznělo opakovaně heslo „NEJSME JAKO ONI“, ale pár militantních vět, a budova ÚV KSČ na nábřeží Ludvíka Svobody lehla popelem.

Myšlenka dialogu sídlila možná v hlavách některých intelektuálů v KSČ, problém byl v tom, že o dialog s komunisty lidé na ulicích už vůbec nestáli. *Drtivá většina* veřejnosti vnímala komunismus, socialismus i s Marxem a Engelsem jako odepsanou záležitost. I člověk intelektu Miloše Zemana predikoval v roce 1990 rychlý zánik komunistické strany, která vymře.

Slovo *kapitalismus* nebylo v hlavách veřejnosti vůbec tak tabuizované, jak se dnes snaží někteří lidé vykládat. Do kapitalistických zemí se nejezdilo za trest, ale za odměnu. A Václav Klaus beze zbytku splnil představy mnohých, kdo tehdy plnili ulice a náměstí. Nabídl lidem, co chtěli, a ODS drtivě vyhrála volby. Masová společnost chtěla to, co dostala – obchodní centra nabitá zbožím, kterými celé rodiny prochází o víkendu místo na korze. Já to nemíním vůbec pejorativně.

Masové společnosti se splnil sen i v podobě naftových magnátů – v seriálu *Dallas* a následně v *Ordinaci v růžové zahradě*, *Ulici* etc. (*Ordinaci* sleduje již v nekonečném počtu dílů stále kolem milionů českých diváků.) Zkuste to srovnat se sledovaností druhého programu ČT.

Masová společnost, vláčená všude v současném světě hodnotami vštěpovanými mediokracií, je společností spotřebitelů. Do spotřeby patří i modly i stigmatizovaní. I úspěšná hesla o *konci dinosaurů*, i ikony soustavně všude spících ministrů zahraničí, obratní ministrové financí, kteří se ve všech predikcích vývoje vždycky spolehlivě zmýlí, i neobratní ministři kultury ze zubních ordinací či školních družin etc. Spotřebovávají se tváře, jejich image, ne programy, a už vůbec ne ideje.

A ptáte-li se, milá, idealistická paní Kantůrková, koho myslel Oskar Krejčí těmi reformisty, byl bych (zpětným pohledem) docela opatrný. Někdy koncem listopadu nebo začátkem prosince 1989 bylo v rámci KSČ ustaveno tzv. *Demokratické fórum komunistů*. Když jsem se s tím odvážným projektem seznámil, domnívám se, že ze zakládajících členů snad jenom velmi vzdělaný, nepraktický a naivní M. Ransdorf nebyl kádrovým důstojníkem I. správy StB (rozvědky). To jsem se ovšem dozvěděl až poté, co mi jednoho večera na přísně konspirativní schůzce na stanici metra Skalka předal neznámý člověk balíček pět a půl palcových disket, na kterých byly seznamy tisíců lidí...

Váš Jiří

17. prosince

9:21

Citacemi jsem Vás představila jako teoretika a teď bych se vrátila ke své říjnové otázce a poprosila Vás, abyste se aspoň kratičce vyjádřil k uměleckému výrazu svých filmů.

Taky se můžu optat novinářsky primitivně: který svůj film máte nejradši, který byl pro Vás nejtěžší, který byl vynucený, který se Vám nepovedl a při kterém natáčení jste zažili se štábem nejvíc legrace. Nezeptám se, jestli jste miloval některou z představitelk hlavních rolí, to už bychom se nebezpečně blížili bulváru.

E.

17. prosince

11:02

Výraz mých filmů je (u těch nejpovedenějších) expresivní. Existenciální téma, které je mi vlastní, je někdy utlačeno popředím společenských událostí, do kterých jsou postavy vržené. Nejradši mám asi *Prokletí domu Hajnů*, i když nejvyšší mezinárodní ocenění dostal *Zánik samoty Berhof* (tam jsme se vzácně sešli s Vladimírem Körnerem, ale jeho scénáře je těžké zkazit) a *Schůzka se stíny*. Diváci mají nejraději *Sametové vrahy* a *Skalpel, prosím*. Neprávem poněkud zapomenutý je (podle mne) *Papilio*. Za zcela nepovedený považuji *Oddechový čas*, který si naštěstí dávají do souvislosti se mnou jen nepřející kritici. Z televizních filmů mám nejbliže k *Udělení milosti se zamítá* a *Boží duze* (mezinárodně oceněné hned dvěma velkými cenami).

Ale filmy jsou pro režiséra trochu jako děti, od oplodnění k porodu uplyne často mnohem delší doba než devět měsíců. Některé jsou jako Kain a jiné jako Abel. Moc rád jsem pracoval s Janou Brejchovou, s Milanem Kňažkem a Radkem Brzobohatým. Najít správně herce, kterého obsadíte do hlavní role, má pro mne větší cenu než milostná epizoda s herečkou. I když milostné epizody byly v mém životě vždycky stejně krásné jako Perseidy na srpnové obloze v Mirošově u Rokycan.

Čas se mi krátí, což si kupodivu uvědomuji víc racionálně než prožitkem; už ale vidím jistě za horizont. A tak si přeju víc než jindy, abychom společně znovuoživilí Mistra Jana Husa. Chtěl bych, jak to bývá u filmů podle všeobecně známých historických skutečností, aby si divák až do konce moc přál, aby to všechno, co ho potkalo, hrdina Vašeho a teď i mého příběhu přežil.

Váš Jiří

23. prosince

14:10

Děkuji za trpělivost, kterou jsem si i přála i na Vás trochu vymohla.
A tím nemyslím jen toto dopisování.

E.

Ediční poznámka

Kniha, mající podobu rozhovoru a vycházející z mailové korespondence spisovatelky Evy Kantůrkové a filmového režiséra a scenáristy Jiřího Svobody, přináší zajímavé svědectví o průběhu nedávných dějinných událostí i o jejich osobním prožívání. Pro zachování autenticity vzpomínek i spontánnosti novodobé formy dopisování jsme ve většině případů v souladu s redakčním zpracováním tištěné knihy upustili od jazykové úpravy podle dnešních pravopisných pravidel a omezili se jen na opravy interpunkce či drobné formální úpravy, které jsou v zájmu přehlednosti a srozumitelnosti textu.

Redakce MKP

Eva Kantůrková
Tajemství sametu
O zákulisí převratu 1989
s režisérem Jiřím Svobodou

Edice Česká esejistika a publicistika
Ilustrace na obálce Danler/Shutterstock.com
Redakce Markéta Teuchnerová

Vydala **Městská knihovna v Praze**
Mariánské nám. 1, 115 72 Praha 1

V MKP 1. vydání
Verze 1.0 z 29. 10. 2018

ISBN 978-80-7602-345-1 (epub)
ISBN 978-80-7602-346-8 (pdf)
ISBN 978-80-7602-344-4 (prc)